IOANNIS MEURSI

GULIELMUS AURIACUS,

SIVE,

De rebus toto Belgio tam ab eo, quam ejus tempore, gestis; ad excessum Ludovici Requesensii.

PARS SECUNDA

Tributa in libros decem.

AMSTELODAMI,
Apud GUILIELMUM & IOANNEM BLAEU,
CIƆ IƆ C XXXVIII.

ILLVSTRISSIMIS,
ET POTENTISSIMIS,
DOMINIS,

ORDINIBVS GENERALIBVS

Fœderatarum Belgii provinciarum, Historiæ de libertate Reipublicæ Patrum suorum felici auspicio, Gulielmi Auriaci invicta virtute, restituta, Partem Primam, Ioannis Meursius dedico, consecroque.

ILLVSTRISSIMIS,
ET CELSISSIMIS,
PRINCIPIBVS;

MAVRITIO,

D. G. PRINCIPI AVRIACO,

Comiti Nassovio, &c. Marchioni Veriæ, & Vlissingæ. Baroni Bredæ, &c. Dynastæ Polanæ, &c. Præfecto Gelriæ, Hollandiæ, Zelandiæ, Westfrisiæ, Zutphaniæ, Vltrajecti, & Transisulaniæ; supremo exercitus Imperatori, Præfecto maris generali, & aureæ Periscelidis Equiti:

ITEM

HENRICO FRIDERICO,

NATO PRINCIPI AVRIACO,

Comiti Nassovio, &c. Dynastæ Gertrudisbergæ, &c. Præfecto Flandriæ, & equitatus Fœd. Provinc. universi, hujus Paternarum virtutum, & maximorum in Remp. meritorum, monumenti Partem Primam Ioannes Meursius dedico, consecroque.

LLVSTRISSIMI, POTENTISSIMI, ET CELSISSIMI, DOMINI, AC PRINCIPES.

Mos antiquus hactenus obtinet, uti viri literati lucubrationes suas aut Principibus, in obsequii testimonium, aut amicis, in affectus certi pignus, dedicarent. is me tenuit, ne sine ullo patrocinio Opus istud divulgarem. Itaque, cum patronum mihi capiendum existimarem, vos hic implorandos esse advertebam. Quippe quæ à Patribus vestris in Rempublicam beneficia, juncta opera, & consilio, sunt collata; illa, in literas relata, junctim quoque eorum heredibus consecranda arbitrabar. Neque dubitare audebam, quin acceptum hoc monumentum etiam habituri essetis. nam eorum, quibus vos debetis plurimum, cum memoriam veneremini, quonam modo scriptis illam celebratam, & Posteritati traditam, non libenter videatis? Estis autem, ILLVSTRISSIMI POTENTISSIMIQVE DOMINI, in hoc Opere inventuri, quæ ab Avis, Patribusve, aut Consanguineis vestris, gesta; ut antiquam Reip. libertatem vindicare, ac vindicatam vobis tradere in manus possent. Vos quoque, ILLVSTRISSIMI ET CELSISSIMI PRINCIPES, non quæ Pater tantum vester, immortalitate dignus, nunquam moritura, fecit; verum Patrui etiam vestri, Ludovicus, Adolphus, & Henricus: qui, cum sese pro Rep. tanquam Curtii, Deciive, devovissent, gloriosa omnes morte ceciderunt. tum Bergensis quoque, Avunculus, memoratur; qui initio cum libellum etiam ipse obtulisset, mox in Gelria, & Tubantibus, sumptis armis, postquam preces nil valerent, urbes multas expugnavit. & Guntherus Swartsenburgicus, ac Wolfgangus Hohenlous, item Avunculi, hic leguntur, qui afflictæ Reip. pacem reddere, in conventu Bredæ habito, maximopere sunt conati. Horum omnium virtuti, meritisque, si, quod posui, monumentum non ingratum vobis fuerit, quæ supersunt, porro absolvam. Quare enixè valde rogo, ut benignitate vestra me deinceps foveatis, Reip. vestræ civem, vobis subditum, clientemque, devotissimum. Ita vobis,

ILLVSTRISSIMI, POTENTISSIMI, ET CELSISSIMI, DOMINI, AC PRINCIPES,

vitam Deus quam longissimam largiatur; faciatque, quod vovetis, ac speratis, ut Remp. semper salvam, & florentem, habeatis. Lugd. Bat. ad diem XXI Decembris, Anno CIƆ IƆ CXX.

IOAN.

IOANNIS MEVRSI

GVLIELMI AVRIACI.

Partis Primæ

LIBER I.

IRORVM principum vitas ſcribere, uſitatum, & laudatum, ab omni ævo; ac viſa adjuvari virtus, dum deſcribitur: acuitque generoſiores animos, ſi repræſentata videant, quæ præclare ab aliis geſta; dum, exemplis ſtimulati, in exemplum ſibi quoque vivendum putant. adde, quod res ea mores etiam emendare ſolet; & virtutem fere diſcit, quiſquis legit. quin prudentiam item affert, dum conſilia, eventuſque, & momenta eorum omnia, conſiderate perpenduntur: ac præcepta bene gerendæ rei publicæ, aut agendæ vitæ ſuæ, unicuique Hiſtoria præbet, cum alienam ob oculos ponit. Itaque mihi, quæ Gulielmo Auriaco geſta pro Reip. libertate, Ordinum fœderatorum auſpiciis, cum memoria poſterorum ſint digniſſima, ne hæc illi ignorare unquam poſſint, monumento hoc conſecrare viſum fuit. Intereſt enim Reip. ut fundata conſiliis ejus, & firmata eſt, reſtituta ſumma animi magnitudine, & conſtantia plane invicta, libertate; ita etiam memoriam tanti beneficii, cum quo aliud comparari nullum poteſt, ſempiternam conſervari.

Gens Naſſovia in Germania antiquiſſima, & illuſtriſſima. Non incerta temporum dicam, & hiulca, quæque fabulis propiora. ab indubitato principio annos plus nongentos habet. Multi in ea pace juxta, ac bello, clari; inter quos Adolphus præſtat. qui virtute, quam fortuna, multo melior, ad Imperium evectus fuit. Inde hic Gulielmus Auriacus ſeſe offert, nulli majorum ſecundus; Imperio ſi non potitus, tamen dignus. qui prudentia longe maxima, armis modicis, vim Hiſpaniarum regis, toto orbe potentiſſimi, poſtquam diu ſuſtinuiſſet, cum nequaquam vinci poſſet, interfectus, inſtauratam à ſe Belgii fœderati libertatem Mauritio filio porro conſummandam tradidit. Natus autem eſt Dillemburgi, anno à Chriſti nativitate cIↄ Iↄ xxxiii, ad diem xvi Aprilis, patre item Gulielmo, Naſſoviæ, Viandæ, Dietzæ, Dillemburgi, & alibi, comite; matre vero Iuliana Stolbergenſi, fecunditatis adeo felicis fœmina, ut, cum decederet, anno lxxvii ætatis ſuæ, prognatos ex ſe filios pariter, filiaſque, nepotes, neptes, pronepotes, & proneptes, centum ſexaginta haberet. In prima ætate Carolo V Cæſari traditus, annos novem in cubiculo ejus egit. qui in puero cum ingenium, rerum maximarum capax, indolemque, ad ſuprema laudum factam, animadverteret; dignum cenſuit, quem cum cura ad res quaslibet capeſſendas educaret, & inſtrueret. itaque ad arcana quamvis negotiorum etiam adhibuit; ac frequenter, cum legati principum audiendi eſſent, clam habenda oratione, remotis cæteris, unum hunc admiſit tamen; & abire una cum aliis cupienti, *Mane princeps*, inquiebat. Iſto modo educatum, cum ſpem ejus impleviſſet, mox honoribus ſummis auxit.
Anno cIↄ Iↄ L uxorem ſibi duxit Annam, filiam unicam, & hæredem, Maximiliani Egmundani, Buræ, & Lerdami, comitis: è qua prolem geminam ſuſtulit, Philippum, & Mariam. Ex eo tempore rebus maximis applicatus ætatem egit. Anno cIↄ Iↄ L, cum adverſus Gallos bellum, diſceſſuro à caſtris Sabaudo, ipſe huic cIↄ Iↄ L.

CIↃ IↃ LV. successor datus, qui cum summo imperio esset; annos tantum unum & viginti natus, & quidem ab aula absens, in qua multi tunc virtute militari celebres viri, Bossuvius, Lalanius, Rossumius, Egmundanus, Megensis, Arenbergicus, aliique; quos Senatus, & regina item Maria, commendabant. quique ob ætatem, adhuc tanto oneri immaturam, aut absentiam, numerumve aliorum, qui imperio isti pares, præteriri non injuria potuisse, aut debuisse, videretur; magnam adeo in animo Cæsaris spem virtutis suæ accenderat, ut juvenis, absens, & à nemine commendatus, etiam præter voluntatem, multis aliis præferretur. Itaque cum hac potestate legatus Cæsaris, desinente mense Augusto in castra venit, novis Germanorum auxiliis pridem aucta. ubi ita sese gessit, ut abunde expectationi Cæsaris satisfaceret, & invidiam inimicorum facile vinceret. ac prima sane cura fuit, inchoatam Carolomontii munitionem latius pandere, & ad vallem usque extendere, in qua Galli, propulsatis Cæsarianis, substitissent. inde medio fere Septembri eductis copiis, tanquam Marienburgum petere destinasset, Fagnolium castellum adortus, quod à Gallis tenebatur, expugnavit, perbenigne militem præsidiarium habens; qua re ipsius etiam hostis laudem obstrinxit. occupato jam Fagnolio, & exercitu præter Marienburgum ducto, Convinium petiit, ubi aliquod à Nivernio præsidium erat. quo dilapso, turrim ibi munitam diruit, castraque ad Soltunium duxit; nec antè movit, quam Philippopolim contra impetum Gallorum permuniret. quod majoris laudis fuit, quia Nivernius, & Colignius, præstantissimi belli duces, objecti essent; insuperque exercitum pestis infestaret. His peractis, collocato Carolomontii, & Philippopoli, præsidio, reliquo milite in hiberna distributo, revocante Cæsare, Bruxellas rediit. Animum enim is induxerat, regna Philippo filio tradere, & vitam porro à regnandi curis liberam, raro principum exemplo, instituere. id, cum magni Auriacum faceret, nisi coram illo voluit; itaque, è castris revocatum, adesse jussit. quin, quod summi affectus signum omnibus habitum, in consessum cum veniret, ejus humero nitebatur; ceu non parum in fide ipsius, ac virtute, se acquiescere testaretur. & mox item, cum jam regna tradidisset, præcepta imperandi addit, coram ipso; quasi eum in præsens testem, olim vero, si negligeret, etiam monitorem vellet. tum seorsim commendata quoque prudentia, adhortatur; ne in rebus maximè arduis quicquam sine eo gereret, neu consilio quenquam ante ipsum poneret. Anno cIↄ Iↄ LVI rex Philippus, cum aurei velleris festum Antverpiæ Ianuario mense ageret, in equestrem istum ordinem etiam ipsum cooptavit. moxque Cæsar, una cum Gregorio Sigismundo Seldio, qui tunc vicem cancellarii obtinebat; & Wolfgango item Hallero, qui ab epistolis, in Germaniam ire jubet: ut imperii coronam Ferdinando fratri ferret, cui imperium jam tradiderat. quam legationem etsi detrectaret, valde obnitens, deprecansque, & apud Cæsarem, & Mariam, ejus sororem; ne imperii illa insignia, egregia progenitorum opera capiti olim ipsius imposita, auferre ad alium cogeretur: obtinere tamen preces minime potuit; arbitrantibus, ad honorem id pertinere. itaque obsequendum fuit. Verum tamen res dilata in biennium; seu quod, postquam è Belgio Cæsar discessisset, ruptis inter Galliæ regem, & Philippum, jam induciis, de belli exitu animi suspensi essent; seu quod tres tunc è Septemviris, Palatinus, Trevirensis, & Coloniensis, recens diem obiissent; quique iis substituti, rebus suis ordinandis tenerentur. Anno cIↄ Iↄ LVII, reverso ex Anglia Philippo, mense Iulio, cum Sabaudo, Arscotano, aliisque, collecto exercitu, ceu Guisæ obsidendæ, San-Quintini obsidionem, Gallorum clade memorabilem, adjutum ivit. Annus sequens cIↄ Iↄ LVIII per initia satis gravis, mox benignior. Luctu eum, & honoribus, varie affecit. Nam & mense Februario uxorem amisit, quæ tunc in Bredana arce diem obiit; & defuncto Maximiliano Burgundo, in Hollandiæ, ac Zelandiæ, Frisiæque, & Vltrajecti, præfecturam est subrogatus. quin legationem etiam, ante biennium imperatam, & rejectam,

CIↃ IↃ LV. CIↃ IↃ LVI. CIↃ IↃ LVII. CIↃ IↃ LVIII.

CIↃ IↃ LVIII. jectam, uti supra commemoravi, tunc obivit; ac coronam, imperii insigne, Ferdinando Cæsari tulit. dein, cum belli Gallicani rex Philippus jam pertæsus, quia iter in Hispaniam cogitaret, finem illi imponere vellet, hujus prudentiæ rem commisit. isque, cum rex adeo in pacem propenderet, ut quovis eam pretio cuperet impetratam, nec se magis ullo officio devinciri ab ipso posse testaretur; Momorantii, & Sant-Andreani, opera tantum effecit, ut de illa mox colloquium haberetur; ad quod ipse cum Albano, Melitensi, Perenotto, Viglioque, delegatus mense Octobri, & negotio per Mariam, Angliæ reginam, quæ Caletum reddi urgebat, interrupto; anno proxi-
CIↃ IↃ LIX. mo cIↃ IↃ LIX, mense Aprili ineunte, tandem etiam in castello Cameracensi constituta est; quanto cum Henrici damno, tanto cum Philippi honore: atque fructu. quippe illi, & Sabaudo, pro Quintini tantum fano, item Hana, Castelleto, ac Taruenna, loca suprà quadringenta, aut, ut hi, qui minimum tradunt, centum nonaginta octo, quæ præsidio tenebantur, restituta. ipsi certe Galli fassi, nullam terræ suæ pacem magis turpem, aut pudendam, fieri unquam potuisse. Atque ut pacis hujus auctor, ac promotor, summus fuerat; ita obses quoque ejus, quando sic conventum erat, cum Albano, Arscotano, & Egmundano item, datus: simul etiam, ut solennibus nuptiarum Henrici filiæ, regi Philippo desponsatæ, interesset. Qua de causa dum in Gallia commoratur, clam Henrico cum Albano agitante de tollendis passim omnibus, qui per Galliam, Belgiumve, immo orbem Christianum universum, reformatæ religioni addicti essent; ipsum quoque, qui negotiis tantis additus, nihil horum ignorare existimante; ideoque, de industria conscientiam simulanti, hoc consilium exponente, ille quam ægerrime ferens homines multos, famæ integros, opibusque in his excellentes quosdam, neci instar victimarum destinari; &, sortem miserorum dolens, subveniendum ipsis ratus, si qua posset, concepto in Hispanos odio, de ejiciendis iis Belgio toto, cui obstrictum se putaret, cogitare serio cœpit. neque prius conqui- CIↃ IↃ LIX.
evit, quam, Sabauda intercedente, ac fide data, Rhemis sese adfuturum, cum Franciscus, ejus nominis secundus, regno inaugurandus esset, redeundi in Belgium veniam impetrasset. Pace ita constituta, cum Philippus in Hispaniam cogitaret, Belgiumque Margaretæ Parmensi sorori gubernandum tradidisset, convocatis mense Augusto in urbe Gandavensi Ordinibus,* etiam hunc adjunxit illi, qui cum Antonio Perenotto, Egmondano, Glaionæo, Barlamontio, Viglioque, fœminam principem, sexu suo, ac natione, Reipublicæ Belgioque administrando minus parem, in negotiis longe maximis sua prudentia adjuvaret: turmæ etiam ordinariæ præfecturam, & tribunatum Hispani militis, quo is cum minore invidia relinqui in Belgii limite posset, capere jussit. Ac cum multa, in perniciem certam Belgii, agi cerneret; obviam ire malo cupiens, rogare equestris ordinis proceres, & nonnullos è Senatu Belgico, instituit, *Vti Hochstratam convenirent: illic se, quæ rei publicæ expedirent, indicaturum. in discrimen summum adductum Belgium esse, & civile illi bellum impendere; se obstrictos sacramento ordinis sui, munerisque ratione, ut providerent, ne quid detrimenti capiat. idque in proclivi etjam, si remedia necessaria adhibere tantum vellent. ante omnia Granvellani reprimenda esse consilia; eorumque, qui hunc ducem sequerentur: quibus unum hoc propositum videatur, uti cædibus, relegationibusque, & bonorum publicationibus item, Belgium universum perdant. quæ si illi porro agant, neque ipsi obnitantur, eventurum, ut, quibus displiceant ista, ducem resistendi inveniant.* Hæc quantumvis multis explicaret illis, atque eandem Swartzenburgici, & Hollani, sententiam diceret; qui uterque bene de re Belgica meritus, valere etiam gratia plurimum: tamen obtinere haud potuit. Mox, cum de externo milite removendo ageretur; etsi tribunatu ejus pridem ornatus, operæ multum hic navavit, cum offensa regis maxima, etsi serio tunc in tempus dissimulata. etenim ille, ceu tuendæ dignitatis maximum hoc momentum esset, vehementer rem urgebat. idque Granvellanus suaserat; qui ambitionem suam, ac

CIƆ IƆ LIX. potentiam, armis regiis communire satagebat. sed, dum inde privilegia, juramento confirmata, implorantur; hinc discrimen Reip. demonstratur: ægre quamvis, rex promittit. Et hujus facti summa sane offensa fuit; decretumque, expectata occasione; gladio in illos animadvertere, qui libellum obtulissent, juvissentve. quod arcanum, sedulo dissimulatum, à primate quodam Hispano, qui Auriaco, Egmundano, aliisque, clam faveret, indicatum. nam progressus salutatum, cum latrunculis ludentes offendisset, ceu securitatem carpens, *ecquid nulla de libello jam exhibito sollicitudo anxios haberet*, percunctari. cujus dicti negligentioribus cæteris, prudentior Auriacus advertendum animum ratus; Egmundano, qui familiarius eo uteretur, auctor esse; *uti & officii causa vicissim salutatum iret, & occasionem dicti, ac sententiam, exploraret.* quod cum faceret Egmundanus, ille sine ulla ambage rem exponit; *visum regi, & Senatui, removere Hispanum militem: sed libellum adeo displicuisse, ut auctoribus, pariter atq; adjutoribus, capitis pœna sit statuta. id se, qui faveret ipsis, clam monere voluisse; itaque deinceps providerent.* Ab hoc tempore, alias cautus, magis circumspicere Auriacus, suasq; ita actiones instituere, ut nec muneri deesset, nec inimicis se exponeret; ubiq; obsequii pariter promptus, & insidiarum cavens: nunquam offenso semel regi, etsi valde blandienti, se permittens. Egmundanus, Hornanusque, dum non cavent, circumventi periere. discedente sub hæc rege, anni aliquot ipsi per quietem acti; qua dum fruitur, de

CIƆ IƆ LXI. secundis nuptiis cogitans anno CIƆ IƆ LXI Annam alteram matrimonio sibi jungit, Mauritii Septemviri Saxonis filiam; habitis summa cum solennitate nuptiis, quibus Daniæ rex Fredericus, & plerique Augustanæ confessionis item Principes, Neoburgi per id tempus congregati, interesse.

CIƆ IƆ LXIV. deinde anno CIƆ IƆ LXIV, ambitione, ac superbia, intoleranda in Rep. grassante Granvellano, cum dissimulari ultra res non posset; palam ei cum Egmundano, & Hornano, se opposuit; nec venire in Senatum, nec consilia communicare etjam voluit. quin & apud regem ipsum in Hispania accusavit, effecitque, ut discedere à Rep. juberetur. Atque hæc tempora turbæ ingentes excepere; quibus CIƆ IƆ LXIV. quia deinceps vitam adeo implicatam habuit, ut sine istis nemo illam scribere possit; eas fusius attexemus. Ergo cum anno exeunte CIƆ IƆ LXV, datis ad Parmensem CIƆ IƆ LXV. literis, rex decreta de hæreticis inquirendis, puniendisque, & concilio Tridentino admittendo, urgeret acriter, atq; morem sine ulla exceptione gestum cuperet: illa, cum rem in senatu exposuisset, ac deliberatum esset, etsi Viglius supprimendas paullum literas censuisset, quoad regem de discrimine Reip. monuissent; vicit tamen eorum numerus, qui hanc voluntatem regis sine mora exequendum sentiebant. itaque die XVIII mensis Decembris ad provincias cæteras scribit, ad Brabantos XXXI, & *mandata regis stricte exequi* jubet, *neque usquam ut conniveant, nisi pœnæ, in his expressæ, subjacere ipsi velint.* quod ut magis facile esset, placuit, *uti urbes quæque unum è senatu suo constituerent, in semestre permutandum; qui id solum animadverteret, an concilio Tridentino satis fieret. isque saltem ad trimestre unumquodque, ut cognosci religionis status posset, sive ipsam, sive aliquem consistorii sanctioris, huic negotio destinandum, de quibusvis accuratè admoneret.* tum inquisitoribus mandat; *quæ ad diem* XI *Maji superioris jussi essent, uti facerent.* nempe *in omnes, qui suspecti hæreseos essent, aut prohibitos libros legerent; quive concionem haberent, aut de sacris etiam literis dissertarent, ut inquirerent, comprehenderent, litem intenderent, castigarent, desecrarent, judici seculari traderent; tum carceribus uterentur, litem quoque terminarent, etsi non servato ordine. nam sufficere, si consiliarium regis unum tantum advocarent, qui jus dicere ex ipsorum arbitratu, secundum literas Apostolicas, teneretur. neq; etiam necesse esse, ut judicem loci ordinarium, aut diœceseos, exspectarent. quin citare cunctos possent; subditos regis, sine ulla exceptione dignitatis, sive præsides, sive item consiliarios, consulesque, & urbanos senatores; denique alios, in quocunque tandem munere constitutos; &, exacto juramento, ad respondendum de quæsitis etiam cogere, pœna in nolentes dicta, ceu fautores hæreticorum.* dein præfectis, magistratibusque, imperat; *ut rogati opem inquisitoribus ferrent: aut supplicium; si negarent, idem sibi promptum scirent.*

In de-

CIↃ IↃ LXV. In decretis Tridentinis ista erant. *uti clerum reformarent; tum ut in paræcia sua quisq; curio percenseret, quot in ea familiæ essent, & in unaquaque earum quot personæ, atque ibidem à quo tempore habitassent. si quæ pridem advenissent, à priore curione testimonium secum ferrent, quo probarent, religionem se Catholicam profiteri; inde quando, & quo modo, matrimonium contraxissent. porro in confessionibus nomina quoque confitentium, ac cognomina, quasque habitarent ædes, adnotarent; hoc indicio, an perseverarent omnes, cognituri. deinde illos ut inscriberent, qui pro pueris in baptismo fidem suam interponerent, ad eosque, ubi mox adolevissent, erudiendos ne qui usquam admitterentur, nisi qui majorum more sacra colerent. denique ut egenos etiam, quique stipe collectitia alerentur, explorarent, qualem illi religionem sectarentur; item an confessionem, rem divinam, frequentarent: quique hic negligentes essent, iis uti stipis nihil largirentur.* Archiepiscopus Cameracensis, synodo provinciali convocata, reformationem cleri ægre obtinuit. Machliniensis, pariter atque Vltrajectinus, frustra fuit. Vrbes quoq; Brabantinæ, qui provinciæ tertius ordo, graviter angi. & in his Antverpia maxime, quæ libello indicabat magistratui, *hæc contraria iis literis, quas superiore Iulio à Parmensi accepissent. ac testari, non se modum invenire, quo immunem à seditione urbem porrò servent. inquisitionem istam motuum fundamentum esse; & non multo post futurum, ut regionem desolatam, atque inprimis urbem, habeant. contra privilegia iri; & infringi introitus læti capita, primum, secundum, tertium, ultimumque. ideoque, ceu tutorem, implorare; vellet de tam obstinata regis sui voluntate certiorem S. Imperii cameram facere; & ad illam provocare. nam secundum auream bullam, terræ Brabantiæ anno* CIↃ CCCXLIX *datam, & ab Imperatoribus cunctis, in imperium succedentibus, confirmatam; dein tractatu Augustano annni* CIↃ IↃ XLVIII, *id licere. huc accedere de religione acta; cum Passaviæ, anno* CIↃ IↃ LII: *tum Augustæ,* CIↃ IↃ LV, *per quæ omnia neque inquisitione, nec concilio Tridentino, subjacerent. ac potissimum, cum tractatu Augustano anni* CIↃ IↃ XLVIII *pars imperii facti essent; ideoque privilegiis, patrociniisque omnibus, frui necessario debeant, quibus cetera membra imperii: cui Belgium, quantum duo electores, contribueret. quam ob rem enixe orare, uti intercedere vellet, hasque à Parmensi literas revocari procuraret. quod ni fieret, tum querelam sibi ad Ordines referendam.* CIↃ IↃ LXV. Eodem modo aliæ quoq; provinciæ questæ; quæ à curiis quæque suis hoc responsum accepere. *nihil novi intentari; ac de inquisitione hoc tenendum, uti illis tantum locis, quibus usitatum foret, ac recepto pridem more, haberetur. & privatim Antverpienses tam ab ea, quam Episcopo, liberi essent. quod concilium Tridentinum attineret, id non ultra valiturum, quam mox palam explicarent.* Sed cum urbes etiam insisterent, voluerunt persuadere; *temere esse, quod Brabanti de novitate quererentur: quippe dudum inquisitionem illic usitatam, & Pontifices Romanos inquisitores generales jure, ac merito, quovis tempore in hoc Belgio habuisse.* Hoc responso magis omnes angi ubique; & inprimis, cum adversos comperirent, quorum erat adjuvare. ideoque nulli operæ, aut pecuniæ, parci esse, ut arcana explorarent. quin & famosos libellos, rhythmos, carmina, quæque talia, passim spargere, & ad loca publica affigere. etiam Parmensi ipsi in manus tradere; *quo edicta, inquisitionem, episcopos, & concilium Tridentinum, inhibere animum induceret.* tum solerter eos, qui muneribus publicis fungebantur, adhortari, *meminissent sacramenti, quo provinciis dixissent; neve, officii sui obliti, contra fidem, patriamve, quid committerent.* ac terrendis minæ additæ. Ex his omnibus cum Respublica in præcipiti, & mutatio impendere, videretur; Parmensis, animis tranquillandis, ad diem XXIV Martii anni CIↃ IↃ LXVI edicit: *quando ab anno ejus seculi quinquagesimo in Brabantia nulla inquisitio fuerit, ne nunc quidem velle regem, ut illic esset: verum privilegia sua salva haberet; nec concilio Tridentino, nisi quantum ea ferrent, subjaceret.* ita læti rursum Belgæ. sed cum Ordines Brabantini, paullo magis hoc edictum expendentes, ne quis scrupulus superesset, acta à Parmensi peterent, regis nomine subsignata, quibus caveretur ipsis, *non deinceps ullam in provincia sua inquisitionem fore; neve alium unquam judicem de delictis quibuscunque, etjam hæreseos, præter solum secularem, cogniturum; tum edicta uti mitigare vellet: hæc respondit, cum proceribus aurei velleris, ac præfectis* CIↃ IↃ LXVI.

CIↃ IↃ LXVI. *fectis provinciarum, se acturam.* moxque egit de edictis mitigandis, integra religione, & auctoritate regis, ad sedandos populi animos. fama enim invaluerat, nobilitatem passim concitatam esse. quippe ut sacrorum præsules, ob Episcopos constitutos, aliaque reformata, æque ac populus universus, indignari; ita ille pertimere, *ne in nervum res erumperet; & in ipsam, ruri passim habitantem, ideoque injuriæ expositam, faba quoque cuderetur.* ut timeret, minæ populi faciebant, precibus mixtæ, quibus ille impellere istam satagebat, *ut, quemadmodum deberet, apud regem, non omnino gratiæ ejus nil daturum, intercederet.* ergo, cum prætextu vario aliquoties convenisset; fœdus ictum; primo à paucis, mox compluribus, dum amicum quisque suum illuc trahit, subsignatum. adeoque numerus auxit, ut postremo supra quadringentos essent. fœderis autem ista summa. *quando homines peregrini, Deo, regi, ac Reipub. inimici, quique unum istud agerent, ut ambitionem suam, atque avaritiam, sub prætextu religionis asserendæ, & tranquillitatis publicæ confirmandæ, regis, Belgarumque, impensa explere possent, apud regem effecissent, ne edicta violenta, quod pollicitus, mitigaret; dein tyrannicam inquisitionem etiam imperasset, quam mox Belgii omnis vastitas, populi oppressio, fidei quoque Christianæ exstirpatio, regii nominis imminutio, incolarum plane intoleranda servitus, privilegiorum ereptio, summa denique Reipub. perturbatio, secutura: ut præverterent ex officio malis istis, sacramento sese mutuo obstrinxisse, ne hanc inquisitionem, sub quocunque tandem nomine, unquam admitterent. nihil vero aut adversum honorem Dei, aut supremam regis sui potestatem, ordinumve, agitare; sed inprimis cum Rep. salva hæc velle, ac consilii hujus sui Deum ipsum testem capere.* Fœderis ejus, quanquam multi subscripsissent, magnum tamen secretum fuit; clamque præstitutus dies, quo Bruxellas, ad libellum offerendum, convenirent. Primi inter eos erant, Brederodius, genus suum ad Hollandiæ Comites referens: Culemburgicus, ac Bergensis: Ludovicus quoque Nassovius, Auriaci frater, aliique. Quanquam autem in arcano consilium esset, non tam occultari tamen apparatus rei potuit, quin proceribus nonnullis aurei velleris innotesceret; ex quibus Megensis primus ad Parmensem partim retulit. quæ non parum consternata, graviora, quam propositum fœderatis, metuebat; tanquam urbes, ac munita quædam loca, uti fama ferebatur, occupare agitarent. ea propter; datis passim ad urbes literis, admonebat; *summa cura, necubi opprimerentur, providerent.* Mense Aprili, ad primum, secundum, tertium diem, cum Bruxellas undequaque satis multi, & in illis Brederodius, sine armis convenissent, quarto senatum dari sibi à Parmensi postulare. quo permisso, quinto proximo è Culemburgensi domo numero fere quadringenti, in quaternos distributi, ordine omnes processere. in senatum cum venissent, ubi eos & Parmensis, sanctiusque consistorium, proceresque aurei velleris, & præfecti provinciarum, excepere; Brederodius, ubi consessum veneratus primum esset, causam adventus memorare: *ut libellum istum supplicem exhiberent. temere vero facere quosdam, qui seditionis ipsos, à qua quam longissime abessent, accusarent. ideoque enixe orare, uti illi castigentur.* ac Parmensis, *se libellum cum senatu inspecturam, moxque responsuram,* edicit. ad quæ verba recessere. In libello hoc exponebant; *sat Belgarum in principes fidem claram esse: ac nobilitatis maxime. quæ nec opum, neque vitæ, unquam parca, laudem hanc tueri certa. qua de causa, cum præsentem rerum statum animadverterent, maluisse offensam aliquam nunc incurrere, quam silentio damnum regi, ac Reip. conciliare. neque enim dubitare, quin hæc olim inter merita censerentur. ac quantumvis non ignorent, quæ de inquisitione, decretisque de religione exacte observandis, statuisset, recte facta, ad exemplum Caroli patris; qui hæc pridem, publicæ tranquillitati confirmandæ, imperasset: tamen temporis rationem habendam esse, quod haud parum immutatum, & remedia item alia postularet. nam si, dum decreta exequi modice tantum annituntur, turbæ adeo graves ortæ; quantas, si severe agant; imminere arbitrentur? ideoque se vereri, ne, tam alienis populi ubique animis, in seditionem Belgæ universim concitentur. sperasse quidem hic remedium à provinciarum ordinibus; verum, quando hactenus illi neglexissent,* CIↃ IↃ LXVI.

malo

ↀ ꟾↄ LXVI. *malo indies valescente, ac præsenti jam periculo, efficii sui existimasse, ne diutius tacerent. ac confidere, quod monerent, non id male acceptum iri; siquidem ipsi, ruri ædes, bonaque alia, possidentes, magis cæteris in discrimine versarentur. ad hæc, si mandatis regis ita rigide mos geratur, vitam omnes, fotunasque, ad libidinem delatorum, prout quemque avaritia, aut invidia, ad calumniam stimularet, in ancipiti habituros. quam ob rem orare supplices, uti malo occurratur. quando autem rei gravitas postularet, ablegari ad regem preces, apud ipsum intercederent, in perpetuum ut prospiceret; idq; quia, nisi sublatis edictis, mali causis, fieri nullo modo posset, ea abrogari sinat: quæ servari, nisi perdita republica, minime queant. ac ne forte, qui in regem suum obsequium inter prima reputarent, legem illi ponere velle, quod maligni per calumniam dicturi essent, viderentur; supplicare quam humillime, ut provinciarum ordines convocaret, habitoque cum his consilio, alia rursum, magis Belgio profutura, & periculosa minus, substitueret. interim ipsam oratam cupere, dum hæc regi exponerentur, isque etiam consultaret, inhibere edicta vellet. se fecisse pro virili, quod officii sui esset; nec silentii olim omnino culpam ullam impingi posse, si ad turbas inde, aut cædes, quod abominentur plane, veniretur. ac proinde Deum, regem, item ipsam, & senatum universum, conscientiasque suas, testes capere, pro clientum fide egisse.* Cum nobilitas fœderata, hunc libellum oblatura, processisset, Barlaimontius ad Parmensem consternatam, ut erigeret, per contemptum lingua Gallica *Geusios* illos dictitabat; *neq; esse, quod metueret.* hoc vocabulo nebulones, ac mendici, apud Gallos nominantur; & deinceps Protestantes ita vulgo nominati. illi vero, cum de dicto hoc accepissent, *non pudori sibi* dicunt, *regis causa, patriæque, isto nomine nuncupari.* tum de collo nummum aureum mox suspendunt, cujus in antica parte effigies regis expressa erat; in postica, fidei signum, manus duæ, inter se junctæ, perque mediam peram exertę. circum scriptum, REGI AD PERAM VSQVE FIDI. quin è ligno parvas lances, mendicorum utensilia, pileis nectunt; & subcinericea veste se, familiamque, induunt. Postero die, cum deliberatum esset de responso, revocati à Parmensi fœderati, ad quos jam Bergensis quoque, ac Culemburgicus, se adjunxerant; ordinatim procedentes, uti pridie, rediere. postquam ventum in senatum, hic Parmensis & libellum iis reddit, & compellat perbenigne: ↀ ꟾↄ LXV. *inspexisse postulata, ac satisfactum illis cupere; itaque legationem decrevisse, qua præsentem rerum statum regi exponeret; à quo nihil inclementius expectare sibi debeant. & jam ante, quàm venissent, cum proceribus, ac senatu, de edictis mitigandis consultasse; nec restare, quam ut voluntatem regis, sine qua nil ipsa posset, super iis scitaretur. quod de inquisitione inhibenda proposuissent, id in sua potestate minime situm, neque illos ignorare. deinde indecorum etiam, sine aliqua de religione lege Belgium esse. verum, dum ad regem mitteret, mandaturam Inquisitoribus tantam moderationem, uti gratiam ei omnes sint habituri. interim autem se confidere, ita acturos ipsos esse, ne quid novi constituere sit necesse. ac sperare, intercessione sua apud regem effectum iri, ne deinceps inquisitione ulla vexarentur. cujus quidem operæ ipsa tanto magis prompta foret, quod non dubium haberet, quin religionem antiquam sartam tectam secum cuperent.* Hæc ad sextum Aprilis acta. die octavo redeuntes, *gratias se Parmensi agere, pro responso tam benigno, magnas* dicunt; *verum optare, uti clarius, ampliusque, istud esset. tum dolere, quod suspendi abs se posse edicta neget; atque orare, quorum id munus, admonere moderationis vellet. se his omnibus, quæ à rege, atque ordinibus, ad sacrorum pristinum cultum conservandum, decernantur, parituros; & interea vitam procul ab offensa, ac justa culpa, habituros. iterum autem testari, si quid secius Reipublicæ eveniret, quod officii sui esset, sat superq; id fecisse; nec vertendum vitio esse. denique, quando accepissent, istoc adversarios agere, ut libellum, abs se oblatum, typis vulgent, oratam cupere, uti is typographo regio, nullo apice immutato, excudendus traderetur.* Ad hæc Parmensis, cum deliberasset paulum, *se daturam apud magistratus omnes, & inquisitores, operam, ne quid usquam peccaretur; &, si fiat, culpam ipsorum, quam suam, fore. ea propter, quod polliciti, conquiescerent, neque plures ad se trahere conarentur.* rursum illi gratias agunt; & *optare se* affirmant, *ut conventum istum suũ in bonam partem se accipere, coram senatu, testaretur.* cumq; illa, *ita credere,* responderet; neque tamen ultra mentem explicaret, iterumq; hi instarent, *ut sententiam aperiret:*

nec dum

CIↃ IↃ LXVI. *nec dum se id posse*, inquit. quibus verbis suboffendi fœderatos cum nonnulli animadverterent, intercedere, & Parmensi auctores esse, *ne, incommodi evitandi, sic dimittere illos vellet.* quos Christophoro Assonvilio adjutante, tandem placuit, Philippum Lalanium Hochstratanum, velleris equitem, Bertiumque, ab epistolis, ad hos mittere; qui & plenam fidem facerent; *in religionis causa, prius quàm responsum à rege accepissent, nihil constitutum iri:* & exemplar literarum item ostenderent, quis inquisitores omnes, judicesque, & magistratus, *in cujusquam fidem inquirere, aut ob istam qualecunque supplicium capere, dum rex aliud statuisset*, vetarentur; *nisi si seditionem, aut res novas, agitarent: quo in crimine deprehensi, curiæ suæ judicandi traderentur.* Cum promisso hoc fœderati domum quisque recessere; aliquot prius constitutis, qui in unaquaque provincia providerent, ut, quæ promisissent ipsi, accurate servarentur. neque parum nobilitatis fœderatæ tanto studio animi passim tranquillati; jamque omnes maximo cum desiderio, quid rex decreturus esset, exspectabant. ac Parmensis cum proceribus, & senatu, serio de legatione consultare; qua de rebus à se gestis regem, graviter ob conventum nobilitatis jam iratum, partim certiorem faceret, partim oraret, *uti Belgis indulgere aliquid vellet.* & persuasi ægre tandem, Ioannes Bergensis, ac Florentius Monmorantius Montinius, ex equestri uterq; ordine, legationem suscepere; quibus formula decretorum mitigandorum etiam data. quæ profecto talis erat, ut his indignationem, illis risum, concitaret. nam pro summo beneficio constitutum; *ut, qui duces Protestantibus se præberent, quive hospitio eos exciperent, aut offensæ causam darent, non jam flammâ, quod solebat, sed suspendio; vel, sententiam si mutarent, etiam gladio punirentur: plebs simplicior, ceu seducta in errorem, neque sponte sua peccans, in exilium mitteretur.* Mitigationem istam curia ordinibus, ad quos populus provocabat, persuadere statim annisa est. ac vocati primum Artesii, Hannoniique, & Namurcenses, inde Flandri, ac Brabanti, subscripsere, clam habere factum jussi. sed Hollandi, & Zelandi, Frisiique, & Trajectini, item cæteri, ceu feroces privilegiis, nec tam facile consensuri, prætermissi. At quantumvis hæc CIↃ IↃ LXVI.
clam populo agitata, tamen non diu latuere. & hinc rursum turbę ingentes; ac suspicio, *ordines provinciarum, more antiquo, minimè convocatum iri.* huc accedere, quod complures, qui ob causam religionis solum verterant, nunc reversi, in carcerem detruderentur; & Ioannes Tuiscanus Aldenardæ, ad octavum Iunii diem, capitis pœna affectus esset. quę cum ita se haberent, Montinius solus in Hispaniam iter capit; & Bergensis, crure læso, impeditus ne una iret, mox subsequitur. illuc postquam advenissent, coram rege, ac senatu, Belgii turbas exponunt; *& earum causam esse à literis regis: super inquisitione, & edictis exequendis, pridem scriptis. nec remedium adhiberi ullum posse, nisi illam aboleret; ista vero, prout concepissent ipsi, mitigaret: tum præteritorum veniam indulgeret. neque tamen compertum habere, an hæc probaturi essent fœderati; qui consilium adhiberi, & consensum, ordinum generalium vellent. nihilominus proceres aurei velleris omnes constituisse, si hæc tria concedantur, pacem, ac quietem publicam, instaurare; adnitentibusque bonis, qui complures in provinciis passim essent, malos armis coercere. nec necesse regi fore, nimis iter per incommoda præcipitare.* quæ cum disceptari cernerent, addunt; *affirmare proceres, si hæc tria denegentur, non se modum invenire, quo honeste aut equum inscendere, aut arma capere, deinceps possent: sed necessitatem imponi à Rep. discedendi.* hæc cum regi, & senatui, explicassent, mox seorsim apud amicos conqueruntur, *se contemni in Hispania; & Hispanos in nobilitatem Belgicam, proceresque, dominatum affectare, quem Neapoli, in Sicilia, & Mediolani haberent: idque non ferendum esse.* inter hæc Parmensis scribit; *spisse magis conveniri, & jam palam conciones ad Tornacum, Insulasque, S. Audomari fanum, item Ypras, frequentari; & se Gallos concionatores immiscere. tum Antverpiæ idem fieri. quam ob rem orare regem, tria ista ut permitteret; cæteroquin non se, proceres, aut senatum, tranquillare motus posse.* Auriacus, futuri prudens, cum offensam regis sciret, & turbarum nullum finem, discedendi à Repub. quam perire sentiebat, consilium capit. itaque ad XXVII mensis Maji, iterum XIV Iunii, literis datis, commeatum à rege petit.

curam

CIƆ IƆ LXVI. *curam omnem, operamque, à se impensam, quo res Belgicas fulciret; ac dolere, quod nequicquam laborasset. atque id æquo animo ferre. nam vim mali, fato adjutam, sæpe recto prævalere; neque eventum, ut consilia, in cujusquam potestate situm esse. verum se, post omne obsequium, per calumniam traduci, tanquam motus adjuvisset, quos pacatos maxime omnium voluisset, non ferendum omnino esse. itaque, quando laboraret fides ejus, reciperet munera, quæ dedisset; & abire nunc permitteret, ad res suas ordinandas, quæ inprimis illud poscerent.* Ad hæc die primo Augusti è Segoviensi silva rex respondet. *accepisse binas literas; & jam pridem ad sororem perscripsisse, quam nil tale animum ipse inducere debeat. nam profecto, quod non plenam sibi fidem haberi putet, multum falli; neque causæ, cur existimet, quicquam esse. ac si forte id conatus quisquam foret, non se ita animatum, ut tam temere ad calumniam aures daret. satis fidem, & obsequium, explorasse; atque hortari, ut in illis perseveret. tum in literis, olim scriptis, ac virtute ista sua, conquiescat; neque ab iis, qui ad alia instigarent, neutri bene cupientes, se impelli patiatur. quod abeundi veniam petat, & imposita munera reddat, dolere sibi vehementer, eo loco res ipsius constitutas; sed, Rep. ita graviter laborante, periniquum existimare, ut virtute ista viri, ac prudentia, & in quibus acquiesceret, se subtraherent: cum necesse potius foret, ut periculo tam insigni avertendo, ad quos illud pertineret, cuncti accurrerent. idque Antverpiæ ab ipso factum, adeo sibi placuisse, ut hortetur, jubeatque, ita pergeret; & facturum, plane confidere. atque ut videat, quam cum ipso aperte agat, non dissimulatum velle, fratrem ejus, Ludovicum, ceu turbarum adjutorem, à permultis accusari. quod ut ægre sane ferret, ita occurri ab ipso cuperet; &, si ita videretur, illum, saltem in dies aliquot, removeri.* Ad Parmensis vero literas, antea commemoratas, *decrevisse se,* respondet, *uti per Hispaniam totam, Belgiumque, pro felici itinere suo supplicationes publicæ haberentur. nam deliberare in præsens, mari id, an per Italiam, institueret. tum ad Cæsarem scripturum. quod ad tria illa capita attineret; placere, ut inquisitio tantum episcopalis, ab antiquo usitata, non Hispanica, obtineret; & ut formula de edictis mitigandis conciperetur, qua Romana Catholica fides, & majestas ipsi sua, salvæ essent: ut quamprimum constituere aliquid posset. dein permittere, uti ipsa fœderatis,* CIƆ IƆ LXVI. *aliisque, nondum culpæ manifestis, veniam pro arbitrio daret. ita tamen, si certa esset, proceres Belgicos religionem, & quietem reipublicæ, adjuturos; tum solutas fœderationes fore, ac conventus, conciones, cæteraque istiusmodi offendicula, omissum iri. alioquin, si rebelles arma caperent, vim quoque ipsa adhiberet; & præsidia, ac cohortes ordinarias, his opponeret: quin, si opus, novum etiam militem legeret, cui centuriones suos, præfectosque, uti libitum, constitueret.* Ad hæc blande item ad proceres, senatumque, & urbes, scribit; *darent operam, dum adventum maturaret, ut pacata omnia essent.* Nihil aliud hac legatione effectum, & legati per blanditias simulatas deteneri; cum interea rerum Belgicarum status multo pejus se haberet. nam dum proceres, & provinciarum præsides, senatusque, in id incumbunt, ut quacunque ratione malo occurrerent; sperantes regem in tria capita, semel iterumque jam commemorata, consensurum; deprehensum, *nobilitati fœderatæ solito minus faveri: &, quæ facta ab ipsa essent, in pejorem partem trahi.* ad hæc tristia ex Hispania imminere credebantur, cum à fama, tum ipsius regis literis, Madriti sexto die Maji ad nonnullas urbes datis; quibus eas ad constantiam in obsequio hortabatur, & auxilium, ceu in Belgium mox venturus, promittebat. quam in rem parari classis in Zelandia, obviam illi processura, ferebatur. tum Hispanienses quidam sclopos longiores instar quinque millia coëmisse, in Hispaniam submittenda, dicebantur. rumor quoque, Ericum, ducem Brunsvicensem, copias legere; quibus inquisitionem, novosque episcopos, invitis per vim imponeret. quidam etiam imprudentius divulgabant, *frigide exceptos legatos, aut benignitate tantum simulata; dum rex tempus bello instruendo exspectat, mox cum armis adfuturus, & in eos, qui à religione antiqua, atque obsequio, defecissent, graviter animadversurus. Granvellanum item rediturum esse, & injurias inimicorum probe ulturum.* His rumoribus partim, ac minis; cum accensi Protestantium animi essent, neque quicquam ex Hispania boni sibi exspectandum existimarent; metu, & desperatione, ad audendum excitati, ut suorum multitudine adversarios à vi aliqua cogi-

CIƆ IƆ LXVI. tanda deterrerent, amicisque, & fautoribus, animos adderent, palam inde ad conciones accessere. & initio in Flandria occidentali facto, mox per reliquam provinciam, tum Brabantiam, Galliam Belgicam, Gelriam, Frisiam, Transiselanam regionem, Hollandiam, Zelandiam, Vltrajectum, agitatum: cum in silvis, tum apertis etiam campis: multis undique concurrentibus, primo sine ullis armis, inde, ad vim propulsandam, quæ interdum intentata, cum securibus, gladiis, sclopis. & excrescere adeo numerus, ut jam multa millia essent; neque edictis, aut vi aliqua, retineri ultra possent. ineunte mense Iunio, Burgerhouti, in campo Lario, prope Antverpiam, inchoatum. & inermes primo illuc convenire; sed, minantibus vim nonnullis, arma adducere; aditusque, objectis curribus, & excubiis collocatis, communire. Magistratus Antverpianus contraire, & Parmensem item orare; *uti illuc sine milite commigrare, ac transferre aulam vellet, tuendæ urbi, quæ primaria in provincia ista esset. verum illa respondere, se de re deliberaturam; interim monitos ipsos velle, darent prius omnem operam concionibus prohibendis, aut turbandis.* dein edictum à rege addere rigidissimum, ad XXVI Iunii promulgatum: cujus tamen efficacia nulla fuit. quippe ad diem III Iulii regionarii, qui addicti Protestantibus, libello oblato, magistratum urbanum orare, *daret aliquem concionibus suis locum; quæ non amplius, propter populi multitudinem, in occulto haberi possent: idque ut faciant, ad quietem civitatis pertinere. duas autem religiones facile tolerari posse, & exempla in rem istam plura exstare.* tum & privilegia sua allegare, per quæ ipsis concedendi, quæ orarent, potestas esset. Hunc libellum magistratus ad Parmensem ablegabat, iterum orans, *ut in urbem commigrare suam vellet.* sed cum illa sine præsidio id facturam se negaret, istud autem magistratus admittendum non putaret, frustra oratio tota fuit. Venerant tunc forte in urbem Brederodius, & Megensis, sine ullo ab aula mandato; quod non parum civium animos concitavit. non ingratus Brederodius; illis maxime, qui favebant religioni reformatæ: sed Megensis suspicione laborabat, tanquam astu quodam militem, quem jam in propinquo esse, in Campiniensi agro, rumor erat, introducere cogitaret. ideo, eximendo scrupulo, mox discessit. ac Parmensis, cum se sine justo præsidio credere urbi non auderet, Auriacum illuc ablegandum existimavit; qui, ceu Vicecomes ejus, sacramento ipse obstrictus civitati, hanc vicissim sibi quoque obstrictam haberet, tum & gratia valeret. Itaque ille ad diem XIII Iunii huc profectus, in itinere Brederodium, plurimosque è nobilitate, civibusque, obviam habuit. Vrbem intranti effusus populus, gratulansque, faustis vocibus acclamare, & vitam Geusiis apprecari; quo tunc nomine Protestantes, ut jam dixi, per contemtum appellati. verum ille reprehendere acclamantes; & monere, *ut omitterent: ac mox facti pœnituros.* Hinc, vocato magistratu, literas à Parmensi ostendit: quibus sibi regis nomine civitatis ordinandæ potestas data. deinde regionarios vocat, & decanos, sagittarios, mercatores, ordinemque ecclesiasticum. quos cum recte examinasset, deprehendit, à diffidentia turbas esse. nam nec civibus, maximè qui religionem reformatam sectarentur, magistratus; neque cives, cujuscunque religionis, metu nequis urbi miles imponeretur, aulæ quicquam, aut magistratui suo, fidere: & suspecta, ut in talibus fere suetum, cuncta habere. Illud etiam intellexit, Protestantes, etsi inter se divisos, ob permissam curioni Kiliano à magistratu concionem, longe numero prævalere; &, quandoquidem in armis essent, urbem in potestatem suam cogere posse. ea propter vi in illos abstinendum, & blande habendos, tollendamque ante omnia diffidentiam, arbitrari; tum benigne inducendos, ut arma ponerent, civibusque ea traderent: è quibus cum mille ducentos legere cuperet, instar militum futuros, irrito conatu fuit; & se illi excubias acturos polliceri. tandem effecit, uti, data securitate, Protestantes arma ponerent, & ad tempus conciones intermitterent, dum mox de re universa à provinciarum Ordinibus statueretur. Per hæc fama invalescebat, legi à Brunsvicensi militem, & in Frisia bellum instrui; tum succinctum quæsitorem, quem drossardum illi dicunt, aulæ jussu

CIↃ IↃ LXVI. le jussu, cum lictorum armata manu, quotdiebus præter urbem obequitare. quæ res suspicionem dedit, disturbandis concionibus id mandatum; eo magis, quod instructi armis currus, & Machliniæ oneratæ instrumentis belli naves visæ essent. itaque rursum arma capere Protestantes; &, securitatis causa, locum in urbe concionibus suis petere. & hæc quamvis ita facerent, ut minari viderentur; tamen, verbis partim blande, partim etiam pro auctoritate factis, & promissis de vi omni prohibenda, tantum effecit, ut in nundinas, mense Augusto celebrandas, per quas ob confluxum extraneæ multitudinis motus aliquis timebatur, se differri paterentur. cumque in aulam eum Parmensis revocaret, ad consilia de negotio fœderatæ nobilitatis communicanda; magistratus, turbarum metuens, propter imminentes nundinas, intercedere; & orare, *ne desereret tam periculoso tempore civitatem*: itaque veniam sibi absentiæ dari petiit. Sub hæc literæ ad Parmensem à rege latæ, quibus ille imperare; *prohiberet omnibus modis, ne comitia injussu suo Ordines provinciarum ulla habeant: tum ut peditum decem millia, equitum tria, in Germania sibi legeret, solveretque pensiones, quæ in ea deberentur.* Hoc cum vulgo innotuisset, turbæ augeri. nobilesque fœderati, cum tumultum ubique populi animadverterent, & jam passim arma capi; nec remedium in promptu esse; quin edicta rigidiora, sine Ordinum consensu, promulgari, & comitia, in quîs salus Reip., prohiberi: tum promissa ludum fieri, ac consilia sua omnia in pejorem partem sumi; ut occurrerent, in Eburonibus, ad Trudonis ibi fanum, convenire. Hic Parmensis, cum metueret, ne in seditionem aliquam res erumperet, Auriacum, & Egmundanum, misit: qui cum delegatis horum in Brabantia, Arscoti primum, inde Dufflæ, expostularent; *se Montinium, & Bergensem, ordinis equestris viros, in Hispaniam ablegasse; qui, quæ postularent ipsi, regi exponerent: neque interea, quam libellum obtulissent, quicquam abs se, quod ad inquisitionem, aut edicta, attineret, tentatum esse. debere ipsos regi fidere, qui tyrannum nusquam egisset; & præterita oblivisci, atque ignoscere, promptus esset: in eamque rem scripsisse. itaque monitos ipsos velle, promissorum meminissent, & in obsequio permanerent, darentque operam, ne sectarii, quibus Galli se miscere, turbas alibi inceptarent. se hæc jure ab ipsis petere, quum iidem nobilitatis palam jussa prædicarent. unde omnibus manifestum, non libellum pro salute Reip. obtulisse, sed prætextum concionibus promovendis quæsivisse. à qua culpa si abessent, necessario operam impediendis dandum; & re ipsa ostendendum, qui ad eas populi animos concitassent, contra fœdus, & libellum, hos fecisse.* Ad querelam hanc delegati scripto oblato respondere; *gratias se Parmensi agere, pro mandatis ad præfectos, & inquisitores, missis, etsi minime servatis. nam Tornaci, Insulis, Montibus, Ariæ, Athi, & Bruxellis, Gandavique, item alibi locorum, multos tamen in carcerem ductos; mandatorum, quæ commemoret nulla ratione habita. se quidem annisos sedulo, ut conciones prohiberent; sed, quod vellent, non potuisse. quippe plebem, dum quid timet, etiam in tutis suspicacem, ex absentia longiore legatorum, ex responsi ab Hispania tarditate; quod promissum intra mensem alterum fuerat, adversa omnia suspicari incepisse: eo magis, quod comitia usitata differrentur, & proterve, maxime autem à quibusdam è sacro ordine, minæ passim jacerentur. quod se turbis immiscere Gallos dicat, id ignarum ipsis esse; ac paratos, si res constet, primos certe ascensis equis vim externam propulsare. verum ut in regis subditos, isto quidem rerum statu, arma capiant, non consultum arbitrari. de calumnia concitatæ ad publicas conciones plebis, cupere singulos causam dicere; noxæ etiam dedituros, si qui criminis ejus rei comperiantur. esse quidem inter suos, qui cum Protestantibus sentiant; nihil tamen fidem in regem, & obsequium, religione prohiberi. nec clementiæ item regis se diffidere; verum sic existimare, si in rem præsentem veniat, & utramque partem audiat, fore, ut benigne multa, & quæ è republica, statuat. nihil autem admisisse, quod oblivione ulla, aut venia, dignum. itaque frustra hæc promitti. nam quod ipsum de his turbis, earumque etiam causis, ac remediis, monuissent; id se inter summa officia arbitrari.* porro queri, *non jam ultra sibi fidi; & incitari passim multos, qui verborum contumelia, quo invisos plebi redderent, exagitarent; dictitantes, adfuturum brevi regem, qui ceu perduelles puniat. dein consortium aurei velleris equites fugere; & hortari item alios, amicitia, aut sanguine, junctos, ut*

CIↃ IↃ LXVI.

CIϽ IϽ LXVI. *idem faciant; veniamque polliceri. qui cum certe ad regem male instruendum multum possint, non se temere in suspicionem adduci. huc accedere, quod frequentes ex Hispania veredarii advenirent; neque tamen ad petitionem suam aliquid responderetur: mandatumque, ne quæ literæ, nisi regis, perferrentur. tum è Gallia nuntiari, petitum illic à Philippo transitum Hispano militi; auxiliumque, quale ipse, bello pridem intestino, submisisset: & Sabaudum promisisse, se suppetias venturum; ideoque ad Cæsarem nuper transiisse. expensa etiam à sacro ordine quinquies centena millia florenorum, in belli contra ipsos sumptum. neque id ipsorum quosdam clam habere. quam ob causam, quandò adeo neque ab ipsa, neque ab equestri ordine, ulla spes securitatis appareret; sed consilia adversum ipsos arcana indies haberentur: se quoque in Germania, & alibi, quod dissimulare nolint, tutelæ suæ, amicos quærere; tamen Gallia, quod impingerent, abstinuisse; nec cum eo regno quicquam communicasse. ista autem auxilia esse, quæ parassent, ut vim à se, subditisque regis aliis, sibi addictis, propulsarent. testari autem, huc necessitate actos; quando rationem aliam, qua se, fortunasque suas, suorumve, salvas porro habere possint, ignorarent. ideo enixe oratam cupere, ut securitati ipsorum media alia, & minus periculosa, expediret; mandaretque equestri ordini, fidem pariter interponat, salva omnia habituros; neque quicquam, ob libellum, aut compromissum, ullo modo cuiquam intentatum iri. tum, arcendæ diffidentiæ, Auriacum, Egmundanum, & Hornanum, quibus rerum suarum statum exposuissent, allegare iterum vellet, ut consiliis eorum uterentur; neque enim quicquam sine his Auros. rogare autem, quo majore cum efficacia providere Reip. illi possint, ut cum plena potestate dimittantur, & tutelam quoque ipsorum in se recipere jubeantur; non ulterius valituram, quam dum rex se ratam habere, irritamve, testaretur. atque istud mox post tertiam à responso illo regis septimanam indicandum: quo interea rebus suis providere ipsi possent.* tum libellum quoque exhibent, sibi nuper ad Trudonis fanum oblatum à Protestantibus; in quo illi polliceri, *arma se deposituros, Ordinumque de religione mandatis parituros, si cavere nobilitatem de securitate jubeat; & tutelam item curet, si qui forte turbulenti, ante Ordinum decretum, vim in ipsos moliantur: tum è fœderatis quosdam in provincia unaquaque esse velit, qui adverterent. hæc monere voluisse, ut provideret, ne Resp. detrimenti aliquid caperet. quod ni faciat, metuendum, ne plebs, concitatis animis, Gallos, Belgii semper hostes, introducat. sibi quidem constare fidem, & obsequium, in regem; promptis laboranti patriæ opem ferre. cui si quid triste accidat, se immunes culpæ fore; idque ex animi sententia testatum velle.* Hoc nobilium responsum, eorumque, ut videbatur, in negotio Protestantium intercessio, cum Parmensi, tum Senatui, ordinique item equestri, præfectisque provinciarum, qui Bruxellis tunc convenerant, metum injecit. quem augebat porro fama de concionibus, quas in armis plebs ubique frequentabat, passim fanis, & sanctorum imaginibus, comminutis, disjectisque, magistratu nusquam se objicere auso. itaque visum, componendis istis motibus, desiderio fœderatorum satisfacere & securitatem dare. CIϽ IϽ LXVI.

IOAN-

IOANNIS MEVRSII

GVLIELMI AVRIACI

LIBER II.

CIϽ IϽ LXVI.

Sed de turbis tunc exortis, res miranda est, & exponi pluribus digna. Iperis, quæ è primis Flandriæ urbibus una, mense Augusto, cum plebs metu passim armata conciones frequentaret, quidam, animis ferventes, quasdam propter viam imagines dejecerunt. mox sacella, templa, & monasteria, aggressi, quę in agris. deinde in oppidis idem ausi, Christi crucifixi imagines, ac divorum; tum sacraria, aras, tabulas, prout quodque obvium erat, impetu plane incredibili, dissiparunt, fregeruntque: adjutantibus facinus scortis, pessimisque nebulonum. idque factum, cum in aulam Egmundanus, provinciæ præses, à Parmensi evocatus, discessisset. Neque hîc furor iste stetit. sed, brevissimo temporis spatio, turbinis instar, totum Belgium pergrassatus, nullam fere ditionem, nullam urbem, non invasit. & aut omnes violentæ multitudinis insolentiam tolerarunt; aut, ne etiam tolerare cogerentur, ultro ornatum omnem sacrum, statuasque, templis suis amoverunt. alibi ægre, oppositis armis, averterunt. quodque magis admirandum, tam confusus impetus erat, ut, initium qui fecisset, nesciretur: ac protervia grassatorum item tanta, uti Protestantes ipsi, qui omnino factum cuperent, illam tamen improbarent. nusquam tamen rabies major, quam Antverpiæ. nam postridie, quam Auriacus, à Parmensi evocatus, pariter atque Egmundanus, se Bruxellas contulisset; ceu amoto, quem reverebantur maxime; cum beatæ Dei matris simulacrum, usitato dudum more, in supplicatione publica circumductum, & in templi iterum choro collocatum sine ulla turba esset, jamque nihil metuendum putaretur; juvenes quidam, ante chorum consistentes, verbis contumeliosis quæritare; *ecquid sibi Marietta*, ita divam per ludibrium appellabant, *formidaret, quæ se in chorum tam festine recepisset.* ab alia parte scurræ quidam circa ambonem concionantes joco exprimere. ac mox quidam è grandioribus, eo ascenso, verba inde ad astantes, ceu pro concione, facere; illis contra illudentibus, & in ipsum obvia quæque jacientibus, tum detrahere cupientibus. quos cum ipse toto nisu propulsaret, fere ludus pugna fieri. & navicularius quidam, seu quod insolentiam facti minime ferret, seu quod pars quoq; illudentium esse vellet, ab alio latere ambonem scandens, concionantem deturbavit. hinc, cum spectatorum quidam se miscerent, tantum non pugnatum fuit. ac qui deturbatus erat, vulnere accepto, vix evasit; abductusque ad magistratum, cum rem omnem exposuisset, statim templum excubitores jussi adire; &, exacto populo, claudere. atque hæc gesta ad diem Augusti XIX. Ad XX insequentem rursum juvenes, puerique, circa preces vespertinas cum in templum convenissent, & convitia pridiana in divam jacerent, anus, quæ vendendis cereis ante chorum assidebat, indignata, cinerem, pulverem, sordesque alias, in hos mittere. inde rixa. cui cum apparitoribus Immerselius, urbis prætor, superveniens, ubi hortaretur omnes, templo exirent; pars hortanti morem gerere, pars *post vespertinas preces exituros* respondere. & affirmanti, *nullas illo die fore; ipsos ergo peracturos*, dictitare. deinde cantillare quidam; alii pilis, lapillisque, lusitare: atque ad famam multitudo etiam crescere. itaque prætor, cum contemni se videret, nec valere jussa quicquã, templi foribus, pręter unas, obseratis, anxius illinc se proripere. ea res augere audaciam; alterque alterum, ad imaginem

CIↃ IↃ LXVI.

D. Mariæ dejiciendam, incitare. idque statim, effracto choro, perpetratum; cunctis simul alte voce, VIVANT GEVSII, acclamantibus. quod ceu signum audendi esset, magno impetu in sacella, simulacra, atque altaria, quotquot essent, involatum; mediaque nondum nocte fracta omnia, ac disjecta. nec in templo tam augusto, in quo altaria septuaginta ferebantur, quidquam integrum remansit. nulla claustra adeo firma, quæ depositum tuerentur. inde ad alia urbis templa, ac monasteria, discursatum. neque divis ullis parcitum. una nocte, prius quam sol illucesceret, res peracta; lumen suum commodantibus sacris facibus, cereisque, quos in templis invenirent. quodque fidem pene excedit, nemo in tanta luce notus; nec repertus quisquam fuit, qui jactare admissum facinus diceretur. tum in ista tam confusa multitudine is consensus animorum, & ordo, erat: ut ruinis statuarum, quas tot passim demoliti, lapidumve, aut lignorum, nemo vulneratus fuerit. nusquam rixa, nusquam de præda certamen. adeo omnes conspirasse videbantur. & hæc acta inspectante magistratu, civibusque, idque in armis. verum animis adeo sane perturbatis, ut consilium expedire nullum possent. hinc suspicio, inde metus, distrahebat. qui majorum religionem sequebantur, concitatam à Protestantibus multitudinem suspicati, metuebant, ne cum hac se conjungentes mox in ipsos incursarent. illi contra, providentes, totum hoc facinus sibi imputatum iri, id curandum existimabant, ne ab istis opprimerentur. utrisque autem communis metus, ne incondita multitudo, prædâ illecta, & impunitate audax, templis jam, ac monasteriis, deficientibus, effrenem audaciam in cujusque ædes verteret. itaque serio sese mutuo adhortari, *ut concordes esse vellent, curarentque, ne quid sanguinis funderetur, neve ædes etiam ullæ invaderentur.* qua in re, quantumvis alias diffidentium, consensus fuit; mox Hispanis hac de causa exprobrantibus, *fortunarum, & securitatis suæ, quam templorum, aut sacrorum, diligentiores esse.* Postquam dies illuxisset, quidam ex istis nebulonibus extra urbem se proripiunt; & coenobium Bernardi, ad sesqui inde milliare, quæque in agro, ac vicinis circum pagis, alia templa, aut sacella, eadem audacia mox diripiunt, & devastant. in urbe vero, toto etiam illo die, biduoque insequente, direptiones istiusmodi continuatæ, nullo prohibere auso. tandem tamen in majore urbis templo, dum simulacrum ingens Christi, cruci affixi, auro inductum, magno nisu dejiceretur; idque insignia equitum ordinis aurei velleris, super exedras opere egegie ibi picta, casu suo confregisset, animos indignatio facere; & magistratus, atque cives, qui armati adsistebant, templo omnes expellentes, quosdam arripere, & in carcerem statim abducendos dare. moxque tres ex istis laqueo, tres exilio damnati; in cæteros aliter vindicatum. dein à magistratu edictum, *uti templis Protestantes, in quîs conciones jam habere cœperant, abstinerent; tum ne quisquam locis sacris vim inferre ultra auderet; prædam quoque unusquisque intra horas* XXIV *ad præfectos regionum reportaret. delinquentem pœnas capite luiturum.* ita statim, magistratus reverentia, retractæ è templis conciones, visque omissa, & multa in curiam relata; quin picturæ insignes aliquot, à quibusdam collegiorum, operis causa, exoratæ, & conservatæ. edictum istud magistratus Protestantibus per Iacobũ Wesembecium urbis syndicum, nuntiavit. qui, cum in se facti invidiam derivari animadverterent, ad XXIV Augusti per libellum, quem Iacobo Heideno consuli offerebant, causam dicere; ac testari summũ numen, *sine sua voluntate, aut conscientia, rem patratam. cupere quidem, id quod factum; quando omnino, tolli cultum idolorum, ad Dei gloriam pertinere existimarent; modum tamen detestari, & non, nisi magistratus auctoritate, faciendum arbitrari. ac jam operam dedisse, daturosque etiam porro, uti per pastores suos unusquisque, si quid rapti possideret, id referre moneretur. promptos quoque, insolentiam quamcumque, & vim, reprimere; ac mandatis denique omnibus morem gerere. se hunc magistratum suum; à Deo constitutum, agnoscere; & præstare obedientiam debitam velle, ac tributa, & vectigalia, quæque alia ærario publico persolvenda, exhibere. pastores item ecclesiæ suæ, rectoresque, si necesse videretur, fidei ipsis, & obsequii, ex præcepto verbi Dei, jusjurandum dare paratos; ad salutem civitatis con-*

conſervandam, populumque in officio, & quiete, continendum. maxime autem oratum cupere, ut tutari ipſos velit, concionibusque ſuis locum aliquem conſtituere; tum ignoſcere, quod quibusdam templis uti, dum deliberaret ipſe, inſtituiſſent. non ſe ullam conſcientiæ alicujus vim parare; verum ſat, ſuperque, habere, gratiaſque Deo agere, quod pro ſua colere porro ipſum poſſent. denique ſupplices rogare, edicto caveat, ne quis alteri, ob diverſum in religione ſenſum, re, aut verbo, contumeliam ullam faceret. Ita tandem, uti templis conſecratis abſtinerent, concionem in nova urbe, ſub tutela magiſtratus, impetrarunt; Auguſtanam confeſſionem profitentibus, qui tunc Kiliam obtinebant, ut incommoda aliquammulta arcerentur, ſimul æmulatio quædam, & ex ea mox diſſidia, inter partes naſcerentur, ad Georgii, quod primarium illic templum, concionari callide permiſſum fuit. de his omnibus & Parmenſem, & Auriacum, magiſtratus ſtatim certiorem facere; illum vero etiam orare, *ut venire in urbem vellet.* quo negante, & *neglecti nunc conſilii pœnas dare*, reſpondente; habito hac de re ſenatu, iterum mittere, & ſupremam poteſtatem urbis ordinandæ offerre. *veniret itaque, & excubias conſtitueret, militeſque è civitate tota legeret; denique alia omnia faceret, quæ & regi grata fore, & urbi expedire, putaret: morem ſe geſturos eſſe. tantum, ne quid contra privilegia ſua, aut antiquas conſuetudines, actum iret.* dum Antverpiæ hæc geruntur, alibi quoque bellum ſacris imaginibus intentatum. In eadem illa Brabantia, in Machlinienſi urbe, turbulenti quidam auſi; & feciſſent, niſi eos magiſtratus repreſſiſſet. ſed is Liræ cum par prohibendo haud eſſet, ut periculum anteverteret, ultro è templis ſimulacra amoliri. idque paſſim per Brabantiam actitatum. Silvæ-ducis, Bredæ etiam, & Bergæ ad Somam, eadem fortuna fuit, quæ Antverpiæ. eadem Gandavi, in Flandria; Iperarum, & Aldenardæ, urbiumque cæterarum. Valentinianis quoque, & Tornaci, ac per reliquam Gallobelgicam idem factum. Idem etiam Vltrajecti, Amſtelodami; tum Lugduni Batavorum, Delphis, Hagæ, Brilæ, & alibi, in Hollandia. Nec Zelandia immunis fuit. Middelburgum, Campoveria, & Fliſſinga idem paſſa. Friſia item, & in ea Leoverdia, ac Groninga; quæque aliæ toto illo tractu urbes. tum trans Iſalam quicquid ſitum; Campi, Suolla, ac Daventria. In vicina item Gelria, Arenaco, Neomago, Ruremundæ, Hardervico, & Venlonæ, oppidiſque circumjectis, tum & pagis, hæc tempeſtas non pepercit. Middelburgi non dejectæ tantum aræ, & ſimulacra; fanaque omnia expilata; etſi biduum magiſtratu, cum urbanis ſagittariis, reſiſtente: verum plebes, magno numero congregata ad XXIV Auguſti, ab epiſcopo, & magiſtratu, flagitare, *ut ob religionem capti ſolverentur, deinde ſibi traderentur. niſi fieret, carcerem ſe effracturam.* itaque viginti aliquot, prohibendæ ſeditioni, ſanguinique, exoluti; tum, habendis concionibus, templa intra urbem indulta. Delphis non ſufficiebat, magiſtratum ſponte ſua ſimulacra removiſſe; verum, quanquam in armis cives prohibere niterentur, quicquid reliqui, diſturbatum. & Franciſcanorum quoque monaſterium per vim captum, in quo conciones ſuas exercerent. Hagæ Adrianus Menningus, & Theodericus Iuſtus, Suſium curiæ præſidem, & ſenatum, item loci magiſtratum, adiere; veniam expurgandis fanis, ſtatuiſque ſubmovendis, poſtulantes. ac rogantibus, *qua auctoritate id facerent*; alter, pectus manu feriens, *ſe mandatum, in iſto ſinu occultatum*, interiorem animi conſcientiam innuens, *circumferre reſpondebat*. ea re perculſa curia, advocato Hippolyto Perſino, Vltrajectinorum præſide, qui tum forte illic aderat, & conſilio collato, cum negare non conſultum videretur, apparitores addidere, qui, ſeditioni arcendæ, ad ſacrarum ædium fores excubarent. ita ſine ullo negotio, quod volebant, effecere. quin & alios coëgere, quibus aliquid ſimulacrorum domi eſſet, ut id traderent, frangerentve. Dordraci, Harlemi, Goudæ item, Roterodami, aliiſque in civitatibus, magiſtratus, quod patiendum ſibi fore animadverteret, ut tumultum popularem prohiberet, facere maluit; ac potiſſimum, cum videret ſcurras, fures, meretrices, huic rei ſe miſcere. itaque ultro ubique imagines ipſe ſuſtulit. Harum rerum omnium nuntius, cum Parmenſi, & Senatui, afferretur, vehementer trepi-

CIƆ IƆ LXVI. datum est. aula tota, civitasque Bruxellensis, ne quid illic tale fieret, arma capere: opponenda, si quis ausus quicquam foret. & Parmensis, sibi metuens, abitum Montes, in Hannoniam, agitare; ac præfectos provinciarum, equitesque aurei velleris, qui consilium improbabant, & omnino dissuadebant, comitatum postulare. Viglioque nuntiante, *armatos cives portas urbis observare, nec discessum permissuros*, ægre sane, promittentibus illis omnibus, *si necessitas urgeret, abitum ejus, vel cum vitæ suæ discrimine, adjuturos*, diem distulit. interim Petro Ernesto Mansfeldio præfectura urbis data. is continuo in basilicam cives vocat. Vbi Auriacus, Egmundanus, Hochstratanus, & Hornanus, qui huc cum Mansfeldio venerant, alloqui eos; *se Parmensem, plane abire cupientem, retinuisse, cum promisso, effecturos, ne aut ullæ urbe tota conciones haberentur, aut vis templis, imaginibusve, fieret. ea propter adhortari, atque orare, uti hic quoque operam darent, & Mansfeldio, jam præfecto, morem gererent.* ad quæ illi respondere, *se obsequii volentes, ac cum ipsis vivere, & mori, pariter certos.* Hoc Parmensis confirmatior, aliquantisper acquiescere, dum sub vesperam nuntiatur, *decrevisse factiosos ea nocte in imagines impetum facere; Arembergium, & Barlaimontium, interficere; ipsam autem comprehendere.* itaque rursum perturbata, vix sedari animo potuit, cum præfecti provinciarum, equitesque aurei velleris, affirmarent, *tam frequenti tunc in urbe nobilitate, non id Bruxellenses posse nec ausuros.* illa vero concitatior, statim ad regem literas dare, *proditam se ab Auriaco, Egmundano, Hochstratano, Hornano; quam ob rem veniret ipse, aut exercitum ex Hispaniensi milite destinaret, si rem Belgicam salvam vellet.* idem Barlaimontius scribere, & Noircarmius, Vigliusque. Hæc ad diem XXII Augusti gesta. Insequente XXIII, veritane obsequium in regem Belgium universum exueret, de consilio procerum omnium, senatusque, *connivere ad conciones, illis locis, quibus eæ hactenus habitæ*, paullum statuit; *ea lege, ut arma ponant, neque offensam, scandalumve, ulli præbeant; neu majorum religionem, quique eam exercerent, usquam turbent. ita ipsis nullam vim illatum iri, & indulto hoc fruituros, dum à Rege, atque Ordinibus universis, aliter statutum esset:* cum mandato hoc, ita scripto, signatoque, ablegati tunc, Auriacus, Egmundanus, Hornanus, Hacicurtius, Assonvillius, qui cum fœderatis agerent. quorum nomine deputati, Ludovicus Nassovius, Eustathius Fienæus Esquerdius, Carolus Revellus Andegrusius, Bernardus Merodius Rumenus, Carolus Notius Risoirius, Georgius Montinius Nojellus, Martinus Serclasius Tullius, Philippus Merius Sterbecanus, Philippus Merbaisius Lonnervallius, Ioannes Montinius Vilersius, Carolus Levinus Famarsius, Franciscus Haestenus, Ioannes Savagius Descoubequius. Inter hos, post multam disceptationem, de capitibus quibusdam, à Parmensi ad XXIII Augusti subsignatis, vulgatisque, sic convenit. In actorum ipso limine præloquebatur Parmensis, *quando plures è nobilitate Belgica mense Aprili per libellum supplicassent, uti edicta de sectariis inquirendis, vetera, ac nova, rigida nimis, quæque exequi nemo posset, tollerentur; aliaque eorum loco, de consilio & consensu omnium Ordinum, formarentur; ipsam insuper rogassent, ut libellum istum suum Regi arbitrandum mitteret: sese rem communicasse cum præfectis provinciarum, & equitibus aurei velleris, tum senatu quoque status, ac privato; moxque Regi, addita sententia sua, significasse: & petiisse, ne in suspicionem illi adducerentur, & libellum, & compromissum, quæque utrumque insecuta, Regem in pejorem partem interpretari, unde oriri turbæ graviores possent, ut securitatis literas ipsis daret; ac promitteret, nemini unquam crimini isthoc datum iri. rescriptumque à Rege etiam in rem istam accepisse. qua de causa, cum Remp. in tranquillitate sua, nobilesque fœderatos in officio, & obsequio erga Regem, cui natura, & sacramento, obstricti essent, retinere omnino cuperet: pro concessa pridem à Rege potestate, consilioque cum præfectis provinciarum, & equitibus aurei velleris, tum Senatu item utroque, cummunicato, hoc se fœderatis scriptum, manu sua subsignatum, quo securi esse possent, exhibuisse.* In hoc illa declarabat, *nobilitatem fœderatam ad vigesimum diem Augusti abs se revocatam esse; ut libello, pridem oblato, responderet. atque interea, tempore valde oportuno, à Rege literas accepisse; per quas certius, pleniusque, respondere ipsi posset. quam ob causam nunc testari, quando illa totum Belgii*

statum

ↀ IↃ LXVI. *statum Regi ostendisset, ac sententiam animi sui, & præfectorum equitumque aurei velleris, & Senatus utriusque, indicasset, permittere eum, ut in præsens inquisitio, de qua adeo quererentur, omittatur; tum ut nova edicta fiant. verum, an per Ordines Belgii universi istud vellet, nondum plane statuisse. spem se tamen concepisse ex ejus literis, brevi decreturum esse. huc se operam collaturam, & jam tum fecisse etiam, iterata scriptione. quantum ad securitatem, cujus ultimo libello meminissent, attineret; hanc præstare, quantum in se, omnino certam. atque ut cuncta jam in sua potestate sita habeat, accepto à Rege omni & formæ, & modi, arbitrio, ita ipsis, ne qua animis diffidentia, aut suspicio, insideret, tanquam aliquid parum bona fide ad Regem delatum esset, affirmare; Regem, qui nil magis oderit, quam rigorem immoderatum, pro clementia usitata, plane cupere, uti in securitatem literæ illis qualescunque, & quacunque forma, ac modo, expediantur, quis præteritorum oblivio sanciatur; dum deinceps, ut clientes, subditosque, facere æquum, quodque toties obtulissent, fidem, & obsequium, præstent; ac promittant, non se quicquam contra auctoritatem Regis, & tranquillitatem publicam, ullo modo tentaturos: verum operam daturos, uti ad officium omnes reducantur, turbæ quoque componantur, plebsque motus studiosa compescatur, & à sacris abstineatur. tum ut omnes sacrilegii, aliarumve rapinarum, aut violentiæ, manifesti, severissime puniantur. dein prohibituros sedulo, ne vis ulla sacro ordini, aut justitiæ administris, nobilibusve, aut quibuscunque Regis subditis, intentetur; neve locis in hoc usque tempus liberis conciones habeantur, neve istic, ubi habere eas liceat, ab armatis conveniatur, scandalumque, aut offensa, præbeatur. tum inprimis curaturos, ut extranei, qui se turbis miscuissent, Regis Belgiique hostes, ejiciantur; plebsque arma, adeo noxia, statim ponat; & decretis, mox à Rege, Ordinibusque, pro republica, & quiete religionis, faciendis, se submittat, & obsequium polliceatur.* Hæc quum, ut commemoravi, ad XXIII Augusti acta essent, addita ad XXV à Parmensi formula securitatis, qua se obstringit, *nil nobilibus, propter fœdus, quod libelli supplicis causa iniissent, aliudve ad id tempus factum, aut dictum, unquam à Rege, aut se, imputatum iri. idque utrique sic placere.* tum præfectis provinciarum, & equitibus aurei velleris, ac senatus utriusque item præsidi, & præfectis juris aliis quibuscunque, dat mandatum, *uti fidem, ac securitatem istam, sartam tectam fœderatis semper servent; eaque illos, nullo objecto impedimento, frui sinant: etiam curent, ne quis contra quicquam tentet.* Accepto hoc à Parmensi scripto, eodem die fœderati altero se vicissim obstringunt, *se præscriptum bona fide, quæque vere nobiles deceat, præstituros; daturosque omnem operam, ut & isti, quorum nomine ipsi agerent, idem faciant: qui recusent, in hos vi usuros esse. ideoque fœdus suum, aut compromissum, quam diu promissa Regis, ipsiusque, servarentur, irritum ducere.* quam in rem mox jusjurandum dant Auriaco, Egmundano, Hornano, Hacicurtio, & Assonvillio, à Parmensi delegatis. Hinc Parmensis ad XXVI Augusti in provincias litteras mittit, ad urbanos magistratus, judicesque, quibus certiores faceret; *velle Regem, uti vetus, eaque vera, Catholica religio omnibus locis coleretur; ac mandare, ut præfecti, cæterique magistratus, allaborent, ne quid, dum huc ipse veniat, coram de republica tota cogniturus, usquam turbarum detur; utque homines factiosi, qui consilia contra habeant, puniantur.* Secundum ista ubique in oppidis conciones permittuntur, iis locis, quibus ad XXV Augusti diem, anteaque, eæ haberi consuevissent. quin edicta passim etiam à præfectis magistratibusque fiunt, ad securitatem civium, & concordiam, licet in religione diffidentium; quæ tantisper rata essent, dum à rege, de consilio omnium Ordinum, aliter statueretur. idque factum in turbatis civitatibus per Brabantiam, Gelriam, Flandriam, Hollandiam, Zelandiam, Frisiam, & alibi. Ita statim Protestantes, magistratu assentiente, conciones sine armis habuere. quod ut valde lætum vulgo, ita ille magnas Deo gratias agere, cujus summo beneficio Inquisitioni invisæ, & episcopis, conciliisque, ac decretis, tum immani persecutioni erepti, tandem conscientiarum libertatem nacti essent. Et præfecti in provincias, ceu composito jam tumultu, revertere; prospecturi, ne quid usquam contra recens pacta fieret. Egmundanus Flandriam petiit, Auriacus Antverpiam; istis legibus, quas jam ante commemoravi. quo cum ad XXVI Augusti diem pervenisset, ordinare urbem instituit. itaque statim Pro-

CIƆ IƆ LXVI. Protestantes cujusque linguæ IIII viros, cum quibus agat, legere jubet. & à Belgis delegati, Marcus Perezius, Carolus Bombergus, Hermannus Meranus, & Cornelius Bombergus; à Gallis, Franciscus Godinus, Nicolaus Vivarius, Ioannes Carlerius, & Nicolaus Selinus: ab iis, qui Confessionem Augustanam sequebantur, Ægidius Grevius, Ægidius Banderius, Henricus Broeckius, & Thomas Gherius. cum his statuit, *uti conciones quisque locis certis sine armis frequentaret; templa quoque, quando hiems immineret, utque libera essent cætera, ædificarent; aut idonea concionibus loca alia: tum ut omnes magistratui, cujus in tutela essent, morem gererent; & injuria, aut convitio, abstinerent. idque donec Regi aliter, aut Ordinibus, videretur. qui si quicquam contra ipsorum conscientiam constituerent, tum his tempus, quo se, fortunasque suas, alio transferre possent, datum iri. quodque in præsens ageretur, nunquam exprobrandum esse.* In hæc cum jurassent omnes, etiam milites, qui è civibus ad custodiam urbis lecti, templa duo permagnifica, sumptum cunctis magno animorum ardore facientibus, festinato opere structa, quorum alterum, rotundum, in Gallorum usum cessit. Sic Antverpia ordinata, ablegati ab Hollandis, qui Bruxellis à Parmensi dari sibi Auriacum peterent; cujus prudentia sua provincia, aliæque, quîs præfectus ipse esset, graviter tunc perturbatæ, tranquillari iterum possent. eam ob causam, quamvis contra Antverpiani niterentur, novas turbas, si discederet, metuentes; tamen, cum Hollandi instarent, maximeque in his Amstelodamenses, Hochstratano, qui Machliniam composuerat, dat negotium, ut Antverpiam se conferret; & interea dum Auriacus inde abesset, prout ille instituisset, urbem regeret. isque post mandatum acceptum respondere, *se Antverpiam iturum, visurumque, quali in statu ab Auriaco urbem accepturus esset.* tum interrogare etiam, *si deinceps ex ipsius instituto sese gereret, num in Deum deliquisse, & regem etiam, censeretur. ita enim accepisse, quæ ab eo gesta forent, sic interpretari quosdam, ceu utrumque his læsisset.* ad quæ illa; *hanc imprimis curam haberet, ut tranquilla omnia essent; ac salutem publicam urbis summam legem existimaret. se Auriaco non scripsisse, quicquam ipsi contra Deum, ac regem, factum; neve contra pacta item cum nobilibus fœderatis. sed in templis intra urbem conciones agitari, cæteraque novæ istius religionis exercitia, contra honorem Dei, ac regis, suam quoque animi sententiam, & cum fœderatis pacta, omnino esse. ideoque officii sui credidisse, ut ad regem ista scriberet, adderetque rationes, quibus ille adductus foret.* Ita Antverpiam Hochstratanus iter capiens, cum ad decimum diem Octobris urbem intrasset, die undecimo insequente, cum senatum ampliorem, & mercatorum nationes, convocasset, ipso Hochstratano coram, edicere magistratui Auriacus, *necessario iter sibi in Hollandiam maturandum; ac Parmensi eam ob causam placuisse, ut Hochstratano urbem traderet. ea propter monitum velle, ut cum eo operam daret, ne tranquillitatem urbis, à se constitutam, amitteret: neu quid contra regem admitteret.* ad quæ iste gratiis actis, pro navata urbi opera, cum nequaquam Hochstratano defuturum se promitteret; ipse die duodecimo inde abiit. Datum illi in mandatis à Parmensi, *Vltrajectum, & Amstelodamum, urbes præfecturæ suæ omnium primas, ut potissimum ordinaret; quæ si in obsequio regis permanerent, harum exemplo alias confirmatum iri, alias nihil ausuras.* Postquam urbe discessisset, iterum turbæ; & ad diem decimum septimum multi è plebe in tumultum convenire. metus erat, ne majoris templi turrim occuparent; unde curiam porro invadere, sonituque campanarum signum dare sociis, possent. ideoque magistratus, ut præverteret, collocatas ibi excubias auget statim; & bombardas, pulveremque tormentarium, tum ingentia saxa addit, dejicienda in vim aliquam tentaturos. quod cum plebi gnarum esset, ad tumultum eam accendit; cum prætexeret, arma in turrim contra se congesta esse. itaque, cum bis convenisset, bis disjecta ab Hochstratano, circa vesperam numero majore accurrit; &, effracto per vim templo, in imagines restauratas pergrassata, rursum ab Hochstratano pulsa, & nonnulli comprehensi. qui, rogati de auctoribus, sociisve, Bergemontium prodidere. isque mox in vincla abductus, facinoris pœnas laqueo dedit; ac cum eo alii quinque. Auriacus in Hollandiam venerat;

cIↄ Iↄ lxvi. nerat; quam pacare ſtatim aggreſſus, cùm acciperet, Amſtelodami res turbatas, & minorum fratrum templum intra urbem à Proteſtantibus occupatum: tum per literas, tum legatos è nobilitate quoſdam, adhortatur qui auctoritate inter illos primi, uti redderent. ita regem, nunquam iſtud permiſſurum, minus multo offenſum iri. ſed cum fruſtra id ſuaderet, convocatis in Schonhoviam urbem Ordinibus, mandata exponit; ſimul monet, ſi placatum regem cuperent, ne permitterent, conciones intra urbes ullas fieri. quod cùm ipſi promiſiſſent, inde Vltrajectum abiit; & pacatum, quamvis ægre, iſtud dedit. in propinquo Ericus Brunſvicenſis erat, obſequii in regem vetus. cumque ille, quamvis tutelæ prætextu, militem legeret, variæ ſuſpiciones paſſim ortæ. Vt Auriacus Vltrajectum, & Hollandiam, ita Flandriam Egmundanus ordinare juſſus erat. qui, cum illic ſexaginta amplius locis ad id tempus conciones haberentur, hoc ſolertia tandem effecit, ut paulatim minuerentur; alibi tamen templa illis, aut idonea ædificia, blande indulgens. tum ſevere in imaginum confractores animadvertit. nec ingratum id fœderatis. qui, invidiam amoliri cupientes, ipſi quoque plures laqueo punivere. ac Ioannes Caſembrotius, Backerſelius, cum in cœtum Proteſtantium ad Grammontium incidiſſet, hos ſacrilegos eſſe dicens, impetu facto, & duodecim interfectis, quinquaginta alios cepit. è quibus viginti ab eo in crucem acti; qui ſupererant triginta, virgis cæſi; ſed id factum, non tam pœnæ, quam ſævitiæ, inſtar viſum, multis improbatum fuit. Arembergius in Tranſiſelaniam abiit, & pacatam iiſdem legibus omnem dedit. Hochſtratanus, Mechliniæ præſes, cum Auriaco ſuffectus Antverpiæ ageret, ad diem xvii Octobris ortis iterum illic turbis, & nonnullis templum majus ſpoliare, atque imagines reſtitutas deturbare, molientibus, ut facinori obviam iret, cum urbano milite accurrens, ſex ex illis comprehenſos poſtero die, in terrorem reliquorum, è patibulo ſuſpendit. Alosti quoque, in Imperiali Flandria, quendam, loco alieno concionantem, capitis ſupplicio affecit. Dum hæc fiunt, Proteſtantes, qui Antverpiæ,

iram regis metuentes, datis ad Germaniæ quoſdam principes literis, orant ipſos, uti intercedere vellent. tum libellum Hochſtratano ad xxvii Octobris, quem ad regem deferendum is curaret, in manum tradunt. in hoc præteritorum offenſam deprecari; ac *peccatum magiſtratus potius culpa dictitare. quod armati conciones adiiſſent, non injuriæ inferendæ, verum propulſandæ, factum. terruiſſe lanienam Vaſſiacenam, in vicina pridem Gallia perpetratam; dum in cauſa plane eadem ſuum quoque periculum putant. ita autem exiſtimaret, nulla vi religionem imperari, ſed benigni Dei dono animis hominum inſinuari. ideoque Gamalielem ſequeretur; quam negato, quem probarent ipſi, cultu, & mandato, à quo plane abhorrerent, per rigorem magiſtratus, & libidinem puniendi, ad ſententias de religione impias hominum libertinorum mox compelleret. ſe doctrinam, ſacris literis comprehenſam, Symbolumque Apoſtolicum, & concilia antiquiſſima œcumenica, proba habere; neque unguem ab his diſcedere: tum paratos Synodo alicui generali, aut nationali, in Germania, Galliave, aut Britannia, convocandæ, ſubſignare. interim petere, ut religionem ſuam liberam habeant. quod concedi ipſis poſſe, exemplis clarum. ita olim Imperatores Chriſtianos libertatem Arrianis, & Novatianis, ſuam induliſſe. & Iudæos, Chriſtiani nominis hoſtes, à Pontifice tolerari. Carolum quoque, regis patrem, non Germanis denegaſſe. denique vicinos Gallos iſto beneficio frui. neque vero à conventibus iſtis ſuis quicquam ipſi metuendum; nec conſilia clandeſtina, quando omnibus paterent, illic capi. ſpondere autem obſequium omne, & vectigalia, ac tributa, quæ deberent. præter iſta, ſi concederet quæ rogarent, declarandæ gratitudini, tricies centena millia florenorum polliceri.* Hæc orantes, & tam magna offerentes, fruſtra nihilominus habiti; quin illuſum illis etjam, *ceu potentiæ oſtentandæ, aut auxiliis aliunde eliciendis, hunc libellum exhibuiſſent. neque ſupplicationem, ſed ſuperbiam, illam eſſe; &, humilitatis ſpecie comminatos, perterrere voluiſſe.* Per id tempus rex Segoviæ, febri æger, decumbebat; valde ad nuntium irritatus. reque varie in ſenatu agitata, multis factum exaggerantibus, tandem univerſim placuit; *Belgii motus à præſente componendos, ac de itinere inſtituendo conſultandum. interim ita Parmenſi reſpondendum eſſe,*

CIↃ IↃ LXVI. *esse, ut silentio, quæ cum fœderatis ipsa statuisset, transirentur: ne laudare, aut improbare, unde turbæ iterum aliæ metuendæ, videretur. sed comitia, uti pluries decretum, non permitti, salva conscientia, posse. tum monendam, quod jam ante item factum, ut Germaniæ principibus pensiones suas solveret; idque inprimis niteretur, ut mandatis morem gereret.* Itaque binæ mense Octobri literæ datæ; quarum illas cum senatu, ac proceribus, communicaret; istas vero clam haberet. atque illarum isthoc argumentum erat; *prolem sibi primogenitam, filiamque, natam esse; cui ob natalem diem, S. Claræ dedicatum, nomen ipse Isabellæ Claræ Eugeniæ indidisset. jam Segovia se Madritum proficisci constituisse; inde porro in Belgium iter maturate habiturum. neque autem persuaderi sibi posse, turbas istas per comitia ulla ordinum universorum, se absente, satis tranquillatum iri; itaque omnino adventurum. interim hortari ipsam, ut principibus per Germaniam in obsequio retinendis operam imperatam daret; tum curaret, ut mandata ejus omnia servarentur.* Ad hæc apud Maximilianum Cæsarem aliis litteris de turbato Belgio suo graviter queri; qui, ut animi æquitate, & prudentia, excellebat, singillatim respondere. quin offerre etiam operam, si qua adjuvare posset. *se negotium summa cura expendisse, idque longe difficillimum invenisse. multo maxime, cum religionis catholicæ tantum odium plurimos Germaniæ principes invasisset. qui, ut nobilitati Belgicæ amicitia, aut sanguine juncti, si vim tentet, arma quoque conjuncturi viderentur. quæ res non damnosa solum, aut luctuosa, Belgio foret: sed imperium illic ejus in discrimen item summum adductura omnino esset. ea propter utilissimum, & tutissimum, arbitrari; si benigne, quam severe, agere vellet. ac, consilium si probaret, se paratum inter ipsum, subditosque, intercedere.* Insuper ad Parmensem quoque eandem ob causam literas dare; quo adjunctæ ad Auriacum, Egmundanum, Hochstratanum, Mansfeldensem, & Hornanum, aliosque è proceribus. verum istæ, quia arbitrio ipsius, & voluntati regis, permissæ, tradi vetitæ. Iam è Belgio multi etiam ad regem in Hispaniam scripserant; cum Auriacus, Egmundanus, Mansfeldensis, Megensis, Arembergius, Barlaimontii; tum Noircarmius, Rassingemus, Academia Lovaniensis, aliique; pro affectu quisque suo, quæ ubique accidissent, exponentes. singulisque perbenigne rex respondet; *gratum sibi obsequium esse, & hortari, ut perseverent*, tum & præsidem senatus, Viglium Suichemum, scriptis sua manu literis, humanissime compellat, gratiasque pro labore, & industria, summas agit; simul rogat, *quanquam gravi jam senecta, & infirma valetudine, eandem operam, in adventum usque suum, ut navaret.* Sed Auriaco, & Egmundano, qui conquesti apud regem, & amicos in Hispania, *varie se insimulari per calumniam, tanquam fidei, atque obsequii, parum certos: eaque in re injuriam sibi gravem fieri*: à quibusdam è senatu Hispaniensi respondetur, *suspicionem, ac calumniam evasuros, si ad regis voluntatem, bonam, & sanctam, se componerent. eam vero, satis ipsis manifestam; & obsequium, sine noxa. id clientis, subditique, officium esse, quæ placere Principi sciat, quamvis in deliberando contra senserit, ea prompte tamen exequi. neque enim convenire, ut, natura quem submiserit, sapientia hic se supra dominum putet. penes illum imperii decus, penes hunc obedientiæ gloriam esse. multos autem arbitrari, si allaborassent paulum, facile turbas prohibere potuisse; atque hanc notam, si etiamnum annitantur, deleturos. igitur nulla posthac simulatione, aut conniventia, res collapsas restituerent; aut præsentes, sin id possent, saltem in adventum regis, ne in pejus etiam ruerent, stabilirent.* Ex his literis, aliisque, quæ clam indies ex Hispania ferebantur, cum Parmensis sat perspiceret, quam hæc regi, ac senatui, displicerent; ne in regnis ejus cæteris, aut provinciis, ad exemplum forte ausuris, cultus priscus turbaretur, occurrendum omnino statuit. neque deerant, qui hæc agitantem porro instigarent, homines æmuli, quibus Belgii libertas, privilegiis tot munita, gravis erat; & occasio evertendæ, per religionis asserendæ speciem, videbatur. ac consilia rex in hanc rem, quæ in præsens sequeretur, submittebat. quem id animo agitare, non diu fuit, cum nobilibus, mercatoribusque, certum: partim literis, inde allatis; partim fama. quin Parmensis fœderatos, quos majorum religioni addictos sciret, clam monere. qui benignis ejus verbis, de propensa in se regis voluntate, fidem habentes, statim ipsi adhærere. unde factum, cum non pauci regiæ benignitati se per-

CIↃ IↃ LXVI. permittere, quàm extrema experiri, potius dicerent, ut nobilitas fœderata, tertia plus parte minor, ingens detrimentum caperet. qua jam ita astu tali imminuta, ceu supplicium illis parans, qui imagines dejecissent, militem legit. & Megensem legionem unam cogere, alteramque Arembergium, alias duas è Germanis Eberſteinium quoque jubet: deinde è Gallis tres adjungit, ſub Hiergio, Rhetiano, & Mansfeldenſi. adhæc equitatum addit. quîs inſtructa, mox oſtendere vires incipit; conciones, ceu non uſitatis locis haberentur, paſſim turbans. concionatores quoque alibi oppreſſos capit, & in captos varia pœna animadvertit; unum etiam prope Aloſtum in crucem agit. tum ſecuritatis literas, pridem datas, aliter interpretatur; ac, *quantumvis conciones permiſiſſet, non proinde exercitia, modum iſtum matrimonii confirmandi, aut baptiſmi, cœnæ ſacræ, funerandi; non ſynedria, & quæ alia, conceſſiſſe.* denique jam palam edicit, *vi coactam, ideoque nec teneri.* Valentinianis imperat, *ut præſidium à præfecto ſuo admitterent.* Vrbs à Montibus iſta prima in Hannonia, ad Scaldim flumen; ampla, ac frequens; florens opibus, & commerciis; vallo, ac foſſa, communita; præter cæteras Proteſtantibus habitata, deinde Galliæ affinis. hinc prætextus, ceu diſcrimen aliquod eſſet, ne ex eo regno plures, qui eandem religionem ſectarentur, ſe infererent. recuſantibus oppidanis, & privilegia obtendentibus, ad xx diem Octobris, Noircarmius, tum Querceti agens, ſpondet, *quod ſi extra urbem habere conciones vellent, à præſidio immunes fore.* quam cum illi conditionem, de conſenſu miniſtrorum, & ſynedrii, accepiſſent; ac Noircarmius, Valentiniana venturus, pacta iſta rata facere, concionibuſque locum ſimul aſſignare, deberet; is, promiſſi ſui pœnitens, poſtquam magno comitatu ad portam urbis adveniſſet, neq; adeſſet magiſtratus, aut ſynedrium, capta offenſa, indignabundus retroceſſit: multa illis, & Amandi item fano, interminatus. hinc Parmenſis ad xxi Novembris juſſa iterans, inobedientiamque criminata, ni parerent, minas addit. cumque ne ſic quidem admitterent, & in regias cohortes, apud Salvii monaſterium divertentes, tormenta ſua exploſiſſent; tum Carthuſianorum cœnobium, & Vedaſti etiam fanum, diripuiſſent, ad Decembris xiv perduelles pronuntiati, non multo poſt obſidentur. Interea temporis data opera, ut res Proteſtantium indies inclinare cogerentur; concionibus per blanditias, aut vim, paſſim interceptis. itaque eæ, ſive metu, ſive propter aſpera hiemis, in Flandria, Hannonia, Hollandia, & alibi, intermiſſæ; verum tamen Amſtelodami, Vltrajecti, Silvæ-ducis, Trajecti ad Moſam, & Antverpiæ, Gandavique, diutiſſime continuatæ. contra autem in Eburonibus ad Maſecum, & Haſſeltum, ſimulacra deturbare inchoatum; quanquam impetus ab Leodienſi epiſcopo, obſeſſo Haſſelto, mox repreſſus. Eæ res Antverpianos perculere; qui Henricum Berchemium conſulem, Lancelotum Vrſelium, Nicolaum Rocoxium, Carolum Falium, equeſtri dignitate viros, & Ioannem Ægidium ſyndicum, ad Brabantiæ ordines mittunt, regis literas, die xx Novembris ſcriptas, audituros; & conſilia, de pacando Belgii ſtatu, conjuncturos. tum mandata illis addunt, *de comitiis omnium ordinum poſtulandis, ut quamprimum prohiberi ad tempus conciones poſſent; ac decerni, quæ ad conſervationem priſcæ Chriſtianæ fidei, regiæque majeſtatis, & tranquillitatis publicæ, pertinerent: promiſſa interea Proteſtantibus, qui manerent, ſecuritate, ac præteritorum veniâ; illis vero, qui decretis, jam à rege, ordinibuſque generalibus, promulgandis, acquieſcere minime vellent, dato ad migrandum tempore. ſi comitia negarentur, cum ordinibus tunc provinciæ conſultarent, an non denuo quis ad regem ablegandus videretur; qui aut illa impetraret, aut, quo modo componendæ turbæ eſſent, indicaret: ne cum armis ille in Belgium ſibi omnino veniendum, ac vim adhibendam, duceret. quin Parmenſis in rem iſtam interceſſionem peterent, & per illam Cæſaris quoque, ac Sabaudi. tum ut ordines Brabantiæ ſcrupulum omnem, de ordinibus generalibus convocandis, regi eximere conarentur. idem ordines cæterarum provinciarum rogitarent, Reip. à periculis imminentibus liberandæ, uti adjutare vellent.* ſed conſilium hoc, etſi longe utiliſſimum, fruſtra fuit. proceres

CIƆ IƆ LXVI. quoque, cum offensum adeo regem intelligerent, & Montinium, ac Bergensem, maxima prudentia viros, quibus nulli ad repræsentandum regi rerum statum aptiores, nihil plane effecisse; quin & detineri illic, copiasque militares à Parmensi comparari; sinistra omnia cogitare inceperunt, ac prospiciendum sibi existimarunt. quare Auriacus, Egmundanus, Hornanus, Hochstratanus, & Ludovicus Nassovius, Teneramundæ congregati, super iis, quæ Montinius de offensa regis scripserat, in commune consultabant. & Auriacus proferebat literas à Francisco Alava, ejus apud Galliæ regem oratore, ad diem XVIII Augusti, alterasque, eodem mense ad XXIX diem, utrasque autem Lutetiæ datas, & in via interceptas; qui Parmensem confirmabat, arbitrantem, Belgicorum motuum auctores tres hos esse: arcana ejus numeri nota Auriacum, Egmundanum, & Hornanum, designante. tum suadebat, *benevolentiam erga illos summa industria simularet; diceretque, quicquid Belgii in obsequio permaneret, solis ipsis regem id acceptum ferre. qui tamen mox, tempus oportunum nactus, cum in eos, tum Montinium, Bergensemque, & Renardum, prout meriti, animadversurus esset. ac, Madritum cum venisset; coram multis regni magnatibus jurejurando affirmasse; satis se compertum habere, Belgii turbis non se unum tantum læsum, sed supremum quoque numen, cujus cultum homines impii temerassent. quæ res ita eum offenderet, uti regna potius omnia, cæterasque ditiones, in discrimen summum adducere, quam supplicium perduellibus remittere, mallet. quin iturum ipsum in Belgium; &, si vires puniendis justæ desint, Papam etiam, Cæsaremque, ad suppetias vocaturum.* deinde addebat, *ex his turbis magnum regi, confirmandæ ibi potentiæ, commodum fore; Belgiumque universum, hactenus privilegiis ferox, ad exactam obedientiam, quam priorum principum nemo obtinere potuisset, perducendi honestam occasionem esse.* Quibus lectis, dum deliberant, quo se modo tueri queant, non consensum est. & Auriacus *ad concordiam* adhortari, *sine qua non libertatem, non fortunas, & nec vitam salvam habituri essent. quippe ingenium Hispanorum, & consilium, sibi ignara; qui in belli occasionem, Belgiique subjugandi, animo intenti, turbas, quàm obsequium, vellent.* Contra niti Egmundanus, *neque rigidum adeo regem inducere animum posse ut crederet; ac, si esset, meritis fidere: quibus benevolentiam ejus satis sibi obstrictam putaret. tum fortunas, sine quibus neque vitam tolerare, nec tueri dignitatem etiam posset, ut in ejus ditionibus, ita potestate esse. ea propter è benignitate ejus cum penderet, maxime interesse sua, uti gratiam, sive incolumem, conservaret; sive offensa aliqua læsam, novis meritis repararet. qui rigorem formidarent, his suadere, ut discedant. sibi vero nec consultum id videri, nec licere.* CIƆ IƆ LXVI. Sic; colloquio frustra habito, res dilata; cum non desperarent quidam, si repeterent, Egmundanum tandem in sententiam istam adducturum iri. Proceres è fœderatis, cum animadverterent, nunquam regem, aut Parmensem, ut in religione quicquam mutaretur, quanquam simulate id fieret, permissuros; sperarentque, Augustanæ si confessionis titulus sumeretur, non auxilia, aut tutelam, defutura: visum fuit Antverpiæ, Valentinianis, Tornacique, & Amstelodami, quæ præcipuę Protestantium urbes essent, serio eorum delegatos, per Nassovium, aliosque, adhortari, *ut ubique ad præcepta summi numinis se componerent, & obsequium magistratui, quatenus ille conscientiis nil imponeret, exhiberent. tum servarent, quæ Parmensi, ac fœderatis, proxime statuta essent; neque inconsultis ipsis, aut ignaris, novi quicquam inceptarent. ita omnes Deo, regi, & Reipublicæ, facturos satis. res in pejus jam prolabi, militemque passim legi; neque dubium ullum esse, adventurum ipsum regem cum ingenti undique manu; qua & inquisitionem, adeo reformidatam, constitueret; & religionis reformatæ usum prohiberet, privilegia conculcaret, libertatem profligaret, vitam denique aut eriperet, aut acerbiorem ipsa morte faceret. recte igitur, & pro subditis, facturos, si iratum graviter regem nunc pacare conarentur. non tam sua eum offensa, quam calumnia aliorum, irritatum; ideoque veniæ faciliorem multo fore. darent igitur istic operam, & legitimo principi suo se submitterent; cui quantum promptæ fidei, & obsequii, tantum etiam innocentiæ declararent. porro supplices rogarent, daret aliquid conscientiis, neu religionis suæ exercitio interdiceret; of-*

CIϽ IϽ LXVI.

ret; offerrentque, quod jam pridem, si permitteret beneficium, tricies centena millia florenorum: iisque passim colligendis certos aliquot constituerent. quando vero inimici adeo potentes essent, ut adversus illos Cæsar, Electores, principesque Imperii alii, implorandi viderentur, qui pro ipsis apud regem intercederent; hique forsan minus prompti deprecandi, nisi pars confessionis Augustanæ esse vellent: è republica, & ecclesia item Dei, existimare, ut quamprimum istud fieret. itaque deliberarent, & mature rem decernerent. Hæc Nassovius cum exposuisset graviter, respondere delegati; *semper regi, & magistratui, obsecutos: idque porro, si nil contra conscientiam mandaretur, facere certos. pacta quoque fœderatorum, & Parmensis, quibus locis promulgata, observasse; ubi vero nulla promulgatio facta, quando illic ignorarentur, non potuisse. ac facilius libertate, nondum nota, carere homines; quàm amittere, postquam semel cognovissent: idque turbas, aut discrimen certe maximum, secum trahere. tricies centena millia, redimendæ religionis libertati, dare paratos; verùm edicto à Parmensi, quæ vetuisset; ne pecuniæ usquam ullæ colligerentur, retineri: itaque veniam à præfectis provinciarum postulandam, litterasque concedendas, aut promissa, quibus certi esse possent, sine damno, aut offensa, factum fore. quod suaderet, ut confessioni sese Augustanæ adjungere vellent; minime istud, quatenus ea sacris literis responderet, detrectare. sed, cum arduum id negotium, non se inpræsens constituere quicquam posse. dandum tempus, quo deliberarent amplius; & ministros ecclesiarum; ac presbyteria, consultarent.* Brabantiæ ordines etiam apud Parmensem queri; *hactenus se è die in diem exspectasse, uti turbis, ob dissidium religionis excitatis, ipsa occurreret. verum frustra spem fuisse. adeo vero mora invaluisse malum; ut, si porro negligatur, mox, remedio omni majus, pessum Belgium universum sit daturum. nec catholicam religionem, neque majestatem regis, nec commercia, in quis. res vertatur publica, salva fore. quando vero nihil magis expedire videatur, quam ut rex sententiam suam apud Ordines provinciarum exponere velit, ac cum iis constituere, quonam modo emendari cuncta possint; orare enixe, uti eos convocaret, plane ut convocati erant, cum Philippo à patre Carolo Belgium istud traderetur. sin id posset, saltem ipsos advocaret; & consilia, avertendo imminenti infortunio, quod atrocia minaretur, secum haberet.* Hic Parmensis, *ut provinciarum Ordines convocentur, nullo modo, dum abesset, regem velle. quippe tumultum vereri. dein sectariorum audaciam, qui ubique se insererent, summam esse. sed permittere, ut Bruxellis ipsi veniant, quæque è Rep. putent, ibi exponant.* deinde datis ad vigesimum Novembris literis, ad penultimum ejus mensis convenire eos jubet. quam rem postquam Protestantes, qui Antverpiæ, accepissent; Hochstratano, & magistratui, per libellum supplicare: *die Septembris secundo convenisse inter ipsos, & Auriacum, ut religionis suæ exercitium, dum rex aliter cum provinciarum ordinibus constitueret, liberum foret. ac quantumvis maluissent, Belgioque universo multò utilius etiam fuisset, in æternum, quam ad tempus, id decretum; tamen, affectu in tranquillitatem publicam, quando hoc requireretur, accepisse conditionem, ac subscripsisse. cumque Auriacus, à Parmensi auctoratus, promisisset, sarta tecta semper pacta habituros; nunc rogare, ne quid statuant, neve statui permittant, quo provinciarum Ordinibus contra ista quicquam præscripturum esset.* Huic libello alium quoque ad Brabantiæ Ordines addunt, & offerri à se petunt. sed rejecti, incassum supplices. Brabantiæ Ordines, cum Bruxellas convenissent, ac consilium de Rep. ordinanda habuissent, inquiunt; *videri sibi, ut edictum rex proponat, quo religionis novæ exercitia, cujuscunque tandem modi, prohiberet; dum in Belgium ipse veniat, &, provinciarum Ordinibus in consilium advocatis, porro de re summa statuat; interim vero, si qui morem gerere nolint, ii, ceu turbare quietem publicam ausi, aut exilio, aut arbitrio judicis, luerent. utque edicto vis sit major, promptiusque pareatur, ordines provinciarum consulendos, maximamve eorum partem, arbitrari; qui non alia de causa convocandi istuc essent, saltem eo ipso modo, quo vocati ante proximos octo annos, cum de novennali regis rogatione ageretur. tum in convocatione generali provinciis ceteris faciendam seorsim fidem, sic Brabantiam, Flandriamque, & Hollandiam, sentire; neque earundem aliquam in comitiis generalibus quicquam mutaturam esse: neu passuram, ut quid aliud agitetur. ac jam nunc spondere id Brabantiæ ordines priores duos, præsulesque, & nobilitatem; atque è*

CIƆ IƆ LXVI.

tertio cum Lovanium, tum Bruxellas; & metropoles minores duas, Thenam, ac Leviam: Antverpiam autem, de prioris membri jussu; Silvam-ducis, de prioris utriusque. neque parum valiturum, si & ipsa, & provinciarum ordines, adpromittant, regem sese oraturos, ut benigne, quæ delicta hactenus à sectariis essent, condonare omnino velit. denique si, tuendo edicto, capessendam vim existimet; Belgam militem, quam extraneum, adhiberet. idque minus subditis damnosum fore. Placuit Parmensi hæc sententia; itaque mox, vicesimo quarto Decembris die, edictum concipit in hunc modum. *Exortas præter votum turbas, quæ quidem crevissent adeo, ut sectarii, arma etiam capere ausi, multis locis ædes sacras, comminutis imaginibus, diripuissent. ac sperasse, si benigne obviam iret, emendari malum posse. sed spe ista excidisse; quin invaluisse tantum, ut potestas prohibendi nulla fuerit. quam ob rem, ut cæterum Belgium conservaret, coactam tandem cum nobilibus fœderatis depacisci, ac spondere; non se vim intentaturam adversus eos, qui, religionis novæ exercitiis addicti, conciones frequentarent; itum vero, reditumque, liberum cuique fore; dum provinciarum ordines de re tota constituerent. ea tamen conditione, ut, quæ invasissent, templa restituerent; & Catholicos, sacra sua prisco ritu celebrantes, nullo modo perturbarent. nunc, cum multi contra irent, potestate sua usuram, & in delinquentes pœna.* Hoc edictum cum ordinibus expendendum proposuisset; illi, postquam inspexissent, immutari, quæ notassent, postulare: deinde addere, *quando ipsos in consilium advocasset, ac, sententia approbata, edictum etiam concepisset; quod, mutatis tantum paucis, bonum omnino visum esset; orare maxime, nisi inutile istud vellet, uti sine mora ulla exsequeretur. nam periculum ingens esse, ne, dum in Hispaniam mittat, rex deliberet, dein comitia habeantur, ordinesque constituere aliquid possint, validum magis isto intervallo malum, aut remedium omne evadat, aut majore cum negotio corrigatur. idque experiundo certum; & turbarum ipsa initia, valde adhuc imbecilla, dum edicta expenderentur, & de mitigandis iis ageretur, ita mora confirmata, ut, quæ prius componendis satis essent, post momenti nil habuerint. & in præsens magis istud appparere; quando arma, pridem in tutelam sumpta, nunc ad vim haberi cœpta. tum edicta, si confestim exsequaris, deterrere; si protollas, adversariorum astu, varie eludi. urbes quoque non impensæ, ad tranquillitatem suam defendendam, ultra pares; agris, unde annona illis, devastatis: & commerciis, opificiisque omnibus manuariis, interceptis. quibus malis cum remedium adhiberi omnino debeat, idque peti à provinciarum ordinibus sit necesse, habenda eorum comitia esse. quod quantumvis, se absente, rex faciendum non putaverit; quia tamen de plerisque satis certo persuadere sibi possit, de edicto asserendo, quod potissimum ille urgeret, consensuros; causam ullam non videri, cur diutius differantur. itaque iterum rogare, quod necessitas juberet, & illæsa regis majestate posset, si Remp. salvam vellet, ut permitteret, curaretque.* Hæc Brabanti, etsi frustra; cum Parmensis, varie excipiens, gratias tamen illis quàm blandissime ageret, pro affectu in Remp. & regem suum, quem factura etiam certiorem esset. rogare porro, *uti in provincia sua, quantum possent, operam darent, ne sectarii promoverent; idque regi, jam propediem adfuturo, gratum fore.* In calamitate publica, de remedio publica quoque cura erat; & deliberare omnes, qui evaderent. Fundus ærumnarum erat inquisitio; quam omninò, ad avitam religionem conservandam, rex invectam cupiebat. itaque dispiciebant; *an permitterent, anne contra summa sese vi objicerent. si objicerent; an id possent, & quo modo: utrum sine ullis turbis. quod si eæ nulla sane ratione caverentur; utrum publice, vim opponi, expediret. propulsari autem posse, satis certum existimabant. nam initio regis vires, Belgarumque, inter sese comparandas. illum, nihil sine prompto subditorum obsequio posse; quorum animos cum ab ipso Inquisitio alienos plane faceret, deteri potentiam ejus: ac, quod pejus, tantum auxilii advocandum, quantum odii inter suos concitaverit. insuper, plerumque reges, in deliciis educatos, rerum imperitos esse; dum eorum consiliarii istud agunt, ut, effæminatis illis, ipsi regnum administrent. verum nec consiliarios, dum ambitio quemque impellit, convenire. hinc discordiam, inde impotentiam, nasci. contra, in Belgio multos proceres, ætate vegetos, & prudentia militari, ac civili, excellentes inveniri; qui tuendæ libertati, & saluti reipub. vitam omnes, fortunasque, impendere prompti, cum*

concor-

concordia summa agant. non adesse vires tantum, sed, quæ supra has, prudentiam. in prudenti autem concordia non periculum ullum esse, ne abduci sese aliqui, quod perniciosum sibi omnes norunt, patiantur. nam dissidio quod obnoxia multitudo, aut consiliis perturbandis, tardandisve, putaretur, nihil esse. quippe; si hoc metuatur, facile adeo è tam multis, qui virtute, & prudentia, antecellunt, unum eligere, cui summam rem committant. & in eo contra reges prævalere, quos imponit pro arbitrio suo Deus, sapientes fatuosve; nec mutare, quod hic licet, fas subjectis. Hæc multorum dissertatio; Auriacus, ita arbitrari: *finem sibi proponendum, justum, & æquum. justius autem, æquiusve, nihil esse, quàm spectare honorem Dei; salutem, fortunamque, principis: reverentiam magistratus, item juris observantiam. non mirandum autem esse, neu sumenda etiam arma, quia seorsim Belgæ sentiant, & sententiam sine involucro exponant, quamvis contra magistratus voluntatem. id à mundi usque exordio usitatum, maxime sub regibus illis, ac principibus, qui tam malate, ut Philippus, imperarent. & exempla in promptu esse. tum vix aliter fieri posse, quin provinciæ, iis terris, quæ mutarunt religionem, adjacentes, aliquid etiam per commercia inde trahant. huc accedere, quod superiore bello, tam in castris, quam præsidiis, conciones sint permissæ. deinde nunc, necessitate impellente, idem factum. cogitandum, non immerito pœnas dari; quæ majores impenderent, ni remedia, conscientiis subditorum, & universæ reipublicæ, profutura, maturato quærerentur. eadem vicinos passos; aliosque; qui religionis statum immutassent: & coactos, post ærumnas quàm gravissimas, animum tandem hic applicare. atque in præsens oportere, ut provinciarum ordines, omniumque, & singularum, apud regem intercederent; uti ea, quæ Parmensis concessisset, rata habere ad tempus velit; quando effectum iis foret, ut jam posita arma essent, ac tumultus desiissent. quos sopitos plane haberent, nisi pœnæ à rege metus, & armorum apparatus, excitarent. majoresque mox futuros, si vim porro agitaret. neque vero ita comparatum esse, ut seorsim habitare protestantes juberi possint, aut expelli. imo regnum nullum esse, aut ditionem, quæ accommodare sese ad vicinos magis debeat, quam hoc Belgium. ac quemadmodum præstat multo, cum imperio se conjungere, quam quocunque alio regno; ita oportere etiam, hujus instituta sequi: quantum, salvis conscientiis, & auctoritate regis, fieri possit. quæ non parum augeretur, si præteritarum rerum universis veniam Cæsar impetraret; deinde cætera ordinaret, ut quiete sempiterna non provinciæ tantum istæ, sed imperium quoque totum frueretur. quod nonnulli arbitrentur, prohibendas conciones, & religionis novæ exercitia; vimque etiam adhibendam: non consultum id videri. neque enim diuturnum illud fore, & discrimen magnum habere. nam cum sine externo milite perpetrari id non possit; isque nullo in provincias has affectu, solo quæstus incentivo stimulatus, ferret omnia, ageretque; sine ulla ratione sontes passim, insontesque, afflicturus: nil effectum aliud iri, quàm ut mercatores omnes, Belgæ juxta ac peregrini, merces inde, seque, transferant; nudas regi has provincias, ac tantum non desolatas, relicturi. neque rectius arbitrari, qui exilio, redactisque in fiscum bonis, in alienos à majorum religione animadvertendum putent. non videri quidem iniquum, uti principis sui jussa, aut magistratus, subditi patienter ferant; tamen sic existimandum, multos vitam prius ipsam, quàm fortunas, patriamque, amissuros: & venturos rursum ad arma. interimque diffugituros tot opifices, sine quibus Belgium totum pessum iturum. qui permitti libertatem conscientiarum velint; aut abeundi, salvis bonis, facultatem: multo hi putari æquiores possent, nisi sectis omnis generis, &, quæ detestanda maxime, impietati, viam sternerent. certum quidem, minime passurum regem, ut religio, præter veterem, habeatur; quam sententiam procerum quoque plurimorum, Hispanorum, Belgarumve, & senatus universi, sine dubio futuram: quorum pars ambitione, & avaritia sua, impulsa, alii, rerum Belgicarum, & affectuum, imperiti, valde impingant. verum tamen, deplorato adeo statu, ad vicinos respectandum; quibus illi se remediis, cum eodem nuper malo laborarent, restituerint. quippe, prius cuncta experti, ne religio, quam avita, in suis terris ulla esset; nihilominus, ne perirent, sua etiam Protestantibus exercitia indulgere sunt coacti. tum considerandum regi, cum principibus tam potentibus sit vicinus, nunquam illi pacem aliquam certam esse. ac, si bellum oriatur, hostem exulibus contra ipsum tunc usurum. qui, offensi ereptis bonis, quæ recuperare*

 sperent,

CIↃ IↃ LXVI. *sperent, nocere quam gravissime velint: & periti arcanorum, etiam possint. tum & intus, qui mansissent, dubiæ fidei multos fore. itaque ubique, quos metueret, habiturum. quam ob causam, quando cuncta expendisset, nihil magis expedire regi visum, quam ut liberum unicuique religionis exercitium esse velit, destinatis per provincias quasque locis; urbibus etiam; dominisque aut nobilibus, quibus summa juris dictio, potestatem rei faciat: ita tamen, ut ubique potissimum caveatur, ne, qui sacra ritu prisco celebrarent, ullo modo turbarentur, aut proterve læderentur. & hac certe indulgentia plus, quam armis, effecturum. quod nonnulli objectarent; nec suadere hæc quenquam regi, neque admittere etiam eum, salva conscientia, posse: his videndum, num permittere tot provinciarum interitum, ejus pariter conscientiæ, atque illorum, qui consulere ipsi utilia teneantur, onerosum sit futurum. se profecto existimare, non tam grave conscientiæ regis fore, exercendæ religionis, cum modestia imperata, libertatem indulgere; quam per vim periculosam, cum mederi instituerit, malum augere. cui item cogitandum, post suorum certam hinc & inde cædem, à qua abhorrere debeat, incertum exitum.* CIↃ IↃ LXVI.

IOANNIS

IOANNIS MEURSI GULIELMI AURIACI

LIBER III.

CIↃ IↃ LXVII. INterim Valentiniana à Noircarmio obsideri. quæ jam à Novembri mense etsi pœne milite circumsessa essent, tamen cives, sine cætero præsidio, animos plane militares ostenderunt, cùm sæpissime excurrentes, tum frumenta circum nata importantes; loca quoque, urbi iniqua, incendentes: denique hostem varia clade afficientes. Erant Noircarmio peditum cohortes decem, equitum verò ala una; huic additus Rassegemius, Insulæ, Duaci, & Orchesii præfectus, cum trecentis sclopetariis, alteraque equitum ala. urbi autem liberandæ militem Flandri Occidentales conscribebant; cui suum, sub Ioanne Soreavo, Tornacenses adjungebant. sed hæ copiæ, cum, militiæ imperitæ, ducem quoque sat peritum non haberent, à Noircarmio, & Rassegemio, utrimque impetum facientibus, facile inter Waterloum, & Lanoiam, profligatæ. plures cæsi. Soreavus, crure saucius, vix evasit. alii, Tornacum elapsi. quo Noircarmius, introducto per arcem milite, mox potitus, Protestantes illic deprehensos capit, punit, fugat. Valentinianis Galli auxiliarium decem millia, duce principe Portiano, offerebant; sed hos illi, gratiis actis, cum nobilibus fœderatis, qui tunc ipsis vicem magistratus essent, quæ ad liberandam urbem pertinere existimarent, agere jubent. tum libellum equitibus aurei velleris porrigunt; *in quo perduellionis crimen, quod Parmensis impegisset, removerent. nam quod conciones habeant, qui istius criminationis fundus, de mandato id illius, ipsorumque, abs se fieri. si Parmensis de præsidio tamen urgeat, idque necessarium putet, admittere promtos; dum promittat, non vim ullam conscientiis, aut religionis suæ exercitio, factum iri.* Hoc libello nil effectum, nisi quod mox mense Martio, cum adductæ ad urbem verberandam machinæ, missi ad eos Arscotanus, & Egmundanus, qui caverent, *si redirent ad officium, salva omnia, veniamque ante actorum, habituros: ac ministris, quoquo vellent, liberum commeatum fore.* quod cum ipsi, nuntio accepto, prope Antverpiam, alibique, arma liberandis capi, recusassent; mox Noircarmius machinis XXIV muros inter Montanam & Cardanam portam quatere incipit. nec multo post, cum de suorum apud Austervelam clade, tum quæ gesta Antverpiæ essent, mox dicenda, accepissent, nulla jam spe liberationis reliqua, consternati, ad XXIV Martii, arbitrio regis urbem, seque, pollicente benevolentiam summam Noircarmio, dediderunt. sed is, promissorum negligens, occupatis statim portis, cives plurimos, prout dignitate, aut opibus, antistarent, primum capit, dein supplicium variè sumit. Herlini uterque, pater ac filius, ceu turbarum primi auctores, gladio cæsi. Guido Bressius, & Peregrinus Grangæus, concionatores, in furcam acti. mox ducenti amplius alii, diverso tempore. Amandi fanum paullo ante se dediderat. inde Cameracesium ducit. sed ad famam de Valentinianis captis dilapsi statim Protestantes, magnam partem à militibus insequentibus retrahuntur. inter quos Philippus etiam concionator; cui gula, manu prius amputata, laqueo fracta. In Gelria Megensis gnavus, provinciam totam ad obsequium reducebat. Elburgenses, conciones intermittere, templaque instaurare, coacti; tum arma omnia, & tormenta, in curiam comportare jussi, arbitrio se offensi regis permisere. Neomagus, Hardervicum, aliæque in præfectura ejus urbes, veniam pactæ. Arenbergi-

CIƆ IƆ LXVII. bergicus, cum, assumptis Germanorum signis quatuor, & equitibus sexaginta, agri Transisalani urbes ordinasset, Frisiam petiit; in qua prima Leovardia Protestantibus tenebatur. qui, securi anni hieme, glacieque minus firma aditum impediente, cum oppressi pene essent; ac metuerent, ne præsidium, quod in arce, se conjungeret, statim sese dedidere. Vrbem ingressus, ordines vocat, proponitque; *ne deinceps conciones ullæ fierent, neve fœdera. ac si aliqua forte essent, uti his renunciarent. ut ministri concionum, tertio ab edicto promulgato die, urbe excederent, & provincia. qui manerent, quive eos retinerent, capite pœnas daturos. templa quoque, & monasteria, restituerent; ac, religionis novæ exercitiis intermissis, sacra prisco ritu colerent. tum promulgaturos item edicta omnia, quæ à rege mitterentur. inquisitio, & de ea publicata pridem edicta, nulla forent. immunes etiam, ut provinciæ omnes aliæ, quæ in potestate regis, haberentur. Ostergoi, Westergoi, & Sevenwoldii, obsequii sui obsides darent, quot, & qualescunque, vellet; dimittendos, simul rex, jam adventurus, de negotiis Belgii coram aliquid constituisset; aut elapso inde anno.* Ad hæc illi, paucis tantum immutatis, concedere cætera se testantur. porro rogant, *ne provinciæ militem ullum imponere vellet; neve supra privilegia, aut immunitates priscas, eam oneratum iret.* Cumque ad ista Arenbergicus responderet; *ita regi placuisse, cui obsequendum esset; neque abduci militem posse, nisi postulatis ejus acquiescerent*: deinde, octavo Februarii, alia quædam rursum offerret, quæ non multum à prioribus differebant; illi etiam affirmare, *se omnino, ne in ista consentirent, legibus patriæ prohiberi*: atque orare; *apud regem, ac Parmensem, sic negotium commendaret, ne provinciæ privilegia læderentur.* Inter urbes transrhenanas nulla magis à Parmensi timebatur, quàm Groninga; libertate, opibusq; agri, ferox: dudum protestantibus favens, &, vicinitate Embdæ, quæ perfugium ob religionem profugis, ad quietem provinciarum adjacentium perturbandam valde apta. itaque mandat Arenbergico, *daret operam, per blanditias ut præsidium introduceret.* deinde ipsos Groningenses adhortatur perbenigne, *darent isthuc regis gratiæ; qui, obsequii promptitudine delenitus, privilegiis, quæ prætenderent, & querelæ, quæ adversus Ommelandos, magis indulturus esset.* Arenbergicus sedulo hic allaborare; & blanditiis partim, ac minis, apud cives varie usus, nihilominus frustra fuit. nec Parmensis, apud veteres libertatis, ideoque animi elatiores, ac præsidii insolentes, aliquid sperare potuit. Erat ibi legatus regis, Ioannes Mepschius; is, auctoritate validus, cives singulos circumire, ac primores collegiorum, quorum magna potentia esset: universos compellare, *ne obsequium recusarent, regi gratum, sibi utile.* cumq; nihil, persuadendo necessarium, intermitteret; tandem effecit, ut pars major consentiret. pacta quædam, non servata; unde facti mox pœnituit. admissa peditum Germanorum signa quatuor, duce Blasio Vegersheimio. Sub hoc tempus iterum Auriacus Hellegati, ac deinde Willebroci, ad rem Belgicam contra Hispanos asserendam summo opere Egmundanum permovere nitebatur. sed cum ille nec periculo communi, neque ulla ratione, induci posset, irritus conatus fuit. quippe arbitrari ipse, *si deinceps conciones vetarentur, tum sectarii, ac turbones, punirentur, sat placatum regem fore; neque pœna quicquam ultra agitaturum.* &, Auriaco adhortante, *spem incertam, cujus postea sine dubio pœniteret, ne teneret; neve pertinacia sua Belgium, seque, perditum iret*; nihilominus, sive meritis nimis fidens, sive opes ægre amittens, & vitæ media vitâ potiora ducens, animi obstinatus mansit. In discessu, cum supremum vale dicerent, & *Auriacum, si persisteret, brevi bonis exuendum* Egmundanus affirmaret: ille contra, *ipsum vitam etiam amissurum esse. atque Hispanis pontem fore, destruendum, postquam per hunc in hoc Belgium exscendissent*; &, fuisse verum vatem, res ostendit. Sic libertas prisca Belgii, quam Auriacus vindicatam maximopere cupiebat, deserente Egmundano, cui devotus fere miles, in discrimen summum venit. Hoc colloquium Protestantes ad res suas confirmandas non injuria pertinere arbitrati, quendam, clam auscultaturum, in cubiculi camino occultasse perhibentur. Porro ut hi duo proceres, ita nobiles fœderati, uti quisqu- CIƆ IƆ LXVII.

CIↃ IↃ LXVII. quisque in hunc, aut illum, propendebat, diffidere; & vix tertia pars eorum in fœdere suo permanere. Protestantes in Auriacum respectabant, prudentia clarum, & potentem varia affinitate per Germaniam; quemque Hochstratanus, & alii, secuturi viderentur. verum ille, dum potentiam regis spectat, quem ingenio partim suo, atque instinctu Hispanorum, religionem reformatam, Belgiumque universum, nimia libertate grave, odisse vehementer norat; tum incertum populi impetum, per initia quidem validum, sed mox facile languescentem; dein adversum Egmundanum, & cum eo militem quoque veteranum, ac pleramq; nobilitatem, item clerum irritatum: permoveri, ut se ducem ad vim opponendam daret, minus potuit. qua de causa Brederodius, aliique, inter fœderatos primi, omnia prius, quam extrema, experiri decrevere. hinc per literas à Parmensi veniam accedendi ad aulam postulantes, quiritantur; *summam sibi injuriam fieri, & securitatis fidem, quam dedisset, violari: si concedat, justam esse querelam suam, ostensuros.* sed hæc, aula interdicens, addit; *suo pridem adventu, Aprili anni superioris, turbas omnes concitasse.* tum præsidio, quo Bruxellæ tenebantur, mandat etiam, *ne è fœderatis quenquam in urbem admitteret.* itaque rursum Brederodius ad VIII Februarii Antverpia scribit, *non libellum, abs se oblatum, sed decreta de Rep. confirmanda nimis lenta, item inquisitionem, quæque alia, nunquam hactenus cuiquam principum usitata, intentasset, placidos natura Belgas irritasse. nil propositum sibi esse, quam ut de concordia ageret, ac quiete Reipub. instauranda. quando autem urbe ipsos prohiberet, alterum se nobilitatis fœderatæ libellum mittere. quo nimirum exponebant, mense Augusto superiore, cum turbatum ubique Belgium, populusque in armis esset, malum impendens prudentissimis decretis propulsatum, ac se fidem liberasse. quod si alibi res successu caruisset, illis istud, qui tranquillitati publicæ minus justo studuissent, imputandum. inde, cum in melius cuncta manifesto mutarentur, ac decretum quoque regis, de sententia ordinum generalium factum, indies expectaretur, præter spem mandasse ipsam, datis literis, ne qua usquam conciones, neve ulla religionis reformatæ exercitia, haberentur. hinc calumnia se gravari, & à populo malæ fidei accusari; idque è libello ejus, quem huic suo adjunxissent, apparere. insuper vim adhiberi, interdictis contra pacta concionibus, & ministris interceptis, nullo adhuc decreto regis, ordinumve generalium. tum & pessime habitam esse, haberique, nobilitatem fœderatam; jam vocata in dubium fide, sine ulla ratione. quin proceribus imperatum, ut ipsorum consuetudine abstinerent; ipsi vero, regis urbibus ut excederent. atque intendi capiendis, sicut regis, patriæque, de quis tamen aliter meriti, hostes essent. denique arma, domi, ac foris, etiam capi; cum in ipsos, tum religionis item reformatæ sectatores, contra datam à se pridem securitatem, mox vertenda. quare, cum perniciem certam toti Belgio imminere, vimque contra pacta augeri, animadverterent, rogare enixe, ut disertis verbis dicat, an non pactis stare velit, ac permittere conciones, quæque ex illis exercitia dependerent, prout ipsi, ejus procerumque verbis, promisissent; an non etiam, quam dedisset nobilitati fœderatæ, ratam esse fidem cupiat. quod si vellet, ut constare benevolentia magis posset, militem exauctoraret; & mandata, contra pacta promulgata, revocaret. ita Belgium in quiete permansurum, seque in obsequium regis, ipsiusque, vitam suam, fortunasque, impensuros. sin vero id quamprimum fieret, metuendum, ne in cædes intestinas populus ruat; qui nunc in promissis ejus, ipsorumque, acquiesceret. hæc se in regis, patriæque suæ, commodum, cui utrique obnoxii essent, præmonere voluisse; orare autem, & benigne ut respondeat, & ne diu etiam differat.* In libello, quem adjunctum memoravi, queri apud nobilitatem fœderatam Protestantes, *quam iniqua, contra datam securitatem, multis locis passi essent. quare, nisi id mandati à Parmensi, proceribusque, habuisse se ostendant, fraudis factæ manifesti teneantur. quod si hæc sententia staret, fidem non servandam esse, saltem palam ut cavere sibi quisque deinceps posset, eloquerentur.* Brederodio à Parmensi decimo sexto Februarii sic responsum. *ignarum sibi, quinam è nobilitate libello suo participarent. nam plerisque, qui ad diem V Aprilis anni elapsi questi essent, de regis super inquisitione sententia, nunc abunde satisfactum. ac mirari,* CIↃ IↃ LXVII.

quod

CIↃ IↃ LXVII. *quod permissa novæ suæ religionis exercitia affirmarent. neque enim in mentem unquam id fuisse. indulsisse quidem populo conciones; verum eas sine motu, aut offendiculo, ut haberent, edixisse. hisque verbis sat expresse vetita illa arbitratam. sæpe questam, quam errarent, qui concessa consistoria, aut collectionem item pecuniarum, sacramentorumque ritus innovatos, ac connubiorum quoque, existimarent. quin, si etiam voluisset, tamen valide prohiberi; cum per ista res humanæ, divinaque, perturbentur: & majestas porro regis, auctoritasque magistratus, labefactæ convellantur. quod implorent fidem publicam, nuper quinto Aprilis datam, demirari impudentiam; qui obtenderent, nunquam sibi, nunquam regi, cogitata. nam quæ tum promissa essent, pro securitate libelli tunc oblati, non religionis libertate, fuisse. ipsos vero plebis animum contra regem, sacrum ordinem, ac rempublicam universam, concitasse. hanc ob causam officii sui credidisse, quæ remedia expedirent, malo huic adhibere. proin serio admonere, domum abirent, vitamque ita illic agerent, ut se regi, jam in Belgium adventuro, approbarent. nisi facerent, pœnam in promptu esse scirent.* Fœderati, cum jam minime dubium foret, quid Parmensis agitaret, eaque satis hoc responso mentem suam declarasset, tum & copias produxisset, jamque Valentiniana, uti dictum, obsedisset, militemque alium legeret sub Megensi, Mansfeldensi, Arenbergico, & Erico Brunsvicensi; de sumendis item armis cogitare inceperunt. ea propter ad Vianam Brederodius, ad Antverpiam Tolosanus, alii in Flandria, quas opponant, copias parant. Brederodium inimici per libellos criminari, ceu Hollandiæ successorem, & heredem, se inscriberet. oppidum Viana illi, ad Leccam flumen, è divergio Rheni natum, prope Vltrajectum, situm. quod non tantum ad se ipse pertinere; sed dominium quoque ejus, nulli obnoxium, contendebat. nam Hollandiæ olim comites, quorum è prosapia esset, id majoribus concessisse. qua de re cum litem ei fisci procurator pridem in Machliniensi curia intentasset, atque hæc etiam duceretur, vir ingenio iracundo, contumeliam ægre ferens, pro soluto legibus principe se gerebat. ac, libellum cum priorem v Aprilis obtulisset, nummum æreum excudebat, cujus in antica parte Burgundicæ domus insignia essent; in aversa, Vianæ suæ: atq; in illa circumscriptum, PER TELA, PER IGNES: in ista, INSIGNE VIANENSE. nunc repulsam, post secundum hunc libellum, iterum passus, & vim metuens, communita festinato opere Viana, arma capere. at Parmensis Silvam-ducis Petershemium, & Brabantiæ Cancellarium, Ioannem Scheiffium, ablegare; qui clam cives, melius ita in obsequio retinendos, novo sacramento obstringerent. quod cum palam factum esset, motus iterum excitatus, denuoque imagines ibi deturbatæ. quam præsidii immittendi, quod trimestre jam conata variis modis frustra fuerat, justam occasionem putans, etiam Megensem mittere cum cohortibus peditum decem, equitumque turma una, non tam urbem pacaturum, quod prætextum, quam in potestatem eam redacturum. Scheiffius, ut fidem sibi apud cives compararet; auctor esse, ne Megensem admittere vellent, sed præfectum Petershemium constituerent. quod cum minus Protestantibus probaretur, queis compertum, illum id agere, ut Megensem astu in urbem introduceret; & mane quodam, nihil cæteris sentientibus, conaretur; Henricus Agylæus, jureconsultus non ignobilis, qui faveret Protestantibus, id effecit, ut ex iis octingenti, armis sumptis, in cohortes se dividerent, ac centuriones caperent. quo peracto, Antverpiam ad Brederodium missus, petendarum suppetiarum, Hermannus Ruterus. isque Antonium Bombergum legat, virum acrem, & militiæ, duce Lazaro Zwendio actæ, pridem clarum. qui ad diem XVI Februarii cum in urbem advenisset, statim ejus munitionem inchoare; ac Petershemium, Scheiffiumque, sub custodia habere. Megensis, astu deprehenso, se ad vim apertam vertit, atque obsidionem incipit; aditusque, prohibendo commeatui, omnes claudit. hic in arctum mox redacti cives, animis dissidentes, etiam turbant; & *Parmensi obediendum, ac Megensem admittendum, pars censere; &, dum venia adhuc locus, tempestiva pœnitentia culpam emendandam esse. si exspectent,* CIↃ IↃ LXVII.

CIↃ IↃ LXVII. *ſpectent, dum commercio, quo urbs tanta ſolo alatur, intercepto, nervi omnes incidantur, fruſtra preces tentaturos.* alii contra, *libertatem, quam non ultra legibus poſſent, armis defendendam eſſe. neque enim hanc virum quenquam, niſi cum vita, amiſiſſe. itaque opes, animamque, impenderent potius; quamque à majoribus ipſi accepiſſent, poſteris quoque ſuis traderent; perpetuo eorum convitio obnoxii, niſi extrema conarentur.* ſic diverſos plebis animos cùm Megenſis accepiſſet, clam cum iis, quos favere ſibi ſciret, de tradenda urbe agit. ac conventum, ut nocte proxima, in illam partem, in qua ipſi excubarent, impetu facto, admitteretur. idque ſic patratum fuit. at Bombergus, qui non amplius urbem ſe tueri poſſe animadverteret, tam incertis conſiliorum Proteſtantibus, cum ſtipendium prius ſibi, militique, exegiſſet, ſuſtinens tantiſper hoſtem, dum in tutum oppidani ſe reciperent, imminenti mox periculo ſe eripuit. ita, recepto Megenſi, in Parmenſis poteſtatem urbs redacta eſt. iſque inde in Hollandiam, ubi magna fœderati agitabant, copias ducens, ſuo adventu eorum conſilia perturbavit. interea temporis Toloſanus, & cum eo ex nobilitate quidam, de Vliſſinga, Valacriæ urbe, opprimenda conſilium ceperant; Petri Haecquii, Middelburgenſis prætoris, opera iſtic adjuvandi. in hanc rem cum navibus aliquot poſtquam Antverpia ſolviſſent, nave illos oneraria prævertente, monitis ante Vliſſinganis, irritus conatus fuit. itaque copias Oſtervelam, prope Antverpiam, retroduxit; indieſque augentibus iis, ſe munire illic ſtatuit, ut propinquitate ſuà fœderatis, ac fautoribus, qui in ea urbe multi, animos faceret; & ſi quid inexpectatum eveniret, ad auxilium præſto eſſet. nam momentum in Antverpia magnum valde; &, ſi hanc in partes traheret, alias urbes, ac provincias, proceresque, omnibus illam reſpectantibus, facile ſe pertracturum, neque temere, exiſtimabat. verum etiam hoc conſilium, diffidente civitate, & magiſtratu, cognita regis voluntate, in Parmenſem propendente, ſecus ceſſit. nam à primo uſque initio, ut jam dictum, magiſtratus Auguſtanam confeſſionem profitentibus templum dederat, iiſque ſupra cæteros Proteſtantes faverat; ceu doctrinam, quæ recepta in Imperio, ad quod marchionatus titulo urbs hæc ſua pertineret, prohibere minime poſſet. quo prætextu nihil aliud agitabat, quàm ut eos, alioquin prævalituros, in diſcordiam adductos coërceret. cui augendæ, hos Martinianos item, iſtos autem Calvinianos, nominibus ad accendendum inter utroſque odium factis, appellabat. & hic multum adjutare Mathias Flacius, è Germania advocatus; qui vir, diſceptandi acer, animos, per ſe diverſos, magis etiam disjungebat. Toloſanus Oſtervelæ, in oppoſito Scaldi aggere, caſtra habebat; loco, & opere, ut putabat, ſatis tuta. Id Parmenſis reipub. pernicioſum arbitrata, mox Bruxellis Philippum Lanoium, Mandevillanum, & Ægidium Villenum, cum cohortis ſtipatorum quadringentis, quibus additus Valentinus Pardeus Mota, caſtrorum præfectus, illuc mittit. tum cohortes etiam duas Egmundani, quæ Axellæ in Flandria erant, & Ioannis Grevii agmen, accedere jubet. qui cùm omnes, die XIII Martii, loco indicto conveniſſent, Toloſanum improviſo adorientes, copias ejus ſine ullo negotio cædunt, diſſipantque; ipſum vero, domo quadam occupata, vim quamcunque ſuſtinere illic certum, igne injecto, vivum cremant: ac cum eo Boetzelarium, alioſque è nobilitate plures. iſto caſu graviter animis conſternati Antverpienſes, etſi ſtudiis diſſiderent, neque inter ſe ſatis fiderent, arma ſumunt. & pars opem Proteſtantibus ferre cupit; alii rurſum, & cum his præfectus etiam, veriti, ne victor miles iſta occaſione urbem forte invaderet, obnituntur: inde illis ſuſpicantibus, procuraſſe ipſos cædem, idemq; in ſe conaturos. itaq; qui ex Proteſtantibus Calviniani appellati Meræ pontem, & urbis portas, occupare; ac tormenta, ad ſecuritatem ſuam, ex armamentario rapere. toto eo die Auriacus, Hochſtratanus, magiſtratus, & in his Stralenus conſul, apud cives gratia validus, de conſtituenda pace laborabant. ſed conatus, in diſcordiæ pertinaces, fruſtra erat. quin tumultuatum adeo, ut è turba quidam Auriacum, ſclopo in pectus admoto,

CIↃ IↃ LXVII. moto, nil reveritus, proditorem appellaret. ac postridie, procurante magistratu, etiam Martiniani in armis esse; tum Hispani, Italique institores. Angli publicæ nationis suæ domi servare jussi, mandata ex usu accepturi. Catholici Martinianis, qui in ripa collocati, se adjungere. milites forum curiamque, insidere. omnia terroris juxta, & metus, plena. ac Calviniani, armis; cæteri, numero prævalere. & futura publica quædam laniena videbatur. quam dum cuncti pertimescunt, opera Auriaci, Hochstratani, & Straleni, adnitentibus Protestantium delegatis, civiumque prudentissimis, constituta partium securitate, res composita. & ex armis domum quisque discessere. Vt Antverpiæ, in Brabantia; sic turbatum Amstelodami, in Hollandia. Constitutum pridem ab Auriaco erat, ut à curia quidem unus, duo à magistratu urbano, totidemque à Protestantibus, ad Parmensem mitterentur; quæ probare, ac rata facere, acta ab ipso, & magistratu, in negotio Protestantium, parogaretur: atque interea nihil contra ista fieret: neve miles intra urbem supra numerum, ab Auriaco constitutum, legeretur. nihilominus, qui à curia, & magistratu, ablegati, seorsim, exclusis Protestantibus; cum Parmensi clam egere; ac peractis, quæ volebant, soli quoq; Amstelodamum rediere. Protestantes, simul rem intellexissent, neq; in via cum Auriaco quicquam ab ipsis communicatum; suspicati, contra se decretum aliquid, festinato subsequuti, suis cuncta exposuere. Inde turbæ; auctæ etiam, cùm rescirent, clanculũ conscriptum militem, & conscribi etiam tum. itaq; multi ante curiam, in qua magistratus erat, convenire; &, se proditos affirmantes, alter alterum excitare. alii addere, Megensem etiam cum signis decem adventare. quidam item Iustum Buyckium consulem adire, ac scitari, *quorsum miles clam allectus, contra pacta.* cum initio is negaret, *quicquam contra pacta fieri*; *nec quid esse, quod timerent*: hique instarent, *certò nimis id constare*; rem confessus, *à Parmensi id mandatum*, respondere: *atque ad securitatem urbis publicam pertinere. certum autem magistratui, pro auctoritate agere.* quo responso irritati, sumptis circa vesperam armis, noctem totam inter ista habuere. Consules, milite ante curiam ordinato, cives quoque, quos majorum religioni addictos scirent, per apparitores vocant, & adesse in armis jubent; hisque forum defendendum assignatum. Protestantes pontem novum occupaverant; jamque numero supra novem millia erant: cum vix duo à magistratus partibus essent. quo comperto, ne accedere quisquam posset, fori aditus omnes obsident. tum armamentarium capiunt, & tormenta inde abrepta in forum ducunt. Consules, vim metuentes, ad blanditias sese vertunt; & Simonem Copsium mittunt, tunc collegam in consulatu, qui turbantibus persuaderet, *ut discedere ab armis vellent, ac libello potius agerent: obtenturi, quicquid justum, aut æquum, foret.* & jam animi inclinabant; nisi prætor, cum militibus trecentis capere armamentarium jussus, gravius iterum concitasset. itaque, summa cum verborum contumelia repulso Copsio, pars in forum, pars in curiam, invadendum clamitare. ac patrata res fuisset, ni prudentiores quidam repressissent, dictitantes; *non in cives, consulesve, arma sumpta: verum defendendi sui. ac benigne potius agerent, quàm ut sanguine civili, cives ipsi, manus impie cruentarent.* tandem electi, qui adirent magistratum, quiritantes, *ipsum turbas concitasse, quando & militem contra pacta conscripsisset; & Bruxellis, spretis delegatis suis, cum Parmensi clam egisset; inde prius suspicionem, postea arma, se cepisse: quæ deponerent, si præstare pacta vellet.* itaque placuit, *uti duo è senatu, duo quoque è Protestantibus, Hagam Comitis ad Parmensis delegatos mitterentur: qui mandata ab ea facerent, & inquirerent, quid Auriaco super iis visum foret. qui si nihil statuisset, tum ad eum statim illi iter caperent; &, exposito urbis statu, quid sentiret, explorarent. interim cessarent omnia, neque quicquam tentaretur.* id per totam urbem edictum, ad tubæ sonum; & discessum etiam ab armis. delegati, ut, convenerat cum Auriacum accessissent, is negare, *quicquam sibi in promptu esse, quam quod pridem statuisset. quod si minime satisfactum videretur, ad Parmensem porro irent, & præcepta tranquillandæ urbi suæ ab ea peterent.* ita urbani delegati perrexere; Protestantes, ceu Auria- CIↃ IↃ LXVII.

CIↃ IↃ LXVII. Auriacum solum accedere jussi forent, Amstelodamum retrogressi. Sub hoc tempus Brederodius, quartus ipse, clam advenit; sive sponte, & negotii sui causa, ut ajebat: sive, uti putabatur, advocatus. certe ingratus magistratui, contra Protestantibus lætus; qui frequentes apud eum, & consilia conferebant. tum è Frisia, habitu dissimulato, multi accedere. id Parmensi cum significatum esset; hæc Torræum, Vltrajecti cum Megensi tunc agentem, protinus ire illuc jubet; & rogare suis verbis, ac mandare, ut urbe excederet: quæ quieta, præsente ipso, esse haud posset. quod si nollet, tum Megensem, militemque, adhiberet; & compelleret ad obsequium. Iussa exequitur Torræus, & contemnit Brederodius. turbant gravius Protestantes; in quîs qui præcipui erant, ut componi motus posset, quædam à magistratu petunt, permittenda, si tranquillam urbem cuperent. isque cum, Parmensis metu, non auderet: ipse quoque à Protestantibus, quædam petit, ad Auriaci arbitratum: qui consentit, & missurum etiam quendam ad Brederodium se promittit, per quem eum certiorem de sententia sua faceret. hæret tamen Brederodius; dum mox, ad exemplum Auriaci, & consilium, urbe pariter, Belgioque toto, excederet. In Brabantia Protestantes, potiundæ jam Antverpiæ, qui consilii fundus erat, spe dejecti, cætera quoque desperantes, tempori cedendum rati, à conatu deinceps alio destitere. at Parmensi, ut in rebus lætis solet, crevit animus. inde aurei velleris equites, ac provinciarum præsides, ad religionem avitam defendendam novo sacramento obstringit; recusantibus id Auriaco, Hochstratano, Hornanoque, & Brederodio. mox & urbes, & provincias, nobilesque, singillatim huc perducit; ceu offensam remissuro statim rege, copiasque, quas jam magnas comparasset, dimissuro; simul res prudentia sua tranquillatas intelligeret. affirmare etiam ausa, *se auctoritate sua effecturam, uti militem, vel ab ipso Belgii limite, revocaret; nec passuram, ut laboris tam periculosi fructum, gloriamque reip. restitutæ, alter ferat. deinde, virium adhuc satis superesse, si redirent in concordiam, excludendo, aut propulsando, externo militi.* Sic persuasi, in id incumbunt, ut ipsius postulatis satisfacerent. itaque passim prohiberi conciones, mali fundamentum, cœptæ. templa quoque, & imagines, instaurari. neque omissum quicquam fuit, quod putatum ad placandam regis iram pertinere. tum quæ Protestantes templa tota Flandria exstruxissent, summo animorum impetu rursum diruta. quod Gandavi ædificatum, à militibus intra horæ unius spatium solo æquatum. ac patibula è materia etiam facta; ad quæ violatarum imaginum, templorumve, reos figerent. itaque sublati plures eo anno; ducenti alibi, trecentique, in una urbe: præter illos, qui in agris deprehensi à latrunculatore ad supplicium rapti. ineunte mense Aprili Antverpienses, cum Parmensi cuncta è voto evenire animadverterent, ablegatis oratoribus, sic cum ea ad diem VII transegere; *ut cessarent Protestantium conciones, ac, religione majorum restituta, templa quoque instaurarentur, priora edicta servarentur, nemo ob res ante actas vita, aut bonis, mulctaretur: idque donec aliter regi, atque ordinibus, videretur. exempti tantum, qui aut majestatis rei, aut templorum violatorum, & imaginum confractarum. quorum tamen illa in gratiam apud regem, literis datis, intercedere, veniamque postulare, etiam vellet; ut ad istos pacis item beneficium pertineret.* quas conditiones cum Antverpienses accepissent, biduo post permisere, ut Parmensis, cum præsidio qualicumque, urbem intraret. inde conciones vetitæ, & migrare concionatores jussi. qui, petito commeatu, magistratui vale dicunt; acriter verbis castigantes, *ceu ingratum, & mox facti hujus pœnas luiturum. neque enim dubitandum ipsi esse, quin insignem summo Deo contumeliam factum iret; qui, justitiæ rigidus præses, verbi sui administros, tam indigne nunc ejectos, graviter ulturus foret.* Ita ad diem decimum Aprilis, multis illos comitantibus, urbe excedunt. Principes quidam in Germania Protestantes à Parmensi postulabant, *saltem ut confessionis Augustanæ sectatoribus mansionem indulgeret;* Maximilianus Cæsar, *ut negotium horum motuum universum sibi componendum daret.* verum illa & huic, & istis, respondere; *non in sua id potestate; sed regis, esse.* Hæc quum ita se haberent, mox Au- CIↃ IↃ LXVII.

CIↃ IↃ LXVII. riacus, qui assertam maxime Belgii libertatem cupiebat, cum nil ultra in commune consuli posse animadverteret; resque adeo fœderatæ nobilitatis inclinatas, multis palam ad Parmensem deficientibus; aliis discordibus partim, aut consilio destitutis; & Albanum cum exercitu adventare certus esset; tum Francisci Alavæ literas, supra jam commemoratas, cogitaret; tempestati, quam instare providebat, cedendum ratus, ipse quoque ad XI diem Aprilis Antverpia exit, iter Bredam versus capiens: rebusque ibi constitutis, inde in Germaniam abit: relicto tamen Academiæ Lovaniensi Philippo Gulielmo filio, tredecenni: quem ætate, & innocentia, tum Brabantiæ, & Academiæ, privilegiis satis tutum, etsi opinionis falsus, existimabat. Ejus abitus varie Protestantes habuit; & pars graviter consternari, pars non multum laborare, quod suasisset Augustanam confessionem: idcoque non fidendum arbitrari. plurimi tamen una excedere; qui, prudentiam ejus secuti, & fortunæ suæ patriam infelicem relinquentes, tutum alibi domicilium quæsituri, ultro in exilium ibant. Paullo ante quam discederet, delegati clam ab iis, qui rogarent; ecquid spei, aut consilii, superesset. quibus ille respondere; *se, ut pridem, etiam tum auctorem esse, uti accederent Augustanis; ita auxilium è Germania promtum fore. si id nollent, ut sexcenta aliquot. millia florenorum procurarent.* cumque prius recusarent; conscientia prohiberi, affirmantes: alterum vero effecturos se reciperent, modo usum indicaret: isque exciperet, si emanet, nullum fore; sine fructu consilium fuit. Postera die quam Antverpia abiisset, cum senatus universus convenisset, magistratus coram exponere; *jam Parmensi, interceptis concionibus, & excessu ministrorum, morem gestum. ac restare, ut præsidium intromittant; sine quo non urbs tranquilla, aut commercia salva satis esse possent. nisi faciant, iram regis metuendam; & tot milites, qui immineant. centum signa in provinciis à Parmensi jam conscripta, præter turmas ordinarias. ab Hispania adventare Hispanorum decem millia, cum quingentis item equitibus; sex quoque Italorum millia, equitum duo: Germanorum viginti millia, equitum octo. his se pares minime esse.* & responsum à senatu; *porro obsequi regi velle, ac præsidium qualecunque intromittere: sed Parmensem oratam cupere, quando plurimi, veniæ incerti, passim excederent; ne commercia, desolata tandem urbe, interciderent; apud regem operam daret, ni præterita condonaret, saltem, postquam voluntatem indicasset, mensem unum indulgeret; quo se illi, & fortunas suas omnes, alio transferre possent.* Hæc Parmensi per legatos statim nuntiant. quæ respondet; *gratum sibi obsequium esse; ac venturam, cum præsidio. tum & mensem, quem requirerent, polliceri; præterquam iis, quos responso superiori excepisset.* Mox cohortes sedecim mittit, sub ductore Mansfeldensi; & subsequitur ipsa statim, magno procerum, equitumque mille item quingentorum, comitatu. tum familias urbis omnes, quæque in singulis arma essent, scribi jubet; inde in vincla multos ducit, spoliatorum templorum reos, aut imaginum confractarum: & nonnullos capite punit. Exemplum Hollandiæ Antverpia dedit; ac Amstelodami magistratus, cum hic, & Brabantia passim universa, Flandriaque, intermissas conciones intelligeret, postulare à Protestantibus, *uti idem, avertendæ regis iræ, isthic facerent.* hi respondent, *non id posse. quippe pridem ab Auriaco, & senatu, præfectisque regionum, has permissas; dum à rege, totiusque Belgii ordinibus, aliter statueretur: ac firmata sacramento utrinque pacta. tamen, si necesse putent, se consulibus, & senatui, præfectisque regionum, rem permittere.* mox jejunio, precibusque, indicto die, opem dei, & benignitatem, implorant. iterumque biduo post convocatus magistratus; *etsi Auriacus, ad quietem conservandam, conciones permisisset; tamen, quia certum esset, maximopere eas regi, & Parmensi, displicere; jamque in Brabantia item, Flandriaque, aliisque hujus Belgii ditionibus, plane omitti; rogatos velle, ut exemplum ipsi acciperent: mox cogendi, nisi sponte sua facerent.* itaque tandem, cum spes nulla superesset, consensere. Brederodius, qui huc usque illic egerat, nunc ad incitas Protestantium res redactas cum videret, & admonitus ab Auriaco etiam esset, Embdam abit; inde ad Iustum Schouwenburgicum: moxque, anno insequente, in Harenburgensi arce, diem

CIↄ Iↄ LXVII. diem obit. Miles, qui Vianæ, aut circa, ob eo lectus, magnam partem herum statim, signis explicatis, sequi. ac propinquus Amstelodamo, cum in armis cives essent, & introitu prohiberent, Carthusiorum monasterium, ante urbem ipsam situm, & Egmundanum, populatus, per Hollandiam borealem facto itinere, Medemlaco postea solvit. Reliqua erant signa tria, sub Renessio, ac Niveldio, & Vchtenbroucquio; quæ, cum Vaertæ imminerent, à Megensi profligata: capto Renessio, & abducto Vltrajectum; ubi postea, in Vredenburgensi arce, caput illi amputatum. Viana deinde ab Erico Brunsvicensi occupata; &, detractis statim portis, pagus facta. Nobiles quidam, in quîs duo Batenburgici, Siffridus Beima, Hermannus Galama, aliique, cum evadere navi vellent, à nauclero suo proditi, ac Mulerto, Arenbergici centurione, comprehensi, Harlingam in arcem abducuntur. Cum discessu Brederodii, qui præcipuos mercatorum, civiumque aliorum, secum traxerat, & trahebat indies plures, quum detereretur valde Amstelodamum; Iustus Buyckius, urbis consul, ut commerciis subveniret, per libellum à Parmensi supplex petit: *quando Antverpiæ perturbatæ quædam ipsa pridem, urbi conservandæ, indulsisset; eandem gratiam nunc Amstelodamo faceret, & succurreret pereunti.* Hæc respondet; *si rediret ad obsequium, ad Antverpiæ exemplum, & præsidium à se admitteret; facturam esse, quod Antverpiæ fecisset.* Qua de causa regi statim se submittunt, & cohortes à Noircarmio quasdam accipiunt; quod & paullo ante fecerant Brugæ, Iperæ, Silva-ducis, & Trajectum ad Mosam flumen, aliæque multæ urbes. Parmensis, constituta Antverpia, curiisque provinciarum; & Hollandiæ præfectura, dum Auriacus inde abesset, in Bossuvium translata, Bruxellas rediit. ubi, retinendis Belgis, qui diffugere, & commerciis confirmandis, blande passim ad urbes scribit, edictumque à rege proponit. quem per literas dehortatur; *ne, jam tranquillato Belgio, perduellibus castigatis, aut captivis; urbibus, præsidio imposito, ad obsequium reductis; militem Hispanum mitteret. id se cunctis promisisse, & promisso turbas omnes composuisse; iterum exorituras, si quid contra fidem à se datam faceret.* Bene illa, ac pro Belgii salute, CIↄ Iↄ LXVII. & regis etiam dignitate; qui, si obsequutus foret, etiamnum tot provincias in obsequio retineret. verum illum, qui quietem illic nollent, & imperium affectarent, in diversa jam impulerant; *imparem regendo fœminam, ideoque à republica dimovendam*, dictitantes. Hinc deliberare incipit, & consilium cum Madriti, tum Segoviæ etiam habet; duplici consulentium adfectu, *utrum venia, an vindicta, uteretur.* Ruisius Gomesius Silva, Suaresius Figueroa Ferianus, & Bernardinus Fresneda, clementiam suadere, ac *delicti pœnitentiam Belgis concedendam esse.* contra Ferdinandus Alvaresius Albanus, Spinosa Cardinalis, & Inquisitionis præses, *coërceri rebellionem, & in auctores animadverti* cupiebant. His Philippus se adjungit, bellumque in proximum ver decernit; & exercitum, à se ducendum. Tenax illi offensæ animus; & occasio videbatur, *obnoxia jam provinciarum libertate, munire principatum, per tot privilegia hactenus precarium.* itaque non ultra offensam clam habere. & pœnæ initium à Montinio, ac Bergensi, qui anno præterito oratum missi ad mitiganda de inquisitione edicta, in hoc tempus dilati, in custodiam abducuntur. ubi Bergensis, injuriæ impatiens, dubium mœrore animi, an veneno, vitam finit. Montinius postea extra Segoviam productus, securi percutitur; vir magni animi, & affectus in remp. Bona utriusque fisco addicta; neque profuit, quod majorum religionem tuerentur. Bergensis, uti se regi probaret, datis ad uxorem literis, imperaverat, ut quicunque in sua ditione pueri à sectariis lustrati essent, denuo etiam lustrarentur. pro Montinio, quæ adventabat, Philippi sponsa, Anna Austriaca, deprecatura dicebatur. sed, ne gratiam illi hanc invitus faceret, maturato mox supplicio, intercessionem exclusit. Iam Philippus, in Belgium iturus, de via deliberat. *Oceanum ingredi exiguo navigio, præter ejus dignitatem; cum magna classe, longi apparatus visum. & periculum in Hollandia, aut Zelandia, timebatur; ob Auriacum illic præsidem, in provinciis turbatis si non fidei ambiguum, at suspectum. ac per mare mediterraneum,*

CIↃ IↃ LXVII. *longa via, & magnæ impensæ; &, ut per Italiam iter non difficile, ita tamen per Germaniam, propter principes Protestantes, quorum terras transeundum, minus tutum.* ea propter per Sabaudiam, & Burgundiam, ac Lotharingiam ire placuit. brevior via ista erat, & periculo, etsi non molestia, vacua. cui etiam minuendæ, quia, anno inclinante, transitus per aspera montium in Sabaudia impeditus, à Galliarum rege Carolo commeatum item petit; utque à foro Iulio copias, ubi exponeret, per Provinciam, inde Lugdunensem agrum, cælo ibi mitiore, traducere in Burgundiam liceret. cumque ille excusaret, ob frequentiam istis locis Protestantium, per quam transitus militi minus tutus foret; constitutum est, per Sabaudiam iter facere. sed in ea quia commeatus inopia, ad Philibertum Emanuelem, ducem amicum, Ioannem Cunigam, & Franciscum Ibarram, mittit, ut venturo exercitui iste transitum, hic annonam procuraret. eandem ob caussam Antonius Mendosa ad Lotharingum amandatus. nec legatio frustra fuit. His peractis, cum rex in procinctu staret, alii, potestatis avidi, suadere *ne iret. castigandos esse Belgas, ipsum natura nimis benignum: insuper, spectare pœnas, principi indecorum esse.* igitur sententiam mutat; & legatum, cum exercitu, ac plena potestate, destinat. dumque dispicit, cui negotium id committat, alii Carolum filium suadent; cujus, ceu legitimi principis, reverentia facile Belgas ad obsequium revocaret. alii Medinacœlium; alii Albanum, militiæ clarum: cujus virtutem, coërcendis perduellibus necessariam, magis extollere, qui remotum ab aula æmulum cupiebant. & obtinuere isti, valde indignante Carolo; qui, benigne in Belgium affectus, tranquillari illud mallet, quam puniri. Mox Neapoli, & Sicilia, Sardiniaque, evocatæ legiones veteranæ, & duplicatæ leves omnes armaturæ; additæque ex Hispanis turmæ duæ, Lopesii Sapatæ, & Sanchii Avilæ. sclopetariorum equitum item II, Petri Montani, & Consalvi Monteri. in Suevia, & comitatu Tirolensi, Albericus Lodronius cum delectum peditum Germanicorum habuisset, signa XII, è militibus CCC singula, scribit. CIↃ IↃ LXVII.

IOAN-

IOANNIS MEVRSI

GVLIELMI

AVRIACI

LIBER IV.

CIↃ IↃ LXVII.

HOc paratu, ad diem x mensis Maji, cum filio utroque, Frederico, ac Ferdinando, Barcinone Albanus solvit; & febri pariter atque arthtritide correptus, curandæ valetudini, Nicææ cum IV triremibus subsistit, cæteram classem Genuam præmittit. inde subsequitur, viribus refectis; & septimo die, quam discesserat ex Hispania, Genuam appellit. ibi vexilla tironum selecta IV veteranis miscet, in Belgium ituris; & Alexandriam profectus, Gabrielem Cuevam Alburquercium, Mediolanensis ducatus præsidem, obvium habet. mox Mendozam ad Pontificem ablegat, renovando consilio, se auctore cum regina ante biennium Bajonæ habito. deinde, militem lustraturus, Ambrosii fanum contendit. id provinciæ subalpinæ est oppidum, ad Cenisium montem situm; quo Ibarra, advecta annona, convenire exercitum jusserat. In hoc signa XLIX erant; sub queis peditum Hispanorum paullo minus novena CIↃ, quorum primi ductores, Alphonsus Vlloa, Iulianus Romerus, Sanchius Lodonius, & Consalvus Braccamontius. & Vlloa signa XIX, reliqui X quisque ducebant. his in fronte sclopetarii majores XV additi, pugnæ maximum momentum, ut compertum. equites Hispani, Itali, Epirotæ, in XII turmis, CIↃ CC. Lustrato exercitu, & à morbo recreatus, Astam venit; inde porro Poërinum. ubi quædam cum Sabaudo collocutus, Ambrosii fanum, quo exercitum præmiserat, iter capit: mox, Cenisio Alpibusque superatis, Monflorium, in Burgundiæ limite. Exercitum omnem trifariam diviserat. primum agmen, ipse ducere; medium, filius Ferdinandus: ultimum Cetonæ marchio, Chiapinus Vitellius, belli egregius. In itinere magnæ CIↃ IↃ LXVII. molestiæ, per abrupta, & convalles difficillimas, quas Arva scindit, streperum flumen, in Isaram, ubi ponte jungitur, se exonerans. ad hæc alia difficultas quoque objecta; quippe sterili admodum loco, sine quiete continuata diu itinera militem defatigabant; fame omnino moriturum, si eodem in hospitio die amplius substitisset. Dum sic per Allobroges ducit, pertimere sibi Helvetii, & vicini Genevenses; qui auxilia fœderatos, pariter anxios, oratum mittunt; item in Heduos, ad Condæum, *ut periculo communi, arma capiens, opem ferret.* sed hunc metum ipse Albanus statim exemit; cum, itinere festinato, in Belgium tendit. Dum in Burgundia est, adjunxere sese copiis sclopetarii C, cataphracti CCCC, à Philippo conscribi jussi. iis præerant, comitatus præses Vergius, & nobilitatis principes, Chevereaulxius, Mommartinus, Clarovallius. Monflorio digressus, Fontenaium, in limite Lotharingiæ positum, duodecimo die attigit. Hinc cum villam Theodonis pervenisset, in principatu Lutzemburgensi, à Parmensi obviam missi Barlamontius, & Noircarmius, mandatorum, quæ à rege accepisset, exemplar petunt. eo exhibito, cum tranquilla omnia in Belgio esse illi affirmarent, mox Germanicum equitatum, qui in limite præstolari, suo auctoramento solvit. Obvius ibi Egmundanus, & adventum dicis ergo gratulatur. hunc ut eminus venientem conspicatur, ad præsentes se convertens, clara voce; *en hæreticum*, inquit, *magnum!* audiebat ille elogium, vixque animum perturbatum componebat, cum, benigne mox exceptus, dictum ambiguum in meliorem partem capit. Lodronii legionem Antverpiam præmittit, & Belgarum XVI signa excedere jubet. Bruxellas, salutandæ

CIƆ IƆ LXVII. Parmensi, Ibarram destinat. & cum cætero ipse milite die XI Kal. Septembris urbem intrat. neque mora, quin præsidia legionibus hic distribuit. ac Sardoam Anguiano, Neapolitanam Gandæ, Langobardicamque Liræ; Ferdinandum autem filium, cum quam maximo equitatu, Diestæ imponit: solam Siculam sibi servat, & hospitia assignari à metatoribus illi curat. tum Parmensem in palatio magno comitatu adit, ac mandata regis explicat; quibus illi armorum summa, & religionis arbitrium, item jus in magistratus castigandos, vel mutandos, denique potestas vitæ, ac necis, data: ipsa tantum obire res civiles jussa; &, ne quidquam controverti unquam posset, in negotiorum dubiis, uni illi interpretandi jus concessum. hinc à rege literas profert, quibus scriberet, *jussa etiam secreta dedisse, non promenda, nisi in occasione.* hæc quæ essent, percunctanti; renidens ille, *oblitum se in præsens dicere: sed, cum tempestivum foret, in memoriam revocanda.* sat contemptim id responsum videbatur; sed offensam prudens fœmina, & provincia decessura, dissimulare. calumniæ de ea apud regem fuerant, *conniventia, & lenitate muliebri, fovisse turbas, severissime compescendas.* has refellere absentia sua statuebat; &, tam dispari successore, sæpius desideranda, in meliore Belgarum affectu solatium ponebat. Statim jussa Albanus agit, & responsum ad libellum anni proxime elapsi regis nomine etiam parat; tum Caroli Cæsaris, & Philippi, de religione cujusque inquirenda, edicta reponit; deque Ordinum conventu spem conturbat. provinciis, quæ rex mandasset, per literas nuntiat. simul ad obsequium hortatur, & sacrorum veterem cultum. etiam diploma regium, auctoritatis firmamentum, typis vulgat. Arcanum mandatum erat, *punire proceres, fidei incertos.* hoc Parmensi cum ingratum existimaret, clam habere Philippus jusserat. & colloquio sat compertum, cum asseveraret ipsa, *si clementer haberentur, constantes obsequii omnes fore. experiundo didicisse, Belgarum ingenia cogi non posse. si blande agat, fiae inter se certaturos; si vim intendat, pro libertate quidvis ausuros.* Verum ille institutum porro urget, ac urbano magistratui claves adimit. cunctis imminui jus suum indignantibus, Gandavenses, CIƆ IƆ LXVII. quîs plus animi, per provinciæ præfectum Egmundanum, de injuria queri ausi, responsum accipiunt; *conquiescerent: se, quod regi expediret, consulturum.* Postquam isthæc pro libidine ita gesta, Ordinum amoto imperio, XII viros rebus judicandis instituit; qui, se præside, imminuta curiarum auctoritate, & Senatus item Belgici, contra omnium provinciarum privilegia, de perduellibus, ac sectariis, cum plena potestate cognoscerent. huic Senatui destinati initio erant promiscue provinciales, & extranei; Arenbergicus, Barlamontius, ac Noircarmius; Hadrianus Marius, Gelriæ cancellarius; Artesiæ præses, Ioannes Porta, Iacobus. Hesselius, Ioannes Vergas, Ludovicus Delrio, Belinus Biesius, Ioannes Bosius, cognitor regius; & Iacobus Torræus, qui ab actis esset. Albani vicem præses Vergas assideret, propudium hominis, &, qui, ob illatam vim propinquæ virgini, Hispania exul ferebatur. cujus sævitiam ipsi quoque Hispani testati, *dignum Belgii carcinomate cultrum* affirmare. Primo trimestri comparere ipse Albanus, ac jus solus pro libidine sua dicere; ceteris tantum consulendi potestas esse. qua injuria mox nonnulli commeatum postulare; alii, tyrannidem istam detestati, sponte sua emanere. itaque vix tres reperti è duodecim, qui sententiis damnatorum subsignarent; Vergas, Delrio, ac Torræus: tam insigni omnium odio, ut hi TVRBARVM, illi SANGVINIS SENATVM appellarent. cumque initio decretum esset, litem nemini intentare, quam nobilibus fœderatis, tunc absentibus, profugisque; & concionatoribus, quosque illi consistorianos dicerent, tum imaginum direptoribus, cæterisque perduellibus; alia his capita mox adjungunt, quibus qui obnoxii essent, ii majestatis rei, bonisque omnibus excidisse, judicarentur: idque interpretatione tam diffusa, ut vix quisquam crimini isti non propinquus videretur. Hic Senatus, ista auctoritate munitus, decreta Hispanica exequi paullatim cœpit. Auriacus, Egmundanus, Hornanus, Hochstratanus, Bergensis, & Montinius, multo maxime regem offenderant; neque pœna differenda. quam ob rem negotium Albanus

CIↃ IↃ LXVII. nus simulare; ac Bruxellas proceres omnes, de summa rerum consulturus, evocare. conventum ad v Eid. Septembris in Culemburgica domo indicit; quam, palatio à Parmensi occupato, ipse insederat. ubi postquam convenissent, Senatum ignarum armis obsidet; & de arce urbi Antverpię imponenda, dum consultat, die exempto, vesperi demum dimittit. inter exeundum autem, ut minore res tumultu gereretur, seorsum emissos, Egmundanum Sanchius Avila; & Hornanum Hieronymus Salinas capit. Egmundanus, animi egregius, cum gladium ponere juberetur, quo tam fortiter aliquoties pro rege usus, nequicquam ordinis sui jus obtestans, ægre discinxit. Hornanus autem, circumstantes de eo percunctatus, respondente nemine, oculos in cœlum attollens, & suspirans; *nempe*, inquit, *æquum erat, cujus me consiliis credidi, ejus ut fortunam sequerer.* Captivis appositus miles Hispanus. Re patrata, per Barlamontium, & Mansfeldium, Parmensi nuntiat; *hoc fuisse in regis literis intellectu subobscurum; & explicari istuc temporis haud consultum. factum, ut, si turbaretur, derivata in se invidia, ab odio populi, quem rex ipsi commisisset, & periculo, immunem præstaret.* Animum fœminæ, cum ingenio sexus sui, tum potentia imminuta, multo magis irritabilem, pupugit ista excusatio: qua illudens, tot rebus gestis perspectam fidem in dubium traheret: &, provincia decedere jussę, tanquam etiam tum præfectæ, insultaret. Nec his contenta Albani ira, ultra pergit. Mox Ioannes Casembrotius Backerselius, ut consiliorum, ita fortunæ pars herilis, carceri datur. & Lodronius Antonio Straleno, consuli Antverpiano, opibus juxta gratiaque inter suos eminenti, in Machliniensi via manum injicit; bona in commentarium referri, ædesque obsignari, mandat. inde capti plures alii, neque loco, neque sorte, inter se pares. Carolus Mansfeldius, qui initio fœderatis se adjunxerat, exemplis territus, sive patri innuenti obsecutus, clam ex aula se subducit; minime tutum arbitratus, aut offensi regis gratiam, aut præfecti severissimi amicitiam, experiri. Hochstratanum casus servavit. nam in aulam dum contendit, Albani jussu, consilia sua collaturus, læso forte per viam crure, emanendi causam invenit. Ingens Belgas metus cepit; utque tutam innocentiam habere liceret, hi trans mare in Britanniam, illi in finitimam Galliam, ac Germaniam, isti ad urbes Ansiaticas, passim fugiunt, sedemque ibi novam ponunt. Erant item, qui Vesaliam se reciperent, Cliviæ urbem, Rheno flumini adjacentem. Verum id Albanus postquam accepisset, Cliviensem, datis literis, adhortatur; ne subjectos regis sui, perduelles, domicilio, aut patrocinio, adjuvaret. qua dę causa convocati à migistratu, cum in capita quædam objecta convenissent, jamque urbem impetrassent, non contentus Cliviensis, per legatos capita illis nova offert, ad quæ singuli responderent. ea quia multa essent, tum permultis, linguæ ignaris, minus etiam intellecta, ut expendi apte possent, cum describi, & exemplum sibi dari, postularent; ac legati, injussu ducis non id fieri abs se posse inquientes, denegarent; respondere. *non se quicquam innovatum in religione cupere; verum iisdem, quis Vesalienses cæteri, concionibus usuros. neque perduelles esse, neu adversum regem turbas concitasse. cujus criminis si quis accusare vellet, magistratus Vesaliensis, cujus nunc in potestatem transiissent, judicium accepturos esse. porro promptos duci, & magistratui suo, fidem omnem, & obsequium, exhibere.* Hoc responsum, scripto mox repræsentatum, legati accipere noluerunt; promittentes nihilominus, cuncta ad ducem relaturos, qui rescribere magistratui, *uti profugis urbe sua interdiceret, juberetque intra mensem emigrare. hæc tempestas commorandi summa foret.* quo mandato, tam prærupto, consternati homines miseri, supplicare duci instituunt; *benevolentiæ suæ famam effecisse, ut se, fortunasque suas, ipsi crederent. quam ob rem orare enixe, ne hanc spem tot miserorum profligaret; neve, graviter afflictos, magis premeret. daret pacem, & libertatem, conscientiis; idque omnino existimaret, vota pro salute ejus habituros. quod si impetrare haud possent, saltem abitum ne præcipitare cogeret, ac trimestre largiretur.* Post has preces, quanquam ægre, venia mansionis data. Captivos proceres sub custodia III CIↃ militum Gandavum mittit, in arce urbis asservandos; jusso prius Egmundano tesseram à præfecto reposcere, & Al-

CIↃ IↃ LXVII. Alphonſo Vlloæ tradere, qui cum præſidio illic eſſet. nobilitas reliqua, pars Vilvordæ, pars Bruxellis cuſtodita. poſtea Antverpiam Albanus veniens, in ſuburbio Kiliano, meridiem verſus, diruto muro, ac turre antiqua, cui porta Cronenburgica nomen erat, arcem ordinat, arduo opere, & impenſa quaterdecies centum cIↃ florenorum. quorum cccc cIↃ Antverpienſibus imperata; ex centeſima, & viceſima, decimaque, repetenda. præponitur fabricæ Paciottus, ſimili in Taurinis opere artis clarus. operæ II cIↃ laborem continuantes brevi tempore exſtruxere. circum propugnacula v. ex his uni à ſe DVCIS, alterique FERDINANDI, tertio autem TOLETANI, quarto ALBÆ nomen ponit. quintum, in memoriam artificis, PACIOTTVM vocat. inde equitibus cccc comitatus ipſe ingreſſus, opus inſpicit, Gabrieli Serbellono præſidium mandat; tormenta bellica, urbi erepta, illic locat: magiſtratum denique lectos, aliaque, quæ præſidio neceſſaria, curare jubet. in urbe cum legione Germanica Lodronium relinquit. eo facto Bruxellas repetit. Interim, commota denuo Gallia, Carolus rex auxilia ab Albano poſcit, ex fœdere debita, quod Bajonę cum regina clam contraxerat. Legatur fano Quinctini præfectus, cum tribus aliis è primaria nobilitate. nec irrita legatio fuit. quin Albanus, ceu pacatis Belgii rebus, ipſum ſe ducem offerre. ſed ſuſpectus Gallis favor, nimis obvius; &, *venire in regni penetralia talem, exploratio, non auxilium*, putabatur. ea propter gratias agunt, & reſpondent; *magis tutum, ſi auxilia alteri tradat. nam ut ipſe ea ducat, Belgiumque nunc relinquat, neutri regum expedire.* tum deſignat Arenbergicum cum equitibus cIↃ IↃ; peditibus cIↃ cIↃ, Hiſpanis ac Belgis; qui, ut patriæ tempeſtati ſe ſubtraherent, in militiam ſeſe dederant. Conſtitutis Belgii rebus, adfuturus jam Philippus credebatur: ac initio ſic ſtatuerat; ſed in aula, ac regno, turbæ retinuerunt. Carolus filius, ceu novarum rerum ſtudio, in cuſtodiam conjectus; & Elizabetha uxor, accita morte, intercepta. tum Maurorũ in Bætica compeſcendi motus. Albanus, ubi comperiſſet, plurimos Belgas, in Galliam profugos, contra regem arma cepiſſe, edicto eos, menſe Septembri CIↃ IↃ LXVII.
promulgato, revocare animum inducit. moxque Octobri proximo iterat; vetans, *ne quis patria excederet, aut extraneo etiam principi militaret. qui negligeret, huic crucem, bonorumque publicationem, promptam.* in præſentes paſſim ſævit, & brevi tempore per carnificem interfecti amplius cIↃ IↃ ccc. Hinc, qui ultro ſolum verterant, ſe beatos arbitrari; exiliumque, ac pauperatem, graviore aliorum tunc miſeria, multo æquius tolerare. XIV Kal. Ianuarias regius cognitor, Ioannes Boſius, publice in judicium vocat Gulielmum Auriacum, Ludovicum Naſſovium, Antonium Lalanium Hochſtratanum, Gulielmum Bergenſem, Florentium Pallantium Culemburgenſem, Henricum Brederodium, aliosque: & Bruxellis, intra ſextam ſeptimanam, adeſſe jubet. Auriaco beneficia memorat, quoſque honores inde Carolus, hinc Philippus, contuliſſent; tum, objecta ingratitudine, perduellionis reum varie agit. Hochſtratani, & cæterorum, eadem fere accuſatio. Parmenſis, commeatu accepto, ordines Belgii, literis ad v Eid. Decembres datis, valere jubet; *in regem fidem, in ipſos affectum*, teſtata ſerio. ſimul hortatur, *ut majorum religionem, & regis cultum, quam conſtanter tuerentur. Animo angi, ob biennii elapſi turbas; quas nonnihil tamen ipſa, Dei gratia, operaque ſubditorum, collocato per obnoxia oppida milite, tranquillaſſet. nec reſtare aliud quicquam, quam ut, malis pœna inhibitis, rex de cæteris pro arbitrio conſtitueret. huc conſilia contuliſſe. ſperare autem, eam curam adhibiturum, qua felicitatem priſcam in provinciis reſtauraret. & optare, quam cepiſſet coram illis poteſtatem, etiam deponere poſſet. ſed mandato prohiberi; & nolle regem, ſe abſente, conveniri.* Non multo poſt Italiam petit, proſequente paullum Albano. Et reliquit deſiderium ingens ſui in Belgarum animis fœmina, poteſtatis exercendæ temperans præ ſucceſſore. rex provinciæ bene pridem adminiſtratæ gratias egit, aureorum tricena cIↃ florenorum, annua vicena addens. alii quadragena memorant. Captivi proceres, mox avecti, angere omnes; & exempla tam illuſtria nemini veniæ ſpem permittere. Sabina Bavara, Egmunda-

CIↃ IↃ LXVII. dani uxor, casu adeo violento consternata, dato Nicolao Landæ negotio, virum carcere liberare nitebatur. conatus irrita, *saltem ut aurei velleris equitem, aut Brabantiæ baronem, haberi* supplicat. & libellis pluribus agit, *ut collegis, pro antiquo ordinis jure, judicandus traderetur. usitatum id fuisse, & Novocastello, Montagæ, Romonio, Gruythusio, Ravesteinio, Haultbordino, aliisque factum: quos & ipsos perduellionis reos à principibus ex statutis ordinis sui judicatos. neque aliter quenquam habitum, nisi prius, de sententia principis, collegiique, ordine motum. quo si excidisset, tamen, per Brabantiæ privilegia, in quæ rex se sacramento obstrinxisset, quæque reum è provincia exportari prohiberent, dandum judicem ordinarium.* Fœminam principem, pro marito recte, & ordine, supplicantem, improba distinctione Albanus lusit; & regem dividens, non ceu velleris aurei præsidem, sed supremum Belgii dominum, causam cogniturum ait. ac deinceps Landam abstinere jubet. Hic Sabina, de liburnicis paratis fama, metuens, ne è Brabantia pridem avectum in Hispaniam mox transferrent, orare Ordines provinciæ, *darent operam, ne injuriam Albanus faceret.* illi rati, æqua adeo postulantem deseri non oportere, intercedunt; *ne migraret leges populi, neve datam à rege fidem violaret.* isque respondet; *ex æquo, & bono, curaturum: nec in nomina tam illustria fidieque, & meritorū in regem ante id tempus clara, temere quicquam commissurum.* Eadem niti, una cum Hornani matre, apud Cæsarem, Imperii principes, equitesque ejus ordinis, in Hispania, Italia, Germania, alibique. interim custodia nihilo liberior fuit. & IV Eid. Novembris, jussu Albani, Vergas, Delrio, Pratiusque, Hornanum adeunt; ac, sine ulla exceptione, responderi ad interrogata postulant. si detrectet, actum iri in contumacem. id quatriduum exemit.
CIↃ IↃ LXVIII. dein anno CIↃ IↃ LXVIII ad diem IV Eid. Ianuarii, coram Francisco Montesio, & Antonio Avila, LXIII accusationis capita Pratius tradit, quibus intra V diem respondere teneretur. idem Egmundano factum. Auriacus, futuri prudens, Dillemburgum, in Germaniam, se receperat. Hochstratanus, in Vbiis erat. uterque scripto crimen removent. *fidei semper in regem certos, omnia turbis componendis pertentasse. falso in ipsos culpam verti, Inquisitioni potius imputandam. verum illum Hispanorum astum esse; qui, libidine dominandi, antiqua regionum jura convellere annisi, ansam quærerent sumendis armis, & Belgarum opprimendæ libertati. hinc creatos novos episcopos, & concilium Tridentinum promulgatum, impulsore Granvellano; qui, proceribus Belgarum infestus hostis, prosapia obscurus, potentia illustrissimum quemque supergressus, eaque ambitiose usus, remp. omnem pervertisset. non judicium declinare; si idoneum, & secundum equestris ordinis jura, daretur.* Aliorum, in eodem hoc reatu, par responsum. Interim in Auriaci filium, Philippum Buranum, impetum faciunt; misso Verga, qui Lovanio eum abduceret, ubi studiorum causa tunc agebat. nec ætatis innocentia, aut implorata à Rectore Academiæ privilegia, tredecenni profuerunt. passim etiam in vincula acti provinciarum, urbiumque, advocati, syndicique. omnes crudelissime habiti. inter hos Iacobus Endius, Hollandiæ advocatus, sævienti Albano miserrime objectus. virum gratiæ, fideique, inter suos perinsignem, Bossuvius, per Auriaci absentiam provinciæ præses, ad cœnam vocaverat; eaque finita abiturum, apud se detinuit. inde in illius domum Sandium mittit, ipsi ab epistolis; & Gulielmum Berendrechtum, actuarii curiæ adjuvam: qui & schedia, & scripta omnia, in indicem referrent. inde noctu per prætorem, addita militum aliquot custodia, captivum Bruxellas mittit. illic, confectus mœrore, anno post in carcere periit. innocentiam viri Ordines tueri nisi, Antverpiamque, ubi Albanus cum Senatu suo esse, ablegarunt è primaria nobilitate Assendelfium, ac Mathenesium, & primariarum aliquot urbium consules; additusque Ioannes Treslongus, vir forensis eloquentiæ tunc laudatus, posteaque primus in supremo Hollandiæ senatu præses. is cordate bonam causam tuebatur; ac oratio nimis libera pene exitiosa fuit. quippe in cubiculo domus totum diem asservatus, nemine ad colloquium admisso, cum silentii juramento vix dimissus; tanto cæterorum metu, ne prehenderentur etiam, ut, mutatis statim hospitiis, re infecta, urbe excederent. Sub hoc tempus rex Philippus, de

re

CIↃ IↃ LXVIII. re Belgii animi incertus, univerſam ad Inquiſitores defert, ex ſententia eorum deinde acturus. iique XIV Kalendas Martias reſpondent; *Belgas omnes, cujuſcunque loci, aut ordinis, & divinæ, & humanæ, majeſtatis reos eſſe. ſolis his exceptis, quorum in probationibus mentio eſſet. hos aperte Dei, eccleſiæ, & regis ſui, reverentiam exuiſſe; illos, cum reprimere ſectas, turbaſque omnes, debuiſſent, per initia minus validas, tolerando vires iſtis addidiſſe. eidem culpæ nobilitatem affinem videri, quæ, prætextu publicæ tranquillitatis, populum per libellos ſupplices concitaſſet.* ratum regi hoc conſilium. qui Albano, ad diem III Kalendarum datis literis, imperare, in ſectarum ac perduellionis reos de præſcripto S. Inquiſitionis uti quæſtionem habeat. iſque, ne deinceps quicquam per mollitiem quorundam, in ſententiis ferendis peccaretur, abrupti rigoris judices ponit; qui ex placito conſilii, quod jam ante SANGVINIS appellatum dixi, noxam, & pœnas, æſtimarent. horum licentia cum in innocentiſſimos quoſque graſſaretur, nec, tam laxa ſanctione, quiſquam omnino eximius eſſet; angi ſane vehementer, quotquot dignitate, aut opibus, anteſtarent. nemo non periculum ſuum arbitrari. & augere etiam metum miſerorum tot ſpectacula, in præſentes, abſenteſque, graves pœnæ, & bonorum publicatio. Tam abrupto hoc rigore paſſim plurimi patria exacti; parſque in Flandria occidentali ſilvis ſeſe abdidere. unde facta deinde manu erumpentes, in ſacerdotes, monachoſque, noctu invadunt, comprehenſis bona eripiunt, & immanitate ea, quam paſſi erant, nares fœde, aureſque, obtruncant. quibus coërcendis miles poſtquam fruſtra miſſus eſſet, ruſticos vicatim Albanus ſui quemque curionis curam gerere, ac bona erepta, à loci judice æſtimanda, reſtituere edicto jubet; & cavere pro eorum vita deinceps, fortuniſque, ſine ullo privilegiorum obtentu. Auriacus, intellectis Albani conſiliis, tam inique ſe ac filium divexari indignatus, apud Cæſarem, Electores, cæteroſque Imperii principes, de injuria ac vi queritur, & intercedi apud Philippum regem orat. Cæſar, animi valde æquus, litteras, & legatum, mittit, pro Auriaco oraturum. etſi fruſtra. quippe reſpondet Philippus; *rerum Belgicarum* CIↃ IↃ LXVIII. *negotium Albano abs ſe creditum eſſe. huic ſe Auriacus ſiſteret, perbenigne audiendus.* verum ille, qui ſævitiam Albani noſſet, non id tutum arbitrari. igitur ad Imperii proceres, & propinquos, ſe recipiens, iterum offenſam repræſentat; *ſe defenſione ſua prohiberi, boniſque everti. filium in Hiſpaniam abductum, conculcatis & Brabantiæ, & Academiæ Lovanienſis, priviligiis.* tum injuriæ privatæ publicam addit; *priſcam Belgii libertatem oppreſſum iri. paſſim arcibus, munitiſque locis aliis, Hiſpanos imponi; Belgii, & Germaniæ hoſtes. alibi arces novas fieri. miſeros Belgas, dum, tuendæ libertati, Inquiſitionem avertere annituntur, in ærumnas graviores incidiſſe. nec diſcrimen Belgii tantum iſthic verti; ſed, ſubacto prius illo, in Germaniam, ſolo proximam, & culpa, iram Hiſpani transferendam. itaque in communi cauſa operam darent; hominibuſque, præter jus & fas oppreſſis, ne auxilia, maximum libertatis ſuæ firmamentum, denegarent.* Inclinati hac oratione quidam, religione, aut genere, juncti, ei militem promittunt. interim apologia innocentiam teſtantur. Sub hoc tempus nobiles aliquot ſævitiam Albani ulciſci ſtatuunt. forte quadrageſima erat, & ſuadebat pietatem anni tempus. ad eamque exercendam Groenendalium, in nemore Sonio monaſterium, proficiſci cogitabat. id gnarum aliis, occaſionem conſilio dedit. Riſoirius, & Carlous, è gente Vander-Notia fratres, duces erant. Carlous, ut periculo temporis ſe eriperet, in hoc ipſo monaſterio latitabat. parati pedites IↃ, equites fere IↃCC, plerique in caſtello Ohanio occultati. & parata res fuiſſet, niſi inſidias miles quidam prodidiſſet. is domeſticus pridem Licquii, ad ipſum defert; ille porro ad Albanum. qui, indicio fidem negans, ceu auſurum nullum crederet, vix differre deſtinatum pietatis exercitium perſuadetur. quidam è conjuratis miles, de cohorte Egmundani, comprehenſus fortiter quæſtionem excepit, neque conſcium quenquam prodidit. Ineunte quadrageſima, eorum ſupplicia; qui audierant conciones, Albanus parat; itaque paſſim in urbes mittit, qui in vincula noctu oppreſſos ſecum ab-

ab-

CIↃ IↃ LXVIII.

abducerent. verum plurimi, ſuo metu, monituve amicorum, mutatis locis, è periculo evaſere. & è prætoribus ipſis nonnulli, tam aperta iniquitate, officium ſuum detrectabant. inter alios talis Leidæ Ioannes Berendrechtus erat. adventabat in hanc urbem è mandato Arnoldus Sasboutius, cives aliquot LXXX prehenſurus. ac feciſſet, niſi vir honeſti animi homines ſimplices, publicatis pridem à Parmenſi literis, & clementia regis fretos, circumveniri indignum ratus, clam præmonitis fugam, aut latebras, ſuaſiſſet. alibi tamen non ſine effectu imperium fuit; & oppreſſi perquam multi, varia morte perierunt. Vltrajectinis porro inſtat, ut concilii Tridentini decreta recipiant. miſſique præſes Machliníenſis, & decanus Bruxellenſis, Archiepiſcopum adjuturi. ſed eccleſiaſticus ordo hic diſcrimen aliquod facere. *fidei catholicæ profeſſionem, errorum reformationem, cætera omnia, libenter admittere; at de jurisdictione extraordinaria capita, aliaque, ambigui ſenſus, ea nullo modo poſſe. interpretationem factam à Parmenſi ante biennium; illa ſe uſuros eſſe.* cumque urgeret Archiepiſcopus, deprecatum Bruxellas mittunt; quibus ſevere Albanus reſpondet, *morem omninio gerendum; idque ita regem velle. nam quæ nuper à Parmenſi indulta ferrent, ea iniquam temporis conditionem extorſiſſe.* ad reſponſum literas addit; & mandata archiepiſcopum exequi jubet, clerum ilico parere. Auriacus amicos, & exercitum, in Germania parare; cum fœderatis clam conſilia ſua habere; &, vix exſpectante Albano, impreſſionem pluribus ſimul locis moliri. tum à profugis, qui in Anglia, Clivia, & alibi, inſtaurando bello opem, ac pecuniam, corrogare: Ludovico quoque fratri, & Gulielmo Bergenſi affini, mandata dare, providerent, ne reſp. detrimenti quicquam caperet. Theodorus Sonoius cum fiduciariis literis fœderatos paſſim adit, rogitatque, ut præſcripto omnes loco, ad XIV Kal. Maji, adeſſe velint. & ſtitere ſe nonnulli; aliis conſilii ancipitis exitum opperiri placuit, animumque pro fortuna inclinare. dum hæc fiunt, Ludovicus Naſſovius militem, à ſe collectum, navigio imponere apud Embdanos ſatagebat. verum illi, etſi clanculum faverent, tamen palam, Albani metu, prohibebant. In propinquo arx Wedda erat. hanc ſtatuerat occupare, & in agrum Groningenſem, reliquamque inde Friſiam, & Hollandiam Borealem, copias mittere. id conſilium cum Embdani evertiſſent, nihilo tamen ſegnius agit; & Sonoium ad Veſalienſes mittit, quîs ſponſoribus arma plurima compararet. neque ceſſare Bergenſis; qui, collecto paſſim milite, Criſpinum Zeltbrugium in Gelriam mittit, ac Zutphanienſem agrum. iſque Herenbergam capit; & præſidium, à Megenſi impoſitum, pellit. ſed, auxilio ab Albano feſtinato, ne quid hoſtis, debellari per initia adhuc facilis, mora ſeſe communiret, miſſa ſtatim legione Longobardica, duce Sanchio Lodonio, non tueri locum potuit. In Gugernis quoque copiæ convenerant. jamque erant CIↃ CIↃ, ſed ſine armis. hæc cum incremento etiam exſpectabant; ſed in alieno ſolo nimis temere ſecuri, præter ſpem opprimebantur. Conventum Albanus intellexerat; quem turbandum ſtatim ratus, Sanchium Lodonium, quinque ſignis legionis ſuæ aſſumptis, Namurcum proficiſci jubet: ejuſque copiis Sanchius Avila, Nicolaus Baſta, & Petrus Montanus, ſuas adderent. Avila quidem ſtipatoribus præfectus; Baſta equites Epirotas, Montanus ſclopetarios ducebat. hi deflectere via juſſi, Trajectum Moſæ iter capiunt. ibi, viæ fatigati, cum ſe paullum recreaſſent, ex Eberſtenii legione IV Germanorum ſigna ſibi adſciſcunt. cum his Ruremondam movent, munitam in Cliviæ Gelriæque finibus urbem, ad Ruræ & Moſæ confluentes. id dolo pridem fœderati, atque aperta vi, aggreſſi, fruſtra fuerant. itaque ſuburbium, ac templum, populati recedentes, cum tumultuario ponte Ruram flumen tranſmiſiſſent, Waſſenburgum, inde Herculenum verſus, viam habebant. Avila, gnarus ubi agerent, cum equitatu propere urget, Lodonium cum peditatu ſubſequi jubet. Hic coacti pugnam inire fœderati, aciem ordinant: ſed, non bene inſtructi armis, & adventu Hiſpanorum inexſpectato conſternati, cum magna clade pedem referunt, ac Dalemum ſe recipiunt. idque mox, ad VII Kal. Maji, auctis per Lodonium copiis, impetu facto, ex-

CIↃ IↃ LXVIII.

expugnatur. venere in hoſtium poteſtatem ſigna ſeptem. cæſi mille, & ducenti. Villerius, ac Dueus, capti; mox Bruxellas abducuntur. ex Hiſpanis XL cecidere. Franciſcus Verga, in conflictu eo egregius, vulneratus. Lodonius, re præclare geſta, cum V ſignis Ruremondam urbem ingreſſus; laqueo captivis aliquot gulam frangit. hinc digreſſus, peſte oborta, Venlonæ, ac Graviæ, militem imponit. ſigna item alia V, Vilvorda miſſa, & Tornaco, per vicina loca diſtribuit. Ad famam cladis miles, qui circa Bergenſem, perterreri, ac dilabi. eodem metu Weſalienſes perculſi, conceſſa prius viris IↃ arma abnuere. idque Sonoium irritum conatus fecit. inde, cum rumor increbeſceret, novas in Gelria copias cogi, Albani juſſu, profecti contra eas Megenſis, provinciæ præſes, & Andreas Salazarius, arcis Panormitanæ in Sicilia præfectus. his Conſalvus Braccamontius ſigna octo è ſuâ legione jungit, Silva ducis advocata; & præſidium Aldenardæ. Cæſar Avalus, marchionis Piſcariæ frater, ad Graviam adeſſe, cum tribus equitum turmis, juſſus. urbs in Gelriæ, Cliviæque, collimitio iſta ſita, ac fœderati occuparant: ſed, obſidionis metu, paullo poſt deſeruerunt. Inter hæc plurimæ Albano moleſtiæ. ac ſub nundinas Francofurtenſes Fridericus Palatinus aureorum centum quinquaginta CIↃ, militum in Belgio ſtipendiis deſtinata, Manhemii detinet, ubi in Rhenum Nicer illabitur. ob id factum regis ſui nomine multum queri Albanus, Italique mercatores; literas commendatitias ab Emanuele Sabaudo afferentes. Allegare Palatinus decretum Imperii, à novennio promulgatum; *ne pecuniam è Germania exportare quiſquam auderet. inſuper fraudem vectigali factam eſſe.* tandem, implorato etiam Maximiliano Cæſare, prius merces, mox pecunia quoque dimittitur. hanc rem clades magna excepit. Ludovicus Naſſovius, infeliciore initio, animum in fortunam obfirmans, collectis copiis, Friſiæ incumbit. in promptu ipſi equites pauci; pedites inſtar VII CIↃ, armorum titulus, *patriæ, & conſcientiarum, libertas*; vexillaque inſcripta, AVT RECVPERARE, AVT MORI. Weddam, Arenbergici arcem, ſitu ac munitione peridoneam, per delectos L ſtatim capit. militem omnem Groningam convenire juſſerat. illic, & vicinis locis, aliquot dies commoratus, Damum petit, Ommelandiæ oppidulum; ubi copias ſuas junxit frater Adolphus: inde, ordinibus ejus provinciæ advocatis, per Tiallingum Eiſſingam, jureconſultum, arma poſtulat, ac pecuniam; ſubſidia belli, ſi benigne dare nolint, per vim tamen impetranda. cum rogarent, ut Groesbequio conſulendo tempus daret, qui, abſente Arenbergico, vices præſidis obtinere, ut obſtringeret ſibi ſtudia, non gravate id indulſit. In metu erant, ne, ſubſidiorum faciles, in provincia undique aperta, & prædæ obnoxia, iram regis concitarent. ac reſponſum conſulentibus, *ne quid temere pactum irent. at pecuniam, in diſcrimine manifeſto, damno avertendo, darent; eo magis, cum nequicquam recuſarent.* nam Groesbequius paullo ante Wittewerum, ad primum inde lapidem ſitum, feſtinanter CCCC aliquot ducens, militem necdum auctoratum, & inermem magna parte, opprimi facilem arbitratus, omnia contra expertus fuerat. Interim Naſſovius, allata pecunia, copias ſuas auctorare; monituſque per Groesbequium Albanus, Arenbergicum mittit, provinciæ præſidem, recens advenam, pace in Gallia conſtituta. addit huic Braccamontium, tum Sardoam legionem, Germanorum ſigna quatuor, Curtiique Martinengi alam unam. his accedere Carolus Brimeus Megenſis juſſus, qui equites Hiſpanos & Epirotas CCCC, pedites CIↃ IↃ ducebat. Arenbergicus per Hollandiam iter maturat; &, Belgarum ſignis V advocatis, Groningam prius, inde Wittewerum tendit, VI tormenta bellica minora ſecum trahens. vixque advenerat, cum Naſſovius, gnarus, Megenſis abſentiam haud exiguum victoriæ momentum, antequam jungeret, hoſtem invadit. Loco idoneo ſclopetarios CIↃ diſpoſuerat; per quos acriter velitatum, dum pugnantes nox dirimeret. inde Weddam caſtra movet. ac poſtridie fugam eum agitare Hiſpanus ratus, ne evaderet, ab ardore perſequendi non prudentia ulla ducis retineri. quin convitia etiam in cunctantem jacere; ac *ſectarium* dictitare, *& regi ſuo parum*

ↀ CIↃ IↃ LXVIII. rum fidum. ille autem, loci gnarus, auctor esse, *ut Megensem exspectarent, vix diei unius itinere separatum :· cujus vires si adjungerent, sine discrimine victoriā fore.* sed consilii, quam animi, meliorem impetus militis in prçceps abripuit. itaque insequitur, prçlii aleam experturus. 'cum Winschotam attigisset, proximum Damo pagum, eminus aciem bene ordinatam, & pugnare certam, prope Heiligerleũ videt. paribus utrinque animis pugna committitur. sed Nassovius, explorato, Arenbergico vix CCC Martinengi equites esse, Germanos C adversum mittit. ex insidiis sclopetarii CCCC latus invadunt, atque dissipatos fundunt. multos prælium, plures loci paludes hausere. Arenbergicus, fortiter pugnans, gloriosa morte occubuit; & cum eo ex Hispanis viri illustres, Alvarus Osorius, Ioannes Peresius à Soto majore, Petrus Caprarius, ordinumque ductores VII. è gregariis CIↃ IↃ C cecidere. qui evaserant, Heiligerleum se recipiunt. id in propinquo monasterium, dum expugnatur, Adolphus Nassovius, inter primos animose oppugnationem juvans, sclopi ictu interficitur. post quam cladem, captis castris, ac direptis, prædam ingentem victor habuit. & Arenbergico Heiligerslei, Nassovio Weddæ funus factum. Illa strages Groningensium animos perculit; ac magistratus, turbarum metu, in Walburgis arma ponere cives jubet. postridie Megensis adest, cum Chiapino Vitellio, adducens equitum turmas V, peditumque signa VIII, adhæc in urbe IV erant, præsidio relicta. itaque jam satis tuti oppidani videbantur. Ludovicus Nassovius gnarus, recentem hostium consternationem egregiam rei gerendę occasionem, ut victoria uteretur, non cunctanter copias Groningam ducit, & cœnobium proximum capit. illic dum interdum leviter dimicatur, suffosso equo, Martinengus in discrimen summum venit. Megensis, ictu sclopi saucius, eo ex vulnere postea obiit. quam cladem ulturi sui, expugnato mox cœnobio, præsidium omne contrucidant. Arenbergici cæde, & exercitus strage, asperior Albanus, ocius Namurcum Hispanos fere omnes, Trajectum Mosæ CIↃ CIↃ pedites, equites IↃ, proficisci jubet. Maximiliano Hennino Bossuvio, Hollandiæ præsidi, CIↃ IↃ aliorum locorum tutelam mandat. inde LXVIII. ad pœnas animum vertit, Belgioque ob religionem profugos edicto revocat; non redeuntes, graviorum metu, perpetuo exilio, bonaque eorum fisco addicit. cumque audiret novos motus, majoresque etiam indies pertimesceret, ne qui porro quicquam auderent, suppliciis omnes deterrere animum induxit. Igitur extremo Majo, Gulielmo Auriaco, Ludovico Nassovio, Antonio Lalanio Hochstratano, Florentio Pallantio Culemburgensi, Gulielmo Bergensi, & Henrico Brederodio, qui citati non adessent, exilium indicit. & Bruxellis dirutas ædes Culemburgensis solo æquat. nam illic congregati proceres, de tutanda libertate consilia ceperant; & libellum porrecturi, hinc processerant: unde pœnam meruisse item visæ. in area columna ingens marmorea posita, quæ quadruplici inscriptione facti causam testaretur. Hæc post annos aliquot fracta, tam manifesto Albani odio, ut abducta quisque frusta, aliquod præclaræ operæ testimonium, ostentaret. Kal. Iuniis in captivos gladium expedit. eoque Bruxellis percussi è primaria nobilitate viri octodecim, Gisbertus & Theodorus Batenburgici, fratres: Petrus Andelotus, Philippus Wingelenus, Maximlianus Cocus, Philippus Triestius, Ioannes Bloisius Treslongus, Bartholemæus Vallæus, Arturus Batsonus, Harmannus Galama, Siffridus Bejema, Iacobus Ilpendamus, Firminus Peletarius, Constantinus Bruxellus, Ioannes Rumaltius, Ludovicus Carlerius, Petrus Waterlezius Altzius, & Philippus frater. atque ex his Batenburgicus uterque, Andelotus, & Cocus, qui prosapiæ dignitate antecellerent; extra portam Scarenbergensem, ad sacellum hierocomii, sine loculis bini uno tumulo conditi. cæteri ad palos fixi, & suspensa supra capita. cum ad mortem ducerentur, ne querela aliqua justa, vel alloquio generoso, spectantis populi misericordiam, aut virtutem, atque Albani etiam odium, excitarent, pulsata magno strepitu tympana audiri quenquam prohibebant; intermissa, si silentium, aut majorum

CIƆ IƆ LXVIII. in morte fidem, promisissent. denique, turbis inhibendis, circumposita morientibus Hispanorum signa IX. Postridie, eo ipso in loco, simili supplicio affecti Villarius, ac Dueus; infelici ad Dalemum pugna capti. prætor etiam Anguiani, Quinctinus Benedictus, ac Cornelius Menius, eloquentiæ in concionibus claræ. Tot nobilium supplicia proceribus prælusere. III Non. Egmundanus Hornanusque curru Gandavo advehuntur; illuc antea, sub diversa custodia, in carcerem missi. captivos equitum turma una, peditum signa decem, ducere. in advectos sententia mortis postridie fertur. crimen utrique par intentatum. *negligentes fidei suæ interturbasse; fæderique subscripsisse. S. Inquisitioni, sub prætextu defendendæ libertatis, restitisse; nobilitatem factiosam patrocinio adjuvisse, ac provinciam minus recte administrasse: tum sectariorum audaciam, magno religionis Catholicæ detrimento, impie dissimulasse.* Causa Albano exitii maturandi, odium maxime in Egmundanum; ut dignitate, & meritis, parem, ita gravem. tum nutantem clade nupera Frisiam denuo confirmare, armisque Nassovii cum omnibus copiis quamprimum occurrere, oportebat. inde metus, ne oppressa per vim provincia, abducto milite, per absentiam tumultuaretur; &, effracto etiam carcere, tantis belli sui ducibus uteretur. quam ob rem, sublatis illis, nihil sibi metuendum, ac terribilem se futurum, existimare. Venire in urbem jussus erat Martinus Riethovius, Iprensis episcopus; isque, audita Albani sententia, cum rigorem precibus flectere supplex vellet; ille indignatus valde, *nuntium se in præsens voluntatis suæ, non deprecatorem, accivisse* ait; *itaque iret; jussaque Egmundano exponeret.* igitur, invitus quamquam, frustra tentata clementia, sub noctem mediam nuntium captivo defert. qui initio attonitus, interrogare, *an nulla gratiæ spes restaret.* cum Riethovius negaret, & nequicquam impensam operam memoraret, *ea propter advenisse, ut præstaret morituro extremum pietatis officium: ergo,* inquit, *gratias Deo, & Albano; quod ejusmodi conciliator mortis mihi nunc obtigerit.* inde animum obfirmans; *atqui nec tam me nocentem, aut offensum adeo regem, arbitrabar. cui quando sic videtur, unum oro, ut in me deponat iram; uxorem autem, & ætatem liberorum, plane innoxiam, misereatur.* inde ad regẽ, & Albanum, literas scribit; enixe petens, *pro tot meritis, ut suorum innocentiæ parceretur. se in regem fidei certum, & obsequii, semper vixisse. quicquid contra videretur, à necessitate expressum. sat virtutẽ ipsi olim approbasse. à qua nuper si aliquantum deflexisset, injuriam temporis, quam malitiam suam, fuisse. quando tamen ita omnino statuisset, mortis legem patienter tolerare; idque egregiæ voluntatis testimonium putaret.* Cum scripsisset, obsignatas Riethovio tradidit; additis precibus, ut recte curaret: quod ille non gravate recepit. inde consilium petenti, quod mox in pegmate sequeretur, idem suadet, *sermone ad populum abstinere. neque enim à multis intellectum iri, ob frequentiam circumstantium Hispanorum: etiam verendum esse, ne quis verba forte non bene intellecta male interpretaretur.* inter has curas noctem egit. Postero die, pervigilio Pentecostes, à Iuliano Romero, & Francisco Salina, ad supplicium producitur. euntem comitabatur, is quem dixi, Martinus Riethovius, pio alloquio solaturus. erat in foro exstructum pegma, injecto nigro panno velatum; & in eo pulvilli serici nigri II, ac spicula totidem. item abacus, in quo posita crux argentea. subter quæsitor Spellæus, cum lictore; quem à pedibus fuisse fama erat. circum XIX Hispanorum signa stabant, ne quid populus benignior turbaret. adhæc III alibi disposita. unum omnes urbis plateas, reliqua II palatium servabant. sub meridiem in pegma ascendens, & inambulans paululum, *utinam pro rege,* inquit, *& rep. mortem hanc oppetere mihi licuisset.* tum Romero interrogato, an spes nulla gratiæ esset; cum is negaret, dentibus frendens, projecto in terram indignanter pallio, togaque, post pauca cum Riethovio verba, in genua procumbit: crucemque argenteam, quæ in manibus, subinde venerans, fortiter lictorem excipit. abscisso capite, pannus trunco, & effuso sanguini, injicitur. tum productus item Hornanus, multiplicem Dei offensam fassus, ac bene astanti coronæ precatus, cum peccasse in regem suum, hoc quo rogabatur modo, pernegaret, in pulvillum subjectum itidem inclina- CIƆ IƆ LXVIII.

CIƆ IƆ LXVIII. clinatus, gladio percutitur. capita utriusque, per horas II spiculis impacta, triste populo spectaculum præbuerunt. tum loculis plumbeis condere corpora ministris permissum. & solenni pompa illud ad Claræ, hoc ad Gudelæ, deponitur. Postea Sottegemum, suum in Flandria oppidum, Egmundani; Campiniam Brabantiæ Hornani avehitur. Vidit supplicia hæc, uti fertur, capto loci alicujus secreto, Mondolcetus, qui tunc regis Galliarum negotia illic procurabat; & regi illico nuntium misit: *ejus se spectasse necem, cujus virtute bis concussa Gallia universa contremuisset.* nimirum clades innuebat, egregia Egmundani virtute, prius ad Quintini fanum, inde ad Grevelingam acceptas. Insignia luctus, more in magnatum funeribus usitato, pro foribus aulæ domestici statuerant; verum ea, Albani jussu, statim amota: nec lugere palam licuit. Ingenti mœrore perfusa civitas. & plerique detestari abruptum rigorē; omnes æque infelicem procerum sortem miserari. quin nonnulli tincta effuso sanguine sudaria, odii, & vindictæ, olim irritamentum, asservare. maxime autem dolere miles ereptum sibi Egmundanum, virum animi excellentem, & clarissimum belli ducem. quin & populi pars magna, ad occisi loculum effusa, dum in Claræ fano esset, cum lacrymis oscula certatim dabat. Interim in Frisia gnavus operæ Ludovicus Nassovius; indiesque, fama victoriæ, auctæ copiæ. jamque cum equitatu Germanico Iustus Schouwenburgicus accesserat. quo rerum statu Groningani Ioachimum Panserum legere signum subsidiarium jubent: sed id mox Bartholemæus Entesius Hareni oppressum noctu aggressus, captis plurimis aut interfectis, dissipavit. In Germania ab Auriaco, & Hochstratano, item laboratum fuit. sed iis varia impedimenta. & Sonoius, Ioanne Basio ac Reinero Cantio adjutantibus, etsi via ab Erico Brunsvicensi obsessa, Nassovii ad Groningam copiis CIƆ CCC sclopos curat. inde Franciscum quoque Boshusium, qui, instructus VIII navibus, in Amasia commeatum prohibebat, in fugam propellit. dum hæc fiunt, ne mora Nassovius robur contraheret, Albanus ipse in Frisiam proficisci statuit. ac Chiapinum Vitellium cum X cohortibus præmittit, prælio abstinere jussum. addit Germanos CIƆ IƆ, qui sub Erico Brunsvicensi Daventriam convenerant; & VI alas, duce Roblesio; item militem, ab Hiergio lectum. ac mox ipse secuturus Hispanorum XVII signa legionis Neapolitanæ Gandavo advocat; relictis tantum arcis præsidio II vexillis. alia XX è Longobardica, Siculaque, Bruxellis, ac Trajecto Mosæ, Silvam ducis ire jubet: & Noircarmium, data levis armaturæ præfectura, equites CIƆ in Burgundia parare. Croio, ac Blondo, mandat; ut, curato Valentinianis præsidio, in Hannonia, & Atrebatibus, peditem recenserent: Cressonerio, ut Machlinia, ubi publicum provinciarum armamentarium, tormenta bellica XVIII submitteret. inde Silvam ducis iturus, eo consiliarios omnes, de Frisiæ auxiliis consilia daturos, adesse jubet. quamvis enim hujus belli gloriam sibi destinaret, tamen, ceu distractus varie, ideoque ne ipse iret impeditus, voluntatem dissimulabat: vel, ut vano hoc rumore negligentiorem hostem, ceu absuturo ab exercitu imperatore, facilius vinceret: vel, ut per adversa rerum apud regem majus operæ pretium faceret. itaque Bruxellis V Kal. Quinctiles profectus, cum postridie Antverpiam venisset, è Lodronii legione sex cohortes urbi imponit, arci duas, sub præfecto Serbellono. inde Silvam cum universa manu tendit. Hic cum nuntium accepisset, de expugnata per Bergensem Herenberga, Lodonium mittit. isque cum equitum Epirotarum ala I, & cataphractis L, ac machinis V profectus, locum, à præsidiariis jam desertum, sine negotio ullo recipit. tum Daventriam ire Ibarram item jubet, curandæ annonæ, & navigiis conquirendis; quîs transmitteret peditatum, Isela, Mosa, Vahali, & Rheno, tunc distentum. quæ res, etsi auctis aquis, imbrium frequentia, sat feliciter festinata. Igitur tandem Daventriam venit, obvio equitum CCC Germanicorum ductore, Ioanne Bernardo. ibi Lopesio Acunæ mandat, ex Hispanico levis armaturæ equite alam scriberet; Baptistæ Montano, Aurelio Panormitano, & Georgio Macucæ, tantundem

CIↃ IↃ LXVIII. dem ex Epirotis facerent, Italisque, pridem in Gallia exauctoratis. postridie Coverdiam movet, inde Groningam. apud Coverdiam eum Vitellius cum equitatu Brunsvicano excepit; & mox in itinere Megensis. Groningam advenit pridie Id. Quinctiles, cum Priore Melitensi. Id gnarus Nassovius, Gemingam versus, ad Amasiam flumen, castra movet; locum metatus, advehendo è Frisia Orientali commeatui satis oportunum. illic opperiri hostem certus, aditus omnes propere munit: ac parte ab una fossa ingenti, ab altera se Amasia tuebatur. & in via passim emissaria, pontesque, disjecerat; uti insequentem hostem impediret. Interim cum navibus captis Delfsiliam Sonoius appellit; & intellecto, Nassovium, Groninga digressum, ad Gemingam castra posuisse; postquam Cnocum attigisset, haud procul Embda, nec majores naves flumen ferre posset, lembo vectus, ad eum properat: jussusque annonam procurare, ocius facit. dumque id agit, ab Vnico Manninga, præfecto Embdano, per Gulielmum Niveldium Arentsbergium admonetur, uti sub arcis urbisque mœnia naves duceret, sua opera tutam illic stationem habituras; oblatoque opportune beneficio usus, minoribus Gemingam missis, majores illic reponit. Albanus pleno ad prœlium impetu ferebatur; ac tametsi impediret, abruptis ubique pontibus, & restagnantibus aquis, difficilis via, tamen XIII Kal. Sext. Nassovium assecutus est. Mane erat, & multa nebula obscurus aër, quam mox clarior sol discussit. & explorato per Sanchium Avilam, quo res loco sitæ essent, ipsum mittit, ac Monterum, cum nonnullis sclopetariis pugnæ initium facturos; ac post illos cæteram aciem succedere jubet; sic distinctam, ut in fronte Hispani essent, inde Germani, post hos Belgæ: quos sequebantur CCC cathaphracti, & Ioannis Bernardi ala I. omnes agmine quadrato singulatim incedentes alter alterum sequebantur. nam & iter angustum esse, & plerumque aqua mersum, per quam miles umbilico tenus interdum ambularet. erat canalis, in Amasiam se exonerans, ponte stratus. hunc dejicere, &, aggere effosso, aquas immittere, Nassoviani moliebantur. sed hos Avila, Salazarius, Verga, Mendosa, aliique è nobilitate plures, aggressi fortiter, opus inceptum deserere coactos, intra castra compulerunt. in hoc quando ingens pugnæ momentum esset, Nassovius, recuperandum omnino ratus, illico sclopetariorum IV CIↃ his submittit. ii, sociorum turpem fugam correcturi, acrem denuo pugnam instituunt; verum animo, quam fortuna, meliore. nam Hispani, initio pauci, acriter locum occupatum defendentes, auctis per auxilia animis, mox in fugam hostem fatiscentem vertunt. illo conflictu Gabriel Manrices Osorius cecidit. Iulianus Romerus, & Sanchius Lodonius, qui in prima acie erant, victis instant. quos sequuti sclopetarii CIↃ CC, sub Roderico Sapata, & Didaco Carvaiali. Nassovii copiæ in agmina II distributæ. ac dexterum quidem latus eques, sinistrum Amasia flumen claudere. frons obversa hosti esse; & tormenta ante eam. his explosis, cum ad manus veniretur, Hispanorum paucitate audentiores Nassoviani, extra fossam temere proruunt. sed repulsi à Lopesio Figueroa, suo pavore reliquos percellunt. ac trepidantibus cum equitatu Avalus incumbit; Mendosa, & Medivilla, cum sclopetariis. inde totas copias Albanus inducit; ordinesque, jam turbatos, penitus profligat. reliquiæ prælii Avalo mandatæ, & Martinengo, qui fugientes usque ad IV milliaria persecuti. hac in pugna Nassovium destituit suorum virtus, qui in ipso principio refractarii inconditio clamore stipendium postulabant; nihil ducis sui monitis, nihil proprio periculo moti. ipse certe, animi egregius, ut socordiam cæterorum excitaret, fortitudinis exemplum alacriter dabat; & omnia militis munia capessens, incumbentem hostem aliquandiu sustinuit. sed cum frustra victoriam tentari, tam obstinata suorum ignavia, seque cum paucis in acie restare, animadverteret, explosis supremum sua manu machinis omnibus, non tam victus, quam desertus, prœlio excessit; parvoque navigio in objectam Frisiam orientalem evasit. Iustus Schouwenburgicus in initio prœlii, ubi turbare militem animadvertit, cum pleroque equitatu se subduxerat.

CIƆ IƆ LXVIII.

Tanta vero omnium ignavia erat, ut, abjectis turpiter armis, pecudum instar mactarentur, aut in flumine mergerentur. A meridie in vesperam continuata cædes;&, vix nocte dirempta, postridie renovatur. viæ cadaveribus, & armis, oppletæ. In quodam Amasiæ æstuario insula erat, in quam se Germani aliquot receperant. hos Figueroa, Hiergius, & Roblesius, ad internecionem cædunt. Vniversim VII fere CIƆ cæsi. capta item signa XX, & impedimenta omnia. inter quæ & Hochstratani, qui biduo ante, ad Auriacum profectus, à castris abierat. ex Hispanis vix LXXX desiderati. Geminga, ac Reidani pagi, misere direpti. abacta pecorum aliquot CIƆ. rustici passim crudeliter vexati. fœminæ, ac virgines, ad libidinem habitæ. cujus rei Albanus ut invidiam amoveret, legionem obnoxiam auctoramento solvit. Frisiæ orientalis comes, Embdanique, valdè anxii, ne, obtentu hostium persequendorum, invaderentur, per oppositum Amasiæ aggerem subditos cum armis disponunt. urbisque præfectus, qui non ita pridem navium tutelam in se receperat, per adversa fidei negligens, Sonoium, ac navarchos cæteros, ad se vocatos, torvum obtuens, acriter increpat; *ipsos pariter, navesque raptas, ac Nassovium, ærumnarum causam præbere.* & mox, securior Albani discessu, abire jussis, damnum alibi acceptum objiciens, naves, prædamque omnem, detinuit. Victor Albanus, tanquam hostem fugientem insecuturus, transmittere Amasiam in animo habebat. verum navium egenus, relictis antea Groningæ pontibus, qui per loca aquosa non sat tempestive advehi poterant; tum & crebris nuntiis monitus, adventare cum ingenti manu Auriacum, mutata sententia, retro pedem Delfsiliam flexit. ubi, cognito loci ingenio, portum maris opportunum arbitratus, urbem condere omnino statuit; eo magis, ut commercia Embdanorum, qui sectariis palam addicti, interverteret. itaque statim fossa ac muris designatis, urbem futuram Marsburgum appellat; & per Groningensem episcopum, Ioannem Cnivium, templo locum consecrari simul curat. His peractis, Groningam tendit; ubi convenire Ordines, & adventum præstolari suum, jubet. mox victoriam ad Gemingam qui Philippo nuntiaret, Andream Salazarium; Pontifici, Carolum Merlũ mittit: Ioannem Hoium, Monasteriensem episcopum, per literas certiorem facit. tum de Frisiæ orientalis etiam comite, atque Embdanis, qui Nassovium commeatu adjuvissent, valde queritur. Cum Groningam advenisset, Ommelandiæ ordinibus, ac senatui urbano, inquit; *inobedientia ipsorum, & sectarum nuper introductione, publicisque concionibus, ac sacrorum prisco ritu conculcato, læsum regem. adhæc multos è nobilibus, qui in urbe, aut provincia, contra avitam religionem, regiamque majestatem, cum Nassovio conspirasse. quin cum perduellibus cæteris arma quoque conjunxisse. quam in rem cum rex pecuniæ vim ingentem, Arenbergicus vitam suam, ipse autem laboris tantum, ac molestiæ, impendisset; bono jure, ceu armorũ vi subactis, privilegia adimi posse. eam ob rem statuisse, ne hoc malum negligentia invalesceret, statim occurrere; idque sibi demandasse. idcirco velle, uti Cnivium, pridem à rege, & pontifice, destinatum, præsulem acciperent. visum insuper, de religionis causa nova edicta promulgare; ac, rep. ordinata, innocentium salutem, & securitatem, arce munire. de cætero autem Megensi, qui successor Arenbergico in præfectura datus esset, Cnivioque, sacrorum antistiti, morem gererent.* Ad hæc omnes, jus dicentem in armis veriti, graviter animis consternati. & arcem quidem Paciottus, ac Vitellius, similem Antverpiensi, verum ambitu minore, statim delineant, quamvis in annum proximum dilatam. Cumque deinde constitutum intellexissent, ut in urbem mox Delfsilia mutaretur; multis precibus, ac Megensi adjutante, & Albernosio, qui Albano ab epistolis, gratia apud illum insignis, ægre tandem impetrarunt, ut consilium, magis ipsis, quam Embdanis, noxium, omitteret. tamen placuit, ut inceptum à Nassovio propugnaculum perficeretur; ac Marsburgum, destinato urbi nomine, diceretur. quod obtinuit, quam diu potitus Hispanus præsidium ibi loci tenuit. Hisce rebus exacto biduo, per Amstelodamum, & Vltrajectum, rursum in Brabantiam tendit. Ac dum Amstelodami agit, in tribunos, & Sardoæ legionis centuriones, Arenbergicanæ

CIↃ IↃ LXVIII. canæ cladis pridem auctores, animadvertit. Hinc digresso Vltrajectum, advenit filius, Fridericus Toletanus, pedites bis mille & quingentos ducens, ac stipendium in aliquot menses. quem cum peditatui mox præposuisset, & exercitum lustrasset, peditum triginta millia, equitum sex, sub signis comperit. tum laudata urbani magistratus fide, ut terrorem populo injiceret, Diemenam, magnis opibus fœminam, magno natu, annorum octoginta quatuor, quia hospitium concionatori præbuisset, gladio percussit. quæ in pegma ad supplicium producta cum esset, ad carnificem se convertens, ceu jocata in ætatem, cui reverentia, aut venia, debebatur, virilis animi fœmina quærit; *an bene gladium acuisset, nam lentam sibi cervicem esse.* Vt primum Bruxellas rediit, de Straleni, ac Backerselii, causa cognoscere aggressus, ex senatus sui sententia utrunque supplicio affecit. ac Stralenum, ob egregia pridem merita, venia dignum ipsi judices pronuntiaverant. sed immitis animi virum, quem in Belgas proprium odium, regia voluntate munitum, crudelem fecerat, nulla meritorum ratio retinebat. additur pœnæ Alfonsus Lous, Hornano pridem ab epistolis, & consiliorum particeps. dein edicit, *ne cum profugis, ac proscriptis, literas quis, aut pecuniam, commutaret; atque in istis si quid regem, aut rem publicam spectaret, morte infami, & bonorum publicatione item, luiturum. si nil tale appareret, tum de causa judici arbitrandum fore. qui eorum quenquam sciret, is aut manum ipse injiceret, aut indicium magistratui loci faceret.* nobiles quoque, qui in fœdus nomen dederant, anno LXVI, in provincia latitantes, dolo aggressus, ut proderentur, gratiam facti publicis literis denuntiavit. quibus tamen, per sævitiæ tot exempla, nemo temere fidem habuit. contra multi, quibus vindex patriæ libertatis animus, variis scriptis, ac libellis, odium populi adversus eum concitarunt. inter cętera clam vulgata octodecim capita in schedis Vergæ præsidis reperta, quaslibet criminum species complexa; tam immani interpretatione rerum, ut Belgarum nemo fere extra noxam haberetur. ac prolata tredecim alia, à Granvellano; in quibus consilia erant, de constituendo Hispani per hoc Belgium dominatu. sed licentiæ huic edicto mox occurrit, benignum animum, & bonam fidem, specioso valde elogio apud populum testatus. CIↃ IↃ LXVIII. Interim Auriacus, comparatis in Germania magnis copiis, amicorum passim opera, oratores ad Cæsarem mittit, qui excusarent; *huc necessitate adactum*; rogarentque, *ut dignitate in familia Austriaca princeps, miserari potius vellet, quam irasci; atque afflicto graviter Belgio, unde ipse oriundus, subveniret. florentes olim has provincias, tranquillasque moderatione Ordinum, Hispanorum nunc adventu perturbatas. Inquisitionis nomine proceres pariter, & quoscunque opulentos, divexatos; nec sævitiæ, aut libidini, avaritiæve, modum factum esse. sæpius supplices, semper rejectos; deprecatoribus aut delusis, aut occisis. hac de causa, cum frustra apud regem preces tentarentur, versa in iram desperatione sua, arma sumpsisse, extremam vitæ, ac libertatis, tutelam. quæ deponere paratus esset, simul vim Hispanus omitteret. oratum etiam demisse velle, ut pro miseris apud Philippum patruelem intercedens, una ea ratione tranquillari Belgii turbas posse ostenderet, si, remoto milite extraneo, & gravissimo Inquisitionis metu, libertas publica redderetur.* Auriaci preces non neglexit prudens, ac benignus, princeps; &, ceu universi Imperii negotium esset, sine mora cum Philippo agendum statuit. & legatio ut momentum ex personæ dignitate aliquod caperet, Carolo fratri, ob privata tunc negotia in Hispaniam proficiscenti, rem commendat. qui, natura pacis amans, &, distracto Belgii motibus patruele, adversus Turcam minus præsidii Imperio fore animadvertens, non gravate in se recepit. itaque in Hispaniam profectus, cum negotium serio ageret, respondet Philippus: *nullo modo integrum esse, ut Albanum, aut Hispaniensem militem, revocaret. se consilium id cepisse præter principum fœderatorum conscientiam; cujus ne tam cito pœnitentiam ostendat, famæ maxime interesse.* Ac sequenti deinde anno, ut invidiam amoveret, quam gravissimam apud Imperii ordines contraxerat, scripto publico facti rationes dedit. Ludovicus Nassovius, post pugnam Gemingensem, collecto undecunq; milite, ad Auriacum fratrem concessit. qui, etsi turbatis recenti clade consiliis, copias coactas sedulo movere

CIↃ IↃ LXVIII. movere; quas Belgio liberando ducebat. ad harum stipendium ecclesiæ Belgicæ reformatæ, procurante Marco Perezio, CCC CIↃ dalerorum polliciti erant; exhibenda, cum primum exercitum collegisset. extremo Iulio, cum jam in procinctu esset, libello edito, belli contra Albanum suscepti causas exponit. *gloriam Dei, ac commodum regis, proposuisse; item Cæsaris, filiorumque, qui Philippo sanguine proximi. nec se aliud agitare, quam ut sævientem Albanum cervicibus innocentis populi, & per vim oppressi, depelleret. ac rogare universos, ut favore, atque auxilio, institutum tam præclarum adjutum velint.* in castris ejus Germanorum peditum signa XLIV erant; quæ ducebant, Nicolaus Hadstadius Alsatus, vir antiqua nobilitate, & belli clarus: Vitus Schonerus, Balthasarus Wolfius. equitum autem VII CIↃ, sub Hassiæ tribuno, Friderico Rollenhauseno, militiæ in Gallia actæ egregio; Theodoro Schombergio, Iusto Schouwenburgico, Alberto Nassovio, Burchardo Barbio, Othone Malsburgio, Hermanno Rudesalio, & Adamo Welsio. XVI Gallorum turmis, & sclopetariis CIↃ CIↃ, præerant Franciscus Hangestus Ienlisius, Ludovicus Lanoius Morvillerius, Ioannes Raguerius Sternæus, Arcturus Valdræus Movius; Anglurius Autricurtius, & Rantius. peditatum Poietus ducebat. ex Belgis aderant; Nassovium secuti, Antonius Lalanus Hochstratanus, Batemburgicus, cujus fratres pridem Bruxellis gladio percussi, Warrouxius, Risoirius, Carlous, Hamelius, Boxtelius, Lonnervallius, Ohanius, Opdamius, Sonoius, alii. mox etiam Gulielmus Marcanus Lumæus accessit, cum instructo equitatu; qui, affectu in Egmundanum, Hornanumque, non se comam positurum adjuraverat, nisi morte utriusque vindicata. tormenta illi bellica X, campestria VI, majora IV. vexilla quorundam inscripta erant; PRO LEGE, REGE, ET GREGE. aliis effigies pelecani erat, sanguine pullos nutrientis. nonnulli in galeis rosas ferre, vetus Britannorum insigne, ceu reginæ Elizabethæ auxilium testati. Cum his copiis sub initium Septembris, cælo pluvio, expeditionem instituit; habitoque ad Romersdorfiam in Treveris delectu, Rhenum trajiciens, Viti fanum, suæ ditionis pagum, devenit. ubi paulum commoratus, à Cliviensi commeatum postulare. quo negato, Arenberga à Nassovio fratre capta, & præsidium Hispanorum obtruncatum. Eppena quoque, Duram inter & Agrippinam; arx Carpensis, Hormesona, Withemumque: atque in Rheno octodecim naves, in quîs merces multæ Italicæ, quas deinde institores redemere. tum pecunia Aquisgrano imperata, & cohortes ad Noitemum aliquot cæsæ. Quæ cum nuntiata Albano, is, consiliorum incertus, cum hærentem illic videret, ac in Galliam modo iturum, modo Belgio, aut Luxemburgensi agro, imminere existimaret; ne quid Sequani paterentur, etsi ex fœdere ad tutelam eorum Helvetii tenerentur, curata præsidi Vergio pecunia, si usus foret, postridie Noircarmium, ac Mondragonium, cum copiis omnibus ad suppetias adesse jubet. tum Roblesium cum sua legione submittit. Antonio Berrio, Didaci Carvaialis signifero, cũ Hispanis L, arcem Limburgensem mandat. ipse, munitis ad Trajectum Mosæ castris, defensionem parat, ac flumen ponte sternit; facilius excursurus quocunque, & itinera vel obsessurus, vel vastaturus. utque eum fluminis transitu prohiberet, vadosis locis murices dispersserat. Habebat peditum sedecim millia. ex his Belgarum signa quindecim, Hispanorum quadraginta. Philippus Lanoius Bellovacus sex ducebat; Carolus Arsilius, & Iacobus Briacus, ille Landrecii, iste Marienburgi præfectus, singuli quinque. Hiergius decem, Mondragonius quinque; totidem Roblesius: cui etiam destinatum Ruremondæ præsidium. viginti Germanorum Albertus Lodronius, & Philippus Ebersteinius. adhæc fossorum ingens manus, è propinquis Eburonibus: item tormenta, naves, commeatus. Auriacus in prœlium pertrahere Albanum omnibus modis nitebatur. sed prudens belli imperator, cunctando frangere hostem certus, dubiam aleam detrectare. Sciebat enim, tam varium militem, sine stipendio, non concordem, aut obsequentem, diu fore. dein timebat, ne Germani, queis cum hoste eadem religio erat, aut à prœlio abstinerent, aut in eo destituerent. deinde neque in proceribus ipsis Belgicis plus fiduciæ;

CIϽ IϽ LXVIII. ciæ; qui, quandoquidem metu magis, quam adfectu, obſequentes, victore Auriaco, facile in partes ejus tranſituri putabantur. iis de cauſis cunctante Albano, quod præviderat, ſeditio militum in Auriaci exercitu orta, gravi eum periculo involvit. quippe, dum pacare laborat, ad latus gladii capulus decutitur. Malsburgius, aliique, à turbantibus occiduntur. compoſito tumultu, in Eburones caſtra movet; &, auxilium à Leodienſibus ſperans, Laurentii ac Margaretæ ſuburbia, & Afrodium pontem, occupat. ſed Albanus, agri vaſtitiem interminatus, oppidanos, ſatis cæteroquin pronos, deterruerat. ac quantumvis pars adjutum omnino vellent, tamen metu, & Groesbequii epiſcopi opera, qui ad ſecuritatem urbis ſigna pridem ſex conſcripſerat, conatus oppreſſus eſt. Igitur ſpe cum excidiſſet, varie exercitum circumductans, ut incertum Albanum teneret, tandem ad diem Non. Octobris ad Stochemum, non longe Maſeca, Moſę admovens, vadum tentat, maricesque injectos tollit. inde equitem denſatum, agmine uſque ad ripam adverſam continuato, in flumine conſiſtere jubet. quo commento impedito ejus impetu, cum inferius jugiter defluens mox decreſceret, peditique pervium etiam eſſe inciperet, exercitum univerſum tranſmiſit; obſtupeſcente rem inopinatam Albano, adeoque trepidante, ut quidam exiſtiment, ſi è veſtigio recta in eum copias duxiſſet, hoſtem, plane imparatum, & conſternatum, oppreſſurum omnino fuiſſe. atque ipſe quidem recenti terrore utendum cenſebat. verum miles, viæ feſſus, & trajecto flumine madens, pugnam abnuere. ac cum mox refectum duceret, fruſtra fuit. quippe Albanus, militem intra caſtra tenens, mora, quam pugna, vincere malebat; certus fore, ut per imminentem hiemem, ſine ſuo commeatu, & ſtipendio, copiæ ultro dilaberentur. Ergo cum neque hoc ſuccederet, explorare Tajectinos ſtatuebat, miſſo tubicine; quem Albanus comprehenſum, ne conſilia oppidani clam miſcerent, in furcam egit. Poſtquam ſæpius velitatum, nec ad pugnam provocari Albanus poſſet, exiguo commeatu, in Tungros movet, Eburonum oppidum, ſatis munitum; ubi excluſus, fanum Trudonis retrogreditur, inſequente ſemper Albano, & poſtremum agmen vexante. hic pugnatum acrius fuit, atque egregium virtutis ſpecimen Marcus Toletanus dedit. inde Thenas contendit, ab Hiergio occupatas; quem Albanus noctu præmiſerat, ut vel laborantem Brabantiam, tutaretur; vel nutantem, in officio contineret. ipſe Albanus in propinquo caſtra munit. poſt quatriduum prope Tilmontium diviſas copias Auriacus partim ultra flumen ire jubet, partim collem occupare. quem munire dum feſtinat, Albanus, per ſuos interturbans, eum extorquet. ideo, relicto ad dextram Tilmontio, propter Geteram, in Brabantiæ & Eburonum collimitio, iter faciens, trajicere exercitum conabatur. id Albano poſtquam exploratum eſſet; Fridericum Toletanum, ac Chiapinum Vitellium, cum IV CIϽ ſclopetariis, equitumque aliquot turmis, tranſeuntem invadere jubet: ipſe cum cætero exercitu ſubſequitur. cumque anguſtum iter eſſet, ſilviſque obſeſſum, Monteſdoca, & Salinas, cum ſclopetariis IϽ anguſtias occupant; Fridericus, & Chiapinus, cum Gallorum, Belgarumque, & Hiſpanorum, aliquot ſignis, ac nonnullo equitatu, ſilvas circumjectas inſident. ſed eo die, declivi ſole, etſi urgente valide prœlium Hochſtratano, res dilata eſt, propter imminentem noctem; quam utrimque, exiguo tantum colle disjuncti, in ſtatione tranſegere. poſtero die incedere agmen Auriacus jubet. atque Albanus, quo tenderet ignarus, ordinata ocius acie, levem armaturam præmittit; quam cum omni peditatu Fridericus Toletanus ſequebatur. extremo in agmine ſex Germanicorum equitum turmas locat. inde leves armaturæ, colle occupato, unde in hoſtem deſpectus eſſet, captoque ſigno, pugnam inchoant. ac præmiſſis reliquis copiis, cum Germanicus equitatus appropinquaret, viſum Chevereaulxio, ſclopetariorum equitum duci, ut, quamvis abſente adhuc peditatu, in poſtremum agmen invaderent; facili victoria, poſtquam hoſtis amne Getera ſeparatus. ſed conſilium perquam utile dum Albanus, loci imperitia, differt, & exploratorem mittit, egregia occaſio pœne elabitur. itaque CIϽ IϽ LXVIII.

Avila,

CIↃ IↃ LXVIII. Avila, & Braccamontius, cum delectis mille ducentis, angustias occupare; Gaspar Roblesius, cum legione Belgica, hostem adoriri jubetur. Acri aliquamdiu pugna, tandem victor Albanus evadit, exigua suorum clade. ex Auriaci copiis supra duo millia cæsi. Lonnervalius captus, postea Bruxellis gladio percutitur. Post hanc stragem auxiliis Gallicis Auriacus se Iodoniæ jungit. ea erant CIↃ CIↃ CIↃ pedites, IↃ equites. quibus copiis non tam vires, quam annonæ penuria aucta. facto, ac cum istis per Luxemburgensem agrum itinere, & direpto monasterio Andagiensi, incensoque Huberti fano, urbibus passim adversis, castra indies fere mutans, prœlii occasionem frustra quærit. itaque commeatus egens, & stipendii, cum ex CCC dalerorum CIↃ vix XII accepisset, exorto tertium in Gallia bello civili, adjungere se Condæo statuit, maxime Gallorum instinctu. id dum prosequitur, ac Quesnæum jam venisset, agro Cameracensi imminens, subsequente usque Albano, in eum conversus, profligatis decem Germanorum signis, octo autem Hispanorum, & levis quoque armaturæ turmis tribus, acceptam pridem cladem ulciscitur; inque eo conflictu Rodericus Lopesius, Sanchius Avila, & Franciscus Toletanus, vulnerati. Cæsar Avalus, interfectus. inde arcem Cameracensem aggressus est; quam egregie, etsi graviter consternatis oppidanis, Mollinius defendit. In Galliæ limite Cossæus erat, cum bis mille sclopetariis, & peditibus bis mille ducentis. ac, quamvis rex negotium dedisset, uti Auriacum Gallia arceret, tamen is, supra Quinctini fanum Somona transmisso, Suessiones venit; & adventus sui causam per legatum, Fanellium Serium, regi exponit. qui prævertens, per Casparum Schombergium quærit, *quid in Galliam cum ingentibus adeo copiis advenisset. ac mirari vehementer, pro militiæ prisco more, non præmissum fecialem. quod si, uti rumor ferret, in Germaniam transitum peteret, eum minime negaturum, modo ne pro hoste ageret.* ad hæc pridie Non. Decembris Auriacus respondet; *consilii sui certum pridem regem fecisse. neque vero tam vecordem, aut rerum imperitum, esse; ut cum rege tam potente armis experiri velit. quin, si ita videretur, quantascunque duceret copias, pro ipso militaturas; cui honorem, & obsequium omne, offerret. sed eorum, qui ob puram religionem, quam amplexi, infestis plurimis, in exitio præsentissimo versarentur, ut periculo subveniret, necessarium existimasse. itaque orare, ut, pro digna sua majestate clementia, misertus hominum, quibus summi Dei gloria, vitæ quies, & fidele in regem obsequium, inprimis cara, promulgata semel edicta violari ne permitteret.* Rex Schombergio demandaverat, quo libentius copias Auriacus reducere vellet, ut stipendium militi offerret. isque, dum id sedulo agit, ductorum animis, quos novisset, exploratis, proposita rerum difficultate, ad defectionem multos clam sollicitat. ita ad expeditionem segnior paullatim miles; & aperta mox querela, *male duci, infesta anni tempestate, sine stipendio, adversus regem, quem injuria nulla obnoxium reddidisset.* cumque Auriacus porro instaret, ut Condæo se adjungere maturarent, præfidenter pernegabant; &, *se tantum contra Albanum auctoratos*, obtendebant. præterea *cur se, nulla omnino spe stipendii, perditum irent. quod cum exhibere haud posset, aliquot jam mensibus debitum, saltem patriam, è qua eduxerat, reddere vellet. unum id facile, rege nondum lacessito.* Hoc dissidio concitato, Schombergius recedit. at Auriacus, gravius discrimen metuens, si persisteret, concedendum tumultui ratus, in Germaniam iter vertit. ubi exauctoratis copiis, coacta è supellectile pecunia, ut prompta in posterum studia haberet, pro militia trium mensium equiti solvit. in reliquum stipendium principatum Arausiensem oppignorat, intra proximos XII annos liberandum. inde se Wolfgango Bavaro Bipontino, in Galliam eunti, cum CIↃ CC equitibus jungit. Exauctoratos magnam partem aspera anni hiems confecit. reliqui aut Bipontino nomen dederunt, aut, in Galliam retrogressi, regi militarunt. Hic belli exitus dupliciter Auriaco infelix fuit. nam & Angliæ regina, Caleti recuperandi occasionem rata, consilia cum eo communicare, & opera uti, constituerat. sed, dum famulus legati, qui in aula regis erat, Cardinali Lotharingo literas ad ipsum prodit, isque responsum contrarium reddit, commutanda scriptione elapsum tempus hoc consilium

CIↃ IↃ LXVIII. lium penitus evertit. Igitur depulso hoste, securus Albanus, in hiberna militem dimittit. Romeri legio Bruxellis datur, & Machliniæ. Lodronii Antverpiæ, & Valentinianis. Alfonsus Vlloa Graviam, Bertinium, Silvam Ducis, & Trajectum Mosæ accipit. Groningæ Caspar Roblesius Billius, Daventriæ Mondragonius imponitur: Bommeliæ, Vltrajecto, & Gorcomio, Sancius Lodonius. Tum ex arce Cameracensi, quo insecutus Auriacum erat, x Kal. Decembris Bruxellas literas ad Senatum mittit, reique gestæ seriem, ac successum, exponit. deinde regi, & principibus item cæteris. Belgis passim supplicationes mandat, occulto plurimorum dolore, etsi palam lætitiam ostenderent. Item decursus ludicrus ordinatur; quo Haurechius cruce graviter sauciatus. Vbi procerum populique voluptati ista dedit, ad se ornandum animum vertit. igitur, tot victoriis clarus, gloriæ suæ apud posteros monumentum, per Iacobum Iongelingum in Antverpiensi arce statuam ponit, è tormentis, pridem ad Gemingam captis. ea forma, ac statura, ipsum referre; nudo capite, brachioque dextro inermi. cæterum corpus, armis indutum. sub pedibus calcabatur homo gemino capite, manibus quatuor; in quarum prima, fax accensa; in secunda, malleus fractus; tertia, clavam nodosam; quarta, securim tenebat. è collo ejus, appensa bulga; è qua serpentes proserpebant, subter larva conspiciebatur, ad cujus aures mendicorum gemina paropsis. inde scriptum, IVNGELINGI OPVS EX AERE CAPTIVO. inferius paullo, in lamina, topho innixa, FERDINANDO ALVAREZ A TOLEDO ALBÆ DVC. PHILIPPI II HISP. REGIS APVD BELGAS PRÆFEC. QVOD EXSTINCTA SEDITIONE REBELLIB. PVLSIS RELIGIONE PROCVRATA IVSTITIA CVLTA PROVINCIÆ PACEM FIRMARIT REGIS OPTIMI MINISTRO FIDELISS. POSITVM. CIↃ IↃ LXVIII. Vniversi operis altitudo pedes XV. Ab una parte, ara erat; inscripta, DEO PATRVM NOSTRORVM. ab altera, opilio spectabatur, ad pascua gregem educens: quem lupi, ac leones, fugerent. item aurora, noctis tenebras dispellens, cum inscriptione Græca, ΑΛΕΞΙΚΑΚΟΣ ΗΩΣ. Vtrimque, tanquam belli spolia, variæ armorum species cingere. in basi autem scriptum, PIETAS. Hujus statuæ invidia ingens apud plurimos; etiam Hispanos, qui deberi regi potius arbitrari: cujus armis, ac stipendio, omnia gesta. & de ea conjecturæ quoque variæ, prout animi quisque adfectus. ac effigiem bicipitem, quæ subjecta, Egmundanum, Hornanumque, nuper cæsos, pars putare; alii Auriacum, & Nassovium, Belgio exactos. erant, qui interpretari ordines Belgii, in nobilitatem & plebem distinctos; quos, erepta libertate, conculcabat. Arscotanus, vir liberrimæ in aula urbanitatis, & gratiosæ, cum Albano eam aliquando spectans, ac rogatus quid videretur, per risum illusisse dicitur; *eorum vultus, quos calcaret, iræ manifestos, si resurgerent, vindictam minari.* idque dictum oraculi instar multis habere visum fuit. & Antverpienses postea, recuperata libertate, opus istud confregerunt. alii memorant, à successore, Ludovico Requesensio, tolli jussum. Sub id tempus etiam Haurechius, suo vulnere, aut veneno, in vinum ejecto, diem obiit III Eid. Decembres; dolente Auriaco, rebus afflictis eripi virum, animi, & consilii, insignem.

IOANNIS MEVRSI

GVLIELMI AVRIACI

LIBER V.

CIↃ IↃ LXIX. INitio anni cum Auriacus in Germaniam recessisset, ceu tranquilliore imperio usurus Albanus, nunc id tempus existimabat, cum obsequii faciliores Belgas habiturus esset. itaque passim exploratum quosdam mittit, si qui cum eo consilia contulissent, aut se turbis miscuissent. tum ut subditos in officio retineret, de variis passim arcibus agitat. & Amstelodamenses, non ferre id commerciorum rationem questi, florenorum ducentis millibus immunitatem redemerunt. Groningæ quoque, & Flissingæ, opus interceptum. alibi perfectum. inde episcopos, dato singulis administrandæ dioeceseos præscripto, sedibus novis imponere aggressus est. Caroli Brimæi Megensis opera, qui Arenbergico in Frisia successerat, curia adjutante, etsi Ordinibus repugnantibus, Cunerum Petri Leovardiæ constituit. qui, vel odio populi ingratus, vel impar dignitati, mox ludibrium publicum fuit. plus molestię Ioanni Cnivio Groningę obtigit. sed is prudens, modicusque exercendæ potestatis, gratiam sibi conciliavit. per monasteria duo, Wittewerum, & Adewartum, maxime adversa habuit. atque illud quidem mox Pontificis, & Albani, minis cessit, in ecclesiam cathedralem S. Martini mutatum. istud vero fortius restitit, opulentum admodum, neque impensę ulli parcum. cumque episcopus luxum monachorum argueret, necessario corrigendum; & hoc potissimum telo pugnaret: rogatu ipsorum, abbatisque Clarocampii, venit, propulsandæ injuriæ, è Burgundia Morimontius, supremus ordinis Cisterciensis inspector, vir auctoritatis primariæ, & virtutis, ac doctrinæ, clarus. isque, ut præterita corrigeret, amoto abbate Arnoldo Lautzio, Arnoldum Kemningum, Muntii ad Amasiam abbatem, administrum ordinat, qui CIↃ IↃ LXIX. defuncto mox successit. inde, ordinibus adjuvantibus, acriter se Cnivio opponens, tandem effecit, ut assignatis florenorum vi CIↃ annuis, contendere porro desisteret. Nec hic desiit cura Albani; &, postquam de episcopis egisset, concilii Tridentini decreta ubique promulgare instituit; ac, quanquam interdum objecta difficultas, imminutis alibi provinciarum, urbium, aut monasteriorum, privilegiis; nemo tamen, metu ne à majorum religione descivisse videretur, se opponere ausus fuit. varia deinde edicta facit, urbesque præcipuas privilegia omnia sua consilio sanguinario exhibere jubet. tum interdicit, *ne quis Belga in extranea Academia, præter Romanam, aut professionem, aut studia, exerceret; neu notarii, actuarii, aut tabelliones aliqui, de rebus turbas præteritas spectantibus acta publica ulla scriberent. qui negligeret, is exilio sempiterno, & bonis omnibus, mulctaretur. uxores etiam, quæ maritos profugos secutæ essent, ne redirent; nisi pœnæ subjacere ipsæ vellent, quam in eos constituerat, qui consilia miscuissent cum perduellibus, aut eorum necessitati subvenissent. copias quoque nullus scriberet; nisi regis, aut suo, permissu: & nec nomen miles daret; nisi mandati prius literas inspexisset.* tum ad pœnas se convertens, passim captos, aqua, igne, cruce, aut gladio, varie puniendos tradit. tam ingenti populi terrore, ut, dilapsis fere omnibus, brevi tempore vastum penę, ac desertum, Belgium fieret; & opificia antea multo frequentissima, aliorsum transferrentur. profugorum plurimos Britannia excepit; ob communem sacrorum cultum, libertatemque conscientiarum, gratum hospitium: &, Oceano interjecto, ac favore Elizabethæ, tutum omnino adversus vim Albani perfugium. hi, cum Belgii jactura, in Anglos hospites varium lanæ

CIↃ IↃ LXIX. lanæ artificium tranſtulerunt; tanto numero, uti urbes, paullo ante infrequentes, & collapſas, reſtaurarent. in quibus Norvica, Sanduica, Colcheſtria, Maidſcona, Hamptona, & aliæ: ſic ducentis ante annis, nimia inundatione in eandem inſulam acti, ejus incolas, agri tantum, & pecoris, gnaros, pannos texere docuerunt. Porro Albanus paſſim delegatos mittit, qui depoſcerent ad ſupplicium abſentes reos, & à magiſtratu loci opem quærerent; quam nonnulli, offenſæ timidi, præſtitere. alii, quibus paulo plus cordis, privilegia obtendentes, ſe difficiles præbuere. Inter cæteros id mandatum Arnoldo Saſboutio, curiæ Hollandicæ ſenatori ordinario. ac cum exequi Leidæ vellet, & ſenatus deliberaſſet, magiſtratus recuſavit; indecorum arbitratus, alieni judicii miniſtrum videri. idque Sasboutio repræſentans, privilegia bina oſtendit, capitali ſententiæ alibi latæ, & bonorum publicationi, contraria: unum, datum à Gulielmo, Hollandiæ comite, anno CIↃ CCC XV: alterum vero à Ioanne, Brabantiæ Duce, anno CIↃ CCCC XVIII. prius illud *ſoli judici urbano ſententiæ in cives ſuos ferendæ jus* permittit: alterum ſtatuit, *ne quis civis, vel graviſſimi criminis reus, plus florenis* LX *mulctaretur.* inſuper veterem conſuetudinem allegare, *ne quem, etſi criminis ſui manifeſtum, morte afficerent; niſi reum extra vincucula, & tormenta, confitentem nacti eſſent.* ſic Sasboutium dimittunt. Albanus tamen, ſine ullo privilegiorum reſpectu, in captivos quoſque graſſari; adeo contra jus fasque nitens, ut, tutelam ſi dediſſet, judicemve ordinarium, multi facile cauſam obtenturi fuerint. Vnum memoriæ poſteritatis eſt tradendum. quidam Bruxellis captivus, ob commune temporis crimen, indicta cauſa, nec à judice condemnatus, juris contemptu, an errore, cum cæteris ad ſupplicium ducitur. poſtea autem, cum diſquireretur crimen, ac ſiſtendus reus foret, non duntaxat interfectum, ſed & nulli culpæ affinem, comperiuntur. quam ob rem perculſis judicibus, ut firmaret animum Vergas, *nil omnino eſſe*, inquit, *cur tantopere angerentur; innocentiam animæ viri profuturam.* Groningæ, debellato Naſſovio, quatuor Germanorum ſigna in præſidio ab Albano diſcedente poſita erant. ea cum ſuperbe agerent, ad querelam magiſtratus menſe Februario Billius permutare illa juſſus, ſex Gallorum introducit; minus quidem populo inviſa, ſed quæ gravius tamen incumberent, imperatis in ſeptimanam CIↃ CC florenis: quorum tamen neceſſitatem mox Ordinibus Ommelandiæ impoſuit. conſules quoque, ac ſenatum urbanum omnem, magiſtratu abire vetitum, annos octo continuavit; fabis nigris albiſque ereptis, quibus uti in electione ſoliti. Poſtea in Friſiam Occidentalem mittitur Carolus Quarræus, curiæ Brabanticæ aſſeſſor, de turbis proximis quæſiturus, & in obnoxios animadverſurus. ibique dato regio cognitori negotio, Groningam profectus, Albani mandatum magiſtratui exponit, dari ſibi collegam poſtulans, ne imprudens contra privilegia loci quicquam faceret, aut deſpectos ipſi ſe exiſtimarent. Datur munus Ioachimo Vbbenæ, conſuli, ſatis præter animi ſententiam, tam præſenti civium odio. & initio, cum quibuſdam operis ſuis, Ioannes Barnenda, urbis fabricenſis, capitur. qui Franciſcanorum templum magiſtratus pridem juſſu purgaturus, colliſarum imaginum reliquias inde ſuſtulerat. id crimen capitale erat. quod quantumvis publica auctoritate commiſſum, pœna tamen à miniſtris exigenda videbatur, cum invidiam magiſtratus declinaret. qui induſtrie, futuri providus, mercedis cauſam inter urbis rationes diſſimulare quæſtorem juſſerat. id Barnenda ubi mox compertum habet, effracto carcere, cum duobus criminis ſociis, periculum evadit. alii, varie divexati, & per tormenta culpam faſſi, gladio feriuntur. ea re ingens populi odium magiſtratus concitavit, cunctis æque indignantibus, *quod imperia ipſe ſua, & civium obſequium, præter fas punitum iret.* & auxere viduarum, ac pupillorum, aſſidua lamenta; quîs minuendis, ceu commiſeratus eſſet, ex ærario alimenta clam aſſignat. Quarræus, diligens mandatorum, profugis diem dicere pergit; &, niſi intra tres ſeptimanas præſentes ſe Albano excuſent, vita pariter, fortuniſque, exuendos. in his plurimi à primaria ejus loci nobilitate. qui conati privilegiis ſe tueri, per quæ *extra pomerium quenquam, aut terri-*

CIↃ IↃ LXIX. *territorium, evocare non licebat*; literis scriptis magiſtratum exhortantur, *operam apud Albanum daret, ut eorum ratio quædam haberetur.* ſed cum ille, offenſæ metu, ſegnius publicæ libertatis cauſam ageret, per libellum ab Albano *patriæ leges, judicemque ordinarium*, ſupplices petunt. ad quæ ille reſpondere; *ſe præſentibus jus dicturum; ſi emaneant, ceu in contumaces ſtatim actum iri.* ergo iterum citati, ubi nemo compareret, tanquam perduelles forent, ipſi pœnæ capitali, bona fiſco addicuntur. Igitur vim manifeſtam ad Cæſarem, & Germaniæ principes, deferre placuit; quando vetus imperii membrum provincia eſſet, ejuſque tutelæ adhuc nuper à Carolo V commendata, anno ſeculi XLVIII. verum neq; id ſucceſſit. Cum Quarreus diſceſſiſſet, ſtatim Robleſius ad arcem inſtaurandam animum vertit; quæ ſuperiore anno à Vitellio, & Paciotto, ita deſignata erat, ut è propugnaculis quinque, in finitimos Tubantes tria, in urbem duo obverterentur. circum autem foſſa, centum pedes lata, duceretur. ſed, deficiente impenſa, rurſum opus intermiſſum. Hoc in Belgio rerum ſtatu, Bipontino, in Galliam paranti, cum fratre utroque, Ludovico & Henrico, comitem ſe Auriacus jungit. idq; Albanus non ignarus, ut obſtringeret ſibi regem, ſuppetias ei Petrum Erneſtum Mansfeldium mittit, cum II equitum millibus, peditum ſignis XXV. Sub id tempus, III Eid. Febr. egregio inter tot probra juſtitię exemplo, Ioannem Grovelſium Spellæum, ſummum rerum criminalium adminiſtrum, concuſſionum reum, in furcam agit. cui aliquando, extrema quæq; comminanti, Gemma Friſius, ſtudiorum valde clarus, exitum vitæ hunc prædixerat. Pontifex Romanus, Pius V, virtutis collaudandæ, Albano enſem inauratum, & galerum gemmis ornatum, rite conſecratum, mittit; non niſi ab epiſcopi cujuſdam manu, poſt peractos ſacrorum ritus, accipiendum. adferebat munus tam inſigne Carolus Ebulus Neapolitanus, oblatumque exquiſita ceremonia in manum tradidit Archiepiſcopus Machlinienſis. ac honorum læta Albanus ludis, ſpectaculiſq; publicis, eſt teſtatus. Non ita pridem, firma, ut videbatur, Belgii pace, ab Anglia turbas Elizabetha dederat. navis è Cantabria una, & minores aliæ quatuor, merces pretioſas multas, ac pecuniæ vim ingentem, advehebant. cumq; has piratæ Galli perſequerentur, in Angliæ portus confugerunt. & neque illic tuti nautæ, incumbentibus etiam Gallis, ac diſceſſum obſervantibus, legato Hiſpanico, Gerardo Eſpeſio, periculum ſuum exponunt. iſque ſtatim reginam accedens, rem narrare; *in illis navibus exercitus Belgici ſtipendium eſſe, Albano tunc perneceſſarium. & orare, in ſuis portubus ut periculum prohiberet; deinde commeatum daret Antverpiam uſque, aut vectoribus arma ſaltem indulgeret.* nec gravate, æquitatis, & amicitiæ tuendæ, conſtans princeps poſtulatis acquieſcere. ſed reſponſo, dum Albano nuncium mandat, tardiore, à Cardinali Caſtellionæo edocta, mercatorum Genuenſium, non Philippi, pecuniam eſſe; cui Albanus, ſolvendis ſtipendiis, manum injicere ſtatuiſſet; ipſa prævertit, ſuoſque in uſus educere jubet; ac Londinum, in ærarium, ciſtis quinquaginta novem clauſa, deferre. ea ducenta aureorum millia excedebat. Vbi factum Eſpeſius legatus intellexit; graviter de injuria queſtus, à regina reſponſum refert; *in Philippi gratiam factum, ut rapinam imminentium tunc Gallorum prohiberet. quando autem compertum haberet, mercatorum Genuenſium, non regis ſui, pecuniam eſſe; extenuato valde ærario, ſalva dominorum gratia, honeſta uſura mutuam ſumere decreviſſe. idq; jus principibus ſemper uſitatum.* ita dimiſſus, ocius rem Albano nuntiat. is iræ præceps, ut fortuna fere excelſa juxta, & læta, offenſę facilis, non diſſimulandam injuriam regis ſui arbitratus, nec conſultis prius Ordinibus, nec conſiderato diſcrimine commerciorum, ſine quibus opes Belgii non conſtarent, comprehenſos per provincias mercatores omnes Anglos in domo publica Antverpiæ ſub cuſtodia habet, bona deſcribit, & deinde haſtæ ſubjicit. idem à rege in Hiſpania decretum. viciſſim in Anglia Elizabetha, ut indemnes ſuos faceret, Belgas quoſcunq; retinere, bonaq; ſequeſtrare, permittit. inde jure à ſe factum, ſcripto edicit; cui Eſpeſius, ſe perſtrictum in eo ſentiens, aliud opponit. inde in Hiſpaniam ablegat, de Albani qui CIↃ IↃ LXIX.

CIↃ IↃ LXIX.

ni qui injuria conqueratur. *causam omnino nullam esse, cur in Belgio regni sui mercatores, aut eorum facultates, attinerentur. se quidem id pecuniæ fecisse, quam Hispanicæ naves advexerant, in suos portus à piratis Gallis actæ. eam autem Genuensibus, ad quos pertinere crederet, post aliquot menses cum usura reddituram. nam ut in ullam regis pecuniam manus injiceret, nunquam in mentem venisse; & legato quoque ejus, ut æquum erat, declarasse. adeo tamen humanitatis, veterisque amicitiæ, oblitum Albanum, ut Anglos suos adeo proterve invaderet. quod si ille hanc pecuniam exhiberi omnino vellet, quamvis Genuensium propriam, tamen illico facturam; dum suos modo in Belgio subjectos, bonis omnibus restitutis, Albanus dimittat; & amicitiam, integris utrinque commerciis, rectius deinceps colat.* interea Albanus, erroris pœnitens, cum, translatis Hamburgum commerciis, nihil Anglis, plurimùm Belgis noceri videret; ad reginam Christophorum Assonvillum mittit. quem illa, sine mandato regis, admittere nolens, neque ut legatum habens, contemptim ad Senatum rejecit. cumque indignum id is censeret, irritus legationis, domum rediit. ea re irritatior Albanus, pridie Kal. Apriles edicit, *ne quis, donec aliter cautum, ulla cum Anglis commercia habeat: naves quoque, nisi armatæ, Oceano abstinerent.* delinquentibus pœnam addit, publicationem bonorum. &, ut ratum edictum foret, delatores etiam statuit; quîs è bonis publicatis pars dimidia prœmium foret. verùm munus odiosum, præter exules quosdam Anglos, nemo fere adire voluit. inter hos erat Ioannes Storius, jureconsultus, sub Maria inquisitoris officio functus; homo egenus, &, mutata religione, odio in suos præceps. datusque vicarius, Gulielmus Parkerus; qui mox, certa gratiæ spe, dominum prodidit. quippe in navem introductum, mercibus Anglicanis onustam, dum explorat, nullo fraudis alicujus metu, magister navis, Cornelius Eickenus, egregio pro patria facinore, expansis velis in Angliam avectum reginæ sistit; ubi, fracta laqueo gula, tanquam patriæ suæ hostis, pro sperato ingenti præmio pœnam invenit. Albanus ad diem XIII Kal. Majas convocatos Bruxellas Ordines hac oratione compellat. *nescium nulli, ideo se à rege missum, ut provinciarum motum componeret, ac quietem deinceps certam constitueret. hac de causa, simul remp. attigisset, in auctores turbarum inquisitos animadvertisse. ac maturius illud factum voluisse, ut regi suo satisfaceret, & gratiam cæteris conciliaret, quorum illi simplicitatem circumvenissent. sed præclarum hoc consilium homines seditiosos perturbasse, quorum arma ut propulsaret, maximam anni partem sub pellibus egisse. quando vero consideraret, plurimum illos in mutata religione momenti posuisse, quam plerumque ingens populi insolentia, & contemptus magistratuum, sequeretur: ideoque contra leges, per quas antea resp. tranquilla, nefaria consilia agitasse; nihil ipsum prius habuisse, quàm ut ex mandato regis reddita quamprimum antiqua religione, leges quoque, ac statuta, restitueret. idque etiam præstitisse, ab episcopis, & cæteris sacrorum præsulibus, adjutum egregie. quam in rem cum rex, impensæ nulli parcus, ærarium graviter attrivisset, deinceps ipsi providerent, ne deessent paci publicæ, ac subsidia necessaria destinarent. multa cohortibus ordinariis, & reliquo militi, stipendia restare. locorum communitiones, militarem annonam, & tormenta bellica, magnam pecuniæ vim exigere. plurimum esse, quod mercatoribus deberetur. nihil in casum præsto esse. perpendisse diligenter, quibus subsidiis usa quondam resp. fuisset; nec convenientius quicquam, justiusve, deprehendisse, quam quod suo in provincias has adventu rex Ordinibus proposuisset. id quia haud intellectum minus processisset, nunc operam dedisse, ne quis, veluti ambiguum nimis, aut obscurum, detrectare merito posset. quamobrem placere, ut rerum mobilia, quotiescunque venum irent, decimam; quæ soli essent, vicesimam penderent: utraque autem indistincte semel centesimam exhiberent. &, quo singula commode fierent, modum præscripsit.* Ea petitio Ordinibus permolesta accidit, & grave alii, *divitias suas*; alii probrosum putare, *paupertatem profiteri.* universis invisa exactio. tamen centesimam à plerisque metus expressit; quam mox Gelri, Frisiique, redemerunt. in decima vero, & vicesima, cur non item acquiescerent, causas, libello comprehensas, repræsentarunt. ac communis fere omnium querela fuit, *commercia interverti, potissimum reip. nervum.* seorsim etiam Brabanti, Hollandi, Zelandique, *sibi gravissimam decimam* questi, *cum ob halecum reliquamque*

quamque

CIↃ IↃ LXIX. *quamque piscium capturam; tum propter salem, vinum, pannique texturam; & merces, Balthico mari advehi solitas. quin tributum potius annuum postularet, quamvis supra veterem modum, pro fide in regem, & obsequio, libentius solvendum. quod vicesimam attineret, eam plane ferri non posse. quippe usu sæpe venturum, uti ob eundem agrum, domumve, intra annum vertentem sexies centesima solveretur.* Harum rationum Albanus, animi obstinatus, nullam admittens, decimam, & vicesimam, urgere non destitit. *non certum sibi remp. pessundare, sed felicitatem ejus firmam, stabilemque, reddere. ea de causa indulgere, ut onera sua per libellos testarentur, benigne deinde arbitranda. inpræsens vero velle regem, uti postulata concedant; si recusent, aut cunctentur, aliud quicquam tentaturum. nihil esse, cur ita grave existimarent. in Hispania usitatum, ubi una sua Alba annis singulis quinquaginta aureorum millia redderet.* Provincialium causam prudenti moderatione Viglius præses ita tuebatur, uti nec obnixe sese viro propositi rigido opponeret; *considerandum diversum regionum statum. Hispaniam, late diffusam, agri cultu, & feracitate soli, æstimari: in limite nullos vicinos; montibus tantum, & mari, terminari. Belgium contra angustum esse, pannificioque, ac commerciis, censeri: deinde pluribus populis circumfundi; ad quos ea, si tributis onerentur, commigrarent. id prudenter Philippum Burgundum, Belgicæ felicitatis auctorem, prævidisse. eoque diligenter cavisse, ut portoria, ac tributa, levia essent, vilisque annona. & externis mercatoribus hac de causa privilegia indulsisse. nunc, si contra ipse nitatur, arceri peregrinos, expelli indigenas, ac commercia interverti. si exstruere arces vellet, ærarii rationem haberet: neque adeo necessarium, novas fieri; quàm, quæ olim in limite fuissent, reparari. nunquam tributa provinciales continuasse; tantum rogas, quas appellant, concessisse: quales vel requirerent principes, vel facultates suæ ferrent. quis in pace, nimia exactione, nulla in aliquem belli casum subsidia relinqui, nullo modo expedire. subventum agricolis vellet, ne propterea mercatores oppressum iret. porro de reditibus Albæ, ut longe maximis, ita plurimum gratulari.* ita Ordines, amplius deliberaturi, in provincias quisque suas retrocedunt. interim, datis ad præsides literis, instare proposito singulos jubet. *se quidem ea moderatione usurum, qua in objectis difficultatibus æquum esset. id in sua manu situm. & vel omnia omittere posse, si commerciorum ratio flagitaret.* nonnullis quoque interminari, *nisi concederent, vim adhibiturum. atque regi sic videri. motibus nuperis obnoxios esse, hancque culpam prompto nunc obsequio luendam.* Hannonios, Atrebates, ac Namurcenses, ejus noxæ immunes, ut exemplum ipsi cæteris darent, blanditiis, & promissis ingentibus, impellere clam tentavit. reliquis præsidiorum metum injecit, idcirco territi nonnulli, ut evaderent iram ejus, & tot militum imminentem insolentiam, quibus animus per stipendia debita ferox, & occasio tantum prædæ quærebatur, ea lege tributum promittunt, si provinciæ quoq; cæteræ id exhibeant. orant præterea, *ut expensis querelæ momentis, clementer statuat, quod publice utile sit futurum.* Hollandiæ nobilitas, & primaria urbs, Dordracum, prima assenserat; cui mox reliquæ civitates accesserunt. tantum initio recusare Amstelodamum; & seorsim causas suas allegare: subscripturum nihilominus, si ab aliis acquiesceretur. major vero difficultas apud Vltrajectinos fuit. ii Albano responsum mittunt; *serio omnia petitionis suæ membra expendisse, neque modum invenire potuisse, quo satisfacerent. exiguam admodum provinciam esse; è qua, ubi quam latissima, duabus horis exire liceat. mediam partem ingenio loci sterilem valde, alteram vix cum magna impensa fructum ferre. proximis* XL *annis, quibus in Caroli Quinti potestatem transiisset, præter alia quoque tributa, æs alienum centum florenorum millia contraxisse; cujus usura etiamnum premerentur. insuper præteritis turbis valde afflictos in tutelam cogere militem debuisse, cujus stipendio exhaustum ærarium. inde desertam civibus urbem, & commercia imminuta, ne in pace quidem frequentia. agrum etiam subjectum, in transitum copiarum apertum, amicisque pariter & hostibus expositum, fortunis plurimos evertisse. huc accedere maxima agriculturæ incommoda; exesa passim à muribus sata, aut aggeribus ruptis mersa: ac mortalitatem pecoris. nunc si tributum intolerabile porro flagitet, publicam paupertatem fore. olim regem Philippum, florentissima adhuc provincia, cum centesimam rebus soli,*

CIↃ IↃ LXIX. *ſoli, mercibus autem quinquageſimam indixiſſet, intellecta territorii anguſtia, & tributi ordinarii gravitate, tantum* XXVIII *florenorum* CIↃ *in octennium diſtributa, imperaſſe. ac ſperare, indulgentiam tam laudatam ſibi hoc tempore in exemplum propoſiturum. quia tamen, adſectu in Belgium, quietem ejus, ac religionem avitam, maximis omnino impenſis conſervaſſet, ut agnoſcere beneficium viderentur, ſeptuaginta duo millia florenorum in ſexennium proximum offerre; ita tamen, ut duodecim, jam expenſa, ei ſummæ deducerentur; & interea tributi cæteri immunes forent. deinde etiam, ſi tempeſtas alibi aggeres diſſiparet, tum illius anni portio in ſequentem differretur.* non contento his Albano, iterum oratum ablegant. *magno turbas proximas ſtetiſſe; & expenſa* C *florenorum* CIↃ, *ut obſequium fidemque in regem tueri liceret: quam ut porro teſtarentur, concedere paratos, quantum nulli principum ſuorum unquam feciſſent. ea propter, præter* XII *illa* CIↃ *quæ ſolviſſent, alia adhuc* C *offerre, ſexennio proximo perſolvenda.* ſed cùm vir propoſiti rigidus, ne ſic quidem placatus, *niſi parerent, datam à rege poteſtatem, & arma,* non obſcure minaretur, tertium deprecatores mittunt. *eam ſibi ſpem fuiſſe, ut honeſtam orationem obtinerent, præſertim tam ingenti pecunia; quam, obſequii in regem proni, nunquam antea conceſſam, in ſumma ærarii neceſſitate, decreviſſent. ſupra illam nihil poſſe.* ſeorſim etiam quinque collegiorum præſules repræſentabant, *ſuorum bona, ſine ſummi pontificis conſenſu, ſub commercio laicorum nullo modo comprehendi. & in bulla de cœna domini, eos qui tributa permittunt, non minus quam ipſos exactores, uſu ſacrorum prohiberi. item proximo cum Carolo V tractatu, quando jus in illum rerum temporalium transferretur, à tributis gravioribus expreſſo pacto immunes habitos. nequaquam ignaros, datum regi à pontifice, ut dimidiam bonorum partem ditionum ſuarum eccleſiis imperaret. quæ res quando gravius ipſos, quam ſecularium quenquam premeret, enixe injuriam manifeſtam deprecari.* Ægerrime hanc exceptionem Albanus tulit, & bullæ ejus allegationem; quam de oppreſſoribus loqui inquiebat, non dē veris eccleſiæ patronis, inter quos locum ſibi minime poſtremum deberi. inde, accito Antverpia typographo, cum, Senatu permittente, excuſam intelligeret, graviter illi ſuccenſere, moxque certior, factum negligentia Torræi; prius eum aliquamdiu in publicum prodire vetat, deinde in annum munere ſemovet. Vt autem Vltrajectinos cogeret, quorum exemplo alii quoque jam recuſabant, legionem Longobardicam illuc mittit; in qua X Hiſpanorum ſigna erant: quîs promiſcue, nullo ordinis ullius reſpectu, hoſpitia ſua cives darent. neque excuſaretur quiſquam, præter epiſcopum, templi Martiniani Decanum, & Wyckerſlotium, ad Mariam Canonicum; cujus frater regi à cubiculo erat. Eorum effrenis inſolentia eo gravior civibus incubuit, quia, ſi non mandatum Albani, certe deſtinatio fuerat; idque illis minime ambiguum impunitas flagitiorum magis prodidit. ſed immite conſilium conſtanti patientia fregerunt; & extremo Novembri, cum præſidii anguſtiam ipſe miles quereretur, ſigna duo Amersfortiam ſunt translata. quia vero gravem omnibus decimam, & viceſimam, videret; ut inviſa nomina mutaret, *differre propoſitum velle* oſtendit; *ſi pro iis univerſim in annos ſingulos ſex ſequentes vicies centena* CIↃ *promitterent, initio facto à die* X *Kalend. Septembris, quo viceſimam, decimamque conceſſiſſent. inſuper, cum tantilla pecunia ſumptibus vix ſuffectura videretur, poſt ſexennium, altera centeſima ærario ſubvenirent.* huic rei deliberandæ menſem dedit. & initio æquior quibuſdam viſa fuit; ſed expediendi ratio, gravi pridem ære alieno, perdifficilis cenſebatur. alii opinari, *temere conſenſum dici, quamdiu Vltrajectini detrectarent; cum non aliter promiſiſſent, quàm ſi omnes acquieſcerent.* erant etiam, qui viceſimam, decimamque, leviorem exiſtimarent, *per tot profugos, & diſſidium Anglicanum, detritis vehementer commerciis.* nonnulli privatim *amplius rato abs ſe exigi* querebantur. *quippe olim inſtitutum, ut pecuniæ, à principibus rogatæ, Flandria trientem ſolveret, Brabantia quadrantem; Hollandia Flandrici tributi quadrantem; Arteſia, Hannonia, ac cæteræ provinciæ, ſextantem ſingulæ penderent. quibus temporibus bellum contra Galliam geſtum, placuiſſe, ut limitaneæ tributi expertes haberentur: nunc pacatis, valde iniquum, ut Flandriæ trientis neceſſitas, Brabantiæ quadrantis* CIↃ IↃ LXIX.

ↀ ↀ LXIX. *drantis maneat. rectius tributum omnibus legitimum distinctum iri.* contra Artesii, Hannonii, Insulani, Duaceni, Orchienses, ac Namurcenses contendebant; *à majorum instituto nil omnino recedendum.* His dissidiis difficilior rerum status, ac provinciarum diversa studia novas postea turbas dederunt. quin augente Albani odio, plurimi mutationem exoptabant; etiam illi, qui majorum religionem sequebantur. publica passim querela erat, & perpetuæ servitutis ingens metus. ac plerique ita sibi persuadere; *post decennium bonis omnibus evolutos, nondum tamen à tributo iniquissimo liberos fore.* angebat magis, quod, suspecta cujusque conscientia, curas animo occultare, nusquam profiteri ausi, cogebantur. quippe empti delatores, qui colloquiis sese hominum inserentes, innoxia sæpe verba proderent. In tam justa populi querela, aut occulta indignatione, deploratas Belgii res ad Auriacum defert Paulus Busius, tunc Leidensis urbis syndicus, post Hollandiæ advocatus; qui aliis ab Hollandiæ Ordinibus Bruxellas legatis collega datus, cum redirent domum cæteri, simulato Antverpiæ negotio, & quibusdam aliis locis, clam Dillemburgum diu noctuq; iter festinat; ibiq; Auriacum allocutus, iniquam Albani pertinaciam, & Belgarum communem offensam, multis exponit. inde biduo quam venerat discedens, suosq; quantocius subsecutus, non multo tardius in Hollandiam redit. atq; ex eo tempore crebra illi cum Swetano, ac Calslagio, consilia; & occulta nonnunquam in Albinianis, ubi ædes Calslagius habebat, colloquia fuerunt. exorientis dissidii famâ ingens profugis spes affulsit, brevi fore, ut, mutatis rebus, patriæ, ac fortunis, redderentur. Auriacus vero, nova de Belgio liberando consilia agitans, omnia rerum momenta expendit, prioris propositi fortunam correcturus. &, ut certior successus esset, cunctandum aliquantisper ratus, interim Lancelotum Brederodium, Veenhusium, Albertum Egmundum Meresteinium, Adrianum Menningum, Bartholemæum Entesium, Embisium, Ruichaverium, aliosque, naves bellicas parare jubet; classemque universam Adrianus Bergesius Olhanus duceret. qui, dum mare passim infestat, tempestate in Flevum actus, naves prius sexaginta, quæ è Dania, Sueciaque, adveniebant; mox alias XL aggressus, expugnavit: mercibusque direptis, terrore ingenti commercia concussit. eadem aliis quoque mandata. insuper ipse, nullius laboris parcus, passim omnes, quos causæ suæ favere crederet, orat, atq; obsecrat; *oppressam graviter libertatem provinciarum ne desererent.* per literas quoque ubivis locorum profugos hortatur; *tam egregiam voluntatem ut pecunia adjuvarent, sine qua frustra quicquam tentari, nec patriam liberari posse.* In hoc proposito præclaram illi operam dabant Didericus Sonoius, Albertus Vchtenbroucquius, Adrianus Swetanus, Iacobus Wesenbecius, Ioannes Basius, Reinerus Cantius, aliique. quin ut tuto commutare literas possent, inventæ arcanorum notæ; quæ neque interceptæ consilia proderent. Elizabetha, Angliæ regina, *Henricus Philippi* dicebatur. Daniæ rex, *Petrus Petri.* Navarræ, *Antonius Iacobi.* Ferdinandus Albanus, *Paulus Alblasius.* Gulielmus Auriacus, *Martinus Gulielmi.* Megensis, *Vultur.* Didericus Sonoius, *Daniel Santenus*; aut, *Nathanael Calcariensis.* Albertus Vchtenbroucquius, *Adolphus Sonnius.* Drunæus, *Gerardus Trajectinus.* Dein urbibus quoque, ac provinciis, novata nomina; & appellata Hollandia, *Aes.* Enchusa, *Triton.* Horna, *Pollux.* Medemlacum, *Castor.* Alcmaria, *Pluto.* Amstelodamum, *Saturnus.* Edamum, *Hercules.* Monachodamum, *Rhadamanthus.* Brila, *Vulcanus.* Ager Vornensis, *Aeacus.* Delphi, *Apollo.* Haga, *Iupiter.* Leida, *Mercurius.* Woerda, *Satyrus.* Dordracum, *Ianus.* Gouda, *Mars.* Roterodamum, *Aeolus.* Delfs-havia, *Achelous.* Muda, *Phœbus.* Flevus, *Titan.* Texela, *Boreas.* Vltrajectum, *Proserpina.* Durostadium, *Thetis.* Gelria, *Chalybs.* Transiselania, *Stannum.* Bommelia, *Ida.* Daventria, *Venus.* Zutphania, *Ariadne.* Campi, *Iuno.* Zwolla, *Pallas.* Arnhemium, *Io.* Noviomagum, *Ino.* Groninga, *Astræa.* Embda, *Brunsvicum.* Hamburgum, *Hedelburgum.* Dillemburgum, *Dantiscum.* Wesalia, *Hafnia.* Ac hæc XII Zodiaci signa totidem anni menses erant; dies *gradus* nuncupabantur. Albanus interea, graviter Vltrajectinis succensens, quorum pertina- ↀ ↀ LXIX.

CIↃ IↃ LXIX. ciam provinciis aliis exemplo esse ægerrime ferebat, cum insolenti valde præsidio assensum extorquere frustra sperasset, medio Decembri ad causam dicendam coram Senatu adesse jubet. id cum constanter aliquoties fecissent, multorum precibus, qui gratia in aula, & auctoritate valebant, offensam mitigare conantur. insuper ad centena millia, quæ obtulerant, alia quinquaginta addunt. sed ille, neque sic placatus, sine exceptione parere jussos, *etiam ante actorum veniam supplices postulare* voluit, *& arbitrium exspectare. aliter nec jus remissurum, nec præsidia deducturum.* quod ubi ipsis intellectum, etsi judicum haud occulta iniquitate, patientiæ obstinati, *jure porro experiri; neque, integra conscientia, infamiam tantam in se, suosque, admittere* statuunt. In cæteris provinciis id effecerat, ut è vicies centenis CIↃ, in biennium proximum dandis, singulæ partem ratam promitterent. paucis aliquot, quæ Philippi dominatum pridem acceperāt, permissa redemptio, ac Gelri quidem, quingenta quinquaginta CIↃ; Frisii, CXXVIII; Transiselani & Tubantes, XCIV; Groningenses, LX; distincta in certos annos penderent. Linganis decem CIↃ dalerorum imperata. per hæc annus exspiravit. Indies vero crescente in Albanum

CIↃ IↃ LXX. odio, vix ultra obscurus adfectus erat; & clam agitari plurima, palam per occasionem mox tentanda. sed Auriacus, explorato, pridem per ærarii inopiam se consilii frustra fuisse; quosdam etiam parum fidei constantes: qui, simul in Belgium cum exercitu advenisset, urbes se aliquot tradituros, aut auxilio adfuturos, promisissent; iterum incerta casuum experiri haud consultum arbitratus, symbolam prius ubiq; rogare; mensibus singulis, & septimanis, colligendam: etiam in ipsis Albani provinciis, ubi terrore cuncta oppleta. A Sonoio jussi hanc operam concionatores quidam præstare, qui ignoti per Hollandiam, & Vltrajectinum agrum, versabantur; & occultis domiciliis apud religionis suæ socios usi, vim pecuniæ satis magnam corradebant. quippe in communi negotio, vindicandis conscientiis, patriæq; libertati, instituto, nulli magis efficaces: cum homines forte haud indiserti, si non eloquentia sua, at pietate, facile animos commoverent. & fuerunt, qui, affectu in Auriacum, patriamque, se quoque ipsos, sanguinemq; suum, offerrent. Idem mandatum Leidæ acceperat Petrus Adrianus Wervius, & cum eo Georgius Epo; qui cum illic, tum Dordraci, Roterodami, Delphis, Hagæ, alibique, symbolam non contemnendam impetrarunt. In Frisia è selecta nobilitate, Petrus & Asinga Ripperdæ, ac Pompejus Vfkensius, ad diem Kal. Febr. Sonoio nuntiant, *nulli se antea fœderi obnoxios; neque quemquam, uti esset, petiisse: tamen bonis spoliatos, ceu communes noxæ forent. itaque patriæ suæ ergo, & libertatis, deinceps, ad vim propulsandam, Auriaco auxilia ferre certos. quæ tametsi nulla ipsis tunc in promptu, in proximam tamen Pentecosten sclopos trecentos parare velle.* Interim ad rempub. ordinandam Albanus fertur. ac Dordraci monetæ præfectum, aliumque, adulterandæ administrum, in carcerem conjicit. & illi quidem, pœna capitalis indicta; huic, ob imprudentiam ætatis, multorum interventu, gratia facta. utque porro fraudem prohiberet, Id. Martiis edicto cavet, *ne moneta quis argentea qualicunque uteretur, nisi quæ Philippo auctore cusa, aut signata esset.* Res utilissima publice visa, magis privatim ipsi quæstuosa. Inde ad religionem animum advertens, *libris vetitis plane abstinere* jubet; & Theologis Academiæ Lovaniensis dat negotium. *ut, notatis auctorum locis, quæ majorum pietatem læderent, indicem facerent*; editum postea, hac cautione, *ne in eo, sine præfecti, aut senatus, auctoritate, quisquam aliquid mutaret.* Additur curæ isti Arias Montanus, vir egregia literarum fama; qui, mandata à Philippo Bibliorum editione, recens ex Hispania advenerat. Tum typographis quoque, & ludi literarii magistris, leges præscribit. Cameraci, & Machliniæ, synodos habet; in quibus episcopi multa decrevere, secundum concilii Tridentini statuta: à quibus discedere quenquam, fas non esset. item de judiciis criminalibus multa constituit, in speciem non iniqua; quæ nullo privilegiorum, legum, immunitatum, aut consuetudinum, respectu, tantisper observarentur, donec de iis, scripto repræsentatis, plenius cognovisset. formulam quoque

sacra-

CIↄ IↃ LXX. ſacramenti proponit, iis ſequendam, qui ad judicum officium, aut aliud aliquod munus publicum, promoverentur. Per hoc tempus, cum comitia Spiræ Nemetum Maximilianus haberet, profugi Belgæ, communicato cum Auriaco conſilio, de vi, & oppreſſione, Albani conquerentes, Cæſarem, atque Imperii principes, ſupplices orant, *ut ſuo nomine apud Philippum intercederent.* idem Culemburgenſis, Bergenſis, Hornana, & Batemburgicus, fecerunt; debitum Imperii clientibus patrocinium implorantes. ac faventes è principibus multos ſane habuerunt; qui & cauſam adjutare, & orare etiam Cæſarem; *quando pars imperii Belgium eſſet, miſertus ærumnarum, pacem religionis, qua Germania frueretur, ipſis quoque procuraret. jam ſemel apud Philippum egiſſe, nec propoſitum tam laudabile deſtitueret. pergeret pacis iſtud ſtudium præ ſe ferre; ac ſuaderet porro regi, ne vim ullam conſcientiis in negotio fidei faceret: neve vita, ac fortunis, ſubditos ſupplices everteret.* Et inclinabat in rem æquam Maximilianus; cùm legati ab Albano, & Catholicæ religionis reliqui principes, optimum Cæſarem in contraria omnia agerent; *licere regi, in rebelles pro arbitrio animadvertere: neque hanc curam ad Imperium pertinere.* Tunc ſententia in Vltrajectinos lata; qua ſuffragium in comitiis clero juxta, ac nobilitati ereptum. magiſtratui urbano, aliiſq; civitatibus tertii ordinis, etiam privilegia omnia. qui, hoc quaſi fulmine percuſſi, ad regem provocant, idque Albani iram accendit. Igitur deprecatum mittunt in Hiſpaniam Gulielmum Veuſelium, ad D. Petri Decanum, antiqua pietate, & præſtanti eruditione, virum; quamvis periculoſa legatio crederetur, recenti exitio cum Montinii, tum Bergenſis, aliorumque. iſque cordate factam ab Albano injuriam regi ſupplex repræſentat, ſed Albanus, ſpreta provocatione, per literas Vltrajectinis nuntiat; *etſi poſt ſententiam latam, omnium in provincia munerum penes regem poteſtas eſſet; tamen ſingulis magiſtratuum prorogare, donec aliter facto opus videretur. interim providerent ſedulo, ne quid in jure dicendo, aut civibus regendis, reſp. detrimenti caperet.* tum provinciæ quoque præſidem, ac ſenatum, *comitia deinceps ulla habere, aut ordinum munere defungi,* vetat; Franciſcum Bothium, ærarii quæſtorem, rationes publicas Bruxellas tranſmittere, pecunias vero fiſci quæſtori tradere jubet. Hujus quoque rei certiorem regem faciunt, & quoſcunque faventes ſibi in aula ejus exiſtimabant. interim, quia intoleranda Hiſpanici præſidii ferocia vexabantur, omnino ſatisfacere Albano, & placare iratum, ſtudent. ſed illi rei Florentius Thinnius ter ablegatus, re infecta domum rediit. & obtulerant, ſi comitia antiqua daret, ac præſidium evocaret, florenorum centum octoginta millia. Rex Philippus, pontificis conſenſu, & conſilio Albani, ac ſenatus, Madriti anno ſuperiore diploma dederat XVI Kal. Decembres, quo turbarum veniam Belgis promittebat; ſed tam lata exceptione, ut paucorum beneficium videretur. illud, hactenus dilatum, nunc Antverpiæ promulgat, XVI Kal. Sextileis. In foro maximo, ante curiam, theatrum ligneum erectum erat, aliquanto ſublimius, panno oppanſum. in ſummo, ſolium magnifice inſtratum; regis locum repræſentans. in hoc conſedit, faſtu nulli legatorum in id tempus uſitato. ad utrumque latus, depreſſiore paulo ſedili, fœminæ duæ Antverpianæ, præſtanti forma; quod indicium populo erat, *jam placatum regis animum, ac clementer ipſum deinceps eſſe habendum.* prodeuntem ad gradus uſque ſtipatores deducebant; forum miles obſidebat. ita cum magno armorum terrore pacem pronunciat, gratiamque delictorum, minus acceptam, quia paucis adeo utilem, omnibus dubiam. quamobrem rari confidere auſi domum redierunt, homines nullius fere loci, quos tenuitas fortunæ, numeriq; infrequentia, tutos præſtitit. Menſe Auguſto Anna Auſtriaca, Philippi matrimonio deſtinata, in Belgium venit. proficiſcentem fratrum minimi Albertus & Wenceſlaus, & ſelecta nobilitas, comitabantur. Deducendam Cæſar dederat Ioanni Hoio, Monaſterienſi epiſcopo, & Boruſſici ordinis præfecto. Sub adventum profugi Belgæ Emerica exacti; ubi tunc Arſcotanus, ac Noircarmius, erant, honoris ergo, obviam miſſi. Cum regina Noviomagum appuliſſet, ſolenni ritu in Albani manum traditur. illic

CIƆ IƆ LXX.

Gelriæ, Hollandiæ, Vltrajecti, Frisiæ, Transiſelaniæ, Groningæ, Ommelandiæ, ac Tubantum, obvios legatos habet; matrimonium novæ nuptæ gratulantes, tum egregia quoque munera offerentes. inde, Albano deducente, Antverpiam abiit; ubi regio plane apparatu excepta, à cæteris Belgii ſui provinciis, ultra Moſam, & Scaldim, poſitis, vota itidem, ac munera, accepit. Hinc profecta in Zelandiam, claſſem Fliſſingæ conſcendit; ducente Maximiliano Boſſuvio, maris præfecto. In Hiſpaniam abeunti comites ab Albano dati, Ferdinandus Toletanus filius, Rodericus Toletanus, & Chriſtophorus Mondragonius, cum legione ſua eam ob cauſam Daventriam evocatus. Ipſe Albanus, cum & antea ſucceſſorem dari ſibi à Philippo poſtulaſſet, id potiſſimum nunc agebat, ut novam dominam ad regem maritum deducere liceret. ſed obtinere commeatum non potuit. Dum hæc fiunt, ſedulo Auriacus de reſtituendo Belgio agitare. pridem naves plurimę, ejus juſſu, mare commerciis infeſtum reddebant. nunc de urbibus quoque capiendis cura erat. itaq; clanculum per Sonoium Enchuſam ſollicitat: iſque pene rem perfecerat, occupatis civium plurimorum animis; cum obortum tamen aliquod improviſo impedimentum, ſummo, quod mirandum valde, conſilii ſecreto, in ſeſquiannum differre coegit. Interim ſymbolæ in Hollandia boreali, duorum maxime concionatorum opera, per pagos plurimos inſtitutæ; & conventicula item crebra, nullo Albani metu, habita. Illi ad populum commeare frequentiſſime, & periculum alternare: literas ferre, ac referre; quæ interceptæ, ne arcana conſiliorum revelarent, de frumento, aut commercio aliquo ſimili, agere viſæ. id vero commercium urbes erant, Horna, Enchuſa, aut Medemlacum. pariter in auſtrali Hollandia de Dordraco occupando, Brila, Roterodamo, Delphis, agitatum. in Tranſiſelania, de Daventria, Campis, Zwolla. Sed conſilia hæc, impedita, aut non tentata, irrito in hunc annum conatu fuere. Quia autem naves bellicæ inſolentius piraticam exercebant, ut infamiam belli ſui emendaret, dato illis præfecto Lumbreſio, edictis pluribus licentiã adſtringit. inter cætera, laudabili virtutis exemplo, *procul ambitione omni, & avaritia, boni tantum publici curam habere* jubet; *neque militem, niſi famæ integrum, legere: criminiq́, aut lictori, non obnoxium.* tum concionatorem ſingulis item navibus imponit; qui pietatem, & ſacras preces, exerceret. Non multo poſt, diverſis temporibus, naves circiter quinquaginta, varie onuſtas, invaſerunt. Ductores dati, Lancelotus Brederodius, Adrianus Menningus, aliique. Valentinianis tria Germanorum millia in præſidio agere; & ſtipendium, diu debitum, per tumultum flagitantes, Lodronio, ac ductorum nonnullis, vincula injicere. idque Albanus indignatus, ſtipendii parte per legatum, & venia, data, in auctores clam inquirit. mox Antverpiam, in ſpem reliqui, evocatos, cum haud longe ab urbe abeſſent, immiſſis Hiſpanis, ſeparata tumultus capita ante arcem gladii, aut laquei, pœna afficit; cæteros exauctoratos, ſine ſtipendio ac commeatu, Belgio excedere jubet. hoc Septembri menſe geſtum. Novembri proximo, cum graviſſima tempeſtate rupti aggeres, plurimum paſſim per Belgium aquarum exundavit; multiplici hominum, ac pecoris, ſtrage. merſa paſſim templa, domuſque, & ager pene univerſæ Friſiæ; vix urbibus ſalvis, quæ aquis undique circumſeſſæ. triſtis rerum facies erat; pluribuſque interceptis, nonnullos ædium quarundam tecta, aliaque faſtigia, aut trabes innatantes, ſervarunt. In tam magna calamitate egregium pietatis ſpecimen Caſpar Robleſius Billius dedit, provinciæ præfectus, qui Groningæ tunc agebat. quippe præclaro in miſeros affectu, paſſim nutantibus, aut excelſa quæq; complexis, navigia ſubmiſit, quibus à morte præſentiſſima triſtiſſimas fluctuum reliquias reduceret. inſuper, reip. miſertus, quæ aggeribus, aut cataractis, reparandis juſto gravius premeretur, anni ſequentis tributum remiſit. &, homo Luſitanus, antea odio gentis inviſus, tam inſigni beneficio, animos omnium ſibi obſtrinxit. Vix æſtimari clades poſſit; & periere in ſola Friſia hominum fere XX CIƆ. nec immunis Flandria fuit. Grevelinga, Dunkerka, Neoportum, Oſtenda, Watervlietum, aliique pagi, experti. concuſſæ vehementer Brugæ.

ↀ Ↄ LXX. eversa cataracta Gandensis, quæ Sassa vocatur; & Gandavum ipsum usque, ad Cæsaris portam, aqua excurrit. Minus periculi Brabantia habuit, si Antverpiam excipias, & pagos aliquot, Scaldi vicinos. In Zelandia, pręter reliquam pecorum, aggerumque, cladem, hominum ↀ ↀ ↀ absumpta. Gravissime vero Hollandia quoque laboravit. Roterodami, ac Dordraci, aliisque in urbibus, ad tertium pedem aqua plateas supergressa est. ad Papendrechtum; & in insula Crimpensi, septem locis disjectus agger, incredibile quantum hominum, pecorumque, abripuerit. Pagos, mari adjacentes, eadem procella invasit; ac potissimũ Scevelingam, ubi eversæ ædes CXXVII. naves, in littore stabulantes, statione sua ejectę, per plateas, ceu Oceano, ferebantur. & ingressa templum aqua, supra tertium pedem alta, in ipso sacrario gravem è ferro cistam subvertit. Immane damnum Amstelodamum etiam accepit; & qui Mudam ducit agger, tredecies perforatus. Partem cladis provincia Vltrajectina sensit, & Hollandia Borealis, insulæq; adjacentes. Zypæ è CIV ædibus vix relictum quicquam fuit. Caninam silvam, miraculum loci, rupto exteriore aggere periclitantem, interior moles, tam immanis, vix servavit. Certe Belgio luctuosus iste casus; & qui, præter cæteram jacturam, hominum supra centum ↀ intercepit. Hispani justæ sanctorum iræ rem ascribere; quorum imagines temere Belgæ violassent. sed simplicius ipsi Belgæ judicare, nec vindictæ eos cupidos arbitrari: nulli tamen dubium erat, irati ob peccata Dei indicium esse. Multum hæc res consilia Auriaci perturbavit. nam de Enchusa capienda, aliisque Hollandiæ urbibus, cogitabat; jamq; in Amasia flumine naves, copiæque, paratæ; & in Anglia item Lumbresius classem instruere. sed, quia tempestas aliquot naves valde afflixerat, & egressę ripas aquæ incertum nautis alveum fecerant, dilatum necessario propositum. mox objectum aliud quoque impedimentum. Ioannes Basius, qui literas ad senatum, & mandata, allaturus exspectabatur, vix IV Non. Decembris Embdam venit. quo tempore, Euro flante, obortum gelu intensum fuit. & Lancelotus Brederodius, qui, negotio in se recepto, cum quibusdam navibus præcesserat, Texelam insulam occupaturus, ejecta ex imo mari glacie, irritus profectionis, ægre rediit. Entesius, Mentheda, & Ruichaverius, quo evasissent, aliquamdiu ignoratum. ac Ruichaverius, in Flevum delatus, naves quinq; obvias invadens, redemptionem vectoribus imperavit. Hinc Embdanus, ceu illato ditioni suæ damno, offensam prætendens, naves XI detinuit, ac cum iis nobiles Frisios, Mepsium, & Iensemam, abbatemque Heumelium, quem è Frisia captũ abduxerant. insuper Theodoro Bremano vincula injicit, & arctam navibus custodiam apponit. Hoc rei eventu, ut impensæ minuerentur, retentis navibus, militem dimittere placuit; sed non spem occupandæ Enchusæ, quæ in occasionem dilata. Adhuc clam consilia erant, neque quicquam ad Albanum emanaverat; eoq; enixius occultata, ne ille, aliqua suspitione, interea præsidium imponeret, ac successus spem eriperet. Embdani factum Sonoius Auriaco per literas exponit; interimq; ex Haio & Vnico Manningis fratribus, uno Embdæ, altero Nordæ præfectis, *rem à Cæsare mandatam* intelligit, *& Embdanum dilaturum etiam fuisse, nisi certo per Monasteriensem episcopum comperisset, eas Albanum invasurum; aut, gelu impeditas, exusturum. ideoque, quum primum salva existimatione posse videretur, prævertendum existimasse. maxime, si conventu proximo circulorum rata Auriaci mandata haberentur. graviter conquestum Albanum, quod piratas adjutasset. & libellos septem traditos, quis deberet respondere. insuper, non observatam usquequaque militiæ disciplinam; &, nulla ductorum reverentia, in amicos, pariter atque inimicos, incursatum. ac potissimum Basii culpa id evenisse; qui promiscue, in paucas sæpe septimanas, auctorasset homines per egestatem flagitiosos, quique arma in prædam verterent: cumque sacri Imperii subditi, de illato sibi damno conquerentes, reddi bona postularent, his ferociter respondisset; alios, ne responderet, eluisset.* Mense Decembri Hermanus Ruterus, pridem institor boarius, vir audacia insigni, solis tribus comitatus, Lovestenium, arcem prope Gorcomium sitam, in Bommeliensi insula, ↀ Ↄ LXX.

CIↃ IↃ LXX. inſula, ad Moſæ & Vahalis confluentes, ſub veſperam habitu Franciſcano ingreſſus capit; ac, præfecto cæſo, aliquamdiu tenuit; dum ſperatum à Bergenſi auxilium adeſſet, quod gelu impeditum. interim cum XXIV commilitonibus locum munit. Ad rei nuntium miſſus à Roderico Toletano Silva Ducis Laurentius Perea cum ſclopetariis CL, & haſtatis x. iſque ubi ad arcem adveniſſet, deditione poſtulata, cum negaret Ruterus, adductis tormentis, vim tentare. Suorum virtutem egregia oratione Ruterus accenderat; certumque omnibus, *extrema pati: & honeſtam potius in armis mortem, quàm infamem lictoris manum experiri.* Primo adventu, cum pro muro nullæ excubiæ agerentur, petitis è loco vicino ſcalis, duplice, quæ interjacet, foſſa clanculum ſuperata, præſidiarios intra arcem Hiſpani compulerant. inde, impetu facto, cominus utrinque pugnatum eſt. tandem per appoſitas ſcalas ex altera parte irrupere, obvium quemque obtruncantes. Ruterus ſe in conclave recipere, ſparſo in aditu pulvere tormentario, ac, romphæa acriter pugnans, irruentes ſuſtinere: ita ut viri fortitudinem ipſe hoſtis miraretur. ad extremum, edita ingenti ſtrage, vulneribus obrutus, injecto in pulverem igne, ambuſtis oppugnatoribus, glorioſa morte occumbit. mortui caput, Silvam allatum, patibulo affixum fuit. capti è ſociis decem & ſeptem, atq; Antverpiam abducti; moxque ex his ſuſpenſi quindecim, duo in rota excarnificati. Conſilium Rutero erat Gorcomium etiam; ac Worcomium, fluvioſque occupare. & è civibus nonnulli conjurarant; qui valde angi, ne proderentur. verum id, Ruteri morte, apud quem chartarum indicia nulla omnino deprehenſa, occultatum. Adjuverat negotium inter primos Hadrianus Hovelius, vir conſularis, tunc in Cliviam profugus, & Vchtenbroucquio, Weſenbecio, Sonoio, Cantio, aliiſque, arcanorum particeps. Circa id tempus res ridicula plane accidit, in qua animi moderati ſignum ab Albano datum. Lovanii declamator quidam ejus laudes, ceu ob Belgas, Germanos, Italos, Gallos, atque Mauros debellatos, putide ſatis, & ad auditorum nauſeam, memorabat. qui cum hominem ingratæ eloquentiæ inconditoſtrepitu exploſiſſent, idque affine contumeliæ videretur, angi animis Academiæ profeſſores. CIↃ IↃ LXX. utque offenſam declinarent, Elbertum Leoninum, & Ioannem Wameſium, primi loci nominiſque jureconſultos, Bruxellas deprecatum mittunt. hi cum factum multis verbis excuſare niterentur, edito ab aſtantibus ſtrepitu viciſſim turbati, ab Albano dimiſſi fuerunt. neque is ulla ultra ira contumeliam vindicavit.

Anno ſequente, explorato quid Sonoius, CIↃ IↃ LXXI. & Haeſtrechtius, molirentur; apud ducem Clivienſem, ac ſenatum, per literas queritur, *homines noxios, & turbarum contra regem irritamenta, in ſua paſſim ditione tolerari.* Megenſis quoque, Gelriæ præſes, ſenatui nuntiat; *captivos aliquot pridem per tormenta faſſos, Vlſtæ expugnationem, & Herenbergæ, Sonoium, ac Drunium, adjutaſſe; illum vero, etiam pecunias, bello contra regem gerendo, corrogare. ideo petere, uti pœna crimen afficerent; aut, ſi negligant, ſe, quod facto opus eſſet, curaturum.* Inde veritus Clivienſis, ne conſilium invadendæ Emericæ, ubi agebat Sonoius, Albanus caperet; Stephanum Stenium, urbis prætorem, capere Sonoium, ac Drunium, jubet. iſque noctu poſtridie Eid. Febr. quinque lictoribus comitantibus rem aggreſſus, neutrum in ædibus comprehendit. Sonoius, urbe forte abſens, à Maria Malſena uxore monitus, ut periculum evitaret, aliquantiſper emanſit: graviter apud Cancellarium, Gulielmum Leium, aulæ præfectum, & Ioannem Laurimannum, queſtus; *ſe indigenam, & equeſtri dignitate, nulla principis ſui offenſa, præter juſque faſque opprimi. permittendum omnino fuiſſe, ut anni iſto ſeculo decimi beneficio juxta alios frueretur. hanc vero tam juſtam querelam ad ordinem equeſtrem comitiis proximis deferre ſtatuiſſe.* Intercedere etiam Hermannus Nuenarius; litteraſque ad ſenatum univerſum, ac Cancellarium, & nonnullos ſenatorum ſeorſim, ſcribere; quîs effectum, ne quid ſequius in Sonoium, in præſens quidem, tentaretur. Menſe Martio naves grandiores XXX, quarum VIII commeatum à Ludovico Naſſovio acceperant, piratæ invadunt. In Flandria Miegenus, & Blommartus, per Petrum Ryckium clam officia ſua deferunt,

copiis

CIↄ Iↄ LXXI. copiis in agro Aldenardensi comparandis auctoramentum postulantes. *in promptu magnam prædam, tanta opulentissimarum abbatiarum, aut monasteriorum, per agros circumjectos frequentia. Ronsæ S. Hermetis capulum C florenorum CIↄ æstimari. in propinquo ingens nemus, ubi occultari copiæ possent, tum illic parari faciles, tum Schorsæ, Marcæ, Meldæ, Edichovii, Quarmontii, & Sulsecæ, quibus locis conciones clandestinæ habebantur. his accessuros quoque alios, qui Gandavi, Tornaci, & Aldenardæ, clam patriæ libertatem agitarent.* sed hic conatus, etsi dato ab Auriaco auctoramento, sine successu postea evanuit. Petrus Arlerius itidem secreto, jussu Auriaci, de Camporum, Daventriæ, Swollæ, Zutphaniæ, aliarumque urbium, deditione cum civibus earum agere; quæ non ita difficilis foret, ipso mox cum magno exercitu adventuro. atque ut is consilia eo dirigere posset multo certiore eventu, pecuniam, aut obsides darent. Sonoius, & Vchtenbroucquius, Vltrajectinorum animos tentant, hortanturque; *considerarent gravissimas ærumnas suas; quas jugo excusso, cum libertate commutarent. id præstare, quam tam duræ servituti obnoxios sese, ac posteritatem, habere. ab Albano nil aliud agi tam immani tributorum indictione, quam ut, omnibus in extremam egestatem dejectis, resurgendi postea potestatem adimeret. in procinctu Auriacum esse, qui Hispanis urbem, arcemque, eripere velit; & rationem pridem ostenderit, libenter ipse obsequuturus, si quid rectius, aut facilius, excogitassent.* Ejusdem mandato Nicolaus Camerlinus, in Hollandiam profectus, Iacobum Duvenvordium Warmondanum, Othonem Egmundum Kenenburgium, Benthusium, aliosque è nobilitate pariter ac cives, rogat, in sua idem provincia facerent, ubi cum exercitu Auriacus adesset. Hæc consilia, non sine ingenti periculo agitata, ita tamen clam Albanum fuerunt, ut egregio post eventu imprudentem plane oppresserint. sed Vltrajectinis, arce munitissima, & præsidio valido, insessis, audacia defuit. omnia extrema patiebantur, concussiones, contumelias, stupra, latrocinia. quodvis flagitium impune erat. sæpius apud Albanum questi, cum nil agerent, tum ad regem ecclesiastici querelam deferunt; utq; semel tandem liberentur, supplicant. CIↄ Iↄ LXXI. sed ab eo ad Albanum rejecti, frustra se esse animadvertunt. jam XX totos menses quidvis passi, nec spes ulla miseris reliqua; cùm tanquam è machina Deus subito casu oppressos liberat. Augeri indies naves bellicæ Auriaci, & ingentem sæpe prædam mari abducere. eam ob causam metuens Albanus, ne in littore locum aliquem occuparent; cohortes aliquot desinente mense Martio Leidam inde, & Alcmariam, ire jubet. moxque reliquas, postridie Non. Maji evocatas, Delphis imponit. &, quia navibus bellum incœptari, ipse suas item instruit. Ex his unam, egregie armatam, Sigebertus Franciscus Medemlacenus, & Eligius Rudanus, Auriaco tradunt. qui explorato, augeri quotidie Belgarum in Albanum odia, iterum cum illo experiri statuit; & auxilium ab amicis per Imperium totum petit, varieque classem parat. qua instructa, magni aliquid præstitisset; si, quod enixe operam dabat, imperia ejus valuissent. sed homines, odio & licentia juxta feri, leges, & ductores, spernere; veteremque disciplinam conculcare. eoq; effectum, ut militiæ tam corruptæ præfecturam nemo in se, dignior paullò, admittere vellet. Sperans autem, si quem alibi à quoquam principe, restaurandis navibus suis, portum impetrare posset, tum se melius rem navalem correcturum; connivere, & pœnam differre, coactus fuit. Etiam à principibus quibusdam per legatos adversus vim Albani auxilia petiit. in Gallia fratre, Ludovico Nassovio, usus est. in Daniam, & Sueciam, Didericum Sonoium, Hermannum Merium, & Ioannem Clusium misit; vetitos tamen, Daniæ regem quicquam rogare: nisi id legato Gallico, Carolo Danzæo, videretur. hique cum Hafniam VIII Kal. Iunias appulissent, ut jussi erant, Danzæum consulunt. isque edocet, *nihil à Dano exspectandum, qui Petro Oeckslo ab arcanis uteretur. nec spem esse, qui jam intra regnum agenti extraneo militi commeatum denegaret, eum aliunde advenienti concessurum; maxime cum pridem etiam, firmandæ veteri amicitiæ, ab Hispano legatus adfuisset. insuper armare naves, quæ adversus piratas quosvis mare suum, cujus fines quàm latissime ipse extenderet, tutarentur.* quamobrem

CIↃ IↃ LXXI. obrem auctor esse illis, ut discessum maturarent. quem adjutans, navi Rupellanæ eos imposuit. itaque avecti in Sueciam, Stocholmium, ubi aula regis, postridie Kal. Iunias venerunt. cumq; ab urbe rex abesset, unaque cum eo Pontus Gardius, cum quo consilia communicare jussi erant; Sonnebenum, Gardii pagum, quo vocatum ad epulum regem post biduum adfore intellexerant, abierunt. ubi quid venissent effatos, ceu minus idoneo epuli tempore, Stocholmium rursum, quo rex brevi reversurus, discedere suadet. solum Clusium apud se retinet. IV Eid. missus à Gardio Ioannes Moinius ipsis nuntiat, *certum de legatione regem; sed decernere nihil posse, nisi gnarum, quo loco res Moscoviæ essent: & bellum illa, an pacem, agitaret. ab ea sua consilia pendere; nec militem alias necessarium dimitti integrum. difficile insuper, annonam navibus procurare. Cum fratre Carolo tamen conferre, ejusque affectum clam explorare velle. &, quando nuper ab Hispaniæ rege, atque Albano, legatus amicitiam orasset, tutius fratri persuasurum, ut negotium totum in se reciperet.* Pro hoc beneficio prolixe Gardio gratias agere Moinium rogant; & nonnulla, utiliter apud regem differenda, suggerunt. *ac si, palam Auriacum juvare, anceps putaret; quod periculi minus haberet, fratre Carolo uteretur.* ad hæc literas ad Gardium addunt. Interim cum Sonnebeno Gardius rediisset, nec rem diligenter satis accurasset, per Moinium conqueruntur. *illudi sibi, frustraque tempus eximi, in negotio tanti momenti, & maturando.* id postquam ei relatum, ut culpam amoveret, XV Kal. Iulias Swertzium eos ad regem abduxit. illic admissos rex interrogat, *clam, an palam, audiri vellent.* cumque, *clam malle*, respondissent; jusso secedere comitatu, præter Mareschallum, & Gardium, literas ab Auriaco exhibent. quas cum legi ipsi orarent, rex respondit, *legationis testimonium se agnoscere; jamque ante edoctum esse, ab Auriaco oratores advenire.* tum, latine allocutus, si quid vellent, paucis enuntiare jubet. itaque, data fandi copia, supplices exponunt; *virtutem ipsius effecisse, ut rem æquissimam, & orbi Christiano utilem, Auriaci mandato orare auderent. non dubium esse, quin de Albani, primi antea Maurorum inquisitoris, in Belgas crudelitate audiisset. advenisse cum magnis copiis Hispanorum, & militum exoticorum, quibus oppressas Belgii provincias adeo graviter vexaret, ut nullum sævitiæ genus esset, quod non passim intentasset, nullo populi, aut procerum, discrimine. tyrannidi autem, ut tanto licentius grassaretur, violatæ religionis culpam prætexere. atque hoc crimine regi suo omnino imponere. quin, firmandæ tam iniquæ dominationi, in urbium plerisque præsidia, aut arces, posuisse; contra Belgii jura, ac privilegia, quæ rex à majoribus tradita sacramento confirmasset. Igitur coactum summa necessitate optimum principem, quando sæpius tentatus Philippi animus nullum rationi, aut precibus, locum faceret, occurrere Albano; &, restaurandæ libertati, arma adversus tyrannum sumere. quando autem animus ejus erga rempub. Christianam, & cura, in aperto essent, eamque ob causam facilem afflictis, ac benignum, fore confiderent, supplicatum advenisse, ne desereret justam adeo piamq; causam, quæ ad omnes orbis Christiani principes pertineret. quippe Albanum, subacto Belgio, cætera quoque, quamvis longe dissita regna, eodem religionis prætextu, invasurum. idque ex fœdere Bajonensi anni* LXII *satis manifestum esse.* Ad hæc verba rex respondet, *& amare se Auriacum, & calamitatem Belgii deplorare. ratum autem, Philippum regem, principum aliorum monitu, clementius multo acturum fuisse. quod quando aliter evenisset, cum Carolo fratre deliberaturum, sine quo nil constituere posset: ac responsum intra octiduum Stocholmium missurum. interim, si videretur, ad eum proficiscerentur, & consilia conferrent; nec id sibi ingratum fore.* Illis dicentibus, *etiam hoc Auriaci mandatum esse, atque ad ipsum literas ferre*, rex rogare argumentum; cumque responderent, *commendatitias tantum esse*, honeste dimissos è familia sua nobilem, arcisque præfectum, comitari jubet. jamque in procinctu erant, cùm per aulæ præfectum mandat, *si quid ultra jussi essent, ipsi exponerent: aut, si mallent, per literas significarent, quo rectius negotio animum adverteret.* igitur ad regem scribunt, *cùm antea legationem summatim tantum enarrassent, id nunc pluribus facere certos. ac denuo submisse orare, si palam ipse auxilia mittere non consultum existimaret, Carolo fratri partes traderet; qui, illustri virtutis exemplo, egregiam* CIↃ IↃ LXXI.

famam

CIↃ IↃ LXXI. *famam in prima ætate ad exteros transmitteret. idem proximis Galliæ bellis quosdam Germaniæ principes fecisse. quod si neque hoc expedire regni sui rebus videretur, hominibus extraneis, quorum certa fides, consilium permitteret, à quibus naves impetrarent. tum militem quoque peregrinum, & portum Elsburgensem, concederet.* x Kal. Iulii Novicopium ad Carolum venerunt; ac postridie ad eum admissi, eadem, qua apud regem fratrem, oratione utuntur. *notam orbi Albani tyrannidem, cui objicere se Auriacus pararet. sed cum vires egregiæ voluntati impares essent, auxilia oratum ablegasse, quem bene sibi velle, & reip. Christianæ ex animo studere, confidebat.* Laudare orationem Carolus; &, *gratum esse Auriaci judicium. jam diu Albani superbiam, ac ferociam, fama accepisse, & Belgii ærumnas commiseratum. quas si quid levare posset, cum rege fratre consulturum, ad quem iter instituebat.* Cum recessissent, eo ipso die redire jussi, ac mandata plenius referre, postridie apud Carolum verbis pluribus legationem repetunt. ac seorsim plus duabus horis Sonoius cum eo colloquium habuit. Cum Stockholmium venissent, Carolum illic exspectaturi, Gardium iterum, & Carolum Mornæum Varennium, accedunt; quibus ante discessum, datis ab Auriaco literis, negotium commendaverant. ibi cum Mornæus diceret, *constare sibi voluntatem, nec bono publico quicquam anteferre;* Gardius interpellavit, *vidisse capita, quæ misissent; & multum de iis cum rege sermonem fuisse: cui naves concedere visum non esset, ob Erici prædecessoris æs alienum, quod in regni perniciem contractum. dein, si Scotis in solutum naves daret, è vestigio alios quoque debitum flagitaturos. atque hunc contrahendi modum cum contemptu regis conjunctum esse. tamen naves permissurum, si de pecunia, in diem certum repræsentanda, mercatores caverent. ad commeatum quod attineret, eum curare minime posse. ita pridem, cum in Prutenos duæ mitterentur, penuria reverti coactas. quod portum Elsburgensem peterent, eum bona fide promittere.* postridie reversis, *non propositum se mutare* Mornæus ait; *& adfuisse ductores Scotos, qui rogarent, daret operam apud regem, ut stipendii reliqua,* LXXX *dalerorum* CIↃ, *solverentur. respondisse autem, percontaturum ipsos, si naves tres quatuorve rex daret, an, quod Scotis placuisset, transferri in se illas vellent.* Biduo post nuntiare Gardius, *nolle regem ipsis naves dare, velle Scotis. Igitur cum illis primum agerent. ac nisi inter se convenirent, ne eos quidem accepturos.* dicente Sonoio, *in alieno territorio, sine principis voluntate, legere militem non licere, eoque prius veniam à rege impetrandam;* respondere ille, *visum ipsi, ut cum Scotis transigerent.* itaque cum iis actum, ut si tres quatuorve naves bello instructæ in portu Elsburgensi sisterentur, has acciperent eo pretio, quod Stocholmii, à delectis utrinque arbitris, æstimaretur, Auriaco deinceps militaturi. & equites IↃ C pedites CCCC imponerent. ac illis quidem, qui plerique è nobilitate, etsi pedestri militia, equestre tamen, novem in mensem dalerorum, stipendium daretur: itidem ductori peditum, & legato. quippe tale à Sueco habuisse. & singulis trimestribus exhiberetur, cum primum urbem aliquam, aut portum, occupassent. sed post colloquia pluscula, cum promissis multiplicibus varie res protracta fuisset, tandem Erbovillius, aulæ Caroli præfectus, & Lubbertus Covelius, consiliarius, XIII Kal. Augusti, Caroli nomine denuntiant; *dolere ipsi, quod destinata Auriaco auxilia negare cogeretur. perturbatas res Livoniæ, quibus succurrendum esset. insuper imminere etiam cum Poloniæ rege bellum. ea propter naves ullas, militemve auxiliarem, dare non posse.* Ad verba sua Caroli etiam literas addunt; quîs se ille apud Auriacum excusare. Postero die ad Petrum Brahæum Wissinxburgium, & Nicolaum Guldensternium, cancellarium, vocati accedunt. ibique, segregato comitatu, Wissinxburgius illis exponit. *accepisse nuper regem de afflicto Belgii statu, cui suppetiæ ab Auriaco postulatæ. nec alienum ab his animum. sed tam bonam voluntatem antiquum cum Hispaniarum rege fœdus impedire, necdum sibi violandum. huc accedere ingruens bellum, per quod justa excusatio. cætera benigne erga Auriacum affectum esse.* Sic dimissi, de portu tamen Elsburgensi cum serio agerent, ejus usus per tempestatem, aut aliam quamvis causam honestam, vix permissus. In discessu Clusium illic reliquerunt, cum thalassiarchi vicario actu-rum, qui per Ioannem Coloniam centurionem Auriaco fidem operamque suam obtulerat. ita irrita legatio fuit. Nec ces-

CIƆ IƆ LXXI.

ſare tamen Auriacus, & auxilia ubique locorum ſollicitare. ac nonnulli, Albani odio, ſi exercitum ad urbes adduceret, ut facilior expugnatio ipſi eſſet, ędibus ſuis ignem ſeſe injecturos polliciti erant. Gulielmum Bloſium Treſlongum, qui poſt prœlium ad Gemingam in Edſardi Embdani familiam ſe dederat, duas naves armare juſſit. iſque, petito ab Edſardo commeatu, Embdam profectus, & ab Anglo quodam navem bello inſtructam V CIƆ florenis mercatus, cum, Robollio in Angliam miſſo, qui inde abduceret, ipſe Embdæ rebus ordinandis hæreret, magiſtratum per literas Edſardus comprehendere hominem jubet. qui ocius obſequens, in vincula conjectum Lerortium mittit. ibi per trimeſtre amplius, arcto admodum carcere detentus, ſpondente Agatha Beninga Oplewertia, injuſſu Edſardi Embda non ſe exiturum, vix dimiſſus, poſt trimeſtre amplius alterum, de injuria, & vi, queſtus, quia non judicaretur cauſa, clam diſceſſit. Ante urbem aliquot Auriaci naves erant. has præfectus maris Boshuſius mox invadit: & urbani Lumæum quoque ejecerunt. Vltrajectini, etſi evocato præſidio, metuebant tamen, ne ſub hiemem, profligatis Auriaci navibus, reduceretur; quod futurum rumor ferebat. hanc ob cauſam, ut periculum anteverterent, quando occluſæ Albani aures, per Veuſelium, nuper in Hiſpaniam profectum, id ne fieret ſupplices à rege petunt. *obſequio in ipſum, & patrem Carolum, gratiam faceret, cujus exſtarent præclara exempla; ac pridem Megenſem cum univerſa legione tutelæ cauſa ultro in urbem recepiſſe. poſtea Albanum Longobardicam impoſuiſſe. cujus licentia, ac ſuperbia, omnino ſumma; quam flagitiorum impunitas etiam auxiſſet, impenſa in hanc* CC *florenorum* CIƆ; *adeoque ærarium ſuum attriviſſe, ut cætero tributo par non eſſet. præterea in urbe, longe à limite remota, & quam arx munita ſatis in officio contineret, præter præſidium ordinarium aliud nullum opus eſſe. itaque ne innoxios homines, & obſequii conſtantes, gravius premeret.* Et rex juſtis precibus motus Albano mandat, *ne ſubditos ſuos ſine juſta cauſa præſidio vexaret; maxime Vltrajectinos: quibus ea res pernicioſa. id pergratum ſibi fore. ſi neceſſitas tamen exigeret, negotium omne præſentis ipſius arbitrio permittere.* Ante biennium pro viceſima, decimaque, imperata vicies centena CIƆ florenorum in annos duos obtinuerat. id tempus cum nunc fere elapſum; conſilia priora revocare ad animum ſtatuit. Explorata quidem illi Belgarum odia; ſed, vir rigidus, & offenſæ, dum metueretur, ſecurus, propoſitum urget; recuſandi audaciam tot jam arcibus, & præſidiis, ſat coercitam arbitratus. Igitur pridie Kal. Sextileis idem edictum, ſed in ſpeciem moderatius, denuo proponit. id cum ſumma querela exceptum; quam annonæ, rerumque omnium, maxima caritas aggerabat. &, *quo tempore vitam tolerare perdifficile, tributa intendi, iniquiſſimum* videbatur. Exiſtimarant *decimæ loco vicies illa centena* CIƆ *ſuffectura.* ſed dicere Albanus, *id in Hiſpania aliter acceptum; magiſque regi conceſſam ſemel decimam placere.* Hic cum Viglius, Schetus, aliique; reponerent, *non omnino ab Ordinibus conſenſum: inſuper periculum eſſe, ne hac ratione ſecundæ centeſimæ quadragies centena* CIƆ *amitteret*, ſtomachatus, *verum illos dicere* negavit: iterato aliquoties juramento, *invitis omnibus exacturum. conſiliarios, qui populum contra concitarent, aut defenderent, inſtar perduellium eſſe. intereſſe regis, ne, noxio principibus exemplo, illuſiſſe majeſtati ſuæ populus, & promiſſa per ludibrium immutaſſe, cognoſceretur. daturum conſilio ſanguinis negotium, ut ceu de perduellibus cognoſceret. magnam omnibus, ac potiſſimum Flandriæ Ordinibus, qui Auriaco, aut Egmondano, non minus peccaverant, factam gratiam. placando regi decimam fuiſſe, quam promiſiſſent. longe plus conquiſiturum, ſi, quod jure optimo poſſet, bona cujuſque ſub haſtam miſiſſet.* Plurimum id Hollandiæ Ordines anxios habuit; &, indictis Hagæ comitiis, deliberarunt, quo pacto Albanum à propoſito divertere poſſent. Amſtelodamenſes, admittere promulgationem primo dubios, tamen Albani metus impulit. nihilominus referri per apparitorem curant; *edictum publice univerſis, ſibi privatim maxime grave. ex quo in ſuperiorem indictionem conſenſiſſent, damna plurima terra marique à præmiatoribus, & piratis, tum ab aquis, anno proximo menſe Novembri, accepiſſe. deinde extraneos quoque principes naves, merceſque, varie detinuiſſe. ad has clades accedere rerum caritatem, & reliquum æris alieni, adhuc pendendum, ut ab arce, & milite Hiſpano, libe-*

ↀ ꟾↃ LXXI. *liberam commerciis urbem præstarent. præter hæc si decimam etiam, & vicesimam, exigere pergat, salvam amplius civitatem esse non posse. quamobrem promulgationem alia lege admittere non posse; quam ante biennium, cum cæteris Hollandiæ Ordinibus, fecissent.* Id Albanum valde offendit; & ad provinciæ curiam in jus vocatos aliquot florenorum CIↃ mulctari voluit. Egerunt causam Ioannes Treslongus, & Nicolaus Diertius, uterque celebri tunc in foro facundia: sed per judices metu obnoxios secundum Albanum lis pronuntiata, & reis XXV florenorum CIↃ mulcta indicta. à qua sententia cum ad senatum Machliniensem provocarent, isque ad Albanum rejiceret, consultum non rati, eundem actorem judicemque experiri, negotium intermisere. sed tam rigidam Albani voluntatem obortæ statim turbæ mutarunt, aut impedierunt. Cæterarum provinciarum eadem querela erat. & per legatos deprecari singulæ, *ne propositum exequeretur. quod si faceret, brevi remp. nullam habiturum. potius aliud tributum imperaret, minus publice perniciosum.* quædam exceptione uti, *non aliter se indictioni acquievisse, quam si communis consensus foret. nunc quando Vltrajectini recusarent, nec se teneri.* Vrgere nihilominus edictum Albanus, & vehementer succensere Vltrajectinis, cum quod novo se tributo opposuissent; tum quod de sententia lata ad regem provocassent; & de ipso, pariter ac præsidio Hispanico, conqueri apud eum ausi fuissent. Præterea soli etiam legatos ad hæc comitia mittere neglexerant; quod graviter interpretari, ceu exemplo audaciam aliorum excitassent: cum consilia tamen nusquam contulissent, & aliam provinciæ suæ rationem crederent, quæ nuper sponte in Caroli V potestatem certis conditionibus venisset. itaque sine regiarum literarum respectu, per quas parcere illis jubebatur, quamvis nullo circa urbem hoste, & infesto per Auriaci naves littore Hollandico, Harlemo, Delphis, Leida, Brilaque evocatos Hispanos Vltrajectum commeare jubet. Erant universim signa VIII, sex priora, è legione Ferdinandi Toletani; septimum, Consalvi Braccamontii; octavum, Roderici Toletani. Hæc per literas ad diem V Kal. Novembris recipere in urbem, & cives profugos revocare præcipit. ↀ ꟾↃ LXXII.
itaque redit antiquum præsidium XIV Kal. Decembreis. Binis literis deprecati, responsum accipiunt; *imperatam militi modestiam, quam si migret, in promptu pœnam fore.* etsi tamen ille non minori licentia postea grassatus. Queri Vltrajectini, *& ærarii publici, & civium suorum egestatem; neque exhaustos suppeditare necessaria posse. deinde iniquum, quatuor pridem urbium præsidia, quarum aliquæ, magnitudine pares, opibus superarent, uni suæ per vim imponi.* Sed obstinato consilii Albano, cum nil nisi perniciem manifestam exspectarent, iterum frustra apud regem conqueruntur. mansitque ad III Non. Apríleis anni sequentis, cum recuperandæ Brilæ emitteretur. Auriacus ubique suppetias rogare; &, firmata in Gallia pace, Colinium, maris præfectum, cum proceribus religioni reformatæ addictis, fratris Ludovici opera, in suas partes pertrahere. quin eo ventum est, ut ad regis quoque conscientiam res deferretur; non inviti, ut præ se ferebat. jamque, ceu vetere gentis odio, honestus belli prætextus quærebatur; & justa satis causa videbatur, *vel recuperatio urbium Belgicarum, quas olim Galli tenuissent: vel contumelia nuper facta in morte sororis, quam Philippus veneno procurasse certis testibus ferebatur.* Ludovicus Nassovius, ut rem promoveret, quæ, non satis tuta literarum fide, nisi coram rege agi non poterat; quasi in Belgium iter adornaret, mutata veste, cum Francisco Lanovio, Carolo Telinio, Ioanne Hangesto, in aulam venit. Erat tunc rex Luminii in Bria, venationibus intentus. hic cum eo de bello Belgico totos VI dies privatim occultis colloquiis differit. ejus gerendi utilitatem, ac necessitatem, deinde rationem ostendit. ac placere oratio regi; sed, quando inconsulto Colinio, quem belli ducem destinabat, statuere nihil quicquam posset, *maturare reditum* jubet, *ac Colinio suadere, ut ad se accederet.* tum Auriaco literis valde benignis mandat: *legeret militem, quemcumque in Germania posset: neque quicquam, Belgio liberando necessarium, omitteret.*

GVLIELMI AVRIACI
LIBER VI.

CIↃ IↃ LXXII. Neunte anno à Sueciæ rege ad Edſardum Embdanum legatus venit Pontus Gardius, cujus ſupra mentionem fecimus, XVI equitum, & III rhedarum comitatu. Is Edſardus Sueciæ regis ſororem duxerat; & ſponſale pactum erat, ut Embdanus comitatus ipſi cederet. ſed id compoſitum inter fratres videbatur, quo facilius regiæ affinitatis honore alter potiretur: quandoquidem, illis celebratis, jus ſuum transferre in fratrem Ioannes nollet. Hæc initio legationis cauſa credita. cum vero tres amplius ſeptimanas apud Epiſcopum Monaſterienſem hæreret, & Saxoniæ Electorem, quem impediiſſe unum opinio erat, ne Auriaco ab rege Sueciæ, ac fratre Carolo, auxilia ulla ſubmitterentur, ſuſpicione non exigua adventus hominis, cujus verſutum valde ingenium compertum haberent, laboravit. tum etiam, quando per Belgium in Galliam iturus ferebatur, ipſo rem hanc adjuvante, metus erat, ne in tranſitu Auriaci conſilia, & legationem nuperam, nimis mature Albano aperiret. Igitur diu, quidnam agitaret, anxie exploratum; ſed cognoſci nihil aliud potuit, quam quod palam fama ferret. Vltrajectinos præſidium revocatum nihilo, quam pridem, inſolentius affligebat; & nec magiſtratui parcebat. Ioannis Tatii Amerongii conſulis filius in ipſa excubiarum ſtatione graviter vulneratus: ipſe, domi ſuæ pene occiſus, cum ubique periculum timeret, apud cæterum magiſtratum cauſam teſtatus, ut ſaluti conſuleret, urbe exivit. Hæc incommoda cum minuere Albanus deberet, augere inſuper, & tot injuriis novam aliam graviſſimam addere; privilegia urbis, & ſtatuta, poſtulando: archetypa omnia per præſidem exhibere juſſis. id, quia iniquiſſimum foret, cum negaſſent, iterum juſſi, deſcripta offerunt. quæ cum præſes recuſaret, literas ad Albanum mittunt, per quas factum excuſarent. His Albanus irritatior, omnino mandata exequi jubet; &, *ni pareant, minas addit, ſe præſidiarium militem adhibiturum.* tribuno etiam Hiſpanico mandat, *præſidem, ſi uſus foret, adjuvaret.* cumque necdum morem gererent, ad terrorem congregari miles cœpit. vimque etiam intentaſſet, niſi, delinito præſide, in diem poſterum res dilata fuiſſet. tunc cum vincula cunctis parata, & invitis extorquenda omnia intelligerent; metuerentque, ne inſolens miles, cui jam fere XIX menſium ſtipendium deberetur, occaſionem urbis diripiendæ invaderet, ægre tandem, minis armiſque coacti, ceſſerunt. Tam egregia tamen nonnullorum conſtantia fuit, ut *extrema omnia pati, quam imperio iniquiſſimo obſequi*, mallent. inter plures Henricus Valckenarius fuit, cujus ea ſæpe vox audita; *vitam potius, ſi obnoxiam regi putarent, quam privilegia ſua, amitterent.* Inſtrumenta omnia in arce Vredenburgo repoſita, & in Ludovici Requeſenſii adventum, qui Albano datus ſucceſſor, aſſervata; iſque, regis juſſu, reddidit. Per provincias cæteras decima, ac viceſima, non minore ſeveritate exigebantur. & quantumvis varie deprecati Ordines, publicam difficultatem quererentur, vicieſque centena CIↃ annua continuanda offerrent, cum nil tamen obtinerent, nonnulli ad regem oratores ablegare; quos Albanus, ne auderent proficiſci, capitis ſupplicio deterrere conatus fuit. cumque in urbe Bruxellenſi, quam cum tot Hiſpanis ipſe inſideret, promptiſſimum per arma obſequium ſperaret, præſentiſſimo tamen periculo odium ejus, ſtudiumque libertatis, prævaluere. Igitur quicunque panem, cere-

CIↃ IↃ LXXII. cerevisiamve, coquerent, clausis officinis, ab opere cessare. lanii quoque macello abstinere, neque alii institores merces ullas venum dare. quamobrem vim coërcendis adhibere animum inducit; ac noctu præcipuos tumultus auctores è foribus ædium, aut fenestris, quemque suspendere. jussusque lictor cum laqueis XVII, & scalis decempedalibus, præsto esse. Iamque in armis miles erat, ac Fridericus Toletanus Viglium accesserat, pronuntiatam in reos mortis sententiam relaturus; cum de Brila capta nuntius, admodum inexspectatus, eoque magis animum percellens, cruentum consilium mutare coëgit. Vt increbuit rei fama, invisus antehac Albanus, nunc contemni etiam cœpit. jamque verba libera magis palam audiri. Id Auriaco non ignarum, qui, clam comparatis copiis, invadere ipsum inopinato moliebatur. neque armorum apparatus Albanum latuit. verum is, securus nimis, negligere hostem, tanquam semel debellatum; &, si resurgeret, opprimi facilem. Ac paratæ Auriaco quidem copię idoneæ, sed adhuc stipendium deerat. nam pecuniæ, quas collegerat, etsi magnæ, ægre recensendo militi, & auctorando, sufficiebant. neq; ad cæteram militiam reliquum quicquam futurum erat. huic difficultati à rege Galliarum subventum; à quo, bello maturando, CC aureorum CIↃ mutuo primum, mox dono, accepit. Gulielmus Treslongus, jussu Auriaci, navem unam sibi instruxerat; quam, IV Eid. Febr. Flevo egressus, in insulam Texelam ducere statuerat. sed gelu obortum ad Wieringam in Martium proximum stare coëgit. id Bossuvius cum rescisset, Auriaci loco ab Albano Hollandiæ præses constitutus, Ioannem Rollium cum signis IV expugnare eam misit. isque adeo improvisus supervenit, ut Treslongum, qui cum majore militum parte in insulam exscenderat, fere interciperet. sed evasere tamen omnes, præter unum, qui sua sponte ad hostem dilapsus. inde navem aggressus, dedi postulat. sed Treslongus, vir animi militaris, impetum facientes fortiter reppulit. longe hostis numero major; &, obsessa glacie, navis tantum non captiva teneri. tamen, illo acriter explosis tormentis propulsato, hac aperta, uno tantum suorum amisso, integram in mare primum, inde vicinam Angliam, eduxit. quo tempore collecta ibi sociorum multitudo in Albani gratiam, à regina Elizabetha insula prohibetur. Inde major illi spiritus, itaque ad Belgii libertatem evertendam animum firmat; ne deinceps privilegia ulla, aut jura, obtendere posset. & egregie sibi pacem muniisse existimabat; cum arrepta ecce arma, per XXXIV annos continuanda. quippe bellum, hactenus vix anxiis miserorum votis, & consiliis magno metu occultatis, agitatum, robusta audacia palam cœptum est. ac cæteris provinciis libertatis vindicandæ, excusso jugo, prima signum Hollandia sustulit. causa rei maturius tentandæ Elizabethæ edictum. nam perfugium ubi denegatum fuit, in virtutem profugis desperatio vertit. Primi libertatis patriæ vindices sub Lumæo fuerunt; is, quem dixi, Gulielmus Treslongus, Bartholemæus Entesius Mentheda, Iacobus Cabeliavius, Gulielmus Gravius, Nicolaus Ruichaverius, Marinus Brantius, Omius Heddingus, aliique. hi, in navibus XL interdicto littore solventes, in Texelam iter dirigebant; quatuordecim, quindecimve, Albani liburnicas illic profligaturi. & in via ex Hispania adventantes duas capiunt. alii Hollandiam borealem, & Enchusam, cogitabant; aut ubicunque exscendere commodum. sed vento adverso in Mosam acti, ubi junctis Rheni aquis Oceano incidit, in ipso ostio Kal. Aprilibus contra Brilam classem applicant. Mirati primo aspectu oppidani, mercatores esse credebant, contrario vento illuc compulsos. nulla cogitatio erat, bellum advehi. Maselantslusa, qui pagus, Brilæ oppositus, flumine interluitur, Ioannes Petrus Coppestocus in urbem adversam mercatores aliquot ducens, conspecta navium multitudine, id quod erat ratus, sociis desertis, recta in classem navigium vertit; ibique de Treslongo sciscitatus, cum adductus in adspectum ejus esset, adventum gratulatur. is Lumæo hominem sistit, commendatque, ceu rebus suis perquam utilem. itaque ad Brilanos mittitur; annulumque Treslongus addit, satis notum à patre Casparo, qui præturam oppidi, & insulæ, pridem CIↃ IↃ LXXII.

 gesse-

CIϽ IϽ LXXII. gesserat. Advenienti porta recluditur, & ad curiam contendentem circumfusus populus comitatur, cupidus scire quid afferret. inter eundum varie habent, pro ingenio quisque suo. pars benigne alloquuntur, pars convitia homini dicunt. in curiam, & cœtum magistratus, cum venisset, à Lumæo & Treslongo nuntiat, *binos darent ad colloquium, extra urbem, idque innoxium ipsis fore. quippe ideo venisse, ut à decima graviter pressos liberarent.* tum, qui fides verbis esset, notum omnibus annulum ostendit. ac de modo copiarum inquirentibus, inconsulta libertate in immensum omnino extollens, instar quinque millia dicit. quare consternatis cunctis, vix inventi, qui prodire in colloquium auderent. quos Lumæus *in Auriaci manus, regii per provinciam præsidis, urbem seque dedere* jubet. tum deliberando duarum horarum tempus concedit; atque ita illæsos, uti promissum erat, remittit. Tantus autem omnes metus occupaverat, ut, propere convasatis rebus, per portam australem tumultuaria fuga erumperent. interim è navibus exscendere miles, & urbem accedere; atque in muris quos viderent oppidanos percunctari, *utrum portas aperire, an vim exspectare, mallent.* Cunctanter admodum respondere magistratus. quippe cum dilaberentur, quotquot civium potiores; aliique recipere advenas liberatores vellent; illorum metu, horum studio, ipse quoque impulsus diffugit; adeo ut vix universim quinquaginta remanerent. elapso deliberandi tempore, cum etiam tum cunctarentur, veritus Lumæus, ne se forte communirent; nil morandum arbitratus, copias bifariam dividit. ac Treslongus ad portam australem partem ducit; ibique Ioannem Duvenvordium, ærarii quæstorem, è fuga comprehensum retrahit; atque, interfectum pæne à militibus, è periculo præsentissimo, opportuno adventu eripit. borealem Robollius exurit, & effringit; ac per hanc Lumæus ingreditur. Qui urbem ceperant, ducenti quinquaginta erant; cæteri classem servabant. civi nulli vis illata; tantum sacrum ordinem invadunt, odio quod calamitas temporis animis hominum profugorum tunc injecerat. Postridie in templis omnibus comminutæ, aut direptæ, imagines sanctorum, reliquaque ornamenta. prædam omnem in naves inferunt, tanquam rursum discessuri. & Lumæus nihil aliud animo agitasse visus, quam, direpta urbe, & insula, ut abiret; cum diffideret, impetum irruituri mox Hispani cum tantillis adeo copiis sustineri à se posse. sed Treslongo, ac centurionum aliis, quibus cognitum, *locum bello inchoando opportunum*, aliud consilium fuit. Igitur suadent, *daret ad Auriacum literas, & suppetias postularet.* tum de oppido defendendo fœdus ineunt; & tormenta è navibus inferunt. Nullum loco præsidium erat. duo antea Hispanorum signa fuerant; quæ æstate superiore, cum aliis aliquot evocata, Albanus Vltrajecto imposuerat: nulla quidem necessitate, sed ut urbem, contra decimam magno animo nitentem, gravius vexaret. Gratus ejus rei nuntius Bruxellanis, apud quos summa tunc vi Albanus decimam exigere conabatur. jamque turbantibus supplicia parabat, cum hic casus virum iræ præcipitem inhibuit. itaque præsentem pœnam, dum differre ille cogitur, isti evadunt. Albanus vero, etsi oppiduli unius jactura haud valde moveri; gnarus tamen, *exigua quamvis principia, si neglexeris, incrementum, & robur sæpe magnum, mora accipere*, Maximilianum Henninum Bossuvium, qui præsidium Vltrajecti tunc habebat, cum cohortibus decem Hispanicis Ferdinandi Toletani, belli initia profligatum ire jubet. Sic una Brila, tenue per id tempus oppidulum, duas Belgii maximas urbes, Bruxellas, & Vltrajectum, illas decima, hoc gravissimo Hispanorum præsidio liberat. ac Bruxellæ, ubi ipsa principis aula, & terroris domicilium, tam egregio libertatis præludio concussæ, faustum patriæ vindicandæ omen fuerunt. Vltrajectinis, quod variæ ac diuturnæ preces, & promissa florenorum centum octoginta millia, obtinere non potuerant, casus inexspectatus dedit. idque valde opportune. quippe miles, qui XVIII mensium stipendium flagitabat, clam creato novo Electo, ita vocant, quem in ejusmodi turbis ipsi sibi præficiunt; & tribuno ac centurionibus captis, diripere urbem constituerat. id consilium eo ipso die detectum, quo allatæ Albani literæ, quæ excedere urbe juberent. quam-

CIƆ IƆ LXXII. quamobrem, ubi res comperta, nocte proxima magistratus Electum futurum comprehendit, moxque crimen confessum strangulat. inde sub diei auroram ante curiam corpus collocat; & Hispanica lingua elogium etiam addit, quod supplicii causam exponeret. Mos Hispanis illa nocte, quæ subsequitur feriam quintam magnæ hebdomadæ, ut, vicatim discursantes, multis ad cereos deducentibus, nuda terga deflagellent; adeo ut, perforata cute, largus sæpe sanguis emanet: idque ipsis magnæ pietatis instar. illud tempus incœptando huic facinori designatum. sed meridie, qui hanc noctem antecederet, exire ad recuperandam Brilam jussi, etsi, conjuratione jam detecta, nihil ausuri viderentur, magno urbem metu liberant. Maselantslusam, ac Schiedamum, cum venissent, flumen transgressi, navibusque in Bernissa relictis, in insulam Vornensem, ubi Brila sita, nullo resistente exscendunt. Lumæani, numero longe inferiores, cum insula prohibere haud possent, urbem tueri statuerunt. idque ut facilius esset, suburbium, quod ad portam australem, igne injecto, exusserunt. Hispani recta Brilam petere; sed appropinquantes oppido collocatus per arbusta suburbana miles sclopetis excepit: ac civium quidam, in profluentem insiliens, effractoque novi agri emissario, tantum aquarum intromisit, ut, planitie inundata, in editiorem aggerem se recipere cogerentur. cumque oppido nihilo segnius ad australem portam incumberent, explosis intus crebris tormentis, fortiter repulsi discesserunt. Dum hæc geruntur, Treslongus, & Robollius, clanculum egressi, naves, Bernissæ relictas, quibus in insulam Hispani transmiserant, partim incendunt, partim perforatas mergunt, alias in flumen propellunt. quod ubi illi rescivere, cum immensum aquæ crescerent, veriti, si permanerent, ne per eas pereundum ipsis foret, temere se in fugam dedere. ac pars navibus adhuc reliquis in oppositam Beierlandiam evasere; pars amotas, atque in aquis fluctuantes, nando ægre consectati. alios gurges, lutumve, hausere. Ac sine ullo sane negotio magnam stragem Lumæani edidissent, nisi civium, & profugorum ex agris hominum, incerta fide, egredi oppido inconsultum existimassent. Hac CIƆ IƆ LXXII. victoria, uti assolet, animi illis, copiæque, accrevere. itaque postridie Paschatis, habito insulanorum censu, fidem inter se obstringunt; atque Auriaco, regio per Hollandiam præsidi, sacramento omnes dicunt: in ejus fide, atque obsequio, oppidum pariter insulamque, strenue propugnaturi. & prior quidem jurare Lumæus, quem mox reliqui secuti. tum lembos ad prædandum instruere, quibus flumen percursarent, insigni quotidie præda. campanas etiam tota insula turribus detrahunt. nec multo post aliquot monachos, usque ad novem miliaria evagati, juxta Worcomium comprehendunt. ac statim viris innocentissimis, homines arma & sanguinem, spirantes, impotenti Albani odio, indigna contumelia ad mortem protractis, gulam frangunt. Vbi Auriacus Brilam captam intellexit, etsi rem quam maxime optaret, Lumæum tamen eo tempore injussu suo tentasse nolebat. namque, bello necdum instructus, verebatur, ne consilia, minus tempestive prodita, Albani socordiam excitarent. quia tamen summa loci utilitas erat, auxilia promittit, & alicunde etiam ab amicis curat. ac Lumæo, undequaque profuga nobilitate, copiæ indies augebantur; quis Delfshaviam, portu valde opportunam, in adversa Mosæ ripa, facile capit, nullo in habitatores delicto. Hispani autem, postquam turpi adeo fuga Brilam, & insulam circumjectam, deseruissent, festinato itinere lassi, dein ab aquis, per quas evaserant, etiam madidi, lutoque obruti, Dordracum venere. sed, negato in urbem introitu, Bossuvius veritus, si è tractu illo discederet, ne urbes vicinæ, Albani odio, deditionem item facerent, Roterodamum se recepit. sed & illic vix admissus, circumvento magistratu, præter fidem per vim urbem occupavit. nam metuentes oppidani, ne quid præter voluntatem paterentur, arma sumpserant, ut excluderent adventantes. id gnarus Bossuvius, quia vi admitti posse desperaret, ingenium ad dolum vertit. itaque cum nobilibus paucis intromissus, petiit à magistratu, ut militibus suis tantum transeundi copiam daret; alio enim

CIↃ IↃ LXXII.

ducere velle. at oppidani, recte dolum suspicati, præter urbem transire posse respondebant. tandem, ubi deliberatum, id videtur, ut manipulatim transeant. ita ingresso primo manipulo, cum occludi porta deberet, reliqui omnes, impetu facto, irrupere. erant ad portam exiguæ excubiæ, nec resistere satis validæ. in his faber ferrarius quidam, vir manu promtus; quem, præ cæteris repugnantem, stricto pugione Bossuvius occidit. id quasi audendi signum esset, nobiles, qui circa eum, ac milites alii, in excubitores versi, portam invadunt; ac partem cædunt, partem extra urbem propellunt. deinde in obvios quosque grassati, civium pene CCCC interficiunt. sexum sequiorem pro libidine habent, tam nefaria sane licentia, quamdiu urbem tenuerunt, ut felices putarentur, qui, incursu primo cæsi, nec ærumnas patriæ suæ intueri, nec gravissimam servitutem experiri cogerentur. Hoc facinore Bossuvius, vir primariæ inter Belgas nobilitatis, satis hactenus populo gratus, omnium odia irritavit. Roterodamo sic potiti, mox Delfshaviam, paullo ante à Lumæanis occupatam, noctu invadunt, & summa in victos sævitia. loco capto præsidium imponunt, & Casparum Vræam præfectum. inde pagos circumjectos populantur. Exeunte Februario, cum Vltrajectini de inexorabili Albani rigore diu regem interpellassent, ad eundem rejiciuntur; *ex æquo, & bono, jus dicturum. quod ni fieret, tum de singulis iterum monerent; operamque datum iri, ne à ratione quicquam alienum paterentur.* Sed displicuit responsum, nulla spe juris obtinendi apud præfectum adeo offensum, ut nemo causam oppressorum agere auderet. Tamen, anxii supra modum, iterum in aulam mittunt, qui negotium cum quibusdam communicarent. in his Viglius, ut prudentiæ, ita moderationis clarus, indicat Albano datum successorem, Ludovicum Requesensium, ac quamprimum adfuturum. quamobrem tantisper rem differrent. Brila capta, Flissingam, Zelandiæ urbem, arce communire statuit. itaque evocatas è Brabantia VIII Hispanorum cohortes sub Osorio Angelo mittit. Iam fundamenta jacta erant; eaque re magis in se civium animos concitavit. sed ille odia, & querelas, pariter spernens, majore præsidio rem gesturus, cum duntaxat pauci illic Belgæ essent, metatorem misit; qui Hispanis, mox venturis, hospitia curaret. id valde indignati cives; & nonnulli palam dicere: *servitutem longe pessimam sibi parari. neque ulli Belgii urbi magis arcem, militemve, gravem fore.* Advenerat paucis ante diebus Ioannes Cuyckius Herptenus; qui se passim immiscens civibus, si qui rebus novis studerent, eorum audaciam clam accendere, & ad libertatem vindicandam instigare, hortarique; *palam edicerent, non se ultra Hispanum militem recepturos. præsto esse vindicem Auriacum, cum magnis copiis, qui adversus Albani tyrannidem Belgium assereret.* nec ingrata multis oratio; qui, periculo exaggerato, viri conatum adjuvare. adeo ut tandem postridie Non. Apríleis Belgæ præsidio expellerentur. cumque eo ipso die in portum Hispani adnavigarent, orto tumultu, idem Cuyckius omnes hortari, *virtutis suæ meminissent. quod si Hispanos in urbem admitterent, de vita, & bonis, actum scirent. ejecisse semel præsidium; ideo majestatis reos, nec deinceps gratiam sperari posse. Egmundanum, Hornanumque, ob oculos ponerent; meritorum, & dignitatis, juxta claros: quorum quando ratio nulla habita esset, ne quid temere sibi promitterent.* Inter hæc verba quidam è turba, potu largiore audacior, si quis duos cerevisiæ cantharos daret, in adventantes machinam aliquam è muris urbis explosurum se pollicitus, tribus à Cuyckio florenis acceptis, rem perfecit. idque ita Hispanos perculit, ut abruptis retinaculis, vela dantes Middelburgum protinus naves dirigerent. Antonius Burgundus Capellus, provinciæ præses, ubi rem gestam intellexisset, Middelburgo illuc profectus, qua auctoritate erat, coërcere initia turbarum statuit. itaque populum ante curiam convocatum, vir non adeo indisertus, blandis verbis demulcere conabatur. *nihil ita præter spem sibi evenisse, quam hunc motum; cujus culpam pœnitentia eluere possent. igitur ad obsequium redirent, facili adhuc apud benignum regem venia. se promittere etiam operam, ut delictum dissimulare Albanus velit.* Et fortasse suadis verbis animos nonnullorum impulerat, quos post

tumul-

CIↃ IↃ LXXII. tumultus temeritatem regiæ poteſtatis aſpectus percellebat. ſed immixtus turbæ Cuyckius, ad aſtantes; *egregium*, inquit, *oratorem, qui verborum hoc lenocinio unum id agit, ut ſimplicitatem veſtram circumveniat.* ita irritati cum interturbarent, impetrato iterum ſilentio, proſequi orationem cœpit. *conſiderarent rem præſentem. ingens nimium facinus eſſe, urbe expellere miſſum præſidium, & excludere. ignorare potentiam regis; cui, ſi animos obſtinarent, reſiſtere nullo modo poſſent. neque enim impune laturos. deinde vires ſuas expenderent. nulla belli inſtrumenta, nullum militem, aut ſtipendia, in promptu eſſe. ac, ſi eſſent, tamen belli incertam aleam urbes ſæpe potentiſſimas, & provincias, evertiſſe.* Plura conantem, iram vultu oſtentantes, & verbis etiam interminati, illico urbe faceſſere jubent. Inde ejectis, qui novam arcem moliebantur, initia inviſi operis, quod jam quartum pedem ſupra terram exſtabat, protinus diruunt. Mox in urbem Paciottus venit, ratus Hiſpanos, qui præmiſſi ab Albano, ab oppidanis receptos eſſe. ſimul in terram egreſſus eſſet, navem, qua vehebatur, invadunt, ac diripiunt. id, inopinatum omnino, hominem perculit; nam de rebus anteactis nil acceperat. inquirenti de Hiſpanis, nemo reſpondet. Dederat in mandatis Albanus, ut præſidio, & arci, præeſſet. dum autem privatum ejus inſtrumentum inveſtigant, fertur inter ſchedarum occulta repertus index, qui deſignatas adhuc per Belgium cædes proderet. Eo rerum ſtatu Cuyckium ad ſe magiſtratus vocat, & de offerenda libertate conſilium rogat. iſque auxilium à Lumæo petere auctor, ad ipſum miſſus, cum Dordracum applicuiſſet, è veſtigio per fidum quendam tabellarium, primo Weſaliam, inde Dillemburgum, deferenda ad Auriacum tam læta rerum principia curat. tum Brilam pergens, à Fliſſinganis literas Lumæo tradit. qui initio difficilior, cauſabatur, *exiguas ſibi copias eſſe: novitium militem, qui indies afflueret, parũ adhuc armis inſtructum.* ſed cum Cuyckius reſponderet; *viros daret, ipſos arma curaturos*; ſubmiſſurum, ſi uſus foret, auxilia promiſit. nec multo poſt Treſlongum mittit, qui tribus navibus CC aliquot ſubvehebat, homines templorum ſpolia indutos, & quibus caſiolæ pro loricis; aut ſimilis ſacrorum ornatus. quippe eâ temporis iſtius fortuna erat, ut homines magna pars profani, impetu magis quam conſilio, religionis libertatiſque reſtaurationem per ſacrilegia, ac rapinas, conarentur. ſed divinæ providentiæ uſitatum, in illis rebus, quas ſine conſilio homines gerunt, ſua ſæpe conſilia oſtendere. Cum ad urbem acceſſiſſent, datis armis, habitoque delectu, in præſidium recipiuntur. ac ſtatim Treſlongus Paciottum in furcam agit, & ſupplicii ſocios duos Hiſpanos addit. Ægre mortem Paciottus accipere, & vitæ pretium ingens offerre. ſed Treſlongus, morte fratris aſperior, quem Albanus anno CIↃ IↃ LXVIII capitis ſupplicio affecerat, ut injuriam ulciſceretur, nullum gratiæ locum dare. & ſe maxime Albanum lædere exiſtimabat, ſi munitionum artificem tam inſignem, belli egregium miniſtrum, & propinquo ſanguinis nexu, tempore tam alieno eriperet. Cum ad mortem duceretur, ſupplex furcæ ignominiam deprecari. *nobili ſe proſapia natum, itaque gladii ſaltem honorem morituro indulgerent.* Claudius quidam, è civium numero, capti gladio latus cinxerat; &, cum è ſcalis tam anxie ſupplicem eminus audiret, ratus hunc ab ipſo repeti, homo facetus; *at tu, domine,* (ita contemptim Hiſpanos Belgæ appellabant) *ſecure*, inquit, *crucem aſcende: ego illum recte ſervabo.* Suſpenſo cum detraheretur veſtis, torques aureus, ſubter occultatus, decidit; quem Treſlongus, à Roberto Coco Nerinio quæſitore redimebat. Iam alea jacta quidvis audendi pro libertate recuperanda. itaque gnari, non impune facinus fore, cuncta hoſti excipiendo neceſſaria parant. ociuſque in Germaniam ad Auriacum, in Galliam ad Ludovicum Naſſovium, rerum geſtarum nuntium mittunt, & auxilia ſimul poſcunt. interim feſtinatis operibus, quantum pote, ſeſe muniunt. Mox Hieronymus Tſerartſius, è familia Auriaci, ejuſque ſtabuli præfectus, à Naſſovio è Gallia cum aliquot Gallorum copiis, Walacriæ præfuturus, ſubmittitur. & ab Anglia miles aderat. Per hæc itaque adeo illis animus crevit, ut bellum exſpectare CIↃ IↃ LXXII.

CIƆ IƆ LXXII. istis viribus non contenti, plus auderent; ac vicinis, qui Albani partes sequi, ipsi inferrent. Ceperant Brilani piscatores quosdam Verianos; hisque per literas libertatem sine pretio Cuyckius obtinuit; ac præterea commeatum Lumæus dedit libere exercendæ capturæ. & beneficium id, cæteris etiam piscatoribus mox indultum, adeo omnium animos flexit, ut, exuto Albani obsequio, in Auriaci fidem recipi exoptarent. quod ubi Tserartsio & Cuyckio compertum, ambo Veriam, insulæ totius armamentarium, cum militibus LX postridie Kal. Maji abeunt; ac, relicto ante portam comitatu, oppidum ingressi, à magistratu petunt, *uti se vindici libertatis Auriaco dederent, & præsidium aliquod admitterent.* illoque negante, cum Tserartsius discessisset, Cuyckius in hospitio remanens, convocatis, quibus pridem libertatem impetraverat, eadem vespera id effecit, ut horum opera piscatores alii persuasi oppidum promitterent. nec res differtur. Postero die, adducta ad terrorem cohorte, ipsi quoque armati, nequicquam resistente magistratu, deditionem faciunt. rebusque ex tempore ordinatis, cum præsidium non sufficeret, petitum ex Anglia supplementum virorum CXXV, quos ecclesiæ illic Belgicæ stipendio Cuyckius legit. Fama rei Albanum perculit, etsi vir prudens, atque animi ingentis, metum dissimularet. quippe domi odia provincialium noverat. foris in Germania Auriacus, in Gallia Nassovius fœdera quotidie nova tractabant. ubique præludia magni motus. itaque copias sedulo parare, quas conatibus tantis opponeret: & sollicite explorare, quid Nassovius moliretur. Amstelodami, & Enchusæ, per Boshusium naves aliquot bello instruit; ut, Mosa flumine occupato, & Lumæum coërceret, & nutantem Enchusam assereret. id oppidum, in australis freti faucibus situm, ubi objectam Frisiam habet, & in ea Staveram, olim commerciis florentissimam, qua naves Dania, & toto illo tractu, advectæ, transire debent; aditumque in fretum subjectum aperit; quia maximum belli momentum videretur, vario conatu, ac valde obluctante magistratu, ægre tandem, pronis civium studiis, Auriaco dedi-tur, cujus jussu tradita Sonoio præfectura. isque Brema Embdam profectus, festinatis diu noctuque itineribus Enchusam ingressus, magno per viam prope Medemlacum discrimine, ne à Gallis auxiliaribus interciperetur, statim rebus ordinandis animum appellit; &, oppido quadrifariam tributo, excubias disponit. tum ad Auriacum nuntium mittit, & suppetias poscit, quibus reliquum borealis Hollandiæ tractum, facili adhuc per initia successu, in tanta animorum aut consternatione, aut favore, ad partes traduceret. Inde rumor, hostem molas extra urbem incendere velle, ac proditionem agitari. ideo Ioannes Coltermannus, rem exploraturus, noctu emittitur; dumque inquirit quid geratur, ab excubiis vulneratur. mox, ubi tuta satis omnia, ad urbes vicinas animum applicat; ac centuriones Cabeljavium, Ruichaverium, Robolliumque, & cives aliquot, Medemlacum mittit; qui magistratui persuaderent, uti se Auriaco adjungeret. sed arcis præfectus, Cornelius Riswicus, rem impedivit. paucis tamen post diebus urbem capiunt. cumque in arcem cives fugerent, illinc vim facturi, eam oppugnaturi victores, uxores eorum, liberosque, contra in prima acie locant. quod ubi obsessis conspectum, ut occurrerent pignorum suorum periculo, deditionem statim faciunt. Deinde III Eid. Iunias, etsi successu perdifficili, armatis contra se oppidanis, Hornam quoque Sonoius capit: ac mox reliquas illic urbes, Alcmariam, Edamum, Monachodamum, Purmerendam. Tum instituit præfecturas ordinare; & Medemlacum Cabeljavio, Hornam Iosuæ Alveringo Hoffwegio, Alcmariam Gulielmo Mostardo, Edamum Gulielmo Gravio decernit. ipse, à Lazaro Mullero tribuno adjutus, qui advenerat cum instructa legione, quotidie cum hoste manum conserere. nam Boshusius classe urbem infestabat, quamvis irrito conatu; cum tres cohortes in Auriaci partes transirent. Per hoc tempus Auriacus cum rege Carolo, & proceribus reformatæ religionis, per fratrem Nassovium de tyrannide Hispanorum propulsanda fœdera inierat. idque Albanus non ignarus, qui cætera contemneret, maximopere verebatur. & sedulo per CIƆ IƆ LXXII.

CIƆ IƆ LXXII. per exploratores consiliorum arcana captabat. ac quamvis de milite conscribendo nulla publice fama esset, illud tamen unum Nassovius agebat, ut Albani potentiam frangeret; tanto quidem rei secreto, ut Montes Hannoniæ prius cepisse, quam Lutetia discessisse, nuntiaretur. Impulerat Carolum, ut vulgo jactatum, quod in Belgium ea ratione arma transferret, regnumque suum à belli incommodis liberaret. tum & animum commovisse putabatur injuria sorori Elizabethæ facta, quæ à Philippo, cui nupserat, diu contumeliose habita, tandem etiam violenta morte sublata esset. augere offensam, quod qui Gallos, sub ductore Ribaldo militantes in terra Florida, Americæ regione, interfecissent, facinus suum impune haberent. Ita vero actum erat, ut, si bene consilia caderent, victor Carolus armorum pretium maximam Belgii partem acciperet; qua se id cis Rhenum extenderet: Hollandia, Zelandia, Frisia, Vltrajectum, Auriaco cederent. in eam rem ipse militem in Germania legeret; Alençonius, regis Caroli fratrum minimus, cum Colinio architalasso, ac delecta suorum manu, è Gallia impressionem faceret. hunc conatum classis quoque, Broagiis instructa, sub Philippo Strossa, & Polinio Garda, adjutura putabatur. item in Hetruriam missus Ioannes Galeacius Fulgosius ad Cosmum Medicem; qui, Senæ suæ ab Hispano metuens, distractis per hanc occasionem ejus armis securior futurus, CC aureorum CIƆ mutua daret. in Germaniam profectus Caspar Schombergius, cum Imperii principibus ad vim pariter inferendam repellendamque fœdus icerat; ea lege, ut Germanicas omnes copias Friderici Palatini Septemviri filius, Ioannes Casimirus, duceret: & Christophorus, natu minor, honorarium, ordine suo & familia dignum, acciperet. idem negotium tribunus equitum Momorantius in Anglia apud reginam Elizabetham egerat; & decreta utrinque auxilia, vel si religionis causa arma forte sumerentur. Per hæc Nassovius confidentior, cum Lanovio, & Iensilio, de Montibus opprimendis deliberat. ea urbs Hannoniæ prima, augustis ædibus, curia provinciæ, & antiqua arce, insignis. mœnia solida, è lapide quadrato; atque in illis turres crebræ, & propugnacula. circum fossa triplex ambit. ab hac initium audendi factum, ut quantum animi ad vindicandam libertatem adferret, illustri exemplo in ipso statim principio ostenderet; & de reliquo conatus egregii successu provincialibus spem, aut conjecturam, daret. Et accesserat pridem Antonius quidam Olivarius, fecialis, pictorque; qui, cum veniam ab Albano impetrasset, ceu res Gallicas exploraturus, animum ejus sollicitaverat; asseverans, si cum copiis saltem exiguis ad urbem accederet, oppidanos amplius septingentos fore, qui se adjungerent. Igitur cum quingentis aliquot levis armaturæ equitibus, sclopetariisque mille, clam sub vesperam ad urbem venit; copiisque in silva vicina occultatis, duodecim selectos milites, casum tentaturos, emittit: qui, dissimulato habitu, ceu vinarii mercatores, idem diversorium ingressi, inter cœnam hospitem rogant, quæ aperiendæ portæ hora solita. esse ipsis vini plurimum, ob solis æstum noctu advehendum. atque is, ignarus doli, quartam dicit. attamen, si maturius vellent, aliquid custodi offerrent, non gravate præversuro. ita summo mane illum accedentes, cum spe pretii portam is maturius aperuisset, hominem obtruncant, clavesque eripiunt. inde urbem è vestigio cum equitibus quinquaginta Nassovius invadens, eos per vicos disponit; ac, sicubi ostia, aut fenestras, aperiri conspicerent, illuc sclopos explodere jubet. & vociferari interim, *ne timerent, aut hostile quicquam tentarent. adesse libertatis auctores, & Auriacum in propinquo; qui decimæ tributum, gravissimasque Albani exactiones, averteret.* Id aliquot horis tam incondito clamore actum, ut vel milleni in armis esse viderentur. Vrbe capta, dum sic domus obsidentur, neque reliquæ copiæ procederent, ocius se Nassovius proripit, cogniturus, quid morarentur. itaque per silvam oberrantes equites IƆ, qui singulos à tergo pedites veherent, in urbem ducit. inde curia occupata, portas claudit; ac per vallum excubias statuit. tum magistratum convocatum blande affatur. *non hostem, sed amicum, venisse: ac proinde illæsam urbem habituros. adventare Auriacum fratrem, cujus* CIƆ IƆ LXXII.

CIↃ IↃ LXXII. *jus nomine rem tam magnam incœptasset. nihil aliud agitare, quam ut Belgium, longe pridem florentissimum, contra Albanum adjuvaret.* ea oratione deliniti, se, suaque, omnes illi ultro permisere. Deinde incertis obsequii civibus arma adimit; alios consueta artificia, aut commercia, exercere per tubicinem jubet: suos proterve agere vetat. Inventa ibi arma multa, & cætera belli instrumenta; ærarium ingens. sed, ut in urbe limitanea, commeatus exiguus. gaza plurima, plurimum sacræ supellectilis, & ex auro, argentove, imagines sanctorum. quas vicinæ abbatiæ, & monasteria, fama captæ per Lumæum Brilæ territa, ceu in loco maxime tuto, asservandas deposuerant. triduo post sclopetarii CIↃ CIↃ accessere, festinantem Nassovium subsecuti. mox Iunio mense, sub Lorgeo Mongomerio, equites CIↃ CC, pedites CIↃ CCC. Eodem tempore capta à Lanovio, & Famarsio, Valentiniana. sed quod in arce præsidium erat, valide repugnare. eique suppetias ferre jussus Ioannes Mendoza, levis armaturæ præfectus, duas equitum turmas, Aldenarda evocatas, & quas Chevereaulxius colligebat copias, eo ducit. ac, armato propere tirone, pridem conscripto, sumptis ex armamentario Tornacensi armis, in arcem duo Belgarum signa introducit. reliquos in adverso colle ponit. utque major oppidanis, qui aspicere inde poterant, numerus videretur, lixas, ac calones, miscet: tum, ceu Hispanicæ copiæ essent, more gentis tympana pulsare jubet. idque obsessis metum injecit. quamobrem Famarsius, digresso pridem Montes Lanovio, cum justæ illi vires deessent, & oppidanorum studia deficerent, irruentibus præsidiariis, deserere urbem, & vi erumpere, coactus fuit. ac fugam ejus cives, animis consternati, tam frequentes sequebantur, ut in exitu, portæ angustia, plurimi obtererentur. Albano gravis Montium jactura visa, propter ingens loci momentum. & magis turbabat tam inexspectata clades. quippe Nassovium non ita pridem Lutetiæ visum; ac se pila oblectantem, per exploratores, acceperat. & nuntium cladis tam impatienter tulit, ut detractum capiti pileum, iræ immodicus, conculcaret. Culpam in reginam matrem, Catharinam Mediceam, conferebat; stomachatus, *ab Etrusca muliere se delusum; cui pro liliis Florentinis brevi Hispanicas sentes daret.* Sed hanc offensam laniena Parisiensis mox placavit. Colinius, hoc initium rebus gerendis opportunum ratus, urgere vehementer regem; *tam bonam occasionem invaderet, & Hispano bellum indiceret. quod, quam diu occultatum, minus strenue gereretur; timentibus è nobilitate plerisque, ne, per præliorum incerta comprehensi, pro latronibus, transfugisque, punirentur.* His rationibus in speciem victus, cum initio spem fecisset, idque ad occultanda arcana consiliorum necessarium existimaret; nec indicere tamen bellum, aut Philippum regem lacessere, animus esset: ne, affectum recusatione prodens, aut offenderet, aut suspectum sese redderet; quod inter offensam, & suspicionem, medium, eximere callide tempus statuit. ac præ se ferre; *nihil isto bello gratius. tamen, declinandæ invidiæ, cupere ut senatui probetur. quamobrem rogare, ut sententiam, scripto complexus, inquirendam ei proponeret; ne quid in tam gravi negotio nimis præcipitanter actum homines maligni sugillarent.* Ille igitur prolixas ad regem literas scribit, quibus consilii sui rationes exponit. easque rex collaudatas, ut nulla fraudis suspicione cunctaretur, Ioanni Morvillerio, viro augusti collegii principi, quem Colinio adversum sciret, serio expendendas tradit. isque acceptas mense Iunio, cum ad castrum Bononiense rex venisset, tertio ab urbe lapide, accurata oratione refutat. qua disceptatione dum res protrahitur, commeantibus ad Colinium internuntiis, qui Castellione ad Loniam erat, de deletis Ienlisii copiis nuntius fertur. Id sibi acerbum rex egregie simulare, & ad Claudium Mondulcetum, qui tunc res ejus apud Albanum procurabat, statim scribere; *daret operam, ut capta eo prælio nobilitas Gallica dimitteretur*: Colinium autem, qui interea, etsi præter amicorum consilium, fiduciæ plenus, in aulam venerat, in limite copias, quantas vellet, conscribere jubet. Nihil ultra bellum Belgicum Carolus juvit, perniciosa Galliæ suæ simulatione, magno antea studio incitatum. Albanus, manifesto jam satis plero-

CIↃ IↃ LXXII. plerorumque in Auriacum favore, rebus omnibus relictis, quamprimum Montes recuperare, & Naſſovium opprimere ſtatuit; tam egregium belli ducem coërcere, ſibi maxime glorioſum, cæteris omnibus terribile, ratus. Ac dum hæc in Hannonia fiunt, in Hollandia multæ indies urbes deſciſcunt; & tantum non ſponte apertis portis Auriaci nomine præſidia recipiunt. tam gravi enim odio Albanus laborabat, etiam apud eos, quibus certum à majorum religione non diſcedere, ut decimæ cauſa rerum novarum occaſionem optarent. Iam Hollandia borealis, præter Amſtelodamum, tota defecerat. in auſtrali prima Audewatra, urbs ad Iſelam flumen ſita, ad Auriaci partes acceſſit. quam XIII Kal. Iulias Adrianus Switenus cum exigua manu cepit. dieſque paucos commoratus, cum novas ſibi copias paraſſet, relicto illic exiguo præſidio, cum L aut LX aliquot militibus Goudam petit. ac, per fautores porta aperta, urbem ingreſſus, forum occupavit. oppidani excubias in curia agebant; ex quibus cum vim tentandam quidam putans explodere in illos ſclopum vellet, inhibentibus aliis, ſtatim citra ullum ſanguinem facta deditio. Switenus ductor in prima ſuorum acie verſari, cumque ſequi Vtenengius, è nobilitate Vltrajectina juvenis, & Wenceſilaus Tzerclaſius Hagienſis. Ducto circum curiam agmine, cum initio vix ſexageni eſſent, pronis in patriæ cauſam civibus, adeo ſtatim auxit numerus, ut mox fere IↃ CC eſſent. Convocato magiſtratu, in Philippi regis & Auriaci præſidis, verba ſingulos jurare jubet. inde ad præfectum arcis, Cornelium Mylium, Gerardum Franciſcum Kegelingum, & Cornelium Reinegomium, intimos viri amicos, mittit; poſtulatum, *uti ad urbis ſecuritatem ad* XXV *præſidiarios, quos mandato Albani habebat, totidem alios à ſe acciperet: niſi faceret, alia neceſſario auſurum.* Is autem, ubi captam urbem acceperat, famulum, clam ex arce dimiſſum, Vltrajectum properare juſſerat; qui rem illic nuntiaret, & ſuppetias ſimul poſceret. ſed hunc oppidani retraxerunt. Igitur initio difficilior, cunctando protrahere tempus nitebatur. at cum famulum interceptum, & vim parari intelligeret, quamquam invitus, conditionem accepit; placuitque, ut liber omnibus acceſſus eſſet. mox cum plebs tumultuaretur; nec ultra ei præfecturam credi permitteret, ex arce in urbem commigravit. inde per ædes ſingulorum inveſtigatum, quantum quiſque annonæ haberet. cumque vix in ſolum octiduum ſuffectura inveniretur, miſſi illico mercatores, qui neceſſariam à Dordracenis pretio peterent. & illi, etſi adhuc Albani partes ſequerentur, vicinæ urbi non gravate ſubvenerunt. cumque Hiſpani, qui Roterodami præſidium agerent, Iſelæ oſtium obſtruxiſſent, appoſitis ad ſecuritatem liburnicis ſuis, Crimpenum uſque frumenti plurimum navigio devexerunt; unde Goudani, curribus impoſitum, porro in urbem adduxerunt. Interim neceſſaria omnia Switenus curare, & ſacramento fidem oppidanorum obſtringere, ac præſidium etiam loco ordinare. tum, ductis Leidam copiis, cum non ita pridem, miſſo à Sonoio Gulielmo Gravio Gandavenſi, hominem extraneum recipere magiſtratus noluiſſet, opera Pauli Buſii ſyndici, aliorumque civium, ſtatim admiſſus, Ioannem Eiloſium Groningenſem cum cohorte urbi imponit. Dordraceni, jam dudum affectus in Auriacum proni, quia impetu quorundam præcipitata conſilia infeliciter cecidiſſent, palam ejus partes amplecti hactenus diſtulerant. ſed hoc rerum ſtatu non ultra deſerendam remp. rati, advocato Bartholemæo Enteſio, qui in propinquo ſub Lumæi auſpiciis cum bellicis aliquot navibus agebat, VIII Kal. Iulias Albanum hoſtem renuntiant. ſtatimque iis ab Auriaco Ioannes Hornanus Boxtelius, cui etiam comitatus Burani, Lederdami, Bredæ, & Iſelſteinii cura commiſſa, præfectus deſtinatur. paullo poſt Harlemum quoque ad partes venit, Gulielmi Berkerodii, Ioannis Coltermanni, & Petri Kieſii, inſigni opera. illi enim cum mandata ab Auriaco oſtendiſſent, reſtare initio magiſtratus, & deliberationem petere; qua negata, cum civium ſtudia animadverterent, hiſce legibus urbem dedunt, *ut ſacramentum, Philippo olim, & Auriaco præſidi, datum, ne mutarent; magiſtratu, ſaltem ad Auriaci adventum, nemo amoveretur. Albanus vero hoſtis*

H *publicus*

CIↃ IↃ LXXII. *publicus haberetur. cunctis vita, ac facultates, salvæ essent. clero, aut monasteriis, nulla vis fieret. milesque nullus, extra Ruichaverii cohortem, nisi arbitrio magistratus, urbi imponeretur.* Tam fausta fœderatorum initia Gorcomium auxit, & se quoque VI Kal. Iulias dedidit. atque arce per vim expugnata, ejus præfectum cum uxore ac filia captum Brilam abduxerunt. inde, dilapso per metum præsidio, castrum Lovestenium capitur; & per noctem oppressa Liesveltia. tandem Schonhovia, & Woerda quoque, armis Lumæi cedunt. jamque Hollandia tota in Auriaci partes transierat, nec præter unum Amstelodamum quicquam restabat. id in Albani obsequio perstitit, ægre avulsum anno demum LXXVIII. Dum hæc in Hollandia à Lumæo geruntur, Gulielmus Bergensis, Auriaci affinis, in vicina Gelria sumptis armis comitatum Zutphaniensem invadit. &, cum passim sine præsidio oppida essent, plurima cepit. inter hæc Zutphaniam ipsam, Dotecomium, & Dusburgum. in Velavia ejus legatus, Zacharias Glisenbergius, Harderwicum VII Eid. Iulias cepit. moxque etiam Herenbergam, Hattemum, Elburgum; in Tubantibus Oldensaliam, Goriamque. Per hęc Bergensis, ubi lætum consiliorum eventum, & propensa populi studia, comperisset, occasione utendum ratus, in ditione Transiselana Campos obsedit. eam in rem missa à Sonoio auxilia, & triremes item septem. cives nonnulli cum Andrea Arlerio pacti erant, urbem sese dedituros, simul cum copiis Auriacus adesset: & effectum horum opera, ut deditio promissa fieret. Swolla, Hasseltum, & Stenwica, exemplum secutæ. etiam Gelmuda, ac Vollenhovia. arx Tautenburgum per centurionem, à Sonoio missum, capitur. mox, translatis in Vltrajectinam diœcesin armis, Amersfortia occupatur; unde excursionibus crebris totam ditionem infestant, sæpe ab ipsis Vltrajectinæ urbis portis abducta præda. Postquam autem pars magna Gelrię etiam defecit, odio Albani, sive fœderatorum armis; in Frisiam quoque occidentalē transitum est. ibi Doco Martina cum nobilitate profuga de occupanda Leovardia, provinciæ metropoli, consilium ceperat. & mandatum id, ab Auriaco acceptum, exequi hactenus non potuerat. nunc autem opportunum ratus, à Sonoio, Hollandiæ borealis præfecto, cohortes quatuor quinque poscit. sed is, quia missis jam Bergensi auxiliis, & variis præsidiis, copias distraxerat, unicam tantum Frisiorum cohortem, Holzone Buma ductore, submisit. Bergensis autem Nederwormterium, Frisiæ agrique Groningensis præfectum, supplere defectum jussit. isque, centurionibus aliquot constitutis, brevi cohortes tres quatuorve comparavit; ac cum iis Cundertam aggressus, diffugientibus Belgis, qui in præsidio, sine negotio occupavit. quo successu auctis animis, inde in Frisiam perrexerunt. Hiergius, quem in Frisię præfectura Megensi successorem Albanus dederat, Arnhemii in Gelria morabatur. & ab Auriaco, qui cum magno tunc exercitu illuc venerat, plurimasque urbes ceperat, obsessis viis, præfectura excludebatur. quamobrem Casparum Roblesium Billium Lusitanum, qui Groningam cum legione Belgica tenebat, Leovardienses, ut provinciæ laboranti subveniret, datis literis, evocarunt. isque postquam advenisset, inprimis urbem communivit; &, mutato arcis præsidio, pro Germanis Gallos imposuit. in Harlingæ ac Staveræ arces è legione sua lectos misit. Wilhusium venerat Adolphus Holsatus, qui Albani jussu militem auxiliarem collegerat; &, stipendii inopia, cum ulterius progredi non posset, destinatam sibi ab Albano pecuniam submitti postulabat. ac quando, loci intervallo, consuli absens Albanus minime posset, & periculum mora longior allatura videretur, è Megensis thesauro, qui in arce asservabatur, mutua sumere IX florenorum CIↃ placuit; ex pecunia, ab Albano assignata, mox refundenda. sed cum illic vix V C IↃ reperirentur, reliquum aliunde suffectum est. Iam animi alieni signum Sneca dederat; ac timeri, ne in novas etiam partes inclinaret. placuit ergo ut animos Billius exploraret, aliquid fortasse viri auctoritate valitura. isque cum curiæ senatore Petro Fritema, eo profectus, intromitti postulavit; de affectu oppidanorum conjecturam hinc facturus. Et præmissus Fritema, ut eventum tentaret.

CIↃ IↃ LXXII. taret. ex quo cum mox Billium adfuturum acciperent, clausis portis, armati in mœnia prorumpentes, ſaltem cum domeſticis recipi poſtulantem rejecerunt. quin auditæ voces quorundam, qui ſclopeta minarentur. Fritema, ut dimitteretur, vix blanditiis impetravit. Per id tempus, ambigua etiam Bolſwerdiæ fide, ut experiretur Billius, literis benigne ſcriptis, percunctatur; *an non in tutelam urbis aliquod præſidium cuperent.* ſed illi eadem humanitate viro reſpondent; *gratam ſibi pro ſalute publica curam, cæterum præſidio opus non eſſe. curaturos, ne quid detrimenti caperent.* hoc reſponſo ſatis manifeſtus affectus. tum de Franekera etiam laboratum; ſed nec quemquam eo mittere, aut literas dare, viſum fuit, antequam ipſorum Leovardienſium ſtudia cognoſcerent. iccirco decretum, ut exquirerent, an in fide erga regem oppidani permanerent. inde in urbem annona plurima, & commeatus belli illatus: edictumque, ut quicquid in ſubjectis agris, aut monaſteriis, abbatiiſve, eſculentum, id in urbem comportarent. & conſulibus mandatum, ut quos civium minus certa fide ſcirent, eorum nomina exhiberent. tum, repetito ſacramento, arma omnibus imperata; additæque cohortes quinque Germanorum. quibus ut ſtipendium eſſet, ſenatorum collegio, & ditiſſimis aliquot provinciæ nobilibus, VI florenorum CIↃ indicta: eique continuando conſcripti provinciæ delegati, indictionem recuſarunt. *nimium hactenus impenſæ fuiſſe; ac ſupra tributum ordinarium, pro quo regis ad provinciam defendendam obſtricta fides. extra ordinem quinque prius, mox ſex etiam CIↃ dediſſe. inde, honorarii vicem,* CXXVIII CIↃ. cumque publica neceſſitas obtenderetur, nihil minus pernegarunt. *neque rem in ſua poteſtate eſſe, plenis comitiis pertractandam. hoc tamen anniti velle, ut, provinciæ quiete conſtituta, in cohortium quinque ſtipendium, quas paraſſent,* XXIV CIↃ *curarentur.* Porro cives quinquaginta, obſequii invitos, aut incertos, ejecerunt; ultimum ſupplicium comminati, ſi redire, præter curiæ voluntatem, unquam auderent. Snecani, legato excluſo, certi offenſæ, ne annona deeſſet laborarunt. itaque è vicinis abbatiis, ac monaſteriis, vi abreptam in urbem tranſtulerunt. nec multo poſt à fœderatis præſidium admiſerunt. & exemplum mox ſecuti Bolſwerdiani Nederwormterium advocarunt. tum Doccomium, auctis per hæc copiis, invaſerunt. Erant in præſidio urbis Belgæ aliquot, & hoſtibus facile ſuperiores, niſi cives conſpiraſſent. ii fortiter repugnantes, è feneſtris ædium ſuarum ſclopis terga ferire aggreſſi, incuſſo metu, in fugam propulerunt. atque ita in victoris poteſtatem urbs venit. ſed homines militiæ ignari, & qui per tumultum arma ſumpſerant, nec timere hoſtem didicerant, neglectis excubiis, mox iterum à victis per noctem oppreſſi, nullo adhuc victoriæ fructu, urbem amiſerunt. ac interfecti fere quinquaginta. cæteros tenebræ eripuerunt. Victores irati recentem contumeliam rapina, & incendio, vindicant. &, quia munitionem adjuvare ruſtici pridem recuſaſſent, in pagos quoque proximos ſæviunt. Adjunxerant ſe fœderatis nobiles ejus provinciæ plurimi. inter eos, Doco Martina, Sidius Botnia, Titius Hottinga, Siffridus Galama, Petrus Camminga, Auguſtinus Oetſma, aliique; quibus cognita locorum regio, & occulta civium multorum in nonnullis urbibus ſtudia. Eorum opera ad auſtrale fretum Stavera, Enchuſam adverſam ſpectans, occupatur. verum arcem è legione Billii Belgæ tenuerunt. quam obſidentes tormenta admovere, Sneca, Bolſwerdia, & Franekera advecta. & auxilia à Sonoio miſſa. Dum ita arcte obſidentur, afflicta valetudine Billius, convocato ad ſe ſenatu, *momentum loci, & neceſſitatem obſeſſorum,* repræſentat; ſimulque hortatur, *ne tam egregiam militum fortiſſimorum fidem, ac virtutem, deſererent. ſibi auxilia præſto eſſe. ſed, educto per hanc rerum neceſſitatem præſidio, abſente ipſo operam darent, ne quod urbi incommodum eveniret. tum etiam docerent, qua via tutiſſime militem duceret.* Igitur placuit, *uti copiæ per legatum quidem Coudomam, aut Bolcam, navigio ſubveherentur; ipſe autem, urbe ne exiret. id neque morbum ejus ferre, nec civilis prudentiæ legem. per belli incerta, ſi quid accidat adverſum, gravius multo periculum fore. in ejus capite ſalutis publicæ ſummā verti.* quamobrem CIↃ IↃ LXXII.

CIↃ IↃ LXXII. obrem miſſæ quinque cohortes Belgarum, duæ Germanorum, adventu inexſpectato adeo obſeſſores terruerunt, ut majores longe copias adventaſſe exiſtimantes, turpi fuga arcem ſimul, urbemque, desererent. Poſtea cum ſe ad Galedamum collegiſſent, iterum irruentes hoſtes, cæſis centum quinquaginta, reliquos diſſiparunt. Coudomam autem, quo confugerant, populati, idem Staveræ mox fecerunt; ac deinde, igne injecto, exuſſerunt. machinas captivas in arcem liberatam tranſtulerunt. atque ita cum ingenti prçda læti Leovardiam redierunt. Interim annonæ caritas Leovardienſes premere, coactis ruſticis circumjectis frumentum omne in fœderatorum urbes convehere. quamobrem Billius Franekeram inopinato invadere ſtatuit; aut, ſi conſilium non ſucceſſiſſet, Berlicomium, opportunum ſitu pagum, opere, & præſidio, communire. inde Biltam copias ducere, & quicquid illic frumenti eſſet, Leovardiam devehendum accurare. Igitur noctu cum cohortibus quinque egreſſus, alias Harlinga accedere jubet, ſtatuta hora ab una urbis parte arma concitaturus, ut, ſeductis illuc præſidiariis, ab altera facilior irruptio eſſet. ſed, obſeptis itineribus, cum conatu excidiſſet, ad Angumam, Berlicomium, & Lidlumam, caſtra metatus, loca opere feſtinato munit. utque incommodum Franekeranis aliquod daret, opplere foſſam Snecanam jubet. Circa id tempus cum cohortibus VIII Germanicis in Friſiam Iuſtus Schouwenburgicus venit, ab Auriaco prçſes provinciæ, ac Groningæ, agrique Groningani, deſtinatus. Poſito vero Franekerç domicilio, multa à Nederwormterio ſtatuta immutavit. Deinde curiam juri dicendo novam inſtituit, ad quam Sneca, Bolſwerdia, aliaque loca, quç fœderatorum partes amplexa, pertinerent. Varie utrinque velitatum eſt; & pagi aliquot, monaſteriaque, prædæ obnoxia, armis, & flamma, deleta. Albano autem undique nuntii minus grati perferuntur; quibus etſi angeretur, egregie tamen curas diſſimulat. Vexabat animum ſucceſſoris cogitatio, cui ſe, ut pridem jactaverat, tranquillam provinciam tradere poſſe deſperabat. inſuper de Galliarum rege, ac regina matre, querebatur;

à quibus Naſſovio clam auxilia deſtinata, aut permiſſa. neque aliunde magis ſibi metuebat. itaque inprimis obſidere Montes ſtatuit, antequam plures copiæ accederent, aut Auriacus cum exercitu adveniret. tunc enim vires, adhuc integras varie diſtractum iri. quamobrem, conſcriptis tribus legionibus Belgicis, Fridericum Filium cum IV CIↃ peditum, CCCC equitibus, obſidioni inchoandæ præmittit; ipſe, ſimul res alias ordinaſſet, cum copiis majoribus ſecuturus. & is Iulio deſinente profectus, proximum urbi monaſterium Bethlehemum ſtatim occupat, atque adverſus vim communit. oppidani, nihil territi, urbem ſeque hoſti excipiendo parant. Premebat Albanum ærarii anguſtia. nam & plurimum Hiſpanis debebat, quorum jam militia uti cogebatur. inſuper copiis novis opus: neque decimæ, aut viceſimæ, ſpes ſupererat. quamobrem, quod temporis ratio poſceret, invidioſum nimis tributum differre ſtatuit; dum, qui in Hiſpaniam miſſi à provinciarum Ordinibus, in impetranda indulgentia laborarent. utque animos alienos demulceret, remittere decimam, ac viceſimam, velle edixit; dum modo alias rationes pecuniæ colligendæ oſtenderent. idque etiam Hollandiæ Ordinibus Boſſuvium præſidem proponere juſſit. & ſeorſim ad eos quoquo literas dedit, quibus in VXIII Kal. Sext. comitia Hagæ habenda indiceret. Sed eo jam illic loco res erant, ut mandatum contemneretur. tamen in præſcriptum diem Dordraci, in primaria Hollandiæ urbe, conventum ordinant; ubi de rep. deinceps adminiſtranda decernerent. ejus rei Auriacum certiorem faciunt; & legatum, qui interſit, mitti poſtulant. ubi præſcriptus dies illuxit, convenere ad libertatem vindicandam ex equeſtri ordine Iacobus Wingardus, & Arnoldus Duvenvordius, Lumæi legatus. ex urbibus delegatos miſerunt Dordracum, Harlemum, Leida, Gouda, Gorcomium, Alcmaria, Oudewatra, Horna, Enchuſa, Medemlacum, Edamum, & Monachodamum. reliquis voluntas, vel audacia, defuit. Interim in Hiſpania res decreta. & poſt longam ſupplicationem facta tandem indulgentia. Hopperuſque CIↃ IↃ LXXII.

CIↃ IↃ LXXII. rusque convocatis regis nomine hæc denuntiat; *ita eum erga Belgium affectum esse, ut privati commodi causa nihil unquam intentaverit. sed hoc tantum voluisse, ut resp. illis quieta, ac religio salva maneret. id persuasum omnino habere; semper Ordinis, fidei atque obsequii præclaros, in rebus omnibus, & consiliis, Dei gloriam, publicamque utilitatem, spectavisse. quamquam autem in responso decimæ, vicesimæque, indulgentia non diserte exprimeretur, hanc sententiam esse tamen. involucro ideo usum, ut apud subditos ipsi majestas, legato auctoritas, integra esset.* Post hæc verba, qui curandæ rei missi, pro affectu tam benigno magnas sese regi gratias agere dicunt; idque reduces apud Ordines testaturos. Iam Auriacus justas copias comparaverat, in tres menses auctoratas, aut quam diu usus foret; ea militiæ conditione, ut, quia pecunia in stipendium non sufficeret, pignoris vicem urbes acciperent, quibus solvenda assignaretur. Collegerat peditum millia quindecim, equitum septem. cum his se Nassovio fratri adjungere animus erat. ac quandoquidem Hollandiæ Ordines ad destinata in medium Iulium comitia legatum postulassent, Philippum Marnixium Sancto-Aldegondium mittit, multa rerum peritia virum, qui consilia adjuvaret. is cum XV Kal. Sext. advenisset, postridie, mandatis exhibitis, ita Ordines alloquutus est. *Satis Auriaco, à quo missus, cognitum pridem ipsorum affectum; & nunc re manifestum esse, quando tanta animi constantia cum ipso, legitimo provinciæ præside, se Albano opponerent, ad vindicandam patriæ libertatem; quæ oppressa aliquot jam annos ab Hispanis; quorum libidini, aut sævitiæ, necdum adhuc factum satis. orare vero, tam præclaram voluntatem ne mutarent. egregia semper erga Belgium fide fuisse, ac Hollandiam potissimum, & cæteras curæ suæ provincias. eam ob rem doluisse vehementer, tam immania dudum passas. neque in votis magis quicquam habuisse, quam ut felicitatem antiquam restaurare aliquando posset. ideoque non labori, aut impensæ, pepercisse. quin triennium nunc esse, cum, exercitu collecto, meliore animo, quam fortuna, vindicare libertatem publicam tentasset. ex qua clade quicquid facultatum reliquum, nunc postremum patriæ impendere. nec de libertatis studio quicquam per successum adversum decessisse, eundem illi animum mansisse, qui huc usque per consilia ista inquies continere se non potuerit, quin, paratis denuo copiis, virtute invicta, iterum eventum tentaret. quando autem, tam diu oppressi, revocassent animi antiquum robur, hostemque Albanum pronuntiassent; nihil prius habuisse, quam ut porro spiritus tam generosos incitaret, & auxilium postulantibus præstaret. ac tam bonæ voluntati cum, exhausto patrimonio, vires minime responderent, promissumque ab ipsis esset, si exercitum modo adduceret, se stipendia curaturos, id nunc tempus esse scirent. in promtu militem, sed ea conditione lectum, ut, priusquam moveret, prioris trimestris stipendium acciperet. aut, si fieri id non posset, saltem unius mensis darent, de cætero vel nonnulli principes, vel quædam Belgii urbes, caverent. Horum prius impossibile; alterum difficile omnino, neque utile. namque si ad Galliæ regem, aut reginam Angliæ irent, periculum esse, ne obnoxias ista ratione provincias sibi subjicerent: quippe illos, nisi oppigneratis urbibus, ne teruntium expensuros. itaque apertum aditum iri, ægre postea possessa dudum loca relicturis. idque exemplis manifestum. igitur aliud nil restare, quam ut urbes aliquot fidem apud ductores, & turmerchas, interponant: insuper* C *aureorum* CIↃ *statim expediant. hæc ab Auriaco exponere jussum; & sperare, pro affectu in remp. quam inprimis salvam cuperent, non gravate concessuros.* Quamobrem, quia urgeret necessitas, & maturato opus foret, illico decretum, *ut* C *illa aureorum* CIↃ, *à nonnullis ditioribus, reliquisque provincialibus, mutua peterentur: & corrogaretur quicquid auri, argentive, aut cæteri mundi, quisque haberet. tum tributa ordinaria quæstores tradere juberentur, etiam deinceps continuanda, & invitis imperanda. item reditus templorum, monasteriorum, aut collegiorum; & quæ præterea ornamento magis, quam usui, occuparentur.* deinde, *ut pro stipendio cætero urbes caverent,* convenerunt. Posthæc Aldegondius alia quoque mandata exhibet; ad quæ Ordines respondent: *Auriacum se Hollandiæ, Zelandiæ, Westfrisiæ, & Vltrajectinæ ditionis præsidem agnoscere, qualem olim rex statuisset. & apud Ordines aliarum provinciarum annisuros, ut, rege absente, præsidem ac patronum acciperent, ceu præcipuum Belgii principem, atque ad tutelam ejus jure, ac sacramento, obstrictum. ut autem navalis belli ratio* CIↃ IↃ LXXII.

CIↃ IↃ LXXII. *corrigeretur, omnis ei potestas traderetur; isque, exauctoratis omnibus, summum maris praefectum, poneret, de consilio urbium maritimarum centuriones novos lecturum. cumque in praedam hactenus miles arma sua habuisset, nunc stipendium poneretur. ac constituerentur item, qui de rebus maritimis cognoscerent.* Tum ad Lumæum magistratus Dordracenus, Leidensis, & Enchusanus, ablegantur; qui militiam terrestrem ordinarent, & licentiam lege adstringerent, ne deinceps provinciales vexarentur. Placuit etiam archiva aperiri, quæ in arce Goudana. & privilegia inspici; reliquaque libertatis instrumenta, ad Hollandiam pertinentia: & in indicem referri, ac describi, distribuique magistratibus, ut secundum ea deinceps respublica administraretur. Hoc negotium, sed Auriaco prius consulto, & permittente, ex ordine equestri, Ianus Dousa Nordovicus, vir ingenio & litteris excellens; ex urbibus, singuli destinati suscipere jubentur. Visum & a Lumæo petere, *daret ante omnia operam, ne quid cameræ rationum, commentariorum, ordinum, curiæve actuarii, turbarentur; deinde instrumenta, omnia reip. maximopere necessaria, studiose asservarentur.* Inde fœdus mutua fide utrinque initum: *neque Auriaco inconsulto, aut invito, Ordines quicquam; neque Auriacum, præter Ordinum voluntatem, cum ipso rege, ejusve legatis, de rep. pacanda acturum.* Eam in rem, fidei symbolum, datæ dextræ; & Aldegondius pro Auriaco, à quo legatus, juramento se obstrinxit. Decretum porro, *uti alias quoque urbes, scriptis literis, ad commune patriæ liberandæ fœdus invitarent*; quod quia vicini Delphi recusarent, mandatum Leidensibus, urbis situ opportunis, ut navigia Waterlandiâ prohiberent. Amstelodamum quod attineret, Auriacus à Daniæ rege, urbibusque Hanseaticis, Ordinum Hollandiæ nomine peteret, *quando publicæ libertati adversa esset, ne quæ ei in posterum merces subveherentur: ac Hornam potius, aut Enchusam, urbesque proximas; vel Dordracum, ubi par commoditas foret, per Mosam flumen, transferrentur.* Porro exponit Aldegondius, *placere Auriaco, ut religio libera esset; publiceque in iis locis, quæ decerneret magistratus, sine turbis exerceretur: clericis autem nemo vim, injuriamve ullam faceret, nisi forte contra remp. niterentur.* Inter hæc Lumæus venit, & provinciæ præfecturam ab Auriaco sibi mandatam in comitiis exponit. cumque literas protulisset, lectis iis, ex præscripto obiturum, admittere placuit.

IOAN-

IOANNIS MEVRSI GVLIELMI AVRIACI

LIBER VII.

CIƆ IƆ LXXII. SIc arma ſub Auriaco præſide pro libertate Hollandia ſumpſit. & Zelandiæ quoque bona pars Albanum pro hoſte habere. jamque audendi initium Fliſſingani fecerant; quibus, miſſo in auxilium Tſerartſio, aucta virtus: adeo, ut, infeſtis ſignis Middelburgum contendentes, hoſtem ultro provocarent. cumque is prœlium detrectaret, neque tutum obſidere putaretur, retrogreſſi, ſe per vicos diſtribuerunt, arcemque Souburgum, non procul Fliſſinga, occuparunt. mox autem Middelburgenſes, ne timuiſſe viderentur, Souburgum verſus nocte intempeſta copias, machinaſque, ducunt. In præſidio Galli erant, qui in hoſtem animoſe erumpentes, fortiterque repulſi, cum ſuppetias Fliſſingani fruſtra duplici velitatione tentaſſent, arcem deſerunt. quam Hiſpanus occupatam, repetentibus Fliſſinganis, cum defendi poſſe deſperaret, iterum dedit. Creſcere illis indies copiæ, & per eas animi robur. itaque mari bellum inſtruunt. & Antverpiam profectus Theobaldus Worſtius, pulverem tormentarium, quæque præterea bello neceſſaria, clanculum emit. nec multo poſt, cum inſignis è Luſitania claſſis adveheretur, mercibus plurimis pretioſis auroque onuſta, turbarum ignara, & mutationis, vi aggreſſi naves exonerant; mercibuſque diſtractis, ingentem inde pecuniam contrahunt, atque in ſuos uſus applicant. tum ut Middelburgum ſubigerent, urbem inſulæ Walacriæ primam, liburnicis exſtructis, commeatum prohibere conantur. jamque naves centum quinquaginta armaverant, quibus mare obſidebant. & infeſtis valde animis decertabant. utque Albanus, nullo perſonarum diſcrimine, milites, cives, mercatores, ceu perduelles, ſupplicio extremo afficiebat: ita illi, quemcumque Hiſpanum capiebant, ſtatim in crucem ſublimem agebant; neque ullum vitæ pretium capiebant. cumque plures captivi eſſent, binos, colligatis brachiis, in ſubjectum urbi mare è propugnaculo præcipitabant. indigna quidem illa ſævitia, ſed exemplo irritata. Veriæ cum poſtridie Non. Iun. epulum magiſtratus haberet, in templum irruentes quidam præſidiarii, imagines ſacras, & altaria, hactenus illæſa, ſubito impetu confregerunt. dein progreſſi in chorum templi, in equitum aurei velleris inſignia, illic ſuſpenſa, idem auſi. cum res ad Tſerartſium deferretur, ille, ut intererat epulo, accendente iram vino, ſtatim ad templum ſe proripiens, ſtricto gladio duos improviſus occidit; porro alios occiſurus, niſi intercedentes quidam impetum viri cohibuiſſent. Id ubi cætero præſidio gnarum, adeo omnium animos offendit, ut cum armis ante ædes convenirent; pontificium, ac latronem, per convitium appellantes: & facturi erant paria, ni Rollæus, prætor urbis, Herptiuſque, motum ſedaſſent. ac profecto ex eo tempore inviſus militibus, tandem quoque per tumultum interficitur. Fliſſingani, diſtractis claſſis Luſitanæ mercibus, Anglicanos ad ſe mercatores plures, militeſque, pertraxerunt; qui militiam, luculenta ſpe ſtipendii, quæritare. itaque, auctis valde copiis, vicinæ Flandriæ arma inferre ſtatuerunt; Oſtburgoque, & Ardemburgo, occupatis, dedere ſe Brugenſes jubent. verum illi, quia nondum ſatis bene res ipſorum conſtitutas, & momenti ad hæc parum in militia tumultuaria exiſtimarent, etſi inclinarent aliqui, tamen motum nullum audebant. quare, fruſtra hic conati, in templa, & monaſteria proxima, arma vertunt. inde Gandavum progreſſi, cum neque il- CIƆ IƆ LXXII.

lic

CIƆ IƆ LXXII. lic res felicius successisset, veriti ne interciperentur, in Walacriam revertuntur. Ioannes Cerda Medinacælius, Albano à rege successor datus, cum bis mille Hispanorum novis copiis jam in Belgium adventabat. id ubi Flissinganis cognitum, Balduinus Eobaldus, Ioannes Morus, aliique, circa Flandriæ oram invadunt. Necdum Cerda intellexerat, tantam Auriaco classem esse; ideoque negligentior, hosti se obnoxium fecerat. Naves ipsi quinquaginta quatuor erant. ex his viginti sex majores, Belgis ereptæ: minores reliquæ, quas Assabres Cantabri dicunt. Has adorti magno impetu, facile superant, fugantque. & ex majoribus vix tres salvæ. Cerda cum minoribus aliquot, vix elapsus, Slusam appulit. alii Rammekenum, & inde Middelburgum, evaserunt. victoribus ingens præda obtigit; in auro argentove signato, ducenta aureorum millia; in mercibus, quingenta millia æstimata. Slusa Cerda Brugas abiit; hinc Bruxellas, ad Albanum; infausto per principia augurio minus avidus destinatæ præfecturæ: quam mox etiam deprecatus, in Hispaniam recessit. quippe vir Albano dissimilis, & prudens rerum æstimator, qui turbatis bello provinciis non sine opprobrio decessurum animadvertebat, alienæ culpæ, quam corrigere non posset, suam existimationem involvere inconsultum arbitrari. Tamen naves Cantabricas xx bello parat; & Machlinia tormenta ænea XXIII, currusque aliquot, cum pilis, ac pulvere nitrato, mittit: quæ, in Flandria occupata, Flissingani in suum armamentarium transferunt. inde aliis submissis instructæ naves, ferente vento Slusa Rammekenum devehuntur, tribus ex his in itinere interceptis. hic cum essent, arcis præsidio, ut putabant, satis tutæ; Theobaldus Worstius, vir promptæ audaciæ, vi aggressus, nequicquam arcis præsidiariis propugnantibus, omnes capit, inceditque. milites plurimi trucidati, pauci nantes evasere. hoc successu, ut in rebus lætis solet, crevit animus Flissinganis, placuitque porro fortunam experiri. Est in propinquo Zuitbevelandia, & Tergoesa, insulæ metropolis; inque ea etiam aliquot clam amici. Igitur, cum pridem frustra in Flandriam conati essent, ad hanc occupandam tendunt. Tserartsius cohortes aliquot, cum duabus machinis bellicis, navibus imponit. cumque in insulam appulissent, præmissis in proximum pagum Gallis, & excubiis oppressis, reliquum militem obtruncare destinaverat. verum illi, cognito adesse hostem, per tenebras in urbem evaserunt. ad quam cum adductis copiis deditionem postularet, ac rejicerent oppidani, ut portam convelleret, tormenta admovit. sed, laboris sui irritus, neque satis ad obsidionem instructus, sauciis paucis, retro cessit. discedentem erumpentes præsidiarii sequebantur, ut postremum agmen carperent; at, composito recte agmine incedentem, nihil lædere potuerunt. Animus Tserartsio erat, donec necessaria mox submitterentur, eminus obsidionem facere. sed rumore de adventu Friderici Toletani, qui Antverpia magnas copias falso ducere ferebatur, consternatus; metu potius, quam periculo, insula excessit. Illud vero adeo ingratum Flissinganis, ut redeunti portam occluderent, & eventum imputarent. Hinc per vicos circumjectos palans miles licentius agere; donec, re composita, & stipendio numerato, in urbem admissus, ad tentandam iterum obsidionem emitteretur. tunc, ut certius res succederet, petitis à Lumæo auxiliis, cum tormentis bellicis novem, aliisque obsidionis instrumentis, insulam repetit. cumque in illam exscendisset, atque ad urbem advenisset, ducto circum castra vallo, tormenta collocat. Erat ea situ magis, quam opere, munita; & præsidiarii Galli, Hispaniq;, octingenti tuebantur, sub præfecto Isidoro Pacieco; qui, virtutis egregius, animum ad defensionem obfirmabat, & Albanum rerum suarum certum fecerat. Obsessores, verberatis diu muris, media nocte impetum in ruinam faciunt, fortiterque repelluntur. dumque ab una parte id fieret, & præsidium distraheretur, ab altera, conscenso muro, à tergo opprimere propugnantes destinatum. sed hoc, scalis brevioribus, frustra fuit. sic fortuna hostium virtutem juvit. Iam septima hebdomas agebatur, & obsessis deerant multa; cum de urbe liberanda mox Antverpiæ consultatur. idque per aquas, si maturarent, obsessa navibus belli- CIƆ IƆ LXXII.

CIↃ IↃ LXXII. bellicis insula, perdifficile censebatur: si differrent, periculum erat, ne, fractis animis, aut virtute fatigata, præsidiarii sese dederent. Mondragonius, vir animi ingentis, tentare, aqua recedente, liberationem statuit. quippe olim juncta continenti insula, cum dirempta inundatione esset, vadum reliquerat. id quia exploratum ipsi, etsi magno intervallo, & trium amnium concurrentium profundo alveo, transitus periculosus videretur, tamen discrimen contempsit. Igitur gnarus, quantum apud militum animos exemplum ductoris posset, ne quid cæteri re insolita trepidarent, omnium primus vadum ingreditur. & transgressus, IX tantum desideratis, quos errantes interjecti amnes hauserant, excitatis ignibus, Avilæ felicem transitum, & obsesso Pacieco adventum indicat. tum madido, & defesso, militi dat reficiendi tempus; quo si eum obsessores invasissent, in proclivi victoria erat; & post eam urbis deditio. sed id neglectum tanta cum securitate, ut initio ad famam rei ludos facerent. postea autem, cognito transmisisse hostem, & ad quartum tantum miliare abesse, derelicta obsidione, in fugam effusi, adeo trepide naves petunt, ut tormenta vix abducerent. plurimique impedimentis desertis, dum inconsiderate properant, fluctibus mersi, indigna viris morte pereunt. ac secutus fugientes Paciecus, cum militibus quadringentis, à Mondragonio submissis, Porresio, Baileio, & Salvaterra ducibus, magnam in extremo agmine stragem edit. deletique universim IↃ CCC. Hujus cladis tanta omnium offensa fuit, ut Tserartsium passim proditorem dicerent, quod convitiũ cum non ferret, abdicata præfectura, ad Auriacum se recepit. &, ut culpam removeret, duello, aut jure, decus suum tueri velle præ se tulit. tum libello quoque edito quoscunque accusatores provocans; sistere se intra mensem jubet, coram Auriaco causam dicturus. ac quantumvis nemo quidem compareret, tamen odium, aut calumnia, non cessare. In Hollandia Hispani Roterodamum adhuc tenebant. cumque annonam urbes vicinę, Auriaci partes amplexæ, interciperent, penuria pressi, Amstelodamo petere statuunt. Igitur Rodericus Sapata, à Ferdinando Toletano Haga missus, assumpto Ioanne Cepeda, cum delecta ccc manu, & carrorum magno numero, Delphos Hagamque prętergressi, Scevelingam, pagum Oceano adjacentem, acie instructa iter capit. inde juxta littus ducens, & Harlemum propter transiens, occupato Sparnodamo, ubi Robollium ductorem capit, Amstelodamum pervenit. ibique frumento conquisito, eadem via retrogressus, Roterodamum illæsus rediit. In reditu pauci, milites pariter atque agricolę, turba plane tumultuaria, & armorum imperita, prope Catwicum, tormentis minoribus duobus adductis, & lorica tenui adeo excitata, temere se objicere ausi, turpiter mox, conspecto hoste, diffugerunt. Albanus, qui suarum rerum omne momentum in Montibus poneret, urgere valde obsidionem; & ex Hollandia reliquas copias advocare. Itaque Roterodamo etiam, & Delfshavia, mense Iulio deducta præsidia. quod Switeno, urbis Goudanæ præfecto, Ienninus Rivius, urbi à secretis, statim per literas indicavit; simul obtestans, *daret operam, ut clementer boni cives, gravia ab Hispanis passi, haberentur.* Is porro ad Lumæum scripsit; qui non multo post urbem vacuam occupavit. Sub hoc tempus parum abfuit, quin Harlemum proderetur, obnoxium insidiis, propter vicinum Amstelodamum, quod in fide Albani manserat. Prætor urbis epulum aliquod instituerat, eoque etiam magistratum advocaverat. & Ioannes Coltermanuus, etsi invitus, interesse. dum convivium est, hora decima vespertina accensus quidam esse ad portam Gravium nuntiat, intromitti cupientem. consul Theodorus Rampius ire in curiam hominem jubet, sub pulvillo indicato, portæ aperiendæ, claves inventurum illud, nisi se præsente, factum iri Coltermannus cum negaret, vix dimissus, Gravium, intra urbem admissum, in diversorium deducit. inde excubias lustraturus, in portis Sparwoudana simul & Schalcovicana, qui excubaret, unum tantum deprehendit. & hæc quidem aperta erat; ac cohortes à Bossuvio quinque missæ adventabant, uti urbem occuparent. fecissentque, si ad horam præstitutam adfuissent. qua neglecta, casus eam, & Coltermanni virtus,

CIↃ IↃ LXXII. tus, servavit. quippe is portam, excitatis civium proximis, statim occludere; & cohortem Ruichaverii advocare. itaque exclusi Hispani Sparnodamum recesserunt. Postridie vero convocato magistratu, Coltermannus cum Berckenrodio & Kiesio collegis intervenit, confirmandis civium animis, eo magis perturbatis, quod eodem forte tempore Rodericus Sapata, qui cum cohorte Hispanica Haga advenerat, prope urbem ad australem portam esset. Visum autem, ut Enchusam Coltermannus ad Sonoium, auxilii petendi, proficisceretur; & Switenum Berckenrodius, literis datis, cohortem unam mitti rogaret. Ac Coltermannus, ubi ad Sonoium venit, auxilia obtinuit: missiq; suppetias milites IↃC, sub ductoribus Lazaro Mullero, ac Cornelio Everdingo. hisque se, preclaro in patriam affectu, cives multi Alcmariani, & Hornani, sponte sua adjunxere. qui cum Beverwicum usque pervenissent, ad secundum Harlemo lapidem, Hispanos Haga cum Hollandicis senatoribus, & magistris rationum, commentariis, omnibusque instrumentis, ac supellectile, prope urbem accessisse nuntiatur. quare ocius à Sonoio copias majores petunt. isq;, recens è Transiselania acceptas, collectasque à Zacharia Glisenbergio, evestigio submittit, datque rusticis mandatum, ut annonam illuc propere comportarent. Postridie Mullerus suos sub auroram ad portam arenariã ducit, nuntiatq; oppidanis, ut se ipsi quoque jungerent. vix advenerat, cum cohortes quinque ab arce Cliviensi in eum tendunt. quas aggressus, nulla fere suorum strage, profligavit, ac Sparnodamum fugere compulit. sed victoriam istam clades mox excepit. quippe qui in silva Hispani jam proelio fessos invadentes, etsi fortiter pugnantes, vincunt, atque in fugam agunt. cęsi instar septingenti. victores Vltrajectum profecti, ubi cohortes aliquot Germanicæ in præsidio. sed oppidani, acerba pridem ab iis passi, recipere in urbem noluerunt. id ægerrime ferentes, in suburbia, & vicinos circum pagos, iram vertunt; igne, & ferro, omnia vastantes: donec postea, ab Albano in Hannoniam revocati, discessere. Tum Hollandici senatores, & magistri rationũ, qui cum iis eo venerant, immigrantes, ibi sedem posuere. quanquam illis munus pene sine functione esset; cum preter Amstelodamum, Mudam, Wesopum, & in Brabantico limite Heusdam, tota provincia defecisset. Interim Auriacus, accepta è Gallia aliqua pecunia, & ab Hassiæ Landgravio, pignorato patrimonio, in Germania exercitum scripserat; equitumque septem millia, peditum quindecim, ac Belgarum tria habebat. Duces primarii Burchardus Barbius, Ernestus Mandeslous, & Henricus frater. hunc, transmisso in Gelria Rheno, prope Dusburgũ, ad Aldekercam, & Essenam, lustrat. In Gallia Ienlisius, de Nassovii, & cæterorum ducum sententia ablegatus, à rege auxilia, & promissa, impetravit. Colinius copias in limite paraverat, quas ipse duceret. erant peditũ IV CIↃ, sub Rentio, Iumellio, & Bellingervillio. equites CC cataphracti, & levis armaturę turmę II. præcursoribus Petrobuferius Genissacus præerat, reliquũ equitatum Philippus Lanoius Bellovacus ducebat. Monitus erat, cum discederet, iterumque mox per literas, à Nassovio Ienlisius, *ut per agrum Cameracensem facto itinere ad Auriaci fratris copias se adjungeret: nam ut recta Montes duceret, periculosum valde esse, neque sibi expedire.* Sed ille, animi ferocior, cum suis se copiis liberare obsessos posse confideret, ne in istius gloriæ partem quisquam veniret, ceu contrario Colinii imperio, utile admodum consilium neglexit. Interea temporis levibus ad urbem proeliis certatur; & cum V Eid. Sext. ad messem colligendam præsidiarii exiissent, cum magna rusticorum manu, pugna satis atrox oborta est; in qua profligati obsessi, incumbente Bernardino Mendosa, amissis plurimis, retro cedere in urbem coguntur. ex obsessoribus cęsi pauci levis armaturę equites. Chiapinus Vitellius, & Rodericus Toletanus, leviter vulnerati. Iam augmentum castris accesserat, turmæ equitum Arscotani, Mansfeldii, Bossuvii, Barlamontii, Noircarmii, & Altabrugii: ac è legione Rutiana cohortes VII. tum exspectari quoque legio Nicolai Polvillerii; & è Neapolitana, quæ Trajecti, signa V. Didacus Zunica, Philippi apud Carolum, Galliæ regem, orator, qui ejus consilia ignoraret, sæpius egerat, *ne auxilia perduellibus Belgis mitteret*; & acrius etiam ex- CIↃ IↃ LXXII.

postu-

ↀ Ↄ LXXII. postulaverat, *fœdus* obtestans, *quod violatum supremi numinis vindictam irritaret. nec Philippum ita meritum, qui distractum bellis civilibus contra subditos perduelles adjutasset.* Carolus factum excusare, &, *invito se admissum: idque minime obscurum, proscriptis nuper, qui in Belgium suppetias irent. sed in regno, necdum à turbis civilibus quieto, labefactata majestate, non omnia posse. multa necessario dissimulare, quæ, potentiæ iterũ firmus, prohiberet.* Ita ambiguo responso, gratiæ, & offensæ medius, Zunicam dimittit. Sed eodem fere tempore nobilis quidam ex aula ad Albanum missus, per viam ad Fridericum Toletanum deflectens, eum de Ienlisii consilio, numeroque copiarum, & itinere toto, instruit. isque equites CCCC, sclopetarios Ↄ CCC, Cameracum versus mittit; qui res hostium, inter urbem & Landrecium insidentes, explorarent. Ienlisius, cum recta Montes ire instituisset, per Bossuvium iter habuerat; & inde Quievregium, sesquimilliari ab urbe: non sine fraude, cum viarum imperiti à ductoribus proderentur. In eo itinere magna passim injuria facta rusticis Hannoniis: unde animi, antiquis odiis satis infesti, longe magis acerbati. Delatum ad Toletanum erat, Ienlisium secum equitum quatuor, peditum decem millia ducere. illud, sive rumor finxerat, in hujusmodi rebus validus; sive astu ducis erat divulgatum, uti hostem perterreret; intrepidus tamen Toletanus, qui & optime numerum copiarum sciret; &, ne sine ullo prœlio in provinciam hostem admitteret, famæ suæ interesse existimabat, aggredi advenientem omnino statuit. & verebatur, si detrectaret, *ne metus, aut desperationis, manifestus, collapsam valde patris Albani auctoritatem porro destrueret; Auriaco sine dubio, qui cum exercitu copioso imminebat, nutantes passim Belgarum animos impulsuro.* itaque, ut periclitantem Bruxellis patrem confirmaret, factu optimum, necessariumque, duxit: *quamvis cum periculo aliquo, belli aleam experiri.* Hoc consilio præmissis Bingium impedimentis, cum jam intra Galliæ limitem auxiliares recessisse nuntiarentur, ad XVI usque Kal Sext. subsistit. deinde ubi exploratum, quatuor vix milliaribus separatos, positis prope Hanam castris, pontem struere; legatum Bernardini Mendosæ, Antonium Figueroam, cum XX equitibus mittit, & Franciscum Ferdinandum Avilam, arcis Groninganæ præfectum, cum Garciæ Valdesii equitum sclopetariorum turma; qui seorsim copias hostium, & consilia, explorantes, è vestigio ad ipsum referrent. ipse eos subsecutus est. Belgarum, & Hispanorum, peditatus omnis promiscue incedebat, duce Iuliano Romero; cui Licquius, & Chevereauxius, additi erant. Vitellius, etsi ex vulnere imbecillis, à fossoribus in lectica portabatur. pars equitatus tripartita ad dextram ire: reliquum, tribus item agminibus distinctum, in extrema acie esse. quam claudebant sclopetarii Hispani CCCC, & ala Bernardini Mendosæ; qui præsidiarios, tergum forte invasuros, sustinerent. ita ad urbem usque promotum. tum, mutato ordine, eques, qui in ultima acie erat, in primam vocatur. sic itum ad Giselini fanum. ubi cognito, nondum Gallos Hanam transmisisse, confestim in eos equitatum Toletanus mittit, peditatum subsequi jubet. Primam aciem Romerus ducebat; qui, simul hostem conspicatur, Ioannem Salazarium Sarmientum cum sclopetariis gravioribus LX inter sepem, & salicetum, collocat; qui, dum utrinque veles concurrit, latus infestaret. Primo impetu cessere Hispani. quibus submissi è legione Chevereauxii Belgæ CC; quos ipse Chevereauxius, & cum eo Delvalius, duceret: & mox totidem, duce Licquio; cui comites Mota, Bergius, & Fremenantius. hos levis armatura subsequi, cum peditibus Hispanis CC sub Francisco Bovadilla, Ferrandino Agnasco, & Didaco Carvaiali. post eos cum reliquo peditatu ipse Toletanus agmen claudere. Galli à tergo Alterragium vicum habebant, cui planities non magna subjecta; silva, & rivo, undique cincta. quos à fronte adortæ Hispanorum cohortes duæ, Alfonsi Monteri, & Garciæ Valdesii, levi pugna prelude bant. in prima acie cum octo signis Rentius erat; totidem medius Iumellius ducebat. postremum agmen, quia magis hosti apertum, cum Rhingravio, & Genissaco, Ienlisius ducebat. interque dumeta itinere valde angusto incedens, equites centum, duce Rentio, de hoste cognituros, præmisit. in hos, simul silva egressi, declivi jam sole,

CIϽ IϽ LXXII. sole, cum ala sua Lupus Sapata impetum facit; & post eum Philippus Sancto-Aldegondius Noircarmius, cedentibus fortiter incumbens, in fugam propellit. itaque in suos versi pedites, unde minus periculi Ienlisius putaverat, turbatis ordinibus, exercitum solvunt; pontem versus, quo Hanam transmiserant, fugientes. sed ne per hunc evadere possent, occupata ulteriore ripa, Antonius Figueroa prohibuit. itaq;, transitu non permisso, per Tornacum, Condatum, & Athum, Valentiniana usque effusi, dum abjectis armis per silvas huc illuc passim palantur, infestis rusticis, plurimi spoliati, cæsique, miserrime perierunt. Eo conflictu cecidere amplius CIϽ CC. in quibus Rentius, & Rhingravius. Ienlisius, Iumellius, & Schonewallius, capti in custodiam abducuntur; ille Antverpiam, iste Tornacum, hic Aldenardam. ac Ienlisius non multo post repente exanimis repertus in lecto, nullo morbo præcedente, etiam in funere ignominiam passus est. Iumellius autem, ac Schonewallius, diversa sorte liberati. Olhanius saucius cum centum circiter in urbem venit, nec multo post è vulnere moritur. Bellovacus, noctis beneficio elapsus, in cœnobio Spineleviensi à Poieto præfecto excipitur. Ex Hispanis cæsi tantum Alfonsus Lombralis, & Antonius Zero, cum VI peditibus, equitibus XII. Lupus Sapata, gravi accepto vulnere, evasit. Duabus horis depugnatum est. in conflictu gregarius miles egregium virtutis specimen dedit. nam lancea transfixus, alia è terra arrepta, quæ forte obvia, equitem irruentem excepit, strenuè pugnans, donec, ejecto per vulnus sanguine, vires animi adhuc integrum, destituerent. Toletanus, revocatis ab hoste copiis, sub vesperam ad Giselini fanum rediit. è pugna Gallicę cohortes decem ad proximam silvam se contraxerant, contra quas postridie multo mane Chevereauxium mittit; sed mox, relatis XXX signis, suos cohibuit. Hac suorum clade dejectos oppidanorum animos fore arbitratus, per tubicinem dedi sibi urbem postulat; sed rejectus, demandata Philippo Lalanio obsidione, Bruxellas ad patrem Albanum contendit; cum statim post prœlium in castra venisset Nicolaus Polvillerius, adducens peditum signa tredecim, & Hispanos quingentos, Vltrajecto evocatos, cohortibus quatuor ex Ebersteinii legione suffectis. insuper tres equitum turmæ, quas Nicolaus Basta, Aurelius Panormitanus, & Georgius Macuca, pridem in Italia legerant. Albanus III Non. Sext. indictis Bruxellis comitiis pecuniam ab Ordinibus poscit. *ex Hispania misisse regem* CCCC *aureorum* CIϽ, *nec præter ista exspectari quicquam posse. qua cum summa si militiæ suæ onera compararent, nullo modo suffecturam deprehenderent. hinc stipendium ordinandum* XV *equitum* CIϽ, *peditum autem Germanicorum* XII *legionibus, & cohortibus Hispanorum, Belgarumve*, CCL. *huc accedere cæterum belli apparatum, naves plurimas, ac tormenta. Igitur annua vicies centena* CIϽ, *& centesimam, expedirent. se, ita instructum, intra bimestre Belgio toto hostem profligaturum esse.* Mox, cum Medinacælio profectus, Montes petiti; ipse urbem expugnaturus. & ad convellenda mœnia tormenta majora XXIV, minora VIII secum trahit. Bruxellas Arscotano mandat. Ante urbem cœnobium Spineleviense erat, quod cum CC defensoribus Poietus tenebat. id tentatum acri pugna. atque egressæ ex urbe cohortes à Francisco Salazario fortiter repulsæ. egregie tamen defensus à Poieto locus, capi non potuit. itaque rursum mox adorti Rodericus Sapata, & Alfonsus à Sotomajore, tormenta admovent. editaque ruina, cum impetum facturi essent, præsidiarii, non ultra vires periclitari à Nassovio jussi, in urbem se recipiunt. loco capto Molemius imponitur, cum Belgarum IV signis, è Chevereauxii legione. Eodem die, Espernio duce, XIII peditum signa venere. ac postridie Albanus ipse cum Medinacælio. moxque Salentinus Isemburgicus, Archiepiscopus Coloniensis, cum equitibus CIϽ IϽ, Ioannes Roda cum CCC, & ab Archiepiscopo Trevirensi IϽ C missi. Vt primum advenit, Valentinianis, Avenisque, tormenta advehi; Chevereauxium, Rutiumque, cum suis legionibus vicum Menium insidere jubet. ipse vero castra undique communiri curat, ut adversus obsessorum, & auxiliatorum, vim tuta essent. Dum vallum urgetur, leviter pugnatum est: vulneratique Alfonsus Messia, Christophorus Corverus, & Franciscus Valdesius. nocte CIϽ IϽ LXXII.

proxi-

CIↃIↃ LXXII. proxima xxvi tormenta admota. Interea Auriacus, tranſmiſſo Rheno, Moſam petit; poſitis ad Hellenradium, prope Ruremundam, caſtris. ubi petito commeatu, cùm negarent oppidani, incenſis portis, pridie Non. Sext. urbem expugnat; in qua, indigna militum ſævitia, plurimi cæſi. inter illos œconomus, & hierophanta, Carthuſianorum; cum presbyteris aliis duobus, ætate ſenecta venerandis. Paulus Waelwicenus; qui epiſcopo ſacrorum miniſter, in cœnobio crudeliter occiſus. adeoque in ipſo templo, ſine ulla loci ſacri reverentia, diaconus quidam trucidatus, & ante ſacrariũ Reinerus Linterius. Ibi dum paucos dies ſubſiſtit, venere ad eum Hollandiæ Ordines, cc florenorum CIↃ adferentes, & de aliis item ccc cavere. Cumq; nuntiatum eſſet, *in ea provincia indecore militem graſſari, maxime in monaſticum ordinem*, edicto publico vim repreſſit. ſimul ad remp. totam ibi loci conſtituendam animum advertit, præſcripto edito ad diem VIII Kal. Septembris, inde, aperto in Brabantiam aditu, ineunte Septembri, Lovanium verſus copias ducit. portaque incenſa, obviam ab urbe legati venere; pecunia oblata, vim, & præſidium, redimentes. inter eos, vir patriæ diligens, Elbertus Leoninus, tunc in Academia illa anteceſſor, poſtea Gelriæ Cancellarius; cujus etiam ante meminimus. Machlinia, neutram partem amplexa, odium inter, & obſequium, miſſum ab Albano præſidium recuſaverat; nec Auriacum admittere audebat. hanc Arnoldus Dorpius capit; & Bernardus Merodius Rumenus, cum ſex peditum ſignis, equitibuſque IↃ, præſidio imponitur. moxq; aliæ urbes, affectu, aut metu, ſe dedunt. In Hornani ditione, ſuffoſſis muris, Weertium occupant; cujus arcem Ioannes Montelius Caias, & Franciſcus Mendoſa, ſervabant. inde in Flandria Teneramunda, & Aldenarda, Iacobi Blommartii aſtu, in poteſtatem redigitur. & Teneramunda Dorpio mandata. Aldenardæ graviter ſævitum eſt. prætor, Iuſtus Cortevillius, capta urbe, in arcem fugerat; qua expugnata, hominem, multis vulneribus confectum, per feneſtram in flumen ſubjectum crudeliter præcipitant. tum quæſiti ad cædem ſacrifici; &

CIↃ IↃ LXXII. paſſim viri, nulla injuria obnoxii, avitæ religionis odio, indigne interfecti. Ioannes Apoſtolus, Pamelæ curio, qui, periculo evitando, huc confugerat, aliiq; ex eodem ordine xv, manibuſq; pedibusque colligatis, in flumen projecti, ſubmerſique; præter unum, ætate debilem, Iacobum Ambainum: qui forte in ripam adverſam delatus, mortem evaſit. neq; templis, aut cœnobiis, parcitum fuit. & vim paſſæ imagines ſanctorum. etiam in ſepulcra ſævitum, nec quieſcere mortuis datum. Ea res infamem valde militiam fecit; quiq; prius Albani ſævitiam deteſtati, nunc Auriacum etiam odiſſe. tamen urbes multæ in fidem ejus ſeſe tradidiſſent, ſi id ei conſilium fuiſſet. ſed, relictis rebus omnibus, hoc præcipue unum agebat, ut, Albano profligato, Naſſovium fratrem liberaret. quamobrem iter ſuſceptum urgens, dum in eo eſt, Dieſtam, & Tielmontium, capit. Nivellæ, quia, ſpe ſuppetiarũ, tranſitum negaverat, commeatum, & annonam, imperat. Chevereauxius cum legione ſua, & ſclopetariis Hiſpanis IↃ cc, Menium procedere juſſus erat, ut illic aditum intercluderet. ſed, cùm hoſtem jam Peronam adveniſſe accepiſſet, qui vicus duorum milliarium intervallo Montibus abeſt; & vereretur, ne auxilia inde in urbem per Genapum trajecto Hana mitterentur, revocato Chevereauxio, contractiſq; propius copiis, magis obſidioni incumbens, vallum ad marginem foſſæ ducit. & undiq; caſtra anxie munit; prælio omni abſtinere, & ſola mora hoſtẽ debellare certus. Poſitis in colle VI tormentis ad portam Bertemontiam, urbem ſubjectam graviter verberat. reliqua binis locis diſtribuit; quæ & portam Bertemontiam, & exterius propugnaculum, infeſtarent. eaque biduum totum exploſa, proximas turres, etſi oppido perforatas, nondũ tamen dejicere potuerunt. dein, in ripa collocatis VIII tormentis, murorum minas dextra lævaq; dejicit. cætera exterius propugnaculum quatiebant. cujus parte anteriori tandèm diruta, in poſteriori. ducta foſſa, aliquot pręſidiarii manſere, etiam turris S. Andreæ, crebris ictibus terebrata, defenſores occultare non ultra poterat. contra urbani editam interdiu ruinam noctu rurſum muniebant. & Lanovius ante

CIƆ IƆ LXXII. murum in munitione c c collocat; tum L alios designat, qui reliquam propugnaculi diruti partem tuerentur; ipse cum c è nobilitate, & delecta hastatorum sclopetariorumque manu, ruinam defendendam capit. dein fossam interiorem ducunt; &, excitatis utrinque tumulis, tormenta quinque, ac colubrinas duas, statunt; quæ explosa sine intermissione in tentoria plurimum hosti incommodi afferrēt. insuper sæpe erumpentes, opera quoq; interturbabant. Cùm vero Albanus frustra aquam è fossa derivare tentasset, tandem obductas pluteis scaphas, quę contra sclopeta tuta essent, parari jubet. tum doliis plurimis asseres colligatos insternit, per quæ pontis instar miles è scaphis in ruinā exscenderet. &, ne quem aditum auxiliares haberent, validis stationibus vallum firmat, collibusq; geminis, in via, quæ Genapum ducit, militem inponit. in altero etiam munitionem quadrangularem, ad stellæ instar, ex consilio Bartholomæi Campocassii Medinacęlius excitat: in qua posita signa duo Germanorum, & machichinæ totidem: datumque præterea Romero negotium, si usus foret, ut cum binis itidem Hispanorum signis, & cohorte Salazarii, præsto ad suppetias esset. in subjectis vallibus equitatū locat, jusso Chevereauxio fossam Menio circumducere. Polvillerio, Licquioque, stationem defendendam; Espernio, cum cohortibus Ebersteinii, tormenta custodienda assignat. tum, dispositis ita agminibus, Hispanos pedites selectos IↃc, qui laborantibus opem ferrēt, ante ea procurrere jubet. Auriacus, Perona progressus, VI Eid. Septembris cum toto exercitu sub meridiem in conspectum urbis venit. sed tormentis eminus tantum dimicatum, læso maxime ab urbanis Albani equitatu. Hoc præludio extractus dies. insequenti, eodem ordine iterum progressi, prœliū tentant. Albanus porro, qui Genapi munitum castra Auriacum crediderat, occupando loco Fridericum filium cum Hispanis IↃc miserat. quod Auriaco insperatum, cùm non leviter perturbaret, nec sat tuta copiis suis statio esset; peditem Gallicum, qui potissimum exercitus robur, in duo agmina distributū, præcedere jubet; & Genapum iter capit; quo tunc etiam Sanchius Avila ab Albano missus venerat. ibi oborta acris pugna. CIƆ IƆ LXXII. Prodibant è vico Hispani; ducesq; erant Franciscus & Marcus Toletani, Rodericus Sapata, Ioannes Ayala, cum delectis c. hos Texeda cum cohortibus aliis sequebatur; & cum eo Iulianus Romerus, ac Ferdinandus Toletanus. submissi deinde Petrus Taxis, & Salazarius, cum equitibus cataphractis sexaginta, ac Ioannis Croii Rutii ala. Initio Avila Gallos propulsare; mox, victoria alternante, incumbente cum equitatu Henrico Nassovio, victi Hispani, amisso signo alæ Taxianæ. inde, restaurato prælio, adeo anceps fortuna fuit, ut ipse Albanus, quiq; aderat Medinacælius, sequestrata dignitate, ceu gregarii depugnarent. tandem datum receptui signū. & Auriacus, cui infesta valde munitio, rursùs Genapum ire pergit; si forte Albanum ad certamen protrahere posset. sed is auxilia arcere contentus, incertam belli aleam jacere, non consultum sibi ducere. itaq; Auriacus, frustra esse hunc conatum adimadvertens, eodē die castra movens, Fermeriam abiit, tertio inde lapide sitam. ubi postridie commoratus. quia fanum Floriani Polvillerius tenebat, inde in urbem auxilia mitti posse sperabat. verum eo statim Albanus Bernardinum Mendosam mittit, tresq; equitum alas addit, & cohortem sclopetariorum unam; quos mox Marcus Toletanus, & Rodericus Sapata, cum sexcentis sclopetariis, equitumque Hispanorum alis quinque, insecuti. Auriacus jam à Floriani fano sesquimiliare abierat; cumque occupare Arminium vellet, ubi Mendosam conspexit, quosdam præmisit velitaturos, dum tentoria ponerentur. & paullo post Albanus adfuit cum Medinacælio, Philippo Noirkarmio, & Iuliano Romero. ac, Mendosa admonente, opportunum insidiis locum; de invadendo per noctem hoste consilium capit. Igitur negotium filio Friderico mandat; qui CIↃ Hispanorum, ut se dignoscerent, interulas albas armis superinducere jussos, eo ducit: Chevereauxium, Licquiumque, cum peditibus ducentis, equitumque turmis septem, in itinere vicum occupare jubet; quo recederent, si consilia hosti explorata essent. ipse ut cum Noirkarmio locum accessit,

CIϽ IϽ LXXII. cessit, hortatur milites, *meminissent priscæ virtutis, nec occasionem egregiam destituerent.* tum non longo intervallo collocato Friderico Toletano, & Garcia Suaresio, cum CL sclopetariis, Iulianum Romerum, Marcum Toletanum, Ioannem Salazarium, Antonium Moxicam, & Rodericum Sapatam cum CCCC, in hostium tentoria impetum facere jubet. à Friderico Toletano, & Suaresio, ad IϽ circiter passus, cum aliis CL Christophorus Quixada, & Casparus Vrea, constituti. paullo propius Franciscus Toletanus, & Martinus Erastus, cum CC. ante hos Rodericus Peresius cum hastatis L. Romerus, aliique, impetum primum facere jussi, hostem adorti, stationarios trucidant. inde exorto tumultu, antequam armati adesse ad signa possent, intra horam plus CCC occiduntur. injectus quoq; tentoriis ignis, tum receptui signum datum. Antonius Moxica, cum LX longius progressus, quàm ut se recipere posset, interceptus, obtruncatur. Existimaverat Fridericus Toletanus, non temere egressuros hostes; ratos omnem Hispanorum equitatum in se duci. quo consilio à Mendosa plures tubicines simul canere jussi erant. Verùm, ubi per incendium excitatum colluxisset, deprehenso astu, audentius in recedentes irruerunt. inde, postquam noctem reliquã in armis egissent, postridie, vasis conclamatis, Auriacus suos Machliniam reducit. moxque ad Rhenum exauctoratis, cum præsenti vitæ periculo, ob stipendia non soluta, Campos venit; unde Enchusam, in Hollandiam, transmisit. Interim fratrem Nassovium monet; quando urbi, tam arcte obsessæ, auxilia nulla inferri possent, uti rebus suis consuleret. Is tum æger lecto tenebatur. Igitur Lanovius, cæterique Gallorum duces, consilia cum illo conferunt. placuitq; universis, uti honestis conditionibus urbem dederent. idq; factum XIII Kal. Septembr. nec tam aut discessus Auriaci, aut rerum angustia, hominum fortissimorum virtutem impulit, quam allatus è Gallia nuntius de laniena Parisiensi. is Gallorum, quorum potissimum in præsidio robur erat, animos dejecit. Interea autem, dum Montes obsidentur, Hollandiæ Ordines, Harlemi congregati, de provincia contra vim Albani defendenda serio deliberant. tum de belli etiam mediis, & Amstelodami obsidione; quam Lumæus valde urgebat, ceu multorum in illa urbe pronis animis, qui se proderent, simul hæc tentata foret. Petebat insuper, promovendæ rei, XL florenorum CIϽ. & promissum ab Ordinibus, quantum suffecturum esse existimarent. Placuit autem, ut obsidio terrestris esset; cum Sonoius, aliique, profligandos freto australi naves putarent. quod quantumvis utilissimum, tamen, ob ærarii angustiam, tanquam sumptuosum nimis, est omissum. quamobrem Lumæus cum legione Lazari Mulleri, aliisq; copiis, ad urbem accedens, capto Carthusianorũ cœnobio, castra munit. id Bossuvio, qui tunc Vltrajecti, obsessi nuntiant, & auxilia etiam petunt. Lumæus literis perbenignis ad deditionem oppidanos sollicitabat; sed illi nec accipere eas dignati, insolenter in tubicinem sclopum explodunt. tunc Lumæo tormenta majora XII missa. At Bossuvius, suppetias obsessis laturus, Vltrajecto cum cohortibus IV venit, Nardeno unam, tres residuas Amstelodamo impositurus. sed Nardeno jam propinquus, cum intromitti postularet, LX sclopetarii, è Bergensis legione, qui paullo ante forte advenerant, excluserunt. idq; eum gravissime offendit. cumq; vim tentare non posset, sine bellico instrumento; ne cunctando tempus perderet, porro copias Mudam ducit, unde navibus Amstelodamum mox devectæ. His subnixi oppidani, porta Vltrajectina erumpunt; sed repulsi, ac capti XVI. At Lumęus, cum de urbe expugnanda desperaret, mox obsidionem solvit; de Ordinibus multum questus, *quod pecuniam, & promissum commeatum, non misissent: nec solvendæ obsidionis aliam ipsi causam esse.* sed in ipsum, & neglectum disciplinæ militaris, alii culpam referebant; animis omnium per sævitiam alienis, qua in clerum toties usus, & avitæ religionis sectatores. Eo ipso mense Augusto, quo hęc gesta, Hadrianus Duyckius, Woerdæ præfectus, quæ urbs in Hollandiæ limite agro Vltrajectino objacet, cum urbano magistratu in Auriaci partes transit. Montibus captis Vaulxius ab Albano imponitur, cum Belgarum signis IV. cæteræ copiæ Rutio se conjungere jussæ; qui cum iis Aldenardam, Flandriæ CIϽ IϽ LXXII.

CIↃ IↃ LXXII. urbem, obsideret. & præmissus Teneramundam Mondragonius. Bruxellas redux, postquam paullum quievisset, eductis IV è legione Sicula cohortibus, Machliniam contendit. &, præmisso filio Friderico, in itinere Tilmontium, ac Lovanium, recipit. Machliniæ IV signa peditum, equites CC erant; quos Auriacus discedens præsidio reliquerat. primo impetu capta suburbia, eoq; conflictu vulneratus Ferdinandus Toletanus; quod Albani iram acuit. &, tormentis advehi jussis, vim parabat; cum dilapsum metu præsidium, nulla liberationis spe, urbe deserta noctu evadit. Postridie Kal. Octobr. clerus urbis cum ornatu omni sacro, crucem vexillumque præferens, extra muros procedebat, uti veniam miseris civibus suis precibus impetraret. sed Hispani, spretis precibus sacerdotum, infulisque, pars per portas, pars trans moenia ascendentes, introrumpunt; tanta rabie, ut immania queq; facerent. In introitu cæsi plurimi; imminutæ multæ virgines, etiam sacræ. neq; matrimoniis parcitum. sub parentum quoq; aspectu, & maritorum, expleta libido. nullus ordo immunis habitus. insuper direpta omnia; aurum, argentum, monilia, vestes; deniq; quælibet supellex. neq; quicquam miseris relictum fuit. ac quadragies centum CIↃ florenorũ ea præda æstimata. utq; poena, non flagitium, putaretur; pridie Nonas publicato Musæ edicto, causam Albanus proponit. & postridie *bona eorum, qui præteritis sese turbis miscuissent, intra triduum deferri* jubet. Swevegemio præfecturam urbis mandat; Ioannem Mendosam cum levi armatura Liram, Germanicos equites Lovanium in præsidium mittit. At Mendosa, ubi Arscotum advenisset, cognito fugisse hostẽ, vestigia premens, in silvę introitu ultimum adhuc agmen carpit; vacuamque, dilapso præsidio, Diestam recipit: cui, adversus vim invalidæ, ideoque minus noxiæ, pro supplicio mulctam imponit. Teneramunda VIII CIↃ florenorum se redemit. Aldenarda Rutium accepit; quiq; in præsidio fuerant, Ostendam digressi, inde in vicinam Zelandiam, aut oppositam illi Angliam, evaserunt. Embisius, navi in vadum impacta, cum jam capiendus esset, & in mare desiliisset, suffocatus. Blommartus, Gravius, Rivius, alii, meliore via Zelandiam petentes, noctuque in hospitio oppressi, cum se in vincula dedere nollent, igne injecto, periere. plures gladio percussi, aut strãgulati. Antonius Vtenhovius, quia majorum religionem exuisset, ad palum vivus igne circumposito exustus. sed Blommartus, sævitiæ immanis, & in capta pridem urbe crudelissime grassatus, Graviusque, avaritiæ inexplebilis, nec templorum sacra reveritus, & ob flagitia carcerem in Hollandia passus, non indignum vitæ exitum habuisse videri possunt. aliorũ, nisi adversæ militiæ, nulla culpa. His peractis, Albanus Mosæ Trajectum abit; ibiq; Germanici equitatus maximam partem, ceu urbibus obsidendis inutilem, quod, tunc animo agitabat, exauctorat. tum tormenta Licquius cum cohortibus quinque Mosa devehit; moxque ipse subsecutus, cum Vahalim attigisset, reflexo contra Rhenum itinere, adverso flumine ad Mosam venit. ubi Graviæ præfectus, Caspar Gomesius, pontonibus magnis apparatis, pontem struxit. ibiq; exercitu transmisso, & tormentis, terrestri itinere Noviomagum petit; Friderico filio in Auriacum ducere jusso, tormentisque adverso Vahali Arnhemium missis. Illic dum est, à variis urbibus legati supplicatum veniunt; *ignosceret crimini, cui necessitas, non voluntas, obnoxios fecisset. quippe Auriacum vel recipere, vel pecunia, commeatuque, adjuvare, per vim coactos: omnia etiam amissuros, si cum armis imperanti pauca negassent. nunquam animo descivisse, & fortunæ meliori nunc se lætos gratulari.* quibus omnibus, quia necdum tempus poenæ opportunũ, dissimulata in præsens offensa, veniam delicti dedit. In Hollandia boreali Franciscus Boshusius navibus suis valde Enchusam infestabat, & extra portam septentrionalem domos incenderat. eratque animus oppidanis infestam classem semel invadere. sed repressus impetus fuit, cum timerent, ne relicti intra urbem, qui Albano bene vellent, egressos excluderent. quin & operam piscatores obtulere. sed Sonoius, cum periculum displiceret, Sanredamum Lazarum Mullerum mittere, ut occupato emissario id muniret. Dein aggeribus Waterlandiæ, qui oppositi Amstelodamo, milites custodes imponit,

ↀ IↃ
LXXII.

imponit, emissariumque etiam novum firmat; tum triremes item addit, Horna, Edamo, ac Monachodamo, missas; quæ munitionem eam tuerentur. contra illas naves XVI ab Amstelodamensibus missæ, majores X, minores VI. & ab urbe effusi multi, prœlium, ceu victoria certa, spectaturi. sed eventus spem fefellit. semelq; victi, cum pugnam postridie restaurarent, navesque IV incensas triremibus exurendis immittetent, pejore exitu, conatus irriti discessere; ac navium aliquæ perforatæ periere; quædam, ancoris abjectis, tormentisque, difficulter evasere. Hinc crevere victoribus animi; & bello naves instrui cœptæ: quis commercia Amstelodamensium, occupato freto Australi infestarent. Non multo post res fœderatorum retro labi, Albani victoriis, & licentia militari, quam Lumæus non compescere, jamq; multis sub Hispanis pridem servitus non iniquior videbatur; & tædebat dominum mutasse. hanc ob causam rogatus Auriacus ut adventum maturaret, ac remp. ordinaret. tum urbani magistratus per subjectos sibi vicos singuli inquirunt, quidnam quisque proximis à Majo mensibus tribuisset; quidve à ducibus, aut militibus, exactum fuisset. porro de templorum thesauris investigant, quibus eos tradidissent. VI Eid. Octobris nova repente stella exorta est, sub Cassiopeæ asterismo: quæ nec fixa, nec erratica, crescere & decrescere visa, totos IↃ XXXII dies apparuit. id phænomenon terruit omnes. evocatusque ab Albano Noviomagum Gemma Frisius, vir tunc Astronomiæ clarissimus, à Christo nato nihil tale illuxisse affirmabat. alii vero ei stellæ comparabant, quæ ex oriente Magos Bethlehemum usq; duxerat. nec minus mira in Hispania Hieronymus Nunius, linguæ Hebrææ, & matheseos, Valentiæ professor; & in Austria Fabricius Polus, Thaddæusq; Hagesius, Viennæ prodiderunt. Eo tempore etsi Auriacus in Hollandiam festinaret, varie tamen impeditus, minus voto iter promovet. itaq; Sonoio XVII Kal. Novembris per literas nuntiat, *brevi affore; & per Campos Enchusam venturum. interim urbibus animum firmaret; ac bene de rep. sperare juberet.* etiam ad Ordines scribit, *ut cum primum provinciam attigisset, ocius ad ipsum convenirent, de re summa consulturi.* paullo post cum famulitio, & exiguo equitatu, Campos venit. Hinc triremibus Enchusani accersitum læti accipiunt. ubi paullum commoratus naves fabricandas ordinat, quibus classem hostilem freto australi expellerent. tum ad portam item australem excitare propugnaculum novum jubet; quod à civibus tanta alacritate actum, ut, rigida hieme, intra diem decimum septimum totum absolverent. Inde lustratis proximis urbibus, rebusque illic constitutis, Harlemum abiit. ubi congregati Ordines, advenientem cum ingenti gratulatione excipiunt. Dein commemorant, *quo affectu animorum, cum summo rerum suarum discrimine, patriæ libertati vitam, ipsi obsequium, devovissent. vix esse, ut hostem tam potentem, tunc etiam victorem, excipere possint: itaque adflictis admodum rebus solamen, & consilium daret.* isque adeo animos omnium confirmavit, ut *cum ipso extrema pati velle* dicerent. Et profecto opportunus adventus fuit, cum fracta pene cunctorum virtus; quiq; hactenus pro libertate quidvis ausi, deserere patriam destinaverant. quapropter statim ad remp. animum vertit; & militiam, Lumæi negligentia valde corruptam, inprimis corrigit. Dein literas cum Hispanis mutare, & commeatum efferre, vetat. tum provinciæ quoque curiam, dilapsis Vltrajectum consiliariis, iterum ordinat: jurique dicendo constituti, Adrianus Houffius, qui solus provinciam, munusque pristinum, non deseruerat; Nicolaus Valckestainius, Petrus Meranus, Theodorus Nieuburgius, Gerardus Wingardus Benthusius, Cornelius Bronckhorstius. curia ipsa, quia Hagæ minus tuta, propter ingruentia Hispanorum arma, Delphos, urbem proximam, translata. dicique illic jus cœptum anno sequente IV Eid. Febr. inde aucta quoque illa; additique Arcturus Brederodius, Hieronymus Borrhæus, Leonartus Casembrotius. Iustus Menenius, fisci advocatus; Paulus Hovius, cognitor publicus constitutus. Tum rationibus quoque desertis alii præfecti. & in Zelandiam, ordinandæ ibi provinciæ, Batemburgicus ablegatur. Interim in Gelria Fridericus Toletanus strenue rem gerere. Ad primum adventũ Lochemum capit,

CIↃ IↃ LXXII.

pit, & Dusburgum. inde Zutphaniam arma promovet. ea urbs ad Iselam sita, opere satis munita erat. nec præsidium justum deerat, sed discordia inter cives minus firmum. negata initio deditione, tormenta XIII muris admovet. editaque ruina, præsidiarii, parsque civium, noctu diffugiunt. ideo cum dedere urbem cæteri postridie vellent, obsessores, rati egregiam prædæ occasionem esse, hi per portas irruentes, illi per ruinam enisi, cæsis obviis, varieque injecto igne, captivam urbem misere diripiunt. cives crudelissime habitos alios ex arboribus suspendunt, alios in profluentem præcipitant. milites è fuga retractos prono capite in furcam agunt. trucidati plus IↃ. reliquis tributum grave imperatum; tanta crudelitate exactum, ut felices illi denique viderentur, quibus occidi contigisset. etiam libidine varia virgines violatæ, ac matronæ. Christophorus Vasquius cum præsidio imponitur. Ea re territus Bergensis, cum uxore, liberis, supellectile, ac præsidio, Campis profugit in Westphaliam. pari terrore vicinarum urbium, munitionumque, præsidia correpta. itaq; homines, non sua virtute, sed hostium absentia, antea audaces, abjectis armis, animisque, Gelria tota, & Transiselania, profugere. victorq; Fridericus Toletanus, ut priorem infamiam deleret, urbes deditias clementer habuit; nec præter mulctā quicquam indixit. Campis quidem tria signa Germanorum; Swollæ, ac Daventriç, cum suis cohortibus Polvillerium imponit. Vicina Gelriæ Amersfortia, in terræ Vltrajectinæ finibus, etiam se Bossuvio dedidit. cui Vltrajecti agenti per tumultū claves urbis præsidiarii detulere. Erant prçter equites aliquot quinquaginta, peditū in ea duo signa, Andreæ Putmanni, & Gisberti Brouckhusii: pro quibus alia duo Bossuvius reposuit. urbe egressi, facto Nardenum versus itinere, illic intromitti postulabant; sed rejecti à magistratu, Vltrajectum discesserunt. Idem in Frisia occidentali terror fuit, quam Iustus Schouwenburgicus tenebat. is, nuntiato adventare Albani copias, cum signis aliquot XIV Kal. Decembr. Franekeram deserens Maccumam abiit, vicum in littore freti australis; quem munire opere festinato statuerat, ut recessus inde tutus in Hollandiam adversam esset. sed, imperfecta adhuc munitione, à Billio oppressus, in vicinos Tencteros fugit. mox quoque Bolswerdia, & Sneca, desertæ; captusq; præfectus Nederwormterius, Leovardiam in arcem abducitur. earumque urbium magistratus, Leovardiam profecti, claves Billio obtulere. qui cùm singulas mox intraret, cives utriusq; sexus in genua provoluti, junctis manibus, veniam ante actorum petiere; quam vir animi benignus concessit, militemq; Gallicum imposuit, Germanis vicatim distributis. sed Albanus mœnia dejici, fossasque impleri, per literas jussit. Ita Frisia, Gelriaque, quasi Panico metu actæ, sese Albano reddidere. Sed Hollandiæ, ac Zelandiæ, ad tuendam libertatem, plus virtutis, ac constantiæ. Invitaverant Enchusanos, aliasq; in eo tractu urbes, Campenses literis valde blandis, ut redire ad Albani obsequium vellent. at illi latoribus, si redirent, laqueum minati. Medemlaci leviter turbatum, hac de causa. Iuvenis quidam mœnia transcenderat; idq; in urbe limitanea capitale interpetratus Iacobus Cabeliavius centurio, vincula injicit: etiam intercedenti patruo, ac dimitti postulanti. quod atrocius cives rati, in arcem captivos abducere cupienti se opponunt. inde concitati milites arma sumunt: item cives. qui superiores facti, partim urbe milites expellunt, partim arma ponere jubent. Cabeliavium, in curiam elapsum, arce præsidium deducere cogunt. Et discrimen habitura res videbatur. sed Auriacus, missis eo Hermanno Merio, & Nicolao Ruichaverio, priusquam ingravesceret, in principio tumultum composuit. Zutphania subacta, & cætero illo Gelriæ tractu, Fridericus Toletanus, jam Amersfortia quoq; tradita, in Hollandiam copias ducere. in cujus limite Nardenum erat, juxta freti australis littus, oppidulum nec situ, nec munitione, firmum. Kal. Decembris equites centum regis nomine deditionem fieri jubent, & Bossuvii militem admitti. responsumque oppidanis; *hactenus à se regi suo servatum oppidum, & servandum etiam deinceps.* Aderat in mœnibus præmiator; ut alii ferunt, homo mentis parum sanæ: qui tormentum

CIↃ IↃ LXXII.

CIↃ IↃ LXXII. mentum illic positum sua sponte, non oppidanorum jussu, in eos explosit, illud crimen tot mox cędibus vindicatum. Postquam equites isti digressi, illico loci magistratus quosdam emittere, qui pulverem tormentarium emerent; item alios ad Sonoium, qui cum classe in propinquo freto australi, ut auxilia implorarent. à Bartholemæo Entesio, Lumæi legato, qui haud longe cum copiis aberat, *cohortes duas mitti* petunt; *& Auriaco, Lumæoque, rerum suarum necessitatem indicari. nam, siquidem longæ obsidioni impares essent, maturari auxilia debere. commode vero liberari se posse, si Mudam Sonoius, Entesius Wesopum occuparet.* missus quoque ad Mullerum nuntius, qui Schellincwoudam tunc tenebat. sed promissa ubique auxilia, nusquam prompta. ideo dejectis animis, ubi adventare hostem cum omnibus copiis intelligerent, cujus vim sustinere non possent, ad Toletanum mittere visum, qui urbem dederent, & gratiam præteritorum peterent. Id negotium consuli, & senatori, datũ; qui Amersfortiam profecti, ubi tum Toletanus agere, colloquio prohibiti, Bussemum ire, proximum Nardeno pagum, jussi sunt; illic responsum accepturi. sed consul, dum redit, apparatu viso territus, rheda descendens, ceu onus alvi positurus, periculo se instanti subduxit. Id senator ubi vidit, valde indoluit. veruntamen vir animi præstans, qui uxorem, & pignora liberorum, civesque carissimos, deserere nollet; optimus civis, maritus, pater, tristis rei nuntius perrexit. & Bussemum, ut jussus erat, Toletanum secutus, cum interroganti Bossuvio, an milites oppido excessissent, affirmaret; alios postridie oratores adducere jubetur, atque ita dimittitur. Igitur ipsis Kal. Decembris venere in castra Lambertus Hortensius, rector scholæ, vir doctrinæ fama clarus; aliique è senatu, populoque. qui cùm alloqui Toletanum postularent, ad Romerum rejiciuntur, cui omnem potestatem is dedisset. cum hoc igitur paciscuntur, *oppidum se Toletano tradituros, ea lege, ut civibus vita, fortunæque, salvæ essent; tantum denuo fidem juramento obstringerent, solique ex Hispanis centum, quantum semel sumere possent, oppido efferrent. ultra nulla præda esset.* Hæc, ter porrecta Hortensio, dextra, rata fore pollicitus Romerus, cum eo, aliquot xx Hispanis comitatus, oppidum ingreditur. è vestigio ad tympani sonum cives, jusjurandum daturi, in valetudinarii templo convocantur. & convenerant pene omnes; cum homines antiquæ simplicitatis, innocentia sua, & fide ab hoste data, securi, nihil sibi mali metuerent. pauci quidam, quod evenit prævidentes, inter templi laquearia, locisque abditis, se occultaverant. Interim Hispani, desertis mœnibus, &, constricta glacie fossa, transcenso etiam vallo, frequentes intraverant. dumque miseri cives conveniunt, futuræ lanienæ ignari, uxores eorum militibus advenis convivia curabant. Aliquamdiu ante templum cum Hispano sacerdos quidã inambulabat; qui ad cives mox conversus, illis moriendum edicit. illicoque, apertis foribus, irruentes milites inermes homines pecudum instar miserrime trucidant. Toletanus ipse, ut exemplo suo miles plus auderet, consulem cædit. Dein, igne injecto, reliquias comburunt; &, vicatim discurrentes, obvios mactant; oppidumq; universum in sanguinem, cineresque, vertunt. Quidam, annos LXXII duos natus, qui prætura, & consulatu, olim functus, diu è morbo decubuerat; alterque, textor, ex hydrope æger, in lecto confossi. in xenodochio, præter duos, senes omnes annorum erant LXXX, aut XC, nonnulli seculum superabant. nec ætatis habita ratio: sine discrimine cæsi omnes. in mendicum quendam stultum, & mutos duos, etiam sævitum. ægre Hortensium Bossuvius servavit. qui tamen filium Augustinum, organistam, crudelissime obtruncari, & occiso cor evelli, ante oculos vidit. Qui inter templi laquearia se absconderant, illinc quoque ad cædem protracti. quamvis facile ipsi quidem evasissent; si vel januam, per quam aditus, obserare ausi fuissent: satis tuti futuri tenebris loci, & angustia; quam unus aliquis contra plures nullo negotio, aut periculo, defendere potuisset. sed homines tristi suorum spectaculo consternati, omnem salutis spem amiserant; parsq; nolle tot charis nominibus superesse. Postquam viri latrocinio defuere, iram, & libidinem, in fœminas vertunt; quarum CIↃ IↃ LXXII.

CIƆ IƆ LXXII. plures vario cruciatu enecant. quandam gravidam strangulatam mox in puteum præcipitem agunt. aliam, quæ pepererat pridie, cum partu suo oppido expellunt. puellæ XII, aut XIII, annorum constupratæ. & in mortuos quoq; sævitum. nudaque occisorum cadavera, passim per plateas disjecta, ne humare quisquam auderet, pœna indicta. itaque per XX dies insepulta jacuere. insuper omnia miserorum bona direpta: nec relictæ segetes quidem, nondum excussæ; quas Mudam avexere. Narratur etiam aliud quiddam, valde crudele, & miraculo sane affine. ex oppidanis quidam locupletior putatus, ut celatas opes proderet, crudelissime divexatus, cum se occultasse quicquam pernegaret; quod cruciatu omni majus, uxor ejus ante oculos violatur. quam injuriam multo maximam ubi convitiis, quæ sola misero arma supererant, vindicaret; in conspectu uxoris occiditur. eamq; tunc aggressi, ingenio sexus molliorem, eoq; minus tormentis parem, ut, quod scire vellent, extorquerent, manibus in tergo vinctis, prono capite, ex pede altero ad palum alligant, coram filio admodum puero. qui cædis paullo ante paternæ, & maternæ injuriæ, spectator, etiam vinctus, nec succurrere illi poterat. sed cum neque sic proficerent, & in fœmina supra sexum constantiam experirentur, tormentorum fessi, ceu mox fame morituram, ita suspensam relinquunt. jamque biduum totum pependerat; & cruciatu, ac inedia, tantum non enecta erat. Puer quoque deficiebat; nec spes vitæ ulla restabat. cum egregia forma juvenis, nihil tale exspectantes solatus, vinculis liberat; &, exhibito pane refectos, in Deo confidere jubet: brevi ipsis melius fore. Atque hæc talia Toletano nondum satis supplicii visa. Bossuvio imperat mœnia demoliri, & præfecto arcis Mudanæ, Paulo Loo, negotiũ dare, qui rusticorum ad hoc opera uteretur. cumque initio differretur, repetitis ter quater literis, tandem extremo Decembri scribit; *nisi fieret, cohortes aliquot immissurum, quæ pagos circumjectos exurerent*. Itaque, nullo ultra moræ prætextu, disjecta mœnia, & solo æquata. Hoc crudelitatis exemplo, contra quam Albanus putaverat, nihilo magis timeri cœpit. quin effectum, ut Hollandi, Zelandique, CIƆ IƆ LXXII. obstinatis desperatione animis, quod gravissimum inter oppressos vindictæ genus, justa contra eum odia, nec unquam deponenda sumerent. tanta quidem omnium offensa, ut Turcis quidem, si fors ferret, quam Hispanis, servire mallent. ipse clerus, quique majorum sacra colerent, cum religionis priscæ, aut innocentiæ nullum fuisse discrimen acciperent, pari adfectu sævitiam tantam execrari. Per hoc tempus naves bellicæ, quas Hollandiæ borealis urbes instruxerant, necdum in stationes reductæ, impediebant, ne exire Amstelodamensium ullæ possent. idque ut magis etiam facerent, quasdam, longo usu inutiles, ante urbem in Ya amne saburratas demerserunt. mox exortum acre gelu ingens iis periculum attulit. nam & glacie quasi captivæ invasioni obnoxiæ esse, & annonæ egestate fremere miles, ac deserere eas velle. sed mox submissus commeatus; & vocati undique rustici, qui, quod factu vix possibile, diffissa glacie, educere eas niterentur. tentatum varie, vana opera. aliquando consilium erat, tormenta educta in aquis mergere, ne in hostis potestatem ea venirent. jamq; fere humanæ opis nulla amplius spes restabat, cùm è machina deus juvit. ortus repente vehemens boreas, auctis supra modum aquis, alias certe defecturis, glaciem diremit; viamque aperuit, per quam naves educerentur. quodque magis mirari omnes, è vestigio, reflante vento, ut præsentem deum agnoscerent, iterum, subsidentibus aquis, glacies coiit. Circa hoc tempus res longe indignissima accidit. Cornelius Musius, cœnobio D. Agathę apud Delphenses præpositus, vir optimus, innocentissimusque, & literarum laude egregius, annos LXXII natus, dum Hagam proficiscitur, à militibus Lumæanis interceptus, Leidam abducitur in Cornelii Venii ædes, quas Gulielmus Oldevlietius, tabellio publicus, inhabitabat. eoque duo à Lumæo missi, cum ipsius concionatore, quæsitore, & carnifice, torquendo viro locum poscunt. cumq; uxor Oldevlietii se opponeret, & huic rei publicum urbis carcerem esse dictitaret; homines ebrii, incitante vino proterviam, per vim facinori locum capiunt. & tormentis

longe

CIↃ IↃ LXXII. longe plurimis pene enectum, nulla juris observantia, & causa indicta, ad horam quintam vespertinam introductum ante nonam propere strangulant. inde furca statim deducunt in Lochorstianas ædes. tum, pudendis amputatis, ventrem dissecant; &, ut corpore erat obeso, abdomen eripiunt, ne ad sævitiam quicquam deesset. id Lumæus, cum isti ordini maxime infestus, tum gravi privatim in eũ odio, imperasse ferebatur. utq; flagitio culpa aliqua prætenderetur, vulgo jactatum, *veneno Auriacum tollere voluisse.* quod crimen tamen inter tormenta exquisitissima constanter ipse pernegavit, neq; bonus quisquam credidit. & ipse Auriacus, simul captum intellexit, Leidamque ad Lumæum abductum, quod evenit veritus, statim ablegare aliquem, qui dimittere virum juberet. verum ille, ubi ad portam ab Auriaco nuntium adesse accepit, ut mandatum anteverteret, aperiri eam, nisi facinore perpetrato, non permisit. quod Auriacus, Ordinesque, graviter ferre. cumq; postea id captivo inter cætera objiceretur, *jure factum videri* respondit; *hominemque, qui jurejurando se obstrinxerat, nunquam urbe egressurum, nec minus tamen cum thesauro ingenti ad hostem transire ausus esset, ceu perjurum, & perduellem, delicto proprio, non suo odio, pœnas dedisse.* CIↃ IↃ LXXII.

IOANNIS MEVRSI

GVLIELMI AVRIACI

LIBER VIII.

CIↃ IↃ LXXII.

FRidericus Toletanus, Nardeno capto, Amstelodami interquiescens, de Harlemo obsidendo consilia capit. Ea Caninefatum metropolis, magnitudine nulli cæterarum inferior; templo, curia, foroq; insignis: structuraque ædium satis decora. mediam Sparnus amnis perluit; qui ex Ya profluens, haud longe infra urbem in lacum vicinum se effundit. boream versus, ad primum lapidem, Oceanus adjacet; unde abundans piscium captura magnum civibus commodum affert. ad meridiem lacus ingens, qui ab urbe vulgo Harlemensis dicitur. in propinquo elegans silva. circum ager fertilis pariter & amœnus. Igitur illam Toletanus, ut dixi, obsidere voluit. priusquam tamen aggrederetur, animos experiri placuit. quocirca quidam ab Amstelodamensibus missi cum literis, qui pro vicinia, & vetere sua amicitia, officii eos admonerent; redirent ad obsequium regis. cumq; animi magistratus angeretur, res amplissimo senatu III Non. Decembr. acta. & consilia varia erant, prout studia. Pars *auxilia ab Auriaco advocanda*; pars *petendam ab Albano veniam* censebant, *quando gratiæ spem haberent. neq; enim Auriaco justas vires esse, quas potentiæ Hispanicæ opponeret.* & pervicit hæc sententia; placuitque; *ut ad Toletanum aliqui legarentur, qui deliberando quatuor quinque dies peterent: interim rerum suarum statum Auriaco exponendum curarent.* Legati ergo Christophorus Scagius, vir primariæ nobilitatis; Theodorus Frisius, consularis; & Adrianus Assendelfius, urbis syndicus: qui clam profecti. id ubi Ripperdæ præfecto gnarum, eo ipso die à meridie in hortum sagittariorum cives convocat; quibus adfuere Lancelotus Brederodius, Adrianus Iansenius, prætor urbis; Gerardus Stuferius; aliiq; civium ductores. Tum, manu imperato silentio, omnes compellare; *advenisse Amstelodamum Fridericum Toletanum, obsidionemque agitare. ac literas ad magistratum dedisse, quibus si illico sese dederent, veniæ spem superesse nuntiaret. atq; illum quidem, etsi juratum, nihil quicquam se, ac* VII *primis ductoribus, ipsisq; omnibus inconsultis tentaturum, Theodorum Frisium, aliosque, clam legasse, qui de urbis deditione agitarent, ac veniam supplices impetrarent. quæ quidem qualis futura ipsis, facile sane considerarent, si Machliniam sibi proponerent, aut Zutphaniam, vel vicinum deniq; Nardenum, adhuc fumans; perque tristes viduarum, ac pupillorum, ejulatus cœlo Deum ultorem invocans. Hortari igitur, ne se decipi paterentur. nihil aliud agere hostem; quàm, quorum virtutem armis vinci posse desperaret, horum*

CIↃ IↃ LXXII. *rum antiquam simplicitatem ut compositis verbis falleret. adhæc memores sacramenti esse vellent, quo Auriaco pridem dixerant. id migrare uti semper inhonestum: ita sæpe perniciosum. se pro ipsis, publicaque libertate, guttam sanguinis vel supremam impensuram. itaq; illud suum studium, seque ipsos, ne desererent.* post quæ verba à plerisq; alta voce acclamatum; *extrema omnia pati malle, quàm perfidi hostis incertæ clementiæ se permittere.* Ita virtute oppidanorum excitata, Auriaco per literas præsentem rerum statum indicat. dein à Mullero petita auxilia; qui pridie Non. è sua legione cohortes IV Iacobi Steinbachii, Christophori Vaderi, Lamberti Wirtembergensis, & Martini Prusii, in urbem mittit: cum VI reliquis Leidam profectus. Hoc presidio cõfirmati oppidani, quicquid urbi defendendæ necessarium, apparare. quod ubi Amstelodamensibus cognitũ, deserta hac occasione castra, & Sanredamum, recuperant. tum apertũ majus templum, & amotę divorum imagines, religionemque reformatam amplecti cœperunt. Ipsis Nonis Christophorus Scagius, Adrianusq; Assendelfius, è legatione rediere. Theodorus Frisius, sive responsum à collegis exspectaturus, sive futurorũ metu, apud Toletanum mansit. ac reduces quidem comprehensos Ripperdę jussu, Gulielmus Bardesius, aliique, Leidam primum, inde Delphos ad Auriacum abducunt. & Leidæ Scagius, negligentiore custodia habitus, facile evadere potuisset; sed vir animi innoxius, quiq; negotium, à senatu demandatum, non se detrectare debuisse existimabat, eoq; secutus, effugere noluit. verum Auriaco aliter visum; qui id clanculum, & Ripperda primisq; VII ductoribus ignaris, ac præter jusjurandum factũ, vehementer indignari. moxque Assendelfius IX Kal. Ianuarias gladio percussus, spiculoq; impactum caput per horas duas populo spectare datum. Scagius, uti ferebatur, per tormenta expressam animã in carcere reddidit. Auriacum, Ordinesque, res Harlemensium sollicitos habere. quippe urbem, qua non alia tota Hollandia magis contra vim invalida, sustinendis Albani copiis, nisi cum ingenti præsidio, imparem norant; & à magni præsidii onere alienos oppidanorum animos fore metuebant. ergo per literas exhortantur, *fortiter hosti se opponerent, ac jurisjurandi meminissent, quo cũ sociis urbibus pridem se Dordraci obstrinxissent: ipsos vicissim auxilia omnia, &, quod liberandis opus, curaturos. tum impensæ quicquid ex illo tempore fecissent, aut facturi porro essent, id omne ex ærario publico reddituros.* Postridie Nonas Sparawoudam hostis venit. Non longe ab urbe, ad Yæ ostium, ubi Sparnus sese eripit, pagus jacet, inde Sparnodamum dictus; quod aggere objecto, & emissariis, obruituram alias aquam depressioribus campis arceat. is locus adeo opportunus, ut, nisi eo expugnato, vix urbem obsidere possent. quamobrem arduo opere munierant; &, quia præsidium minus firmum, Martinum Prusium cum CCC propere imponunt. Deinde alios quoq; mittunt, qui, ut obsidio difficilior hosti esset, perfosso aggere, aquam in campos circumjectos intromitterent. sed eum, non satis perforatum, Hispani statim repararunt. VI Eid. venit legatus ab Auriaco Philippus Marnixius Aldegondius; qui postridie magistratũ mutare aggressus est, primo testatus, *non se quicquam contra privilegia niti; atq; hoc tantum propositum esse, ut præsenti reip. necessitati occurreret.* Idcirco datis in custodiã, qui, implorandæ veniæ auctores, ad Toletanum mittendum censuerant, magistratum urbis ordinat. Quæ nox secuta est, ea tam rigidum gelu fuit, ut constrictæ aquæ omnes gravissima etiam pondera ferrẽt. itaq; Hispani, occasionem optimam nacti, tentatum pluries Sparnodamum, anni hieme cœloq; adjuti, iterum animose oppugnant. Fecerat glacies, ut invadere undiq; possent; quę res præsidium, ubiq; occupatum, tanto magis fatigabat. Videbant eminus oppidani, & laborantibus graviter sociis cohortes duas submittebant. sed priusquam subvenire illæ possent, jam munitionem hostis ceperat. In eo certamine Martinus Prusius, vir belli egregius, fortiter occubuit; & cũ eo milites plurimi. multos quoq; fugientes aut insequens hostis, aut hians alibi glacies, intercepit. cæteri Beverwicum, aut Assendelfium, aliove evasere. auxilia submissa, in urbẽ illæsa recessere. ex Hispanis, quando acriter præsidiarii repugnarent, cæsi non pauci. Rodericus Sapata, cujus ductũ captus locus, sinistrum brachium ictu tormenti amisit. III Eid. urbem Hispani circumsedere: & à Didaco Carvaiali cum IↃ sclopetariis valetudinarium, Lazaro sacrum, occupatũ est. tũ deditio postulata, sed oppidani, dubia Hispanorũ fide, consensu unanimi obstinati, *potius propugnãdo pro aris, focisque, gloriose cadere, quam in turpẽ lanienam pecudũ instar sese in-* CIↃ IↃ LXXII.

ꟾↃ Iↄ LXXII. *ſeſe dedere.* Ergo propius copias movet, ac caſtra diſponit, tutiore per nebulā opere. Erant in exercitu toto ſigna peditum LXXV. Hiſpanorum XXXVII, Belgarum XXII, Germanorum XVI, quæ ductore Eberſteinio Hemſtedam, ac ſilvam, tenebant. Toletanus Cliviam arcem occupaverat. equites Teutonici tantum CC, & ſclopetarii alii totidem. evocatæ inſuper alæ Ioannis Pacieci, & Antonii Toletani; quæ Alcmarienſem viam, ac proximum littus, inſiderent. Ad capti Sparnodami nuntium Leida egreſſus Lumæus, copias aliquot in urbem ducere, ac ſilvam occupare voluit; ignarus hoſtem prævertiſſe. qui adventu ejus cognito, peditum aliquot III CIↃ, equites IↃ C obviam mittere. iique incautum derepente adorti, in fugam vertunt, & IↃC amplius cedunt. Munitis caſtris, tormenta adducta XIV, quæ qua parte diſponi deberent, & ubi pulſanda urbis mœnia, aliquamdiu conſultatum. ac peritioribus viſum, *ab ea parte qua ſilva adjacet, uti decuſſatim fieret; quia & murus ibi infirmior, & facilior multo aſcenſus. ſed incommodum, quod & transferri tormenta, & mutari hoſpitia deberent. nec ſub dio, aut tentoriis, tam aſpera hieme, militem haberi poſſe.* Vtile conſilium Toletanus non tam rei difficultate, quàm contemptu hoſtium, omiſit. quippe ſic exiſtimabat, homines militiæ rudes per mollitiem impares fore obſidioni, & labori militari: præſidium vero, aliorum exemplo, ſimul tormenta admoviſſet, dilapſurum. ſed vir Hiſpanus, qui gentem ſuam nimis æſtimaret, perque tot victorias ferox, quam non recte de virtute Batavorum judicaret, eventus docuit; cum obſidio, quam dierum non multorum fore arbitratus erat, in VIII menſem protracta eſt. Igitur, nulla ducta foſſa, XIV tormentis ad S. Crucis portam, & munitionem obverſam, verberare mœnia incipit. totoque triduo continuari ictus CIↃ IↃ XV. Deinde edita ruina, ſedulo eam oppidani, repletis lana ſaccis, lectis, lignis, ſaxiſque aggeſtis reparare. Ante omnes operæ egregius conſul Vlietius, qui cum famulo laborare ipſe maxime. & civibus ſuis animum addere. Poſt concuſſa triduo mœnia impetum in illa facere placuit; &, quamvis diſſuadente Romero, nec pilis ferreis, neque pulvere tormentario ſat inſtructi, XIII Kal. Ianuarias Hiſpani, ac Belgæ, ducente Franciſco Varga, bis animoſe irruentes, egregia oppidanorum virtute repelluntur. Bartholemæus Campocaſſius pontem artificioſum ſtruxerat, per quem in murum eniſi plures, cum Steinbachio depugnabant, interq; eos Alfonſus Galeacius. ex obſeſſoribus cæſi plurimi foſſam urbis, & pomeria proxima, implebant. & diſperſa paſſim arma, caſſides, gladii, ſclopeta, ſariſſæ, magnam partem in oppidanorum poteſtatem pervenere. interfectus Lucas Soinagus, cum ſignifero Andrea Brotio. Romerus, Varga, Lama, Tovilla, Benavides, Galeacius, vulnerati. ac Varga quidem in foſſa relictus, vix poſtridie educi potuit. ex obſeſſis, vix duodecim cecidere. plures ſaucii. & Steinbachius, etſi in manu accepto vulnere, tamen ſuos excitare; *urgerent prælium, ac viri eſſent: ſe quidem, niſi corde perfoſſo, nunquam ipſos deſerturum.* Hic ſucceſſus, ut proſpera initia plurimum valent, obſeſſis animos incitavit; & Hiſpani per tres proximas ſeptimanas nullam amplius vim tentarunt: partim ſeſe colligentes, partim vallo, ac cuniculis, intenti. Sub finem menſis Hieronymus Tſerartſius ſclopetarios auxiliares I Ↄ L introduxit; quos Cognatus, Michaelius, Vimiuſque ducebant. Per hoc tempus legati in Angliam abiere, Ianus Douſa Nordovicus, Gulielmus Niveldius Arensbergicus, aliique: qui reginæ Elizabethæ patriæ ærumnas repræſentarent. *Albanum præter jus omne, faſque, Belgium oppreſſum ire; ideoque arma ſumpſiſſe, ut ſe, uxores, liberoſque, contra vim, libidinemque, tutarētur. ac veniſſe ſupplicatum, uti, ſortem tam iniquam commiſerata, milite afflictos, & ſtipendio, adjuvaret.* Anno proximo turbæ datæ à Lumæo, & Bartholemæo Enteſio; qui annonæ ab eo præfectus, Delphis queri; *militi non ſtipendia ſolvi, neq; annonam procurari.* dein convitium ad querelam etiam addere, Ordineſq; proditores appellare. cujus rei quia Enteſius cauſa fuiſſe cognoſceretur, ne quod gravius malum accideret, placuit Auriaco, ut Lumæum, Enteſiumque, ad ſe vocarent, & modeſtiam imperarent. idque factum. ſed Enteſius, majore verborum licentia uſus,

CIↃ IↃ LXXII. usus, nulla Ordinum reverentia, attineri in urbe jussus. quod Lumæus ad se revocans, vi educere eum voluit. Benigne Auriacus rem compositam maluisset, præsentis temporis, & futuri, prudens arbiter. At Lumæus rationi consentaneum nihil velle; nec auctoritatem suam, uti par erat, Ordines amittere. ergo Non. Ianuariis mandato publico armati cives manum utriq; injecere. moxque, varia accusatione Ordinum, in ordinem redactus, dignitate ac munere suo, Lumæus amovetur; & mandata ejus omnia edicto publico revocantur. Mense Majo, postquam è custodia emissus, aliquid iterum machinari adversus Ordines exploratum est; igitur denuo comprehensus, in arcem Honingam, Roterodamo vicinam, compingitur. è qua elapsus, Roterodamum sese contulit; remque Ordines dissimularunt. IX Kal. Sext. de injuria quiritari; *eum se nimirum esse, qui impensis suis, naves, copiasque, & reliquum belli apparatum, in Hollandiam intulisset. qui Brilam etiam occupasset*; &, *post Deum, primus libertatis publicæ auctor fuisset: cujus exemplo aliæ quoque in Hollandia, & Zelandia, urbes Albano sese subtraxissent. qua de causa etsi gratiæ ei immensæ deberentur, contra tamen evenire; ac turpissima ingratitudine contumeliam, carcerem, infamiam denique, pro tantis beneficiis reddi. nec legitimo tamen judicio crimen ullum pronuntiatum*. Hanc querelam, scripto etiam consignatam, propter curiam, in corona frequentissima, recitari per tabellionem jubet; inde magistratui offert; qui respondens, *nihil ad se pertinere*, rei gestæ Auriacum certiorem facit. isque, seditionem veritus, mandat, ut accederent statim, ac sine armis, & amoto famulitio, in custodiam civibus quibusdam traderent; verum & hic recusare; *nam vix credere, tam alieno à se animo Auriacum esse, qui id mandaret. quando vero non omnino elevare magistratus fidem posset, summo jure indignari. satis hactenus contumeliarum fuisse. præterito Ianuario, incognita causa, munere, quod gerebat, exutum*; &, *mutato interdum carcere, ceu nullius loci hominem, ac nefarii criminis reum, in custodia indigne habitum*: & *nunc etiam in urbe agere, quæ imperio ejus pareret: ubi, si quis cujuscunque tandem criminis accusaret, jure secum experiretur. quamvis quidem, adempto jam legati munere, ceu Romani Imperii comes, nulli ultra obnoxius* CIↃ IↃ LXXII.
esset. At Ordinibus, jure agere neutiquam visum. non quod necdum sat nocentem existimarent; sed quod, tali rerum statu, meritas de eo pœnas sumere, non consultum animadverterent. Culpæ variæ ferebantur. inprimis contemptus Ordinum, & verborum magna superbia. nam jactaverat, *esse militum* CIↃ CIↃ CIↃ, & *liburnicas* LXXX, *quibus cogere Ordines posset*. tum eosdem, quia iniqua petentem rejecerant, proditores appellaverat. etiam provinciales crudelissime divexaverat; sacerdotes, solo ordinis ejus odio, hominesque alios innocentes multos, nulla causæ cognitione, morte mulctaverat; inter quos Cornelium Musium, & Iustum Tollium: utrunque virtutis, & fidei in patriam, præclarissimos. adhæc nefaria militum flagitia nulla pœna coërcuerat. Ob hæc talia etsi gravia quæque meritum, Ordines tamen discedere impune permiserunt, intercessu maxime Auriaci; qui illustri viri familię parcendum ratus, ac custodiam diuturnam pro supplicio imputandam. Itaq; abiit, & suffectus in locum ejus Guilielmus Bronchorstius Batemburgicus. Dum Lumæus Remp. turbat, intentus in occasionem Bossuvius ad Delphensem consulem scribit, *lætum de Lumæo capto accepisse*; *itaque petere etiam atque etiam, uti in fide erga regem perseveraret*; *daretqe operam, qui Auriacum comprehensum sub certa custodia in castra ad Harlemum mitteret. præmium ipsi, adjuturisque, magnum fore*; & *delictorum omnium gratiam*. Literas has captivo militi curandas tradit; isque Batenburgico defert. qui apertas, cum legisset, recta illico Delphos ad Auriacum mittit. ille statim hominem vocat, literisque à Bossuvio prius lectis; *atqui*, inquit, *non te talem ego, consul, unquam credidi, qui hostem ante patriam poneres*. respondenti, *non in sua manu esse, quid Bossuvius, aut cui scriberet. sibi quidem fidem in ipsum, & remp. semper certam*. igitur, ait, *operam dato, ut Bossuvium per insidias capiamus*. cum negaret, conscientiam id permittere; iterum Auriacus: *nec Iudithbam tamen, ut Holofernem, hostesque Dei, perdere posset, extremum discrimen detrectasse*. cumque etiam sic negaret, domi manere

ↀ IↃ LXXIII. manere captivum jubet. Interim cœptam Harlemi obsidionem urgere hostis; cui quo pacto succurrere posset, serio Auriacus deliberare. utque obsessoribus commeatum prohiberet, missas Saxenhemum copias castra ibi collocare, & Sonoium ab altera parte cum justa manu insidere viam jubet: ne quid tamen temere tentet, interdicit. Hispani, primo impetu fortiter ab obsessis repulsi, cum spes dedendæ urbis fefellisset, ut operæ pariter ac tempori consulerent, suasu Campocassii architecti fossam rectam ducere instituunt; &, defixis utrinque palis, transversa, tigna ac refertos lana saccos, superimponunt; duplici artificii usu, ut contra tela defensorum tutam latebram miles haberet; &, si opus, pontis instar aliquando esse posset. ex eadem fossa aliæ duæ producebantur, unde machinæ continuatis ictibus explosæ. Vallo jam ad urbis usque fossam ducto, cum propinqui obsessores obsessique adeo essent, ut rem comminus etiam gererent: propugnaculum, S. Crucis portæ adjectum, de industria oppidani deseruere. Auriacus autem, ut commeatum adjuvaret, primis XV diebus rhedas frumento & pulvere tormentario onustas CVII submisit; tum auxiliaria item signa duo, sub ductoribus Mandaresio, & Casparo. Vltrajectini Toletano pilas ferreas aliquot CCC, & vasa tormentarii pulveris XXXVI, via Amstelodamensi mittebant; sed Woerdani præsidiarii intercepta, maximam partem Auriaco misere. Ringi vero Toletanus, victorem se hactenus hic suspendi; Frisioque succensere, qui deditionem promptam, aut expugnationem facilem, promisisset, itaque ille, iram ejus pertimescens, ut periculo se subduceret, clanculum conscensa navi, Hamburgum abiit. VI Eid. oppidani, ut annonæ subvenirent, leges frumentarias condunt, pretiumque pani suum, & pondus, ponunt; tum & vetant, *ne quis emeret, supra quam necesse haberet. qui migraret, ei mors supplicium esset.* Nocte proxima valde obscura missi auxiliares CIↃ CIↃ, cum densæ nimium tenebræ essent, nec viam tenerent, aberrarunt. parsque ad arcem Cliviam venere, pars in propinqua sabuleta deflexere; plerique ad castra retrogressi: pauci ad-

modum, igne in turri animadverso, audito que campanæ sonitu, ægre in urbem pervenere. tum Scalcovicana porta erumpentes, multos cædunt, vulnerantque. & complures fugientes Sparno mersi. XVII Kal. Febr. caput quoddam, à corpore abscissum, in urbem Hispani insolenter jaciunt, cum elogio; *id Philippi Regii esse, qui cum* CIↃ CIↃ *auxiliaribus liberator advenisset.* Hoc facinoris alio longe immaniore mox obsessi vindicarunt. captivis XII in furcam actis, XI capita, barba pariter capilloque ad mendicorum modum rasis, (quando ita fœderatos per convitium appellabant,) in vas compacta, è propugnaculo in Hispanorum castra dejiciunt, cum inscriptione ista; *quando ob decimam non solutam bellum hoc Albanus gereret, ipsosque oppugnaret, istud illi vasculum ferrent, in quo* X *capita haberet; & pro usura, ne de mora quereretur, additum undecimum.* Tum de rebus suis literas, & obsessæ urbis typum, Auriaco mittunt, ac postridie advenere cum frumento rhedæ LXV. quas cum auxilio Schramus Brunsvicensis ducebat. quamobrem instauratis animis, facta per Scalcovicanam portam eruptione, Rustemburgum, quæ munitio Germanorum, invasere. & aquatili moletrina occupata, incensaque, reliquam quoque castrorum partem diripuere; cæsis omnibus, aut fugatis. ex obsessis signifer quidam alteri hosti signum prius de manu extorsit; inde etiam hominem confodit. mox, deserto propugnaculo, quod ad S. Crucis portam, majorem molem forma semilunari excitant, cujus cornua vetere urbis muro hærerent, idque opus, valde arduum, summo studio ocius promotum. nam promiscue adjuvare consules, ordinumque ductores; cives, milites; viri, fœminæ; senes, juvenes; opulenti, egeni. universim nemo laborem detrectare; neque ætas, sexus, dignitas, opere quemquam abstinere. Inde ex ędilium ordine ablegatur ad Auriacum Adrianus Berckenrodius, qui annonam, resq; alias, procuraret. additi comites, qui deducerent, equites aliquot, & IↃ C sclopetarii; qui per viam vicis quibusdam injecto igne, excubias illic positas disturbarunt. & diversa parte egressi alii in crepidine lacus domos amplius CC exussere. inde

CIↃ IↃ LXXIII. de in urbem pluribus diebus ad mensem extremum CCIX circiter rhedæ commeatum intulere; quibus additæ cohortes IV Simandi, Balsurii, Margotini, & Verdurii. Magistratus urbanus veritus, ne per longam anni hiemem annona deficeret, avenam, secale, hordeumque, miscere statuerat; sed id, indignante populo, intermissum. deinde pretium bovillæ carni constitutum. mox vicinæ urbes, Delphi, Leida, Gouda, aliæque, egregio humanitatis exemplo, per literas petunt; si qui illis ætate, sexu, aut morbo, ad bellum inutiles essent, eos ut ad se transmitterent, paratos alere, ac curare. Pridie Kal. ductis cuneis, iterum impetum facere visum est. atque ita quidem instructa acies. Ferdinandus & Rodericus Toletani, singuli cum cohortibus V, ad dextram, lævamque, muri verberati partem invaderent; eosque cæteræ legionum suarum cohortes sequerentur, ac supra fossam, pontis instar constratam, transirent. Dein Braccamontius, & Romerus, suas etiam legiones ducere jussi. ad S. Ioannis propugnaculum, Caspar Billius ordinatur. Eberſteinius, cum Germanis, atque Belgis, juxta silvam collocatur. peractis precibus, signum datum est. & Rodericus Toletanus, ac Laurentius Perea, primi irruunt. jamque in propugnaculum evaserant; cum id, cuneis subter ductis, oppidani igne injecto evertere. qua ruina plurimi periere. pari successu Billius fuit. eoq; conflictu cecidere Didacus Peresius, Alfonsus Magius, Laurentius Perea, Stephanus Illavius, militesque delecti CCC. Rodericus Toletanus graviter vulneratus. ex obsessis sauciatus Lambertus Wirtembergensis, mox è vulnere diem obiit. Et obsessis duplex quidem victoria obtigit. nam eo ipso pugnæ tempore alia parte CLXX rhedæ in urbem illæsæ pervenere; quas CCC sclopetarii, equitesque LXX, deducebant. quæ juxta silvam copię Germanorum erant, ad prœlium instructæ, oppugnare commeatum; sed conatus frustra fuit. In Brabantia hoc ipso mense triste diluvium Lovanio accidit. Dilia fluvius, auctis aquis alveum egressus, supra muros urbis excrevit; &, perrupto tandem aggere, stragem sane immensam edidit. quippe magnum ædium numerum plane evertit: aliæ ad XII ulnas exstantes aquas difficulter sustinuere. ingens passim pavor erat, omnesque in summa ædium eniti; murosque, ac tabulata, perfringere. & scalas, navesque, incondito clamore sibi poscere. fœminæ, ac pueri, tristibus lamentis cuncta implere, ubique tectorum, arborumque, ruentium horrendi fragores audiri. domorum contignationes totæ, capsæ, mensæ, lecti, culcitæ, aquis ferri. & imagines templis erutę, sepulcrisque effusa mortuorum ossa. ac periculum ingens erat, ne urbs tota absorberetur; cum, effracta altera porta, magno cum strepitu se exonerat. portenti instar res hæc habita, ut & micans exhalatio; quæ, ceu chasma, in cœlo apparuit. Februario toto nihil ab Hispanis fere gestum ad urbem obsessam; &, toties repulsi, non ultra vim tentare statuunt, melius arcta obsidione oppidanos ad deditionem compulsuri. ac plerisque discedendùm videbatur. sed Toletanus, patris monitu, qui famæ interesse censebat, perseveravit. Ideo, ut naves urbe arcerent, ad VII moletrinas munito loco Sparnum occupant; & tormenta campestria duo, excubiasque, illic ponunt. oppidanique iterum tunc annonam ordinant, panibusque è secale, & hordeo, pretium minus triente ponunt. dein incendio restinguendo scalas, hamas, cæteraque instrumenta parant; & habere lumen pernox cives jubent. cumque rumor percrebuisset, ad cœnobium S. Bernardi, in crepidine lacus positum, ab Hispanis pontem strui, quo commeatum advehendū prohiberent; equites sex & triginta urbe egressi, cum sexcentis sclopetariis, comperto nullum illic hostem esse, captivis duobus, ædibusque aliquot incensis, recessere. mox, in cuneos injecto igne graviter valde obsessores affecere; ipsi autem commeatum centum tredecimque rhedis accepere. Nec multo post, ubi gelu remitteret, solutis aquis, præmissa pridie navi singulari, XL duplicarii CIↃ CIↃ CCXL frumenti modios deduxere. iterumq; navis una è majoribus, & minores viginti octo, annonam aliam advexere; deducente Christophoro Gunthero, cum militibus duplicariis CCCC. tum Dordracū tormenta VII; alia XII, pilasque, & pulverem, Leida submisit. XII Kal. Mart. triremem, pedes CIↃ IↃ LXXIII.

CIↃ IↃ LXXIII. des LXXXIV longam, oppidani in lacum subjectum produxere; cùm de successu obsessores desperarent. sed contra ab Albano submissa legio Polvillerii, & è Sicula cohortes IV, quas Toribius Zimbro ducebat. Mondragonius totidem è sua mittere jussus. adhæc Bossuvio datum negotium, ut, instructis bello navibus, quascunque comparare posset, lacum invaderet, ejusque usum obsessis eriperet. cumque perfodere alibi aggerem tentasset, fortiter obsessi repulere. IV Kal. acriter pugnatum. quippe missæ ab Amstelodamensibus XIV naves, in lacum venerant: quod ubi eminus conspexit Gerardus Iunius, majoris triremis præfectus, nimis temerè solus oppugnare ausus, tandemque victus, ac cum paucis, vulnere accepto, scaphæ ope vix elapsus, triremem suam in hostium potestate reliquit. Id ubi cæteris ducibus gnarum, summo impetu universi, ac potissimum, qui minori triremi præerat, Iacobus Antonius, in hostem feruntur. & captivam duas horas navem, victoribus victis, fortiter recuperant. insuper aliam, dum fugientes insequuntur, ipsis eripiunt. eoque prœlio cæsi plurimi, pauci tantum aliquot capti; in iis vir nobilis, domo Lovaniensis, Ravescotus. victores Fucam concessere; aggeremque, aperiri ab hoste cœptum, obstruxere. Rigida valde hæc hiems fuit, & ab ea obsessoribus multum incommodi: quos & aëris inclementia, & labores continuati, fatigare. at hæc talia Toletanum nil movere: non discedere, nisi capta urbe, certum. & vir animi elatioris, hactenus victor, indignari multo magis; urbem invalidam, quam uno octiduo expugnaturum se jactaverat, jam tres menses restitisse. ideo rem etiam navibus, quod jam dixi, gerere instituit: & Auriacus contra niti; ac Sonoio dare negotium, quando incertus belli exitus, sine mora Alcmariam muniret: in quam hostis, si Harlemum caperetur, ducturus copias videbatur. tum instruere naves jubet, quibus commeatum arceret. ipsique obsessi triremes binas emisere. & Sonoius existimabat, perfosso aggere, qua Ya amnis per emissaria interjecta in lacum illabitur, munimentum aliquod ab Auriaco excitatum iri, ad urbem liberandam multum momenti habiturum. sed id factu impossibile, eventus docuit. Sonoius castra Egmundę habebat, & vicinis aliquot pagis; sed suorum immensam licentiam vix compescere satis poterat. unde ipsi, & ductoribus quoque cæteris, mandare Auriacus, ne disciplinam militarem profligari paterentur. Inter omnes Michaël Crocus ferocia alios antecellere. quem, sæpe monitum, cum præter verba nil præstaret, & Scagensem curionem occidisset, accusantibus cohortalibus, & ductorem ultra indignantibus, comprehendere ocius jubet; inde capitis supplicio afficit. Per hoc tempus pertęsus moræ, & impensæ, Albanus, quando vires non procederet, aliam viam tentare statuit, an blanditiis urbes quasdam ad obsequium reducere posset. Igitur ad S.P.Q. Amstelodamensem literas mittit. *clementissimum regem esse, quem calumnia impudenti perduelles traduxissent; idque persuasas urbes plurimas, fidei se ejus subdidisse. contrarium tamen satis clare apparuisse in proximo agro Vltrajectino, tum Frisia, Gelria, & Transiselania; quæ benignitatem experta. idem illis, si exemplum sequi vellent, certo promittere. falli autem, si eas sibi vires putarent, quibus regi, omnium principum potentissimo, resistere possent. ac pessime sibi consultum ire, si, injuriæ pertinaces, ultima exspectare vellent.* Harum literarum exempla ad vicinas urbes transmissa; iisque publico scripti responsum. *nunquã male de rege sensisse; ideoque nec vim legibus, privilegiisque factam imputasse. immo contra existimasse, optimum principem, jurisque & æqui observantissimum, nunquam permissurum fuisse, multo minus imperaturum, uti homines peregrini Belgii sui felicitatem conculcarent; cujus populum, supra cæteros subjectos, fidum esse explorasset; maxime nupero bello Gallico, quod quadringenties centum millibus florenorum adjuvisset. idcirco credere, regis nomen falso ab Albano prætendi. nec verum esse, per calumniam eum peti. quippe in urbibus universis, quæ desciverint, neminem sane reperiri, quin pro dignitate ejus defendenda facultates omnes suas, ac vitam denique, impendere sit paratus. tantum hoc propositum fuisse, ut Albani, & Hispanorum, crudelitati se opponerent. idque ad extremam usque sanguinis guttam facere certos.* tum exempla multa allegant, quæ deterreant. *quod vero certissimo promittere videri velit, ludum*

cIↃ IↃ LXXIII. *dum eſſe, & fraudem meram. neque ipſos adeo fatuos, ut fidem omnino ullam habeant. potentiam regis quod proponeret, eam longe maximam ſcire, nec ſe profecto pares putare: at nec illum tam iniquum, ut clientes, ſubditoſque, obſequii devotos, perditum ire adeo inclementer velit.* porro cives exhortantur, *ne remp. ſuam deſerant, immo contra annitantur, ut acceptam à majoribus libertatem poſteris tradant.*

Dum hæc ad Harlemum geruntur, ſæpius in Zelandia pugnatum; genſque ad patriæ libertatem aſſerendam animoſa, navalibus prœliis multa fortiter cum felici exitu auſa eſt. Quadam nocte Antverpiam devecti, naves aliquot ad crepidinem fluminis alligatas, catenis diruptis, abduxere. dein Middelburgum, & Rammekenum, obſedere. cumque Albanus liberandis Sanchium Avilam claſſem adornare juſſiſſet, & is, imperata exequens, cum LVI navibus deſinente Februario oram ſolviſſet, adventantem ingenti prœlio fuderunt. eaque pugna naves minores fere omnes periere; quæ majores, ægre Antverpiam refugere. Tam inſignis victoriæ nuntium, datis VII Kal. Mart. literis, Auriacus Hollandiæ urbibus mittit, gratum omnibus, & Harlemenſibus opportunum; qui erectiores animis, ineunte menſe Martio, rem tormentis agere ſtatuunt. Ante urbem obſeſſores magnam molem excitaverant, valde ſane obſeſſis infeſtam; ſed Ioannes Cuningamus Scotus, Balfurii legatus, crebris ictibus die non toto univerſam disjecit. XI Kal. Aprileis inſtar CIↃ CIↃ CIↃ frumenti modii navigio in urbem importati. ac triduo poſt è præſidiariis erupere IↃ CCC, & cum iis, egregii adfectus cives aliquot; qui, hoſtem pluribus locis adorti, magnam ſtragem ediderunt, cæſis amplius IↃ CCC, & tentoriis incenſis plus CCC, abducta inſuper ingens præda; tormenta bellica minora VII, pulveriſque copia magna. ſigna IX, equi XXX, cæteri pecoris magnus numerus. veſtes plurimæ; & argentea, atque aurea, ſupellex. item arma omnis generis, multis ſuffectura. inter cæſos Carvaialis, & Creſſonerius, rei tormentariæ præpoſitus, cui ſucceſſit Valentinus Pardæus Mota. vulneratus Franciſcus Toletanus. ex oppidanis tantum VIII deſiderati; in his Derdenius, ordinum ductor, manu ſtrenuus: ac biduo poſt legatus Lanceloti Brederodii, Theodorus Braſſemannus. cIↃ IↃ LXXIII. Cum vero jam, ſoluta glacie, ad vicinas urbes exitus rediтuſq; multo difficilior eſſet, Mutinenſium olim exemplo, columbis uti incœpere; quæ exportatæ, cum literis ſubter alas affixis, revolarent. Vt autem obſeſſis, ita quoque obſeſſoribus gravis obſidio; & diſcedere caſtris certe voluiſſent. verum Albanus urgere graviter, filiumque Toletanum magis etiam confirmare, miſſo Chevereauxio cum ſua legione; adhæc promittere aliam Lopeſii Figueroæ, & XXV ſigna Hiſpanorum. id enim regem ducatus Mediolanenſis præſidi, Ludovico Requeſenſio, imperaſſe. nec multo poſt Lopeſius Acuna venit, cum legionis Longobardicæ ſignis XII, & aliis XIII Figueroæ. tum etiam Bernardinus Mendoſa adfuit, ab Albano miſſus, qui ejus juſſu in plena militum corona Toletanum ad cœptam ſemel obſidionem forti animo exequendam concitaret. *nam ſi deſereret, ipſum ſe, quantumvis ægrum, mox in caſtris adfuturum. &, ſi valetudo vetaret, uxorem ſuam, ejus matrem, ex Hiſpania evocaturum; potius quam expugnandæ urbis gloriam amitteret. igitur, virtutis memor, patrem cogitaret, & tot trophæa, quæ ne per ignaviam nunc corruptum iret.* Exin crebræ eruptiones, & everſi cunei plurimi, cum multa obſidentium ſtrage. ac ſic occiſi Ioannes Verga, primus centurio legionis Neapolitanæ, Sanchius Lodonius Braccamontianæ, Stephanus Quixada, & Bartholemæus Campocaſſius, ingenii clarus, & caſtrorum muniendorum inſignis. vulnerati Goignius, Noircarmius, & Ioannes Ayala. IV Kal. ab Amſtelodamenſibus inſtructæ naves XLIV lacum occupant, perfoſſo aggere, ubi in eum Ya influit. præterea ad Fucam, ut ſtatio illis tuta eſſet, locum muniunt, ac Guletæ nomen faciunt. quamobrem obſeſſi, ut viam aliquam vi aperirent, triremem tertiam, ducibus Binchorſtio & Maureginaldo, Cagam mittunt. unde poſtea V Eid. Aprileis Auriaci naves centum numero Fucam venere. cumque duodecim oppidani emiſiſſent, adverſo conatu, ægre milite reducto, eas hoſtibus permiſere. Nec magis tamen conſternati quar-

tam

CIↃ IↃ LXXIII. tam mox triremem instruunt, CVIII pedes longam, eamque ad diem XVII Kal. Majas produxere. Interim Auriaci classis Hemstedam venit, ubi cum militem exponendum oppidani rati essent, misere, qui suppetias ferrent, IↃ CCCL. sed, hoste fortiter repellente, cum accedere propius non liceret, recessere. quo certamine Steinbachius, ac Vaderus, a suis vulnerati. nec multo post alio loco CIↃ CIↃ expositi; sed cum tardius oppidani erupissent, re infecta iterum discessum est. sed hoc egregio Balfurii facinore mox pensatum. is noctu egressus cum Scotis suis, civiumque nonnullis, camisiis supra arma indutis, Rustemburgum expugnat, victorque signa captiva IV in urbem refert. & postridie annisi locum recipere Hispani, majore etiam suorum strage repelluntur. nec successu meliore iterum biduo post conantur. Extremo mense, cum cuneus incensus obsessores aliquot sustulisset, explosis vicissim tormentis, interfecti Hadrianus Iansenius, ordinum ductor, & Christophorus Scagius. ac postridie, facta eruptione, stipatorum Auriaci ductor, Margotinus. Per hoc tempus nummos argenteos obsessi cudunt, & insignia urbis suæ, gladium binis utrinque stellis interstinctũ, in antica parte exprimunt; in postica symbolum suum, VINCIT VIM VIRTVS. In pervigilio Pentecostes rursum obsessores caput, à corpore separatum, trans mœnia jaciunt, & inscribunt; *Antonii Olivarii esse, qui ad Montes invadendos Ludovicum Nassovium sollicitasset.* is ab Amstelodamensibus interceptus, dum aggerem, qui Nardenum ducit, ne subvehi inde commeatus posset, perfodere cum delectis aliquot moliretur. & pretium necis ab Albano positum fuerat, idque Toletanus solvit. Iam angusta annona erat, intercluso commeatu. igitur ostiatim inquirunt, quid quisque domi occultaret. deinde vero etiam ordinant, ac diëtim viris quidem libram panis; fœminis, puerisque, selibram decernunt: scortilla, ac lixas, placentas è buna edere jubent; quibus reliquam quoque famem alii saturarent. dein cerevisię pretium ponunt, & floreno meliorem coqui vetant. Nec propterea tamen illis animus fatiscere, donec postea Auriaci classis profligata, captæque naves XXI. huc accedere, quod in Anglia pax firmata inter Philippum & Elizabetham, spem auxilii in ea insula impetrandi perturbaret. Tum in Fucam versa arma; quam egregie diu defensam, ter repulsis obsessoribus, cum deficeret commeatus, tormentariusque pulvis, nec suppetiarum spes restaret, ægre tandem dediderunt. Auriacum valde res angebat, & cura assidua de solvenda obsidione. Hanc ob rem Ioannem Clusium ad Sonoium cum literis mittit, omnemque operam navare jubet. atque is, ut in remp. erat egregius, parere promptus, cum copiis aliquot, & fossoribus, Diemenum aggerem, qui Amstelodamum & Mudam interjacet, improvisus hosti occupat; & convulso emissario; magnaque utrinque ducta fossa, milites IↃ CCC imponit. tum fossores multos addit, qui locum opere festinato communirent. Deinde, relictis in præsidium triremibus V, & navibus aliis, protinus Edamum abit; auxilia justa, fossoresque, & commeatum, curaturus. ac dum id agit, Amstelodamenses, qui rei nuntium jam acceperant, gnari, quantum in eo loco momentum esset, & impeditum obsessoribus commeatum deinceps fore; cum XXII navibus hostem aggressi, triremes duas, navesque alias quatuor capiunt; reliquis fuga vix elapsis, ac sub aggere se tuentibus, & tormentis auxiliarium. quamvis illi graviter quoque oppugnati; dum via Amstelodamensi signa tria, Mudensi unum, à fronte & tergo fortiter incumbunt, ac latus utrunque naves invadunt. Sed his Sonoius, graviter eos laborare gnarus, mox cum XL navibus suppetias tulit. & initio victor, in fugam Amstelodamenses egit. at, cum submissæ naves majores pugnam instaurarent, fractis animis, continere suos non potuit, quin victoriam satis certam hosti traderent. ipse solus inter confertos fortiter faciens, ac desertus, vix evasit. & indignatus, turpiter suos fortunam faventem destituisse, ut infamiam repararet, collectis ocius amplius LXXX navibus, subvenire obsessis cupiebat. jamque in itinere erat, cum desertum a suis aggerem nuntiatur. inde, ut consilia cujusque ab eventu fere perperam æstimantur, petitus gravi calumnia, ceu parum prudenter, aliisque inconsultis, rem gessisset. & juvare profu-

CIↃ IↃ LXXIII. gus miles; qui querela publica pro se usus, suæ ignaviæ culpam ducis prætexebat. quamobrem ille rem universam Auriaco indicat; idem Clusio faciente, quem consilii conscium habebat. nec officio Bardesius defuit. ac petere Sonoius, *mitteret Philippum Marnixium Aldegondium, aut aliquem ejus notæ virũ, qui inquireret.* Huic vero minus gratum, isto quidem tempore, dissidium; quo remp. per se imbecillam satis, concordia firmare opus. & injuriam Sonoio factam, meritorum hactenus præclaro, perdolebat. Igitur scriptis ad eum literis, *bene deinceps sperare* jubet; *gnarum sibi, quo affectu remp. amplexus esset, ac libertatem ejus juvisset. idcirco, tam manifesto discrimine, pro egregio affectu suo, privatam offensam illi condonaret; nec tam alieno tempore laborantem desertum iret. quod si aliqui per invidiam male injurii, innocenti culpam imponerent; sibi tamen plus cordis esse, nec judiciis aliorum temere ferri.* Istis verbis confirmatior paullum Sonoius; sed non odium tamen ejus, aut invidia, intermittere. ac vulgatum etiam falso, vincula ei injecta fuisse. hac de caussa Carolus Boisotus missus, qui de tota re cognosceret; ac composita simultate, in commune consultaret. isque mox de expeditione, in Diemenum aggerem facta, anxie inquirere; & consilia, clam Sonoio, de rep. habere. tum invito quoque eo captivum dimittere, quem Edami in custodia attinere ipse jusserat. quod cum multo magis offenderet, ac omnino existimaret, Boisotum, dignitatis æmulum, hoc unum agere, ut, populi benivolentia adjutus, præfectura ipsum everteret; denuo apud Auriacum queritur: *indignum meritis præmium reddi, & ad omnes exemplum pertinere, quibus muneris deserendi justa causa præberetur, metuentibus, ne calumnia simili olim obruti, pro gratia offensam, pro præmio ignominiam referrent.* Dein Aldegondium, & quos æquiores putaret, per literas orat; *darent operam, ne quid homini innocenti fama sua, qua nil carius haberet, læderetur. paratum plane Auriaco obsequi; & provincia, si publice expediat, etiam discedere; quam non, nisi reip. causa, suscepisset. quamvis quidem alium sibi in eam dignitatem substitui, quam labore suo maximo, & periculo, peperisset, longe iniquissimum foret. quicquid tamen hujus futurum, id Auriaco totum permittere; in cujus prudentia, & æquitate, acquiesceret.* Sed Auriacus, qui turbari illic nollet, aut occasionem aliquam hosti dari, opprimenda initia ratus, Petrum Ryckium illuc misit; qui, quod facto opus esset, exploraret; ac Sonoium admoneret, *publicæ securitatis, & quietis suæ caussa, ut præfecturam invidiosam abdicaret; ac cum Veria, quam permittere ipsi vellet, commutaret.* cui Sonoius; *non se dignitatis avidum; ac ponere pridem eam voluisse; nisi affectus in Auriacum, remque publicam, retinuisset. hujus rei ipsum sibi testem esse, qui pluries dimitti orantem continuare munus jussisset. nunc autem ut illud faceret, cum non levi famæ suæ detrimento, nunquam imperaturum putasse. & vero, si sic discedat, quam Veriæ dignitatem fore? id judicare in proclivi. quamobrem rogare ipsum, nuntiaret rerum statum, & intercederet, ut existimationis suæ rationem habere velit. quod si præfectura cedere porro juberet, paratum obsequi, sed deinceps aliam nullam admissurum. idque animi honesti, fideique, apud æquos rerum arbitros, clarum satis indicium fore.* Ita Ryckius discedens, rem Auriaco omnem exponit; isque redire eum jubet, & Sonoio potestatem prorogare: tum collegas tres adjungere, qui cum urbium Hollandiæ borealis delegatis remp. administrandam juvarent. Carolo Boisoto seorsim munus ordinatum. etsi nec sic tranquilla omnia; cum maneret inter utrumque æmulatio, quam diversus populi affectus excitabat. Iam autem indies magis premi obsessi; & Auriacum, Ordinesque, liberandæ urbis cura angebat. ac maturandum sane erat, oppidanis extrema quæque patientibus. sed tam arcta obsidio erat, ut vix sperare quicquam liceret. & castra hostis valide contra vim munierat. intus magna rerum omnium penuria erat; &, quæ illam sequitur, fames. ac, frumento deficiente, cibus esse equorum vaccarumque pelles, carnes felinæ, éque cannabis semine panes. his deliciis vitam miseri tolerare. Igitur unum hoc restabat, obsidere obsessores, ac commeatum intercludere. hanc in rem Diemenus agger cum momenti multum haberet, Sonoium jubet iterum eum occupare, ac communire. dein parte ab alia Batenburgicum quoque

CIƆ IƆ LXXIII. que mittit, qui cum justis copiis Oudekercam, pagum in via Vltrajectina, ad primum Amstelodamo lapidem, statim invaderet, ac commeatum prohiberet. iisque post levia aliquot proelia partem unam occupatam propere munit. sed cum templum, & cœmeterium, Franciscus Valdesius præcepisset, locumque ante muniisset, irritus hic conatus fuit. & delecti item quingenti Schonhovia missi, quos cohortes peditum quinque, navibus vectæ, sequebantur; in quibus etiam commeatus, & tormenta. hi cum Breukelam venissent, in Vectæ ripa positum pagum, munire ocius locum incipiunt, arcique oppositæ Gunterșteiniæ delectos quadraginta imponunt. sed conatum antevertit Ioannes Baptista Taxis, qui tum Vltrajecti forte frumentariam rem curabat. is enim, simul nuntius venit, ut invalida adhuc initia perturbaret, assumpta Maximiliani Melodunii equitum ala, & duobus peditum signis, arcisque aliquot præsidiariis, quos Ioannes Deça addebat, è vestigio illuc profectus, nullo negotio hostem fudit, opera inchoata destruxit, liberamque commeatui subvehendo viam fecit. hinc tentata in propinquo munitione juxta novum emissarium, media inter Vltrajectum & Amstelodamum via, orta seditio militaris, quamvis statim mox composita, hoc consilium impedivit. Sonoius vero, ut jussus erat, postridie Kal. Iunias media nocte, paucis suorum desideratis, aggerem Diemenum iterum invasit; & occupatum, ac castellis VI munitum, usque ad deditionem urbis tenuit. sed quia submissæ ab Amstelodamensibus triremes quinque, magnusque aliarum navium numerus, suorum ignavia, lacum tamen proximum tenebant, inutilis quoque tam arduus hic conatus fuit. Interim obsessis allatæ per columbas literas sæpe animos, jam paullatim labascentes, confirmarunt; dum & liberationem, & constantiæ quoque præmia, pollicentur. ac promissis recreati, interdum mora desperabant, inter spem metumque medii. cuncta quidem Auriacus tentare, ac mentem animi in quamcunque rem intendere; sed consilio, quam eventu, meliore. & jam passim provinciales quoque ipsi commiserari; plurimique, ut obsessis subvenirent, ultro sese offerebant: nullo stipendio, sed in cives, patriamque solo affectu. Ab oppidanis nihilo segnius, factis sæpe excursionibus, dimicatum; sæpe etiam cunei incensi multos subvertere. acciditque aliquando, uti Vemius, Cognatusque, in discrimen sane extremum adducerentur; nam ruina involuti, ac pene obruti, vix suis adjutantibus, terramque injectam deducentibus, evasere. Per hoc tempus obsessores novum machinæ genus struunt. ligneum castellum statuunt, malis quatuor subnixum; quod rudentibus attractis elevatum, supra mœnia militem attolleret, commode inde cum obsessis pugnaturum. id dum parant, Marcus Toletanus, parum caute murum inspectans, sclopeti ictu interficitur. inde III Non. Iun. Petrus Velascus cum CCC aliquot imponitur. sed vix bis sclopeta exploserant, cum obsessi contrario ictu funes dissecant. inde nutans statim machina, Hispanos oppugnantes evertit. Postridie emissæ columbæ, quæ mox literas referrent; & in summa rerum inopiâ rursum ordinata annona, ac, continuato militibus pane, cives buna vesci jussi. cumque Hispani insultarent; nec panem ipsis, nec cerevisiam, restare: ceu abunde omnia essent, jentaculum illis extra portam Ziliam misere. tum duplices etiam nummos cusere; denis assibus, & vicenis, æstimatos. dein, cum populus quereretur, literarum, quas columbæ in urbem afferrent, argumenta occultari; ut animos, vana spe lactatos, in longiores ærumnas differrent: permissum illi ut sex eligeret, qui allatas etiam inspicerent. XVII Kal. Iulias obsessores cuneum incendunt, qua ruina ex obsessis XL periere. biduo post, deducentibus sclopetariis, Tserartsius, & Gotinus, Fucam emissi, qui Auriaco statum urbis nutiarent. ac uterque mox rescribunt, *ne quid animum despondерent*; *commigrasse Leidam Auriacum, uti propior liberationem eorum accuraret*. Eo ipso tempore vallum novum à Margaritæ, usque ad Ioannis portam, instituitur. V Kal. aliquot IↃC camisia armis superinducta, Fucam progressi, cum auxilium ab Auriaci classe exspectassent, conatu irrito, recessere. ac postridie, allatis literis, excitatiore animo, CIƆ IƆ LXXIII.

K 4 mille

CIↃ IↃ LXXIII. mille viri, itidem instructi, denuo urbe exiere. sed nec tunc adjuti quicquam, spem deinceps amisere. Inde colloquia instituta Kal. Iuliis; & auspicati Pelecanus, ac Cornelius Mathæus, ductores. cumque prodire præfectus urbis juberetur, sub horam quintam vespertinam negotium incœpere, pro Toletano Ebersteinius, cum quatuor aliis; ex oppidanis missi consul Ioannes Vlietius, ductoresque Steinbachius, Rosonius, & Pelecanus. sed, re infecta, utrinque discessum. V Non. exerto è turri vexillo nigro, angustias suas classiariis indicarunt. ac postridie, tormentis omnibus verberata graviter urbe, sub vesperam iterum de dedenda colloquuntur, nullo successu. Pridie Non. rursum è turri signum nigrum ostenderunt. & tunc literæ advenere, quæ tentandam ea nocte liberationem ferrent. itaque frequentes etiam egressi, ut auxilia adjuvarent, cum diu multumque exspectassent, spe dejecti, rediere. tum ad colloquium tertio ventum est; rem acturis Ebersteinio, & Bossuvio, cum IV aliis; quibus oppositi ex obsessis Vlietius, Steinbachius, Rosonius, Sohæus, Pelecanus, & Cornelius Matthæus. sed neutiquam melior eventus fuit, cum præsidiarios sine armis non exituros affirmarent. Ipsis Nonis auxiliares urbem versus classem ducunt; & egressi oppidani, suppetias suas promoturi. quod ubi Hispani conspexere, concitato ad arma milite, impetum eorum revocarunt. VII Eid. vexillum è turri album suspendunt, & ductorem Nicolaum Bernardum emittunt, qui oraret; *in sequentem Martis diem commeatum ad speculam, in faucibus Sparni positam, vulgo Tonnam Batavi dicunt, ut deducerent; nec enim famem tolerare ultra posse.* ac postridie missæ literæ, à Bernardo quoque ipso subsignatæ, quibus hortari eos Auriacus; *virtutis hactenus tam insignes, saltem in biduum spem proferrent. omnem se daturum operam, qua liberare eos posset.* itaque, recreatis animis, etsi de urbe deserenda jam plerique cogitassent, paulisper tamen sustinuere. Biduo post promissa iterat, & nocte proxima, simulata juxta Fucam impressione, alio mox translatis armis, impetum in silvam facturum. quamobrem egressi CIↃ CIↃ oppidani, ac præsidiarii, ut à tergo hostem invaderent. sed hic quoque frustra habiti, animum plane despon- CIↃ IↃ LXXIII.
derunt. Certe Auriaco animus erat, extrema tentare; & copias ipse ducere velle, si per Ordines licuisset. sed hi gnari, ut fortuna princeps utitur, ita fere populi virtutem esse; metuebant ne, si quid adversi accideret, in discrimen resp. tota adduceretur. ideoque negotium omne Batenburgico commissum. Is, collectis instar quater mille armatis, inter quos cives Leidenses, Delphenses, Roterodamenses, aliisque ex urbibus plurimi, qui in militiam hanc ultro venerant, VI Eid. motis Saxenhemo castris, in hostem tendit. ac in prima quidem acie centum equites antecedere; dein magnum agmen, ex Hollandis, ac Zelandis, constitutum, cum minoribus tormentis septem subsequi: tum Galli, Angli, Scoti, aliique. inde carri circiter CCC cum annona, & reliquo belli instrumento. posthæc Germanorum equitum ala una agmen claudere. Vbi ad silvam accessissent, prima munitione vacua, cum, fugisse hostem rati, porro ducerent; minus cautos ex insidiis ille adortus, præmissum equitem ocius fudit. isque in pedites subsequentes, belli fere insolentes, actis equis, aciem suorum ipse turbans, facilem Hispanis victoriam præbuit. qui fugientibus incumbentes, quoscunque comprehendere possent, obtruncare. eaque pugna cecidere septingenti; atque in iis è Delphensi civitate centum tredecim. cæsi item Batemburgicus, Cloetingus, & Carlous. Tserartsius saucius, Leidam evasit. pluribus beneficium noctis profuit. capti currus cum annona universi, ac tormenta campestria VII, in arcem Cliviam comportata. tum signa IX, quæ postridie oppidanis obsessores ostentare. Pauci mortem Batemburgici deplorare; qui *temulentum, & auctorem cladis hujus*, appellare: alii contra excusare, & *fortiter satis fecisse ipsum, sed consilia hosti prodita.* Reliquiæ cladis in præsidia distributæ, & desertum Saxenhemum, ubi posita fuerant castra. neque liberandæ urbis posthac ulla spes superfuit; etsi Auriacus tentandam iterum fortunam esse existimaret. Eo nuntio serio tandem de dedenda urbe actum, cum ablata spes salutis omnis esset; & fames maxima,

CIↃ IↃ LXXIII. xima, qua enecti longe plurimi, Saguntinam plane constantiam oppidanorum impugnaret. Ac initio deserere urbem, & obsessorum castra perrumpere, visum erat; fœminis, puerisque relictis: quibus hostem, etsi crudelem, parciturum tamen sperabant. sed consilii hujus famam imbellis sexus tanto ejulatu excepit, ut spectaculum triste viros à sententia dimoveret. inde aliud mox decretum; ut in fronte collocatis septem sclopetariorum signis, viam vi facturis, magistratus, & oppidani, qui se hosti credere nollent, cum uxoribus, liberisque, sequerentur. post hos novem signa incederent, agmen clausura. & in procinctu omnes esse, cum de gratia facienda allatus nuntius cohortes Germanicas aliorsum impellit. ac postridie rursum Gallorum quinque signa, quibus mixti oppidani, tentare eruptionem parata, pontis defectu destitere. idemque irrito conatu postea adhuc semel tentatum. Ergo adversa omnia experti, IV Eid. Toletani arbitrio urbem dedunt. eaque ne diriperetur, promissa CCXL florenorum CIↃ, è quibus C quidem CIↃ intra diem duodecimum, reliqua CXL intra proximum trimestre solverentur. Res transacta à binis consulibus, item Steinbachio, Rosonio, ac Vadero. & Rosonius, futuri prudens, cum conditio displiceret, militibus suis rem exponit. iique indignati, clausis portis, ingredi obsessores vetant. qui tamen alia parte admissi, ut impetum sedarent, bene sperare omnes jubent: *majore clementia usurum Toletanum, quam promittere sibi auderent*. Id ubi Bordetus intellexit, homo Gallus, ductor militum, animo pariter & manu strenuus, qui in Montibus militaverat, ne ludibrium hosti daret, ad famulum conversus; *hactenus*, inquit, *fidei in herum tam praeclarus, extremum infelici obsequere*. simul, porrecto sclopeto, pectus offert; & transverberare jubet. cumque attonitus triste imperium deprecari conaretur, porro urget, *ne se hosti inclementi trucidandum prodere vellet*. Igitur ægre tandem obtemperat. alii ferunt, illo obsequium pernegante, sua manu, verso in semet sclopeto, cecidisse. Laudando sane virtutis exemplo, si priscis seculis obtigisset. Ergo III Eid. urbem dedunt. illicoque cives pariter, militesque, arma in curia ponere jussi: CIↃ IↃ LXXIII. & illi quidem, in Ziliæ monasterium ire, hi, in templum Bakenissæ. fœminis templum majus assignatum. Germani, ac Scoti, in mœnibus manere; unde postridie, in urbem ingresso Toletano, ad Catharinæ & Vrsulæ fana sevocati. quo ipso die ad cives, in monasterio Ziliæ sepositos, Romerus accedens, bono esse animo hortatur; vitam omnibus salvam fore. Eid. mensis venit Amstelodamo Albanus; sed, lustrata circum urbe, è vestigio retrogressus, intrare noluit. Ac tunc initium carnificinæ factum fuit; CCC Belgis gladio, aut laqueo, interfectis. tum præfectus urbis Ripperda, cum legato, & qui Steinbachio à concionibus, gladio percussi. inde CCXLVII mersi. XVI Kal. Sext. redimendæ civium vitæ, prima C florenorum CIↃ exhibita; urgente maxime Philippo Martinio, olim ejusdem urbis consule. & tunc iterum extra portam Scalcovicanam in nonnullos sævitum. ac postridie CCC percussi, in quibus oppidani plures; & concionator, Simon Simonius. dein Lancelotus Brederodius Veenhusius, Rosonius, & Brilani ærarii quæstor, Scotæ ad supplicium producti. capti item, qui religionis causa solum verterant; & in iis Kiesius consul, Iacobus Gerardus thesaurarius, Arnoldus Coemannus, Florentius Gulielmius, aliique. nec adhuc finis lanienæ. VI Kal. comprehensi prætor Hadrianus Iansenius; Ioannes Vlietius, & Gerardus Stuverius, Coss. tum senatores, & ductores civitatis. qui Fucam tenuerant præsidiarii, ac vitam salvam fore pacti, per ludibrium fame enecti. Exortæ quoque inter Hispanos ipsos turbæ, dum de præda, & stipendio, altercantur; quæ mense proximo à Vitellio vix compositæ. Interim pluries in captivos milites sævitum, occisique vario supplicio plus IↃ CCCC. at Hispani, ceu egregio aliquo facinore, augent numerum; & interfecta instar CIↃ CIↃ narrant. Balfurio concessa vita, ea lege, ut Auriacum interficeret; sed is, postquam evasisset, tanquam turpi juramento nil obnoxius, re detecta, prioris militiæ sacramentum non deseruit. Hic exitus obsidionis fuit, pro libertate tam præclare toleratæ; in qua fortiter extrema omnia

passi

CIↃ IↃ LXXIII. passi obsessi, & tormentorum CCIↃↃ CCCLX ictus excepere. qui initio circiter CIↃ CIↃ CIↃ CIↃ ferro, ac fame, ad CIↃ IↃ redacti. Sed obsessoribus hæc victoria nullo modo incruenta. quippe cæsi præstantissimi belli duces numero multi, & gregariæ militiæ CCIↃↃ CIↃ CIↃ. Lazari Mulleri legio VII Eid. Sext. ejerata Auriaci militia, cum vitæ gratiam impetrasset, à CLX equitibus in Gelriam deducitur. quod ubi Sonoio exploratum, qui Diemenum aggerem tenebat, duce Gualtero Hegemanno, tribus triremibus sclopetarios aliquot imponit. isque statim nil opinantes noctu adortus, antequam sumere arma possent, Hispanis omnibus profligatis, liberatos custodia Germanos ad Sonoium protinus duxit; qui armaturus illos erat, valde pronos, & ulciscendæ, ut præ se ferebant, injuriæ avidos. sed, captivis adhuc ductoribus, cum, accepta rei fama, extremum supplicium Toletanus minaretur, exorato ægre temporis spatio, Iacobus Steinbachius, Christophorus Vaderus, Schramus Brunsvicensis, & Christophorus Guntherus, ocius ad illos Ioannem Bebecotum, & Alexandrum Murdianum, cum literis mittunt, orantque; *vellent fidei datæ meminisse, nec innocentes in periculum vitæ adducerent. cogitarent perjurii infamiam, & ultorem noxæ Deum.* His impulsi, à militia discessere. Pridie Eid. solenni pompa Toletanus urbem intrat; &, dedicato Bavonis templo, coram ipso Godefridus Merleus, ejus loci episcopus, sacrum peragit, certisque capitibus ad servandas ecclesiæ immunitates sacramento obstringit. Tunc intermissa mensem unum carnificina instauratur; civesque multi, cum ductoribus Belgarum, magno oppidanorum dolore, Scotam abducti. dein protracti è valetudinario milites, vulnere aut morbo imbelles, in area subjecta capitis supplicio afficiuntur. mox, diplomate promulgato, reliquis omnibus præteritorum gratia facta pronuntiatur. tantum quinquaginta septem excepti, eorumque nomina edita. atque ex illis sex occisi. tres in custodia exspirarunt. unus cum duabus Sebastiani Craenhalsii filiabus permutatus; Ioannes Vlietius, molitoris veste occultatus, deceptis custodibus, clam evasit. reliqui, in carcere habiti, indies mortem exspectantes, mense Novembri Amstelodamum sunt devecti, illic jussu Albani occidendi; nisi Bossuvii consanguinei, qui tunc Hornæ in vinculis haberi, liberationem impetrassent. Vrbi captæ cum præsidio Germanorum Licquius imponitur. Sed hanc cladem mox Gertrudisberga pensavit. quam Poietus, conscenso ad portam Bredanam muro, excubiarum raritate, sine negotio occupavit. In præsidio signa duo Belgarum erant; eaque fere obtruncata. civem neminem victor læsit; ac data Tzerartsio præfectura. Harlemo capto, castra Hispanus Alcmariam transtulit. Monuerat pridem omnes in eo tractu urbes Auriacus, sedulo sese communirent; ac maxime illa, quæ tunc prima hostem sustinere deberet. muniendarum urbium curam, Philippo Vander-Ano dederat; Iacobo Cabeliavio, Alcmariæ præfecturam. sed is, cum intromitti vellet, cum una saltem cohorte sua, restitit paulisper magistratus; ægreque tandem, Auriaci suasu, intromisit. ac vix id factum, cum ecce Hispani pedites CIↃ CIↃ, equites CCC, urbem cingunt. contra quos erumpentes præsidiarii, levi prœlio mox decertant; & suburbio jam occupato expellentes, id incendunt. Biduo post motis castris, exusta Egmunda, & pecore copioso abacto, rursum se Harlemum recipiunt; ac cæteris copiis, illic tumultuantibus, se adjungunt. è quibus Hispani decem, veste mercatorum sumpta, clam Auriacum accedentes, primo gentem sunt professi; inde Harlemum reddituros promisere, si mercedem quadraginta millia florenorum daret. sed, ærario tunc angusto, blande ille excusare, gratiasque pro affectu, & officio, summas agere. Albanus, tam longa Harlemi obsidione attrito vehementer ærario, stipendia solvere militi non poterat, cui XXVIII menses debebantur. ex Hispania à multo tempore nil allatum; & exiguum, quod provinciæ tribuebant. quas si paullo magis premeret, periculum erat, ne etiam ad Auriacum deficerent. deinde, ut brevi potestatem depositurus, ne tentare quidem voluit. Igitur publicato Vltrajecti diplomate, iterum regis clementiam prædicat; &, *paratam cunctis veniam*,

CIↃ IↃ LXXIII. *veniam, si ad antiquum obsequium redirent. quod si rebellare pergerent, extrema omnia exspectarent.* Et quamquam blanditiis istis, aut minis, nihil effectum; afflictus tamen tunc Hollandiæ, & potissimum borealis, status erat. tantusque passim metus invaserat, ut, rebus suis convasatis, plurimi fugerent. hoc cum Auriaco Sonoius, reip. caussa auxius, indicaret, is rescribit; *nollet animum despondere; ac, virtutis suæ retinens, porro omnia accuraret. obnoxias casibus res humanas, nec ideo tamen cujusquam constantiam impelli debere. multum quidem in Harlemo liberando momenti fuisse, eamque in rem quidvis tentasse; sed, jam eo expugnato, de rep. desperare, neque viri, nec periti rerum esse. restare urbes adhuc plurimas, longe sane munitiores, & extrema pati certas. consideret cælo; ac, si spes omnes profligatæ plane essent, affuturum è machina Deum; perjurii, & sævitiæ, ultorem. quod stipendia in mensem quemque curanda putaret, id profecto demirari. quem enim regum, aut imperatorum, unquam fecisse? &, nec apud Albanum fieri, exploratum; qui Hispanis menses* XXVIII *debeat. porro, quando freto australi occupando classem hostis appararet, daret operam, ne quid hic resp. detrimenti caperet. fortiter Zelandos facere, qui Rammekenum expugnassent. horum exemplo animum firmaret; nec remp. aut virtutem suam, desereret.* Iam Alcmaria, uti dictum est, castra sua Hispani moverant; & oppidanis datum respirandi tempus. idcirco, literis aliis datis, Sonoium Auriacus, & borealis Hollandiæ Ordines, serio monet; *uterentur occasione, & Alcmariam, egregium tractus istius propugnaculum, annona, ac præsidio, firmarent.* tum seorsim magistratui quoque scribit; *necessaria omnia curarent, impensam ex ærario publico recepturi.* Itaque illico de commeatu sibi prospiciunt, & oppidanis quoque singulis frumentum comparandum indicunt. itidem Leidani faciunt, ab altera Harlemi parte pari intervallo proximi. Per id tempus Amstelodami Albanus erat. ac classem, qua fretum australe invaderet, instruebat. & Billius quoque, agri Groningensis præfectus, cum navibus aliquot, cespite instratis, qui subter militem occultaret, Enchusam capere constituerat. sed miles quidam, Sneca per noctem dilapsus, insidias Sonoio prodit. atque is comprehendere quidem omnes speraverat; sed, cum tardius, vento exiguo, adventarent, præcipite impetu effusis oppidanis, evasere. & Bossuvius arcis Medemlacensis præfectum, Cornelium Riswicum, per literas sollicitat; *si dedere arcem urbemque vellet, premium beneficii ingens, & veniam præteritorum fore. verum maturandum esse; nam jam Leidam obsideri; & decretum, magnis copiis borealem Hollandiam invadere. igitur ocius, quid facturus, responderet.* Et ille tunc Enchusæ aberat; quique literas has attulerat, se subduxerat. inde redux, convocato magistratu, eas legit. tum, removendæ suspicioni, rei gestæ Sonoium certiorem facit. Interim Zelandi Middelburgum, Arnemudam, & Rammekenum, magnis animis obsidebant. & Albanus, classe instructa, liberare, commeatumque inferre nisus, vario conatu semper tamen frustra fuit. Bellovacus, mari in illis insulis præfectus, cum Mondragonio, paratis LXXX navibus, mense Augusto iterum tentans, à Carolo & Ludovico Boisotis, fratribus fortissimis, impeditus, mutato itinere, ad Westcapellam militem exponit, & annonam propere importat: ac Christophorum Mondragonium, insignem militiæ virum, cum Belgarum XV cohortibus præsidio addit. nihilominus Rammekenum, cum præfectus Arnemudam petiisset, illic vim hostilem metuens, intercipiunt. ita fervere ubique bellum. nam Albanus, successorem jam exspectans, priusquam decederet, insigni aliquo facinore claram potestatem deponere cupiebat. itaque extremum contra Hollandiam, ac Zelandiam, omnes undique copias vertere. deinde ad vim fraudem etiam, ac promissa, adhibere; quibus non minore cura ubique se Auriacus opponere; clericorum ac profugorum pariter bonis, ac multiplici tributo populi, adjutus. tum IX viri ordinati, qui illi à consiliis essent, Iacobus Dousa, Paulus Busius, Petrus Wastelius, Iacobus Musius, Henricus Duistius, Gulielmus Ioannes Reinerius, Ioannes Iacobus Rosendalius, Sebastianus Losenius, & Lævinus Kersmaeckerus. hisque actuarii additi, Antonius Genitsius, & Henricus Persinius. Per hæc Bossuvius classem armare, & in Frisia quoque Billius IV triremes.

CIↃ IↃ LXXIII. remes. idque Auriacus exploratum Sonoio indicat, ut se contra ipse instrueret, & præverteret. ideoque Doco Martina, Frisico mari ab Auriaco præfectus, cum IV liburnicis Amasiam flumen occupare; ut triremes, aut Groninga prodituras, aut Delffilia, prohiberet. sed excitata mox tempestas, flante Coro, præter cæteram hominum, pecorum, segetumque, ingentem cladem, omnes tota Frisia naves dissipavit, ac submersit. Dum Bossuvius bello se navali parat, destinato Toletano, qui terra copias alias duceret; Tambergius, legatus ejus, in Waterlandia Brouckam occupat: inde Lansmeram, Sanderdorpam, & Zuderwoudam. ac seclusi inter se provinciales, terrestri itinere intercepto, non advehere commeatum, nisi freto australi, poterant. jamque Harlemi, Chiapini Vitellii opera, compositus militaris tumultus. ideo, ad obsidendam Alcmariam, denuo copias educere placuit. & XIII Kal. Septembr. missi à Toletano equites, qui urbem cingerent. primoque appulsu impositas canali domos duas, ubi rhus coriaria parari, ut commeatum interciperet, Medivilla expugnat. sed erumpentes oppidani unam ex iis recuperatam, cum duabus moletrinis, igne exurunt; alteram, fortiter propugnante Hispano, & auxilia submittente, coacti relinquere. In ea pugna Medivilla cecidit. Milites, qui ad Scermeram positi, eo loco, quo specula exstat, metu omnes diffugere. qua munitione potitus hostis, ad extremum canalis claustrum mersa nave, commeatui importando aditum obsepsit. Ad rei famam Theodorus Sonoius Ruichaverium cum sua cohorte in urbem proficisci jusserat; sed, quia desertum ad speculam locum Hispanus invaserat, exclusus fuit. nec multo post universis copiis urbs obsessa quam arctissime. & Toletanus ipse cum Philippo Noircarmio, Iuliano Romero, Consalvo Braccamontio, Petro Velasco, Petro Toletano, Goignio, Stephano Ibarra, & Valentino Pardæo Mota, Outdorpii erat; ac cohortes circum quadraginta duæ. quibus additæ octo aliæ, ex Italia pridem iu supplementum missæ. tum centum quinquaginta equites. Ferdinandus frater, cum octo cohortibus, Huiswertum tenebat; Polvillerius, cum aliis undecim, pagum Pancratii. ad Koedicam Chevereaulxius, Licquiusque, cum viginti; Bergæ decem, sub Capresio; una cum reliquo equitatu. Neoporti viginti duæ, sub Ebersteinio, ac Fronsbergio. universim CXXI erant; in quîs militum XVI CIↃ. In urbe autem, qui tam multis repugnarent, valde pauci; & vix unus contra octonos: oppidani mille trecenti, præsidiarii octingenti. ad hæc inquilini pauci, rusticique; homines belli imperiti, qui ex agris huc confugerant. Statim obsessi ad Sonoium literas mittunt, nuntiantque; *etsi undique aditu pene intercluso, & munitione ad speculam amissa, hostem tamen sustinere, & extrema quæque, paratos. quando autem majore præsidio, ac pulvere nitrato, reliquoque instrumento indigerent, ut quam primum suppeditaret. tum consultum arbitrari, ne ulterius hostis irrumperet, ut oppositum mari aggerem perforarent.* Ad has literas ille respondet; *indolere ipsorum casu, atque ad primum rei nuntium Ruichaverium destinasse, qui præsidium urbis firmaret. sed hunc, relicta suorum metu specula, introitu prohibitum fuisse. nihilominus non labori, aut sanguini suo, parciturum, ut liberare obsessos posset: ac jam Auriaco perscripsisse, & consilium, ac suppetias, postulasse. confiderent autem, & viri essent. quodque de maris aggeribus scripsissent, si res exigeret, factum iri; & jam ante, ut emissaria panderentur, ultro mandasse.* dein ad præfectum Cabeliavium ejusdem argumenti literas addit. Etiam vicinæ urbes hortari, *ne, capto Harlemo, consternati animum abjicerent; quin causam publicam cogitarent, & pro patriæ libertate fortiter facerent, paterenturque. omnino fore, ut jugum Hispanicæ servitutis brevi excuterent: nam cum copiis longe maximis è Germania Ludovicum Nassovium adventare.* ea res animum oppidanis confirmavit. Interim Sonoius nil prætermittere, quod ad Remp. pertineret; & omnibus modis creditam sibi borealem Hollandiam communire satagebat. utque arcere hostem posset, quatuor locis provinciam munit; & castellis Rustemburgi, Broucæ, Schoreldami, ac Crabbendami excitatis, qui diu noctuque excubarent, CC, aut CCC, singulis imposuit. dein Oterlicum, ob navatam Hispanis operam, cum ad urbem obsidendam primum venissent,

ᴄɪↄ ɪↄ ʟxxɪɪɪ. nissent, exuri jussit. & Auriacus, duce Gardio, auxilia misit; Germanorum, Gallorumque, cohortes VIII. Hispani sedulo vallum promovent; &, cum fossores deessent, cives Harlemo evocatos circiter CCC, inclementi per initia ipsa imperio, cum benigne haberi miseros æquum esset, tristi ministerio deputant. At oppidani, quam nil timerent, crebris eruptionibus sunt testati. inter cætera XVII Kal. Octobr. proximam urbi munitionem valide turbant; & egressi, Ioannem Hieronymum captum abducunt; qui consilia Toletani obsessis prodidit. *monitum esse à patre Albano, nisi urbem tertia oppugnatione capere posset, ut mature se reciperet, copiasque in Brabantiam reduceret. ideoque statuisse, impressionem quatuor simul locis facere. eamque in rem pontes omnes, & apparatum pugnæ reliquum, præsto esse. priusquam autem oppugnationem incipiat, murum urbis ad portam Frisicam, & turrim rubram, multis tormentorum ictibus deruturum. ad partem australem, pontem fossæ injecturum; ad salinas, navibus rem gesturum esse: ac quidem, si vi expugnet, ad internecionem omnes cæsum iri.* & postridie visa initia. posita contra portam Frisicam tormenta novem; contra turrim rubram septem. verum terra ea parte argillosa, & depressa, crebrisque pluviis, ac per emissaria aperta immissis aquis pene submersa, multum hic impedimenti habuere. mox pontes quoque, & cætera oppugnationis instrumenta, ostentari. XIV Kal. Octobr. post CIↃ CIↃ amplius ictus tormentorum edita ingenti ruina ad portam Frisicam, & turrim rubram, tribus horis post meridiem ingens sane certamen cœpit; utrinque animis pro victoria, aut libertate, obstinatis. utque majorem oppidanis metum obsessores incuterent, & vires distraherent, ad portam quoque Caninefatum, & salinas, instaurare pugnam velle simulabant. oppugnare urbem jussæ legiones duæ, quibus Lopesius Acuna, tunc Harlemi fato functus, pridem præerat. quicunque in ruinam evaserant, interfecti. quatuor fere horis pugnatum est; cum perpauci, multo plurimis oppositi, urbem suam intrepide defenderent. nec loco cedere quisquam visus; nisi cæsus, aut graviter saucius. in partem pugnæ fœminæ, virgines, pueri denique, pari affectu accessere; & arma alacres ministrare; saxa, uncos, circulos candentes, oleum, picem ardentem, liquidum plumbum, ferventem aquam, & calcem vivam. bis Hispani pugnam renovarunt, & fortissime toties dejecti. ad turrim rubram majore incommodo ab defensoribus pugnabatur. nam ad salinas tormenta duo constituta terga illorum feriebant. nec quicquam tamen ideo territi, hostem, à fronte magna virtute oppugnantem, constantissime repulerunt. cecidere ex obsessoribus CIↃ CCC interque eos Didacus Felix, & Franciscus Bobadilla. Blascus Nonius Carvaialis, cum strenue aliquamdiu pugnasset, tandem sclopeti ictu dejectus, non multo post ex vulnere obiit. tanta autem strages erat, ut Manuel Cabeca Vaca, instaurare oppugnationem jussus, eniti per cadaverum acervos non potuerit. ex obsessis, quod vix quis credat, tam fervente & longo conflictu, XXXVII tantum cæsi, XIII præsidiarii, & oppidani XXIV, plures, ut ex hoste quoque, vulnerati. Exin de urbe capienda obsessores desperare; invito ultra pugnæ milite. cujus virtus neque prœmio, neque minis, excitari deinceps potuit. quin nonnulli, quia ad urbem oppugnandam iterum perduci non possent, à ductoribus interfecti. Sonoius, ut obsessis succurreret, emissaria aperire Fridericum Sevenderium jusserat. isque id Zipæ, Crabbendami, & Ertswoudæ, etsi obnitentibus rusticis, procuraverat. tum allatæ quoque literæ ab Auriaco, quibus virtutis ergo collaudatos porro ad constantiam hortatur, & auxilia certa promittit; aggeresque, si necessitas ita postulet, quod nocturnis ignibus indicarent, perfossurum. atque id Sonoio quoque nuntiat. sed qui has ferret, cum ad urbem accessisset, ab excubiis deprehensus, territusque, ut se eriperet, eas abjecit. itaque in manus Toletani pervenere. & in bonum casus vertit. nam etsi literas interceptas ægre sane obsessis accideret; tamen hostis, qui consilii pœnitentia jam discessum cogitare, eo magis, immissis aquis mergi veritus, cedere compulsus. ideoque tormenta mature deduci cœpta, ac

CIϽ IϽ LXXIII. navibus imposita. deinde, ineunte Octobri, soluta obsidio; cum Toletanus, tributis in hiberna copiis, Amstelodamum ad Albanum patrem concessit. Oppidani ea ærarii inopia erant, ut pecuniam è stanno cuderent; quam, soluta obsidione, permutarent. Eo ipso tempore Ioannes Cerda Medinacœlius, qui, successor Albano datus, potestatem detrectaverat, rursum in Hispaniam concessit. destinatusque Ludovicus Requesensius, ordinis Alcantarensis princeps, Mediolanensiumque præses. Dum autem Alcmaria adhuc obsidetur, ut Hollandiam borealem undique premerent, classe instructa rem Bossuvius gerere statuit. &, quantumvis fœderati, demersis navibus, satis obseptum exitum putarent; ac pridie quidem Eid. Sept. frustra conatus fuisset; ipsis tamen Eid. feliciter cessit, Yamque ingressus est. Ducebat liburnicas magnas XIII, quîs cohortes Hispanorum VI impositæ, ducibus Garsia Suare, Sanctio Avila, Corcuera, Texeda, Alfonso Ayala, & Martino Oarte. adhæc Germanorum item, Belgarumque, aliæ plures; quibus præfectus Franciscus Verdugus. Primam aciem Ioannes Simon Rollius ducebat, cum cohorte Corcueræ. cum his copiis Scellincwoudam acriter oppugnatam capit, & castella in illo tractu fere cætera; ac Hispanos, Germanosque, præsidio imponit. Scellincwoudam Henricus Brouchusius satis strenue propugnabat; sed, cum naves deseruissent, nudamque ita munitionem hostis undequaque invaderet, ad deditionem adactus, Monachodamum se recepit. Ea clades fœderatos valde anxit; nec tamen, salva adhuc classe, desperatum. Igitur, quam festine possent, naves XXIV armant; sed tormentis parum instructas, quæ in castellis expugnatis nuper hostis interceperat. quamobrem ad Auriacum scribunt, & maturari auxilia rogant. Bossuvius, tot locis potitus, ea postridie collustravit; inde Verdugum ad Albanum misit, qui regionis situm narraret. nec multo post ipse quoque subsecutus, iterum Amstelodamum abiit; collecturus plures naves, ut classem fœderatorum sternere, & fretum australe eripere, posset. Bossuvii classem Billius adjuvare jussus, decem naves jam paraverat; sed conantem Doco Martina, Flevo antea occupato, impedivit. itaque III Non. Octobr. cum triginta circiter navibus oram solvit. Prætoria ejus munitissima, & vi nulla, ut videbatur, expugnabilis. tormenta imposita grandiora triginta duo. & præter frequentem nobilium comitatum, item nautas, milites ducenti. nomen illi invisum pariter, & infelix, Inquisitio; quam per vim invectum ibant. itaque contra fœderatos profectus, quatriduum totum levibus tantum prœliis lacessivit. & applicare quidem naves, ut cominus pugnarent, fœderati cupiebant. sed subterfugere Bossuviani, & pugnam protrahere, tormentisque instructiores, plurimis ictibus eminus debellare malebant. ac quanquam id sollicite agebant, unus tamen è fœderatis, Iacobus Tilius, Schulemburgii Bossuviani navem applicans, post conflictum satis acrem expugnavit; cæsisque vectoribus quinquaginta, ipsum Schulemburgium captum cum septem aliis Hornam sub custodia misit. è suis vix duos desideravit. tandem ad diem III Eid. mensis ejusdem utrinque atrox prœlium fuit. & prætoria fœderatorum, in Bossuvianam invecta, telis omnibus, & calce viva, è corbe mali in oculos Hispanorum dejecta, vehementer oppugnavit. in principio ad Bossuvium inclinare victoria visa; sed mox, restauratis animis, ubi fortius fœderati incubuere, naves ejus dissipatæ, in fugam sese conjecere. una, qua Texeda vectus, perforata, cum vectoribus cunctis periit. quinque vadis obhæsere, & interceptæ. ipse noctem insecutam, diemque proximum, fortiter pugnans, cum propugnatores quindecim vix restarent, ægre se hosti permisit. itaque captus Hornam abducitur, & cum eo primarii viri, Cruningus, Weldamus, Pinsenius, Hardenbroucquius, Numanus, Corcuera, Lopesius, Wervius, Quesnoius, alii. capti item gregarii milites ad trecentos. è quibus centum Hornam quoque, ducenti vicinam Enchusam avecti. vexillum prætoriæ in templo ab Hornanis suspensum; & Deo publice per provinciam grates dictæ. Bossuvius cum in urbem adduceretur, per contumeliam occlamare oppidani; *Roterodamensis laniena*

CIↃ IↃ LXXIII. *laniena auctorem esse: eodem animo contra ipsos nunc profectum, meritis paria accepturum.* illic in carcere per triennium asservatus, tandem pace Gandavensi constituta, liberatur. Qui fuga evaserant, huic cladem imputare, & apud Albanum accusare. quod cum ægre admodum ferret, à Sonoio, & provinciæ Ordinibus, petiit, uti, refutandæ calumniæ, ad Albanum mittere liceret. & orationem honestam facile obtinuit, ista lege, ne quas literas, nisi prius inspectas, daret. Sub hoc fere tempus Albanus in Germania emi pulverem nitratum jusserat; isque ad quinquaginta CIↃ pondo curribus impositus, cum in Palatinatum devectus, à Ioanne Casimiro, & fratre Christophoro, deprehensus in via esset, illi ignem sua manu injecere. dein scripto publico factum professi, causam quoque addidere: *ne Albanus, etiam Germaniæ hostis, eo ad Belgarum cædem uteretur.* Ille autem, ut bello prosequendo necessaria curaret, Ordines Belgii convocaverat. quod Hollandis, ac Zelandis, postquam gnarum, literas suas eo destinant; hortanturque, *ne Tyrannum contra se, amicos, & fratres, adjuvarent. quin reip. laboranti potius succurrerent, Belgiique universi libertatem, fœde oppressam, vindicare fortiter auderent; nec ultra viris, & bonis civibus, indigna paterentur.* tum Philippum quoque regem longa epistola supplices orant; *misertus populi fidelissimi, & obsequentissimi; vim Albani, ac tyrannidem intolerandam, unicam belli hujus causam, semel compesceret. deinde vero conscientiæ libertatem, & Belgii sui privilegia, ne everteret. militem quoque omnem extraneum, ad securitatem publicam, revocaret.* tum principes etiam orbis Christiani implorant, *fidei suæ, & obsequii, testimonium ut perhibeant: ac dent operam, ne, quod sæpe per fraudem factum, hujus epistolæ lectione rex prohiberetur.* Extremo Octobri, cum deserta Alcmaria esset, obsideri Leida cœpta. idque Francisco Valdesio mandatum; qui cum legionibus II & IV Germanorum cohortibus, equitumque alis VII, iter capere via Harlemensi jussus. insuper Iulianus Romerus cum II legionibus, & Germanorum, Belgarumque, signis aliquot, littus legens Hagam tendit. quam munire fœderati properabant; sed, opere inchoato oppressi, diffugere. tum occupatis circum pagis, Maselantslusam etiam capit, & in ea Philippum Marnixium Aldegondium, primariæ nobilitatis virum, ac summi in rep. loci; quemque Auriacus tanti sane æstimare, ut Sonoium illico juberet eadem omnia Bossuvio facere, quæcunque ille pateretur. cum eo Ioannes Pettinus captus. & Vltrajectum uterque abductus, ut in arce asservaretur; annoque proximo, Middelburgo expugnato, pro captivo Mondragonio permutatur. In Hollandia boreali, post victoriam tam insignem hosti incumbendum rati, varia animo agitabant. & inprimis, portum Harlingensem obstruere; ne educere inde Billius naves suas in australe fretum posset. sed seditio classiariorum orta, consilia omnia perturbavit. huc accedere Sonoii morbus, adeo gravis, ut & medici desperarent. ac semestre classiariis jam deberi. inde turbæ. ad quas componendas missi Henricus Meisterus, Iacobus Taiardus, & Fredericus Otho, vix id tandem effecere. tunc etiam à Gerbrando Verdunio ad Theodorum Elbertum, consulem Hornanum, literæ Vltrajecto datæ; quibus nuntiat, *à Noircarmio, qui illic ageret, monitum esse, ut bona fide pacis conditiones offerret. decessurum brevi Albanum, nec ab eo ullum ultra metum fore. agerent cum proceribus Belgii, subscripturo pactis rege.* Has ille literas, prius collegis suis ostensas, inde ad Auriacum mittit; & captivo illic Bossuvio etiam exhibet: qui, cum ad Noircarmium scriberet, *literas has vidisse* refert, *& Auriaco missas esse. neque enim, illo inconsulto, quicquam omnino factum iri. gratum quidem pacis nomen universis; & fortasse, si conventus quis daretur, non difficilem. diffidere tantum, cum Hispanis certam, ac securam, fore. recentem Gallicanam pacem ob oculos esse, cujus etsi longe alia ratio existat, nemo tamen persuadere contra possit.* Dum hæc geruntur, Ludovicus Requesensius, qui Albano successor datus, XV Kal. Decembres Bruxellas venit, cui provinciam, & exercitus, ille tradidit; post sexennii, ac trimestris, præfecturam. ac postridie Kal. Friderico Toletano, equitumque alis quinque comitatus, facto per Lotharingiam, Sequanos, & Allobroges itinere, in Liguriam abiit. & inde, conscensis Genuæ

CIↃ IↃ LXXIII. triremibus, in Hispaniam porro profectus. ubi à rege, contra quam putarant multi, perbenigne sane acceptus. Ita cum anno Albani in Belgio imperium desiit. quod Parmensis moderatione cum pacatum accepisset, abrupto rigore valde turbavit. Erat certe vir præclaris animi dotibus, & armorum quidem laude inter magnos belli duces collocandus; nisi superbia, avaritia, ac sævitia, gloriam omnem corrupisset. Belgium pridem florentissimum, ejusque opes, & libertatem, pessum dedit; eque bonis provincialium publicatis florenorũ milliones annuos octo in fiscum redegit. tum & bello ad provincias opprimendas excitato, & exactionibus variis iniquissimis, ut nonnulli computarunt, milliones quinquaginta duos perdidit. Vt vero fortunas hominum pro libidine, sic & capita eorum habuit. adeoque ipse sub discessum, tanquam administrata egregie provincia, gloriatus alibi dicitur: *uno illo sexennio suo, lictoris manu*, XVIII CIↃ *ac* IↃC *mori jussisse; præter eos, quos bella, aut præsidia, hausissent.* & Vergas tamen, sævitiæ insignis administer, è Belgio cum eo discedens, dicere ausus; *nimia id misericordia perditum isse.* CIↃ IↃ LXXIII.

IOANNIS MEVRSI GVLIELMI AVRIACI LIBER IX.

CIↃ IↃ LXXIV.

Ostquam Albanus de provincia decessisset, Requesensius, qui successor à Philippo illi datus, præfecturam statim adiit; præ se ferens, sine Ordinum consilio nil gesturum. id, ingenio vir dissimili, quique sciret, quam Albani præceps rigor nihil regi profuisset, ut Belgarum sibi animos per initia conciliaret, credi ab ipsis, necessarium sibi omnino arbitrari. nihilominus militem novum comparare; tum navales quoque socios, & qui vada explorarent, operamque introducendæ ex Hispania classi darent. Middelburgo liberando, quod mox captum; pecuniam ab Ordinibus petere; illis vero recusantibus, ex Hispania; & Italia, eam accepit. quæ cum non sufficeret tamen, miles, cui plus stipendii deberetur, & militiam detrectare, & tumultum agitare. hunc ut prohibere posset, in præsidia distributo, vectigalia polliceri, & proscriptorum, cæsorumque item, bona, fisco addicta. quin & pignori urbes dare, Denremondam, Silvam ducis, Neomagum, Ruremondam, & Daventriam, aliasque. Quidam etiam Hispani cum Auriaco, de prodenda ipsi arce Antverpiensi, clam convenerant, sed, præcipitato opere, res detecta, non successit: & puniti conjurati. alibi quoque id tentatum, pari eventu: ac Gertrudis-montem aliqui occupare cupiẽtes, profligati. Goudæ duo, ex urbe profugi, Ioannes Heinius, & Nicolaus Diertius, quibus multi clam addicti, id effecerant, uti quidam, qui avitam religionem sectarentur, portam sagittariorum aperirent, militemque intromitterent. eam in rem missus rusticus, qui pecuniæ aliquantum, & epistolam, ad Heinii generum deferret. hæc, minutim complicata, arcanis numerorum notis, ordinem rei gerendæ, & consilia, continebat: atque, ne deprenderetur, convolutis circum filis, glomus potius, quam epistola, videbatur. cum ad portam accessisset, quærerentque excubitores, unde adesset; &, an literas nullas ferret, explorarent; pecuniola est deprensa, item glomus. his ereptis, cum nil plane literarum invenirent, hominem abire jubent. cumque ille glomum sibi reddi anxie postularet, nulla de pecunia cura, suspicari fraudem aliqui; itaque devolutis filis, literisque deprehensis, re detecta, CIↃ IↃ LXXIV.

CIↃ IↃ LXXIV.

detecta, statim in carcerem est abductus; etiam Heinius, Diertiusque, aliique è conjuratis. mox, proditionem fassus, Heinii gener capite luit; Diertio, diu captivo, venia data. urbi Albertus Egmundanus, etsi invito magistratu, cum præsidio impositus. In Valacria Middelburgum, urbs primaria, arxque etiam Rammekenum, arcte adhuc obsidebantur; & biennium fere erat, nec resistere defensores ultra validi. itaque semel liberandis Requesensius animum advertit. parata illi duplex classis; è majoribus una navibus, altera autem è minoribus. &, navalis rei gnarus, magis rebus suis fidere. nam Ioanni Austriaco additus, in egregia ad Naupactum pridem pugna, gloriam sane non exiguam reportaverat; & victoriæ tam præclaræ magnam partem auctor etiam censebatur. eundem animum ad rem Belgicam afferebat, sed fortuna alia usus. occasio autem videbatur, longis media hieme noctibus, & illuni tempestate, via duplici Middelburgum aperire. atque hinc Honta flumen erat, inde Scaldis; in utroque classem habebat: cui geminę impares Zelandos ratus, una ipsos distinente, alteram saltem pervasuram existimabat. nec consilium frustra fuit. idque providens Auriacus, in Zelandiam se contulerat, ut se totum huic opponeret. Requesensius, ut præsentia animos faceret, ac consilio adjuvare è propinquo suos posset, Bergas venerat, ad Somam sitas, ubi hostium altera classis; cum Zelandi circa Romersvalam essent, media inter utrosque Goesa. hic Boisotus, qui Zelandicæ classi præerat, veritus, ne hostis noctu classem pone Romersvalam, per submersum aquis agrum, Lodicensi ostio educeret, & Valacriam improviso occuparet; devectus paullum, juxta Wemelingam stetit; illic sese, si transire conaretur, objecturus: Iustum Morum, tresque è velocissimis naves, inter Romersvalam, & Bergas, excubare porro jubet. is, propitio admodum vento, metuens, ne prodiret hostis, impetumque in se faceret, navem actuariam mittit, quæ in ipsis portus faucibus observaret. ac vix illa horæ spatio ibi fuerat, cum prodiri à Bergensibus in tres excubantes naves animadvertit. unde retro statim cedens, istas monet; illæ classem universam, quæ ad Wemelingam erat. eapropter cum Bergenses frustra id conati essent, recessere. Sed, jam summa in angustia constituto Middelburgo, non differre ultra licuit. tentanda omnino liberatio, ac certamen ineundum, vincendumque, aut obsessi deserendi, per quos insula universa in victoris potestatem traderetur. ergo ad diem XXIII Ianuarii Sanctius Avila, Antverpia profectus, cum XXX magnis navibus, die postero in Valacriæ conspectum, prono Honta, classem sistit; cum Bergenses, qui in Scaldi, idem facere jussi essent. in illorum classe erant naves instar LXX, partim bellicæ, partim commeatu onustæ; quæ & ipsæ bello instructæ. atque in istis, præter socios navales, signa novem: sub quîs milites amplius CIↃ. his Glimesius, & Romerus, ægrotante Bellovaco, imperabant. qui cum ad XXVIII mensis nominati diem, totam classem educturi, ad extremas ostii Bergensis fauces processissent; missi obviam Iustus Morus, Iacobus Christophorus, Vincentius Neusius, & cum istis naves leviores octo, faciendo pugnæ initio: totidemque à Glimesio his objectæ, paribus animis velitantur. tum Boisotus, qui Zelandicas naves duceret, imminente maris æstu, & afflante etiam vento, tota classe utendum ratus, ad Versikendamum eam, etsi adverso adhuc flumine, mox appellit; ubi Hispanos Romersvalam jam progressos deprehendit. Naves illi quadraginta; quatuorque ex his maximas, Sanctio Avilæ opponendas, jam Auriacus revocaverat. In Boisoti navi ductor Schottus erat; sed, correptus peste, pridem ea excesserat, restaurandæ valetudini. moxque, prœlio instante, cum in locum ejus alium tunc Boisotus adsciviſſet, Nicolaum Nicolaium, is, ad pugnæ famam excitus, etsi necdum confirmata valetudine, biduo ante eam redit. itaque cum ductores duo una in navi versarentur, in constituendo milite dissedere. Nicolaius, occultandum omnino cum sub transenna, dum tormenta ab hoste explosa, arbitrari; Schottus contra, supra illam exponendum, ut in hostem expeditus impetum faceret. & obtinuit. Concurrere apud Lodicense ostium, adspectante è Scakerloënsi aggere Requesensio. ac Boisotus,

CIↃ IↃ LXXIV. tus, in Glimesium invectus, magnam sane stragem accepit. quippe hostis, stantem in transenna militem, ideoque sterni facilem, animadvertens, prora obversa, duo ex hac tormenta primum, globis glandibusque onusta, inde sclopos fere centum, exonerare. hic Boisoto excussus oculus; Nicolaius crus utrumque, Schottus brachium, & mox vitam, amisere. Valentinus, etiam ductor, item brachio mutilatus; aliique aliter cæsi, sauciive. post explosa sic tormenta, naves, manu injecta ferrea, ne spes fugiendi esset, conjunxere. Glimesius, edita tanta strage, jam Boisoto fere potior. id cum Hadrianus Cornelius advertisset, in Glimesium etiam ducens, alterum ejus latus occupat. alii alias novem invadunt. plures prœlio loci angustia prohibebat. ante pugnam à Boisoto constitutum, qui vexillum è prætoria detraxisset, huic ut prœmium nova vestis donaretur. itaque in conflictu medio, nec victoria inclinante, è Cornelii nave quidam, in prætoriam hostilem involans, id è summa malo rapit; seque involvens, per sclopòrum densam grandinem, sine vulnere, ad suos defert. quod Romerus cum videret, ne, sublato pugnæ signo, animum sui despondèrent, sine mora aliud tollit. acriter pugnatum fuit, sed non diu. cum Romerus, undique se peti videns, ac diffugientes suos, adjecto ad cætera vela siparo, ipse etiam fugere cœpit. quo dejecto, cum evadere haud aliter posset, ex adverso Romersvalæ impacta in vada Tolana nave, enatavit. Glimesius, refluente aqua, ad fundum obhæserat; ideoque, impedito tormentorum majorum usu, sclopis tantum, gladiisque, se tueri cogebatur. ac postremum, cum fortissime dimicaret, gemino vulnere, honeste cecidit; navis, igne injecto, usta. Osorius Anculus, cui mandatum ultimum agmen, vento adverso, & metu pariter, ne ad fundum, ut Glimesius, obhæreret, opem ferre, nisi tormentis explodendis, nullam potuit; duplicique accepto vulnere, vix evasit: cecidere Octavianus Perenottus, Cardinalis Granvellani consanguineus; Didacus Carillus, & Nietus signifer Consalvi Ovalis; aliique CIↃ CC. naves interceptæ IX. ac fuissent multo plures, ni Romeri, affluente rursum aqua, forte è vado relata in medium flumen, ubi id angustum maxime, insequentes implicuisset. Aspectabat suorum cladem, ut jam dixi, è Scakerloensi aggere Requesensius. & Romerus, illic enatans, cum ad ipsum accessisset; *sciebas*, inquit, *terra præliari gnarum, mari imperitum esse. jussa sedulo executus, victus redeo. nec mirari casum debes; quin si classes centum dares, omnes perderem.* ad quæ blande Requesensius, *ita Deo placuisse, cui gratiæ, etiam in adversis, agendæ. & peccata meruisse; tum arcanas causas esse. sat virtutem ipsius cognitam, militumque: ac pugnasse pro virili universos.* Dum ad Bergas dimicatur, Sanchius Avila, cum majorum navium classe Barlanda solvens, Borselam venit, illic de Glimesio nuntium accepturus; aut, dum ipse classem in conspectum duceret, substiturus. Interea angi valde Auriacus, ne pervaderet Middelburgum; quippe naves, quas objecerat, repugnare non sat validæ, exempta magna parte militum, ad Boisotum adjuvandum: ideoque, in conclave sese abdens, animum ad preces vertit. cum mox eum in ancoris stare nuntiatur. unde lætus, quando adverso deinde fluctu frustra id conaturus esset, surgens, actis Deo gratiis, foras prodiit; eminusque è cothone Vlissingano ad Breskensam stantem videns, nihil amplius de victoria, quæ & statim nuntiata, dubitavit. Sanchius autem, de Glimesio victo certus, metu, ne in ipsum quoque victor hostis classem verteret, fugam cepit; & Antverpiam, aliquot amissis navibus, retro cessit. Ac navalem quidem hanc pugnam, suorumque in ea cladem, Mondragonius, qui obsessus Middelburgi, vix quatriduo post rescivit. cum Trenchantum centurionem interea ad Requesensium mittit, nuntiatque; *se adhuc, cum Arnemudanis, obsidionem tolerare: atque à decima vespertina ad undecimam, è Middelburgensi turre, ignem ostensurum esse. quem omitti cum videret, ne quid porro in discrimen classes daret, nisi insulam universam occupare statuisset. copias attenuatas, indiesque è militibus amplius viginti mori; pastillosque è lini semine ultra etiam detrectare, vix in diem tamen decimum suffecturos. quin & spisse; si contingat liberari, longa fame stomacho debilitato, morituros. neque spem restare ullam, quando classes è conspectu* recef-

CIↃ IↃ LXXIV. *recessissent. quæ si ante diem solis imminentem non adessent, saltem, in quemcumque eventum, cymbas aliquot, cum frumento, mittere vellet. tum mandaret, si cedendum urbe foret, quid tot mercibus, quæ in ea abundarent, factum vellet; perdi, an servari, cuperet.* Hic Trenchantus interceptus, literas, plumbo alligato, ne his potiretur hostis, in mare abjecit; verum, refluente aqua, in fundo inventæ, hoc arcanum detexere. ipse, ad Auriacum ductus, pro duobus mox naucleris, Arnemudæ tunc detentis, libertati restituitur; prius tamen Arnemudam prætervectus, ut de classe profligata testimonium perhiberet. insuper referre jussus, uti intra diem quartum sese dederent, aut extrema experturos. Ita emissi à Mondragonio quatuor centuriones, Henus, Ægidius, Villanus, Grenetus, de deditione acturi. conventumque, *ut Middelburgum, & Arnemuda, salvo belli instrumento, mercibusque, in Auriaci potestatem traderentur. milites, cum armis suis, & fortunis, inde excederent. etiam monachi, sacerdotes, cum amictu omni sacro, ac rebus suis. nautæ item, annonarii, tormentarii; & quicumque demum vellent. hisque in vicinam Flandriam deducendis naves quoque, & commeatus, præberentur. Mondragonius Philippum Marnixium Aldegondium, Iacobum Simonium, Citadellam, Pettimum, & legatum Gulielmi Augerani, intra proximum semestre restitueret, ni præstaret, ultro in carcerem rediret. denique* CCC *cives Vlissingani, Veriani, Zirizeani, urbi captæ imponerentur.* Hæc ad diem XVI Februarii in arce Rammekensi acta; & Valacria universa Auriaco cessit. Magna sane hic Mondragonii virtus fuit, & extrema toleraverat, antequam se, urbemque, dederet; fame, non armis, coactus. quippe jam consumptis pene vaccis, equis, canibus, catis, muribus, gliribus, pastillisque è lini semine. ordinata initio annona, constituerat, uti panis unciæ XXIV militis diurnum essent. quæ sensim, ob defectum, imminutæ; & vix duæ tandem datæ. jamque huc redactus erat, ut ne decem quidem dies ultra sustinere posset. adeoque attritæ vires, ut à proximo semestri, necdum toto, homines CIↃ IↃC, fame enecti, interierint. etiam stipendium deerat; itaque quadrati nummi ex auro, argentoque cusi: quêis inscriptum. D.R.F.P. CIↃ IↃ LXXIV. Middelb. neque intus laboratum tantum fuit; sed tentata etiam foris cuncta Hispano. & impensa hoc biennio, præter stipendia, naves, tormenta, septuagies centena millia florenorum. Sic Auriacus jam Valacria potitus, Arnemudam statim munit. Ludovicus Nassovius, post horrendam lanienam Parisiensem, à rege Carolo, serio an simulato, varie adjutus; confirmante Alençonio, cum Henricus in Poloniam se conferret. atque initio, conscribendo exercitui, Rhetiensis, centum florenorum millia procurare ipsi jussus; mandatumque Galeacio Fregoso, ut Germanicos turmarchas conveniret, & militiæ ejus obstringeret. additi bis mille Galli, è præsidiis Metensi, Tullensi, Verdunensi. jamque copiæ justæ erant, octo fere millia peditum, equitum tria, cumque his Christophorus Bavarus Friderici Palatini filius; ac Henricus, fratrum minimus. ita instructus, ad Trajectum Mosæ tendit, tentaturus, an opprimere forte posset. urbi tunc Franciscus Montesdoca præerat. territoque propero Nassovii adventu, Bernardinus Mendosa accessit, alam equitum suam adducens, aliasque item quinque; & Christophori Mondragonii sclopetariorum sextam. moxque subsecutus Avila, cum non parva sclopetariorum peditum manu. Requesensius in Germania VIII equitum CIↃ legerat, equitumque legionem, sub Hannibale Altemsio; Helvetiorum è quinque pagis IV CIↃ, & Belgarum XLII signa. tum Consalvo Braccamontio imperaverat, ut duo Hispanorum millia, è Batavia; Ioanni Baptistæ Montio, ut tres equitum turmas adderet. Cum Mendosa, exeunte Februario, advenisset, firma adhuc ubique glacie, communire urbem inprimis contra vim externam cœpit. intus quoque, cum in socios magna ex parte oppidani propendere putarentur, ne movere quicquam possent, accuravit. inde Avila advenit, signa tria è Sicula legione adducens, sub Damiano Morale, Alfonso Galeacio, & Ioanne Aquila, Petri Consalvi Mendozæ, tunc absentis, vexillario; item sclopetarios Belgas septingentos, sub Lopezio Gallo duce. inter eos, tam exiguo intervallo separatos,

CIↃ IↃ LXXIV. ratos, aliquoties levibus prœliis decertatum. donec Avila, gnarus, hostes per hospitia laxiora dissipatos, XV Kal. Aprileis cohortes aliquas, quæ securiores paullo, ad Bommeliam, quarto à Trajecto lapide, noctu invadens, septingentos fere cædit. cumque auxilio equitatus è propinquo adveniret, Petrus Bustus, & Mutius Paganus, levis armaturæ duces, occupantes, universum disturbare; ignibus interea accensis, ad quos omnes copiæ in armis accurrere. Nassovius ipse cum equitibus circiter mille adeo festinato accessit, uti, equis anhelantibus, quamlibet sereno cœlo, vapore denso aër circum nebulosus appareret. in conspectum Hispanorum cum venisset, copiasque in agmina quinque disparasset, Hispani, quia pauciores, pugnæ aleam detrectare. ac diversi tandem utrinque recessere. ac Nassovius Falcoburgum, & Gulpenum, castra movit; quo secutus illum Avila cum quingentis sclopetariis, equitumque turmis octo, ultimum tantum agmen carpens, non magnopere lædere recedentem potuit. jamque etiam è Batavia Braccamontius cum viginti quinque signis, Montius cum equitatu, Ruremundam, sicut ambo jussi, advenerant; veritusque Requesensius, ne, transmisso forte Mosa, in vicinos Atvaticos, tunc nutantes, hostis duceret; occupandum eum ratus, prius adoriri statuit, quam Auriacus cum Nassovii fratris copiis suas jungeret. itaque Avila, cum suorum lecta manu, propius admotis castris, quo facilius, quidnam moliretur hostis, exploraret, levi eum aliquoties pugna tentans, nil effecit, nisi ut, de Mosa illic transeundo animum abjiciens, retro Noviomagum duceret, Mosamque inter & Vahalim castra poneret; ubi Auriacus, qui in insula Bommeliana copias legere, jamque in promptu peditum sex millia habere, sese conjuncturus erat. suspicabantur Hispani, de capienda astu, aut proditione, Ruremunda agitasse; ideoque Falcoburgo copias tunc abduxisse. eapropter, qui instaret abeuntibus, missus Ioannes Alcoëta, cum delectis cataphractis, & equitibus sclopetariis; huncque Avila, cum exercitu universo, in ulteriore ripa insecutus, in Cucanum agrum venit; ac postridie Mosam, ad urbem Graviam, transit: missis Hiergio, qui tunc Noviomagi agere, cum trecentis Siculæ legionis sclopetariis; & Capresio, cum Burgundicorum equitum sua ala; qui Vahali objectum aggerem custodirent. Et Auriacus, Ruremundam tentaturus, in qua clam faventes aliquot, collectis copiis, navibusque, Vahali adverso cum Varicum devenisset, arcem Wardenburgum exussit, quam trecenti Hispanorum insidebant. Ludovicus, ejus frater, ad XI diem Aprilis, festo Paschatis, instituto versus Noviomagum itinere, ad Movicum mox subsedit. is Cucani agri pagus, à meridie Mosam habet, & adversam illic Cucam; à septentrione montem, ad tormenti tantum ictum dissidentem. medioque ibi spatio Ludovicus equitatum, quadrifariam tributum; in summo monte, equites centum collocaverat. pone, haud magno intervallo, agmine quadrato, peditatum substituerat, in quo signa viginti quinque. juxta pagum decem alia, vallo, ante eum ducto, propugnando destinata. Avila contra peditatum Hispanum omnem, in agmina quatuor distributum, quia loco nimis arcto premebatur, alterum alteri substituerat; duxque illis Ferdinandus Toletanus, qui, quantumvis corpore æger, pugnæ interesse voluit. Belgas Braccamontius ducebat, & Mondragonius. ad sinistram equitatus pariter ac Nassovianus, in agmina quatuor divisus; singulisque sclopetarii, qui eorum latera tegerent, attributi. ad dextram alterum equitum agmen, è Ferdinandi Toletani, Ioannis Baptistæ Montii, & Camilli Montii, alis comparatum. pone Curtii Martinengi, Bernardini Mendosæ, & Lupi Sapatæ alæ collocatæ: quarum ultima Ægidium Barlamontium Hiergium ducem habebat. ita instructa utrinque acie, ad diem XIV Aprilis, duabus ante meridiem horis, Mondragonius sclopetarios quadringentos, partim Hispanos, sub Didaco Montesdoca; partim Belgas, sub Rolino, & Hugeno; in hostile vallum ducit: ac, post acrem diu pugnam, propulsatis defensoribus, tandem superat. mox viginti quinque signa, in planitie, inter vicum & montem media, collocata, eo tendunt; ereptumque statim locum vi recipiunt. eo facto, acrius in-

cIↄ Iↄ LXXIV. instaurata pugna, submittente pulsis Avila sclopetarios Hispanos ducentos, sub ductoribus Petro Benanida, & Laurentio Cava; Belgas centum, sub Octavio Picichello; totidemque sarissophoros, sub Francisco Salazario. ibi primus Montesdoca, vir egregius, vallum insilit; & ad ejus mox exemplum plures alii, queis par virtus: rursumque eo, etsi cæso Montesdoca, potiuntur. ac, ordinibus dissipatis, fugam Nassoviani capiunt. necdum tamen, integro adhuc equitatu, debellatum. instante Hispano, Ludovicus Nassovius, Bavarusque, ut certamen restituerent, ocius peditem jam turbatum accedentes, partim hortatu, partim precibus, denuo in hostem eum ducere conabantur. verum frustra; & stipendium etiam multi postulare. quo Nassovius conspecto, cum equitibus sexcentis pugnam instaurans, hostem acriter invadit. isque inclinabat etiam, ut hinc fama de victoria spargeretur. sed Ioannes Baptista Montius, & Bernardinus Mendosa, impetum excepere primum, inde totum repulere; ita ut agmine bipartito mox recederet. ac Bommeliam pars contendere, pars repetere summum montem. unde, recollectis viribus, in planiciem descendentes, cum redire ad pugnam vellent, equitem Hispanicum numero longe majorem conspicantes, consternati, in fugam semet conjecere. Ludovicus Nassovius, Christophorus Bavarus, & Henricus, Nassovii frater, postquam, diu prœliati, nil virtute sua dignum omisissent, cecidere, incerto fato. nam post prœlium vestigati, inter vivos, mortuosque, nusquam inventi. equitatu dissipato, mox Hispanus reliquum peditatum invadens, misere eum profligavit. parsque in vicinam silvam fugientes interfecti, pars paludibus submersi. universim è peditibus duo millia, & sexcenti ex equitibus, periere. impedimenta, & triginta signa, capta. Fuit sane Ludovicus animo, quam fortuna, melior; multaque ausus, pauca fortunate gessit. Galli, qui in prima acie, cum fortissime dimicassent, è periculo evasere; cum Hispani in quadratum majus agmen, à quo magis metuebant, se converterent: unde illi, postquam flumen transmisissent, collectis prope Rhenum viribus, ac quibusdam è nobilitate se adjungentibus, Kerpam arcē Auriaci auspiciis captum eunt; & Trajecti præsidiariis astu eam recuperare satagentibus, tamen retinent, ac triginta ex iis cædunt. inde cum ad Viti fanum Itali aliquot, Hispanique, lustrarentur, impetu in illos facto, partim occidunt; centum etiam, & triginta septem, capiunt. apud Treviros alii Galli, in signa sedecim distributi, cum se Ludovico Nassovio adjungere vellent, mox accepta ejus clade, Argentinam iter vertunt; ubi Hannibali Altempsio obvii, duas ejus legiones, quas conscripserat, improviso opprimentes, necdum armatas intercipiunt, dissipantque. idque ipsi, in Belgium eunti, aliquantum moræ injecit. Hispani, quam virtutis laudem ad Movicum comparaverant, mox tumultu corruperunt. nam stipendium flagitantes mensium sex & triginta, cum in promptu id non esset, raptis signis, avulsisque; & repudiatis ducibus, facto agmine, Antverpiam ire omnes statuunt. id cum gnarum Friderico Perenotto Campaniaco, qui præfectus urbi illi cum Belgarum signis quatuor, totidemque Germanorum, sed quîs minus etiam fideret, ob stipendia item debita; ut periculo anteverteret, cives esse in armis jubet, remque omnem Requesensio, qui Bruxellis, statim nuntiat; & *auxilia mitti* postulat, *præsidiumque, quod in arce, permutari: metuendum enim esse, si postica porta alios intromitterent, quod facturi viderentur, ne, querela eadem usi, his se jungerent. & augere metum istum, asperatum Sanctii Avilæ in Antverpienses animum.* hæc monenti primo fidem Requesensius denegare; sed mox certior, ad XXIV Aprilis ipse in urbem est ingressus. ubi ei Campaniacus auctor esse, *uti arcem occuparet; aut permitteret, vallo obducto, vim in cives prohibere: idque regi omnino, & urbi, expedire.* verum ille, qui Brabantos ad tributum concedendum, paullo ante denegatum, hoc tumultu permovere constituerat, neque arcem ipse intrare, neque vallum ei ullum obductum cupere. nam *periculum in priori suum esse, in posteriore probrum: nec decere, ut præfectus viam ostenderet oppidanis, qua inutilem regi arcem facere possent. cæterum se curaturum, ne quid usquam peccaretur.* cum his dictis Avilam cIↄ Iↄ LXXIV.

CIƆ IƆ LXXIV. lam mittit, qui vim omnem prohiberet. sed nil jussa, apud tumultus obstinatos, valuere. quin & comprehensum ipsum, ut quidem præ se ferebat, coëgere, ut sub arcem eos duceret. idque factum ad XXVI Aprilis, hora undecima, cum in curia Campaniacus ab urbano magistratu quadringenta florenorum millia peteret. qui id ubi accepisset, statim arma capere militem, & ad arcem, prohibendæ Hispanorum irruptioni, ire jubet; simul etiam Requesensio nuntium mittit. is præsidiarios quosdam jam rogare, cur non sclopos, aut tormenta, in obversos exonerarent. quo comperto Campaniacus, è ductoribus Versium, Sterckiumque, jubet in Hispanos, ad hiatum muri intercisi stantes, sclopos agere. sed mandatum Requesensius, statim accurrens, inhibere; ipsi insuper Campaniaco, vehementer admiranti, sed obnoxio, ut cum suis, Germanisque, retrocederet, ceu tumultu inde in urbe orituro, imperare. interim in fossam Hispani jam descenderant, quam impleverant; murum etiam demoliti, sine ullo Requesensii respectu, qui offensam simulare, coram Chiapino Vitellio. hæc cum geri Campaniacus animadverteret, quod putaret factu optumum, novam in urbem se cum suis, classiariorum ibi ope usurus, recipiebat. ita area, inter urbem arcemq; media, occupata, acieque ordinata, recta in urbem Hispani tendere; edicente Requesensio, *ne Georgii præterire fanum auderent: illic agerent, si quid vellent.* erant circiter tria millia; animosque multitudo faciebat, & arcanus Requesensii consensus. qui cum nihil, quam promissa, expediret; summo cum clamore omnes, sonituque tympanorum, & sclôporum, plane horrendo, urbem ingressi, ad Meranum pontem tendunt. Campaniacus, cui maxime infesti erant, in ulteriorem urbem, vulgo novam appellatam, inque domum Hanseaticam, se receperat; sarcinasque educebat. quarum tamen partem aliquam, ædes ejus populati, oppressere. circa vesperam, fame urgente, Mera agmen deducentes, forum petunt; curiaque occupata, lautiores circum ædes, ubi optime instructam mensam existimarent, deni aliquot, duodeni, ac viceni, sine metatore invadunt. totam noctem protervissime perbacchati, summo in metu anxios cives tenuere; CIƆ IƆ LXXIV. dum fortunis omnes suis, quidam vero etiam vitæ, metuebant. quin terrore, expulso foetu, foeminæ exanimatæ. ac postridie, simul portæ aperirentur, multi urbe, cum uxoribus, liberisque, rebus cæteris relictis, excessere. postquam forum, curiamque, invasissent, assignato ibi hospitio Electo suo, tympanis pulsatis omnibus, mox edicunt, *ut cum suis Campaniacus intra viginti quatuor horas urbe exiret; expellendus, nisi faceret.* deinde certum hominem mittunt, qui in domum Hanseaticam hoc mandatum ipsi ferret. isque illis respondere; *id mandandum à Requesensio. qui si faciat, tum deliberandum fore.* quam ob caussam die postero, qui XXVII Aprilis, summo mane accitis copiis universis, pontes omnes, aditusque in novam urbem, occupatos, magna cura plaustris, carris, saccis lana plenis, obstruit; naves quoque bello instructas pugnæ parat, tormenta onerat: nihil denique, ad injuriam propulsandam necessarium, prætermittit. adjutabat & Hamstedius, admiralii legatus, & navales socii omnes, genus manu valde promptum, avidumque confligendi. Hic Vitellius, Mondragonius, aliique, intercedere, & pacare tumultum velle, verum frustra; clamore horrendo vociferantibus, *ut stipendium ipsis suum exhiberetur; militesque etiam Belgæ, cum præfecto Campaniaco, urbe exirent. sola ista ratione satisfieri sibi posse.* cumque tandem, de mandato Requesensii, Campaniacus, tranquillandæ tempestati, exiisset, Eeckeramque, & Wilmerdoncam, milites Belgas eduxisset; clausis portis, obsessisque, claves rapiunt; nihil interim de protervia, vique alia, remittentes; ut stipendium, de quo jam expediendo in curia à magistratu agi, extorquerent. cumque Hispanus Iesuita, magnæ existimationis, concionem in foro quandam institueret; &, *tumultum ut omitterent*, hortaretur: *peccatumque non exiguum, matribus cum fœtu enexis, perpetratum prædicaret: futurumque sine dubio ultorem deum, quem deberent revereri*: evestigio obturbantes, *non se concionem in præsens, sed pecuniam, postulare*, occlamabant. plura dicere cupienti, ne quis exaudire

CIↃ IↃ LXXIV. audire posset, pulsatis insolenter tympanis, obstrepebant. dum hæc fiunt, advocati à magistratu cives opulentiores; queis pecunia, pro ratione facultatum, imperata. nec immunis sacer ordo, qui cum oppidanis pariter contribuere. inde Electo nuntiatum, *locum aliquem designaret, ubi & recensio fieret, & stipendium solveretur.* ac præterea Requesensius à se admonere jubet, *nimis petulanter actum; peccatumque etiam in regem, & existimationis item suæ interesse. abstinerent à protervia, & quietè noctem agerent.* ad quæ miles; *justa omnia abs se peti: ac, stipendio persoluto, ad obsequium rediturum. noctu verò non deinceps turbaturum.* Ad XXIX diem insequentem, convocata in forum concione, Electus acriter omnes increpare; *graviter peccatum à cunctis, neque tolerandam audaciam. civibus vim factam esse. quod si viri, militesque, haberi vellent, ne antiquum decus nunc corruptum irent.* cumque ad hæc acclamassent, *nolle factum, & delicti manifestos noxæ dedere*; jussi binos è cohorte una quaque designare, qui negotium cum Vitellio pertractarent; quæque peterent, scripto comprehensa ostenderent. quod mandatum, statim faciunt; & *stipendium, ne teruntio deminutum, solvi poscunt: tum quæ testamento etiam, aut legato, defunctorum deberentur.* qua de caussa cum Vitellius pro stipendio decem mensium pecuniam numerandam offerret; ac pro quinque, pannos laneos, lineosque, sericosque justo pretio æstimatos; non contenti, *ad Dominos Milites rem se relaturos esse*, respondere. unde cum in forum iterum convenissent, & Electus auctor esset, *ut oblatis à Vitellio acquiescerent*; sublato incondito clamore, vociferari: *totum se stipendium velle; neque verba ultra danda, sed pecuniam.* Hic Electus indignatus, *perduelles eos dicere, & supplicio extremo dignos. nam Antverpiam, urbem regiam, ceu hostilem ingressos esse, murosque ejus violasse. tum præfectum, ibi à rege constitutum, & præsidium, expulisse. alia etiam multa ausos, non tam temere condonanda. post quæ cuncta offerri à magistratu tamen supplicante, quæ accipere ipsi debeant, flexis genibus, junctis manibus, gratiasque deo agentes, tam benigne secum agi, qui gravissima meruissent. quod si pertinaces essent, omnes, prout meriti forent, luituros. se deinceps magistratu, quem per* CIↃ IↃ LXXIV. *vim imposuissent, fungi nolle; neve ducem perduellium appellari. itaque abrogarent ipsum, aut occiderent; certum enim, non in posterum eo uti.* Verum illi eadem omnia usque ad ravim occlamare; *se stipendium, à triginta sex jam mensibus sibi debitum, idque totum, postulare: ut imminuant, non passuros. hac mercede vitam sese regi suo mancipasse; quam diutius differri, valde iniquum, & indignum etiam, esse.* tum clamore, strepituque tympanorum, & scloporum, urbem totam pervagati, noctem illam civibus terribilem faciunt. quin modestiores quosdam si viderent abstinere, eadem perpetrare cogunt; ut, quos causa conjunxisset, hi communi quoque culpa tenerentur. Totus, quem jam dixi, dies vicesimus nonus in pecunia expedienda occupatus. ac Requesensius postulare ab urbano magistratu, *quadringenta florenorum millia ut suppeditaret; se, quod desit, curaturum: paratumque pignori dare supellectilem universam argentariam, & gemmariam: ac jam, ut Bruxellis ea deferretur, imperasse.* ita à civibus, qui summopere ab hospitibus tam protervis liberari cupiebant, summa ista procurata; eo promptius, quod & gratia in stipendii parte fieri putaretur. nam, si totum exegisset, decies amplius centenis millibus opus fore. Trigesimo die, pulsato tympano, undique milite convenire in forum jusso, iterum è fenestra curiæ verbis blandis admonere illum Electus, *tandem ut turbare desineret, ac pecuniam impetratam in soluti partem acciperet.* tum ad literas, quas è sinu protrahebat, respondere. in his postulati summa; & adjunctæ in ipsum minæ, *si faveret parti adversæ, se præcipitem è fenestra dejecturos. neque aliud quicquam velle, quam stipendium; & id quidem universum. igitur istud procuraret.* Post Electum Sanctius Avila persuadere rem instituit; hortarique, *pro stipendio quinque mensium pannos caperent laneos, lineos, sericosque, pretio suo æstimatos: cæterum omne in pecunia numerata habituri.* hic cum recusarent alii, alii contra inclinarent, iterum Electus; *si Hispani, & subjecti rege suo digni essent, oblata sumerent. ac tantillum in necessitate summa darent regi, qui tam diu aluisset, amaretque plurimum omnes, & virtutem adeo ipsorum faceret maximi.* quibus verbis deliniti, accla-

CIƆ IƆ LXXIV. acclamare; *daret ergo, quod promitteret. non se quidem pannis ullis indigere, sed hanc regi gratiam facere; cujus nunc necessitati subveniendam animadverterent.* tum Fregosus, è societate Iesu, etiam ipse gente Hispanus, cista quadam forte ascensa, adhortari in concione; *reputare admissum facinus apud animum suum vellent; quaque se injuria ipsi, & Hispaniense nomen, affecissent. neque facile ignominiam eluendam. itaque, quod unum possent, pœnitentia emendarent; &, peccatum confitentes, porro sese ritu sacro expiarent, prius quam ex urbe exirent.* sic pacati, ad sonum tympani mox edicunt; *ne quis cui vim deinceps ullam inferat; neve hospitium, nisi assignatum, capiat: quique præberetur victus, eo ut contenti essent.* sed non diu quievere. nam ad diem VIII Maji, dictitante Requesensio, *mitigandam sibi videri solutionem, & commodius tempus dandum*, ad ingenium, clamoresque usitatos, rediere. ac tribunos, ductoresque omnes alios, ne hi cætero etiam militi persuaderent, intra horam unam, aut alteram, tota urbe exire jubent. nisi facerent, per sarissas, quod supplicium militare, transcursarent. maxime autem Iuliano Romero infesti; quem, cum decem, aut duodecim, centurionibus, dedi sibi postulabant. jamque ædes effracturi videbantur, cum mox, ira residente, ipsum, illosque, sine ulla cibi copia, urbe emittunt; vexillarios tantum suos, qui conscriberent rationes, retinentes. per has turbas acto hoc octavo die, haud pacatior nonus fuit; cum turbare etiam arcis præsidiarii instituerent; &, Electo constituto, ac majore tesserario, præfectum ejus, Sanctium Avilam, claves prius tradere jussum, exigere vellent. verum ille, animi melior; & nec claves ipsis tradere, neque arce, quam ad mortem servaturum sacramento se obstrinxerat, exire velle. ac Vitellius, ut compesceret, mane accedens, postquam in pontem pervenisset, evocato ad se Electo, & tesserario, post sermonem commutatum, cum se in arcem contulisset, illo utroque à Francisco Salvaterra interfecto, atque in fossam deturbato, uti solet, ereptis jam facinoris ducibus, pavidi cæteri, ab incœpto destitere. undecimo Maji acrius turbatum fuit; cum in quinque menses panni præberentur, mitteret Requesensius typis editum libellum, ac testaretur, *non promissam jam pecuniam solvi posse. & obstare sibi ipsos, qui commercia, collybumque, perturbarent. octo, aut decem, mensium stipendio contenti essent. nam restare, sub Erico Brunsvicensi, octo amplius equitum millia; & Helveticas legiones duas, tresve: ad hæc copias ex Italia advenire.* inde, nisi precibus cederent, comminari; tum & astu agitare, ut divideret. sed blanditiæ, minæ, astus, juxta fuere. ac Franciscus Bobadilla male acceptus; Electusque, tanquam fidei parum certus, loco motus; altero illi substituto, quem mox tamen fustuario affecere. cum postridie illuxisset, structo è congestis cistis ante curiam altari, & peractis rite sacris, omnes sese ad mutuam fidem obstrinxere; conjurantes, *& Electo parituros; & stipendium, nisi totum, haud sumpturos: tum excubias, & concordiam, ne dissidio destruerentur, habituros.* inde id, scripto consignatum, ante curiam proponunt; delictisque, puniendis furcam statuunt. tandem, ipso Pentecostes festo die, res composita. celebratis in majori templo sacris, & stipendio numerato, ante actorum venia à Requesensio data est. hinc magnifici in Merano ponte ludi, in honorem Requesensii, instituti. Hic seditionis finis; cujus duces, data oportunitate, castigati: cætero milite in Hollandiam, Leidæ illic obsidendæ, ablegato. quæ dum fiunt, consilium Requesensio erat, Hollandiam australem, borealem, & Zelandiam, occupare. atque in promptu in rem istam gemina classis; una Hispanica, ad Sanct-Andreanum fanum: altera Belgica, ad Antverpiam comparata. utraque ad Vlissingam urbem in Zelandia conveniret; unde, Brila occupata; Amstelodamum, & Hollandiam borealẽ, mox invaderet. qua subacta, ad Zelandiam se converteret, nunc facilius subjugandam. post quę, libero maris imperio, fluminumque, bellum ex voto finiretur. sed hæc animo agitantem longe eventus frustra habuit. nam quæ in Hispania classis, sub Petro Malenda duce, ex præfecto Floridano, parabatur, morte ejus impedita; Belgica autem, profligata. In hac triginta naves erant, bene instructæ, sub ductore Adolpho Hamstedio, qui vicariam maris pręfecturam gerere. ac ne ea tunc

CIↃ IↃ LXXIV. tunc tumultuans Hispanus uteretur, ad Lilloum castrum devehi jussa erat. quod Zelandis ut compertum, visum Auriaco, & Ludovico Boisoto, hanc invadere. dux Boisotus, ac cum eo, Cornelius Nicolaus, Iustus Morus, Martinus Drogus, Vincentius Sebastianus, Everardus Henricus, aliique. hi, cum Brouweram attigissent, naves aliquot leviores, quæq; velis meliores, speculatum ad hostilem classem mittunt; è qua duas superatas ad Boisotum statim abducunt. quarum indicio cum acciperent, cæteram classem Ordami stare, oppugnare eam statuũt. nec consilium dilatum; recta in adversam tendunt. illa autem, advenientes conspicata, statim retrò fugam capere. sed Boisotus tardiores magnitudine sua naves, levioribus ipse vectus, supra Calloum assecutus, facile vincit. & ex iis tres exustæ; mersę quinque, vehementi tormentorum explosione: captæ quindecim, cum tormentis æneis pariter, ferreisque, amplius centum. una præfectus Hamstedius, cum domestico instrumento universo; quod in navem, Hispanici tumultus metuens, ante abdiderat. Sic deleta ista classe, alteraque impedita, de Hollandia australi, ac Zelandia, occupanda, Requesensius spe dejectus. In Hollandia boreali eadem fortuna fuit. huc sub hiemis finem missus Chevereaulxius, tria millia Germanorum secum ducens, Egmunda, & aliis partim locis, tripartito juxta Assendelfium agmine, dum constrictæ adhuc summo gelu aquæ, Gispam, Wormeramque, ceperat: mox receptas, simul gelu remisisset. ac Hispani cùm recuperare vellent, hoc ipso Pentecostes tempore, succurentes Alcmariani dissiparunt; ita ut pars Purmerendam, alii Monachodamum peterent: ubi à rusticis intercepti, multi occisi, multi in aquis periere. præmiatores aliquot octuaginta octo, cõto longiore instructi, cum acuta è ferro cuspide, quo & fossas transilire, & pugnare in hostem possent, ad sexcentos cecidere, Hornam captos nonaginta abduxere, quadringenti juxta Monachodamum cæsi. pauci Ilpendamum elapsi, non multo post expugnatum. Philippus, ut præfectum novum Belgis gratiorem faceret, ac tributa, quæ petierat, obtinere facilius posset, ad VIII diem Martii Mantuæ Carpetanorum iterum veniam dare velle se pronuntiat; idq; in urbe Bruxellensi ad XI diem Iunii promulgatum. ergo ignotum delictis omnibus, quæ ab anno usque LXVI admissa essent; *modo vera pœnitentia, animoque non fucato, & proposito constanti, in ecclesiæ Romanæ sinum peccata ipsi sua effunderent, veniamque postularent.* pauci exempti, quorum nomina mox edenda. atque id datum non his tantum, qui in regis sui fide, & obsequio, permansissent; sed qui etiam exuissent, si ad proximum bimestre iterum se submisissent. quin si aliqui jam damnati in judicio, tamen isto beneficio fruerentur; restitutis item bonis, etsi fisco adjudicatis, nisi ea jam in usum regis applicata essent. quæ & ipsa redderentur, si probare certo testimonio possent, vitam sibi in religione avita ubique, & constanter, actam. inter hos censeri Ordines provinciarum, civitates, & collegia; ea lege, ut deinceps ad præscriptum regis agant: quod ad rationem pariter, & necessitatem rerum, temperatum, tale foret, ut ex eo benevolentia in subjectos, & affectus, satis clare apparerent. sed concessio ista veniæ, etsi magna sane pompa promulgata, nullum fere fructum habuit. & hoc tempore Requesensius porro tributum urgere, vicies centena millia, singulis annis exhibenda; inde geminam centesimam, jam promissam. verùm refragari Ordines, *militumque non ferendam insolentiam* accusare; *quæ commercia, solum reip. nervum, perturbaret. multa hactenus, & promptissime, tribuisse; sed remp. nil adjutam, quin afflictam magis esse. ideoque jam exhaustos, nec impensæ ultra pares. certiorem de miserrimo Belgii sui statu regem faciendum; orandumque, ut venire, & inspicere ipse, vellet. id necesse, aut mox nullum habiturum.* Post hæc animum ad Hollandiam armis subjugandam vertit, & Lugdunum obsidere iterum visum. ea inter urbes grandiores quarta, existimationem suam, ac provinciæ libertatem, præclarissime est tutata. Quadrifariam aggredi placuit. ac Harlemo pars per mari oppositos colles, per canales pars incumbere; alii rursum Vltrajecto, alii Sconhovia ducere. Qui Harlemo adveniebant, CIↃ IↃ LXXIV.

CIↃ IↃ LXXIV. niebant, Nordovicum, & Valckenburgum, in itinere objectos pagos, munitosque, diffugientibus præsidiariis, occupare. Vltrajecto venientes, & Goudanum emissarium, & Alfenum, prohibebant. sed utrumque expugnatum, liberam inde viam fecit. ceteris locis nullum impedimentum erat. itaq; undique urbs obsessa. Auriacus statim datis literis adhortari, *uti urbem ordinarent; ac, annona constituta, mendicantes, & invalidos, removerent: tum Anglorum signa decem, duce Eduardo Chestrio, in præsidium intromiterent; & trimestre saltem unum obsidionem tolerarent. se interea liberandis, quæ necesse, paraturum. quod si fortè longius etiam differentur, nollent animum despondere. quippe, si perseverarent, etsi post ærumnas quasdam, certam liberationem; si fatiscerent, servitutem sempiternam ipsis fore.* Præfectus ab Auriaco datus Theodorus Bronchorstius, vir egregio in patriam affectu; sed præsidium nullum erat. itaque è civitate lecta signa quinque, sub Ioanne Duvenvordio, Iano Dousa Nordovico, Andrea Schotto, Bartholemæo Havicio, & Nicolao Theodoro Montfortano. Bronchorstius inter primas curas urbem, & annonam, ordinat. censu habito, amotisque, qui obsidioni inutiles, capita quatuordecies mille sunt reperta; & frumenti, his alendis, modii vix quater mille. Hinc diurnum unicuique in bimestre panis selibra constituta. lacque vetitum, nisi pressum, venum dari. equi, circiter nonaginta; bubuli pecoris, supra mille. illi, in stabulis retenti; hoc, in pascua dimissum: unde identidem, imminentibus obsessoribus, quod mirandum, sonitu aliquo, quem dignosceret, revocatum. neque, præter vaccam unam, & tres vitulos, quicquam abactum. sæpe hostem, levibus prœliis vellicantes, propulsarunt. sed Baldeo destinatum, fame illos expugnare. interdum etiam per blanditias scriptis literis ad deditionem urbis invitati à Lanoio, Licquioque, isto versu respondere; *Fistula dulce canit, volucrem dum decipit auceps*; neque verbum aliud addere. ac Septembri desinente, nullo amplius responso dignati, acclamare è vallo suo; *frustra insidias agitari, nec se dedituros unquam. potius fame morituros; quam canina, felinaque, quamdiu illa superesset, tolerare decrevissent. &, deficiente ista, lævum brachium restare. hoc esuros, dextro autem libertatem ad extremum defensuros. illo quoque destituente, quod non sperent, vitam inedia, urbem incendio, exstincturos: nec in potestatem quicquam tyrannorum, præter cineres, aut cadavera, perventurum. sat Machliniam, ac Zutphaniam, Nardenumque, & Harlemum, docuisse, quam clementiam exspectare ub ipsis debeant.* quin virorum hanc virtutem quædam etiam uxores accendere, & orare; *ne se, communesque liberos, hosti tam crudeli darent. omnia magis ferre certas, quàm sævitiam Hispanorum, ac libidinem experiri.* Ne pecunia deesset, è papyro in priore obsidione pridem cusam revocarunt; quam mox etiam liberati in argenteam commutarunt. ea autem duplex erat; & viginti octo assibus, illa major: ista minor, quatuordecim æstimata. In utraque ab una parte leo stabat, pileum in hastili ferens; circum scriptum, HÆC LIBERTATIS ERGO. parte ab altera incisum, VRBEM LEIDAM SERVET DEVS. alii quoque nummi facti, cum inscriptione ista. NVMMVS OBSESSÆ VRBIS LVGDVNI SVB GVBERNATIONE ILLVSTRISSIMI PRINCIPIS AVRIACI CVSVS. parte adversa insignia urbis, claves duæ decussatæ, apparebant. item alii, cum iisdem illis insignibus, addita inscriptione; PVGNO PRO PATRIA. Inter ista cum obsessi premerentur, & Auriacum, Ordinesque, sæpe orarent, dare omnem liberandis operam vellent; visum tandem, fœno, stramine, frumentoque passim ex agris subducto, Mosam atque Iselam, perforatis eorum aggeribus, denique Oceanum, intromittere; ac reipsa hosti ostendere, *nihil sibi ante libertatem poni. & jacturam, quamvis magnam, ac sexcentis circiter millibus florenorum æstimatam, contra vitam, fortunasque, inde corporis, conscientiæque suæ, detestandam servitutem, parvi facere.* Id negotii Gulielmus Palenstenius, Daniel Wingardus, Paulus Busius, satis gnaviter perfecere; aggeresq; locis sedecim perfodere. Hinc Tempelius, qui auxilium postularet, in Zelandiam ablegatus. unde missus Iustus Morus, cum

CIↃ IↃ LXXIV. rus, cum tormentis aliquot bellicis, cæteroque instrumento. hunc secutus, mari præfectus à Zelandis; Ludovicus Boisotus Ruartus; & Adrianus Gulielmius, à Ziriczæis. qui cum nautis octingentis advenientes, machinas æneas, ferreasque, plures centum attulere. tum triremium instar etiam cum carinis planis naves circiter ducentæ factæ; remis decem, aut duodecim, quatuordecim, sedecimve commovendæ. quarum maximis æneum tormentum grandius unum, alterumve, in prora; in lateribus, sex minora. his impositi nautæ illi octingenti, è Zelandia advecti; homines animi præferoces, ac vulneribus multis truces; brachio quoque pars, aut crure, per priores pugnas mutili. & nonnulli pileis nexas ex argento lunulas ferre, quibus literæ istæ attextæ; POTIVS TVRCÆ, QVAM PONTIFICI. quippe ita existimabant; illum corpori duntaxat, istum etiam conscientiæ imperare. A Goudanis sex triremes, sub Wingardo, apparatæ. à Delphensibus arca instructa, è conjunctis binis navibus; quæ non remo ullo, aut velo, promoveri: sed constructis intus rotis, quas è nautis duodeni circumagerent. undique latera contra sclopos communita. & tormenta multa imposita, sociique quinquaginta. ad hæc grandiores aliæ, densa asserum compage, retibusque interpactis, fabricatæ. tota classis naves centum sexaginta numerabat. in his sub præfecto utroque, Ludovico Boisoto, Hadriano Gulielmio, & Cornelio Nicolaio, suppræfecto Vlissingano, Nojellius, Carnessius, Bouchautius, Iacobus Egmundus, Gardius, Durantus, Cattevillius, Guillereffius, Padrierius, Creitus, Grenutus, Outranus, Citadellius, Herrius, Morus, alii: militesque sclopetarii mille ducenti. bellici instrumenti cura Philippo Asselerio data. additi Ordinum delegati, qui rem summam accurarent, Petrus Wastelius, curiæ Machliniensis consiliarius; Cornelius Bouchorstius, Henricus Duystius, aliique. qui cum Delphis discessissent, ad undecimum Septembris Rota amne in aggerem limitaneum vecti, cùm perfossum muniissent, Soetermeram, quam Martinus Ayala tenebat, contendere. ubi Hispani, utrunque latus levi prœlio vellicantes, propulsati. & insignis in hanc gentem odii signum nauta dedit; cum evulsum cor occiso, commorsumque, canibus devorandum objecit. postquam aggerem transiissent, per Soetermeranum pontem classis deducenda erat. hic triginta Hispanorum signa posita, sub Ludovico Pimentello, acriter valde propugnabant. ac quantumvis magnam stragem Batavi ederent, tamē quia navis una è majoribus, tormentorum explosorum vi disrupta, mergebatur, recedendum à pugna fuit: ac desiderati illic Cattevillius, Guillereffius, centuriones; & gregarii milites septem. Ad diem decimum octavum, decimum nonum, & vicesimum, flante Cauro, cum non parum aucta aqua, Petrus Wastelius, vir industrius, deprehendit, non jam amplius necessarium, subter pontem ut transirent; verum Segwartensi via, Soetermeram & Benthusam inter media, duci posse. itaque, relicto Boisoto, qui cum aliis pontem porro obsideret, ipse, navibus quinquaginta clam assumptis, & delecta etiam manu, istuc tendit. Soetermeram, ac Benthusam, miles Germanus servabat; sed is territus è præsidio cum diffugeret, Ladrierius statim occupat. eadem via Creitus cum Delphensi arca subsequutus. præfectique tunc Benthusam ad lapidem unum prætervecti, in canali ampliore, cui Nortæ vulgo nomen, qua Swietenum via ducit, totam classem obsessis conspicandam exponunt. & tormenta, quod adventus signum esset, cuncta explodunt; respondentibus pari modo oppidanis. qui jam huc redacti erant, ut equina, vaccinaque, distributa in diurnum unicuique semilibra, victitarent. panis nihil reliqui factum. neq; eum quadraginta jam diebus quisquam ederat. canes, feles, glires, in deliciis esse. nec matronæ meliteis suis parcere. radicesque, & caules brassicæ comminuti, lacte coqui. pampinis vitium, arborumq; aliarum, item foliis, sale & amylo conditis, passim vita tolerari. corticesque, & putamina, squamæ piscium, è fimetis conquisitæ. è vaccarum, equorumque, & canum ossibus, aqua coctis, succus elici: CIↃ IↃ LXXIV.

CIↃ IↃ LXXIV. ægrotantibus, & puerperis, quæ lactarent, in dies singulos buccellatum ad quadrantem libræ appensum. nonnullisq; in ipso utero fœtus pæne inedia exstinctus; & abortum multæ facere. radix aliqua asse uno; pomum, aut pirum, duobus: quindecim butyri libra æstimata. modius tritici, centum florenis; hordei, toto agro venditus: cui etiam in hunc diem ex re ista nomen mansit, potus, coqui è folliculis hordeaceis. alii siliquas adhibere; ac pro lupulo rutam, & absynthium, indere. quidam acetum, aqua temperatum, sumere. itaque videre erat homines diffutis genis, facie cadaverosa, corpus macie confectum, tremulis genibus, & lapsantibus fere vestigiis, ægre admodum sustinentes. neque pauci fame mori; ad quam pestis accedebat. & utraque ad sex millia intercepti. sæpe viri in excubiis ipsis stantes animam deficientem exhalarunt. alii, ab illis redeuntes, domi uxores, liberosque, exspirantes reppererе. ac, sepeliendi merces, ab hominibus ærumnosis, frustum panis poscebatur. ad hæc mala & discordia, quæque comitari huic seditio solet, divexare; sed repressa per Bronchorstium præfectum, qui severe in quoscunque animadvertere. quo defuncto, mox audacia iis crevit. quidam, in platea mortuus, postquam membra obriguissent, rectus ante consulis fores à nonnullis collocatus; ceu convitio occulto, *tanquam sua pertinacia cives miseros in ærumnas tam ingentes perduxisset.* aliquando & quindeni, à trecentis, ut ajebant, delegati, cibum in curia à consulibus petere ausi; adjutique à quodam consulum, qui negaret, *civibus suis mortis causam se futurum.* & consilia arcana erant, ut in armis magistratum ad deditionem cogerent. qui præmonitus, ut vetaret, prior semper arma capere. denique ad consulem, Petrum Adrianum Wervium, quidam accedere; & orare, *cum Hispanis de tradenda urbe ageret: neque enim famem tantam tolerare ultra posse. sat perpessos ærumnarum, quibus semel finem daret. penuria cibi, quod miserrimum mortis genus, tot jam millia obiisse. vel reliquias servaret; & obstringeret sibi cives, gratiamque apud regem summam iniret.* quibus ille respondere, *jusjurandum se dedisse, quod præstare certus esset. nullum in promptu cibum habere, neque tamen cum Hispano agere velle. quod si ita videretur, se conciderent, & viritim carnes suas distribuerent, ederentque. mortem à naturæ lege indictam scire; quam sive hostes, sive cives, intentarent, planè nihil interesse. bonam sibi in bona causa conscientiam hanc fiduciam comparare, & paratum extrema pati. quod si illi secum fecerint, gloriam æternam fore; si turbarent etiam porro, pœnam minime defuturam.* qua constantia consternati, cum facinoris pudore recessere. Hic obsessæ urbis status; & nec caro jam restabat. idque Auriaco, qui à morbo convaluerat, postquam nuntiatum esset, quatuor ipse navibus frumentariis vectus, castra accessit. ubi omnia, cum lustrasset, placuere. verum adhuc aqua deerat, quæ vix novem pollices alta. cum & quindecim, & octodecim, naves quædam postularent. quin &, flante aquilone, retro fluere, usque ad vicesimum octavum Septembris diem. itaque visum, quæ templaris via dicta, cum hæc nimis emineret, ut perfoderetur statim. ac ni, æstuante Oceano, satis aquæ augerentur, operam dandum, clam triginta, aut quadraginta, navibus illic transmittendis, quæ obsessis panem ferrent. cui rei & Grenutus se offerre. Hoc consilium per columbam significatum; monitique, ne ab hoste per insidias, missa annona, capi sese paterentur. inde erectiores animis, etiam magis confirmati, flante Cauro; cum, in æstu plenilunii, undas suas magna copia mare infunderet; quas mox aquilo Leidam versus compellebat. idque signum manifestum adjuvantis Dei habitū. quam ob causam, cùm vicesimum jam octavum pollicem aqua superaret, classem immittere per templarem viam placuit; ac, si alibi obhærerent, decem quidam, aut duodecim, exilientes, naves ita leviores promoverent. id tentatum ad secundum Octobris diem; cum viginti quinque naves præfectorum quisq; duceret. ac Boisotus, Gardiusque, sinistrorsum Soeterwoudam; Gulielmius, Citadellius, & Outranus, cum Duranto, iter dextram versus capere. Nicolaius suppræfectus, cum Noiellio, Carnessio, Bouchautio, Herrio, Grenuto, Swietam tendere. Assele-

CIↃ IↃ LXXIV. Asselerius, cum triremibus octo, aut decem, commeatum custodire in canali Norta jussus. Boisotus, media fere nocte ad templarem viam advectus, insidentem utrinque hostem postquam fortiter depulisset, ocius se communire; muricesque, ne invadere quisque posset, passim spargere. inde tribus eam locis perforare; frumentariasque naves plures centum, intromittere: quarum duas, quæ à cæteris aberrarunt, hostis capere. inde recta ad Meranum pontem itum; ubi interdum, non profunda satis aqua, nautæ quidam exsilientes sublevatas humeris naves provehebant. interim acriter oppugnata Soeterwouda, & incensæ ædes aliquot. qui præsidium tenebant, imminere sibi classem cum viderent, metu ne includerentur, tum majore aquæ incremento territi, non deductis inde machinis, Leiderdorpium diffugere. inter hos Valdesius ipse, qui mandare etiam Borgiæ, quando nulla spes auxilii superesset, Lammum item ut desereret, ac periculo se eriperet. Id ad Flevum excitatum, qua transire naves Delphis venientes necessarium, omnium munitionum, quotquot circum urbem erant, ut momenti longe maximi, ita quoque validissimum; & vel solum prohibere liberationem poterat. Borgiam Alphonsus Lopesius Gallus sequi; & Vorscotam uterque fugere: ita sine ullo ordine, ut submersi aquis multi, alii contis interfecti, misere plane vitam amiserint. Hic laudanda Petri Ciaconi virtus; qui cohortis è legione Borgiæ ductor, cum & ipse graviter saucius, & attractus, pro seminece in hostili cymba jacens haberetur: dum securi attrahendis aliis nautæ occupantur, derepente sementi erigens, pilo arrepto, nihil tale exspectantes pone invadit, tres occidit, cæterosque desilire in aquam cogit. inde cymbam, commeatu, & præda onustam, in suorum manum ducit. Præfecti juxta Soeterwoudam in Papemeram tormenta adduci, Lammo opugnando, jusserant. illud neque capi facile, nec transmitti classis poterat, sine magna quadam strage. ejus rei nuntium Auriaco mittunt, & significant, *oppugnare tamen certos, sed, ruina quamvis data, cum non suffecturus miles videretur, excusandos; si virtuti eventus minime responderet.* Inter ista Iustus Morus à præfectis ablegatus, ut tribunos, ductoresque, Soeterwoudam convocaret; cumque his deliberaret, *num, relicta oppugnatione Lammi, seorsim, extra sclopi ictum, fossam ducere expediret: quod facilius, & periculosum minus.* sed, dum hoc consilium capiunt, *aufugisse inde hostem, & tormenta in canalem subjacentem dejecisse*, nuntiatur. Causa deserendi Lammi, quod, Valdesius, si oppugnaretur forsan, medio hoste separatus, se suppetiis prohiberi animadverteret. tum columba intercepta, cui literæ ad Leidenses alligatæ, cum mandato, ut, ex urbe facto impetu, illa quoque parte invaderent. hinc obsessis aucti animi; idque magis, cum, ardere Soeterwoudam conspicati, in propinquo liberationem cernerent. gaudiumque tota urbe summum erat; & decedere vallo fœminæ, puerique; viri, quotquot arma ferre, stationem quisq; suam capere jussi. subductæque è canali naves omnes. tum affari cives suos magistratus; *jam in promptu panem esse, ac solo Lammo distineri: an relinquere eum illic, & inedia ipsi misere interire, an petitum armata manu ire vellent.* ad quæ alacres acclamare; *sibi Lammum oppugnare potius certum; &, si arma non sufficiant, unguibus omnes, dentibusque, discerpturos illud esse. igitur aperiret portas, & in hostem ire sineret, se virtutem antiquam animi, licet fracto pene corpore, integram adhuc servare.* Hæc secundo Octobris gesta; cum sequente statim nocte Lammum Hispani, metu magis, quàm periculo, reliquere. id obsessis ignoratum, & qui eos liberatum veniebant. noctu quidem, cum tormenta sua mergerent, exauditus ingens clamor; sed sperare quod vix poterant, neque credere audebant. tandem indicium puer facere, qui ellychnia sclopetaria inde exire, nec redire, observarat. ac cum veniam explorandi dari sibi petiisset, dimissusque, sicut opinatus fuerat, locum vacuum invenisset, signo dato, ad Boisotum, rei tam optatæ nuntius, ultra pergere. verum neque sic credentes, & hic dolum esse veriti, submisere, qui mox plenam fidem faceret. isque cum & ipse Lammum præteriret, læti omnes CIↃ IↃ LXXIV.

CIƆIƆ LXXIV. exultare, liberatorique Deo grates agere. & Gerardus Vanderlanius, præmiatoresque aliquot, illico Boisoto occurrere; ac triremibus duabus, quas præmiserat, suum adventum gratulari. Palis, in canalem impactis, viam hostis intercluserat, ne transire navis illic ulla posset. quibus ocius evulsis, tota sub Boisoto classis in obsessam hactenus urbem introducta, subsequente Gulielmio. & Boisotus, tertio Octobris die liberatam urbem ingressus, incredibili cum lætitia civibusque, & magistratui, acceptus fuit. illud inter læta ista triste visu, cum extenuati summa fame homines in canalis ripa utraque cum vociferatione magna cibum flagitarent, & objectos sibi panes, halecesque, adhuc crudas, ita avide devorarent, ut, debilitato stomacho, iliisque coarctatis, multi inde morerentur; cum qui bene inediam tulerant, cibum ferre, jam desuetum, minus possent. præfecti classis, magistratus, civitasque universa, cum se paullum refecissent, templum petere; &, pro liberata urbe, grates Deo summas agere: tanto animorum affectu, ut, cum Psalmi canerentur, incertum esset, plures cantu, an effusis gaudio lacrymis, coetum implerent. tum Auriaco nuntium mittunt. quem cum ille accepisset, ut sacræ concioni intererat, hac finita, mox ministrum coram toto auditorio literas eas recitare, & Deo gratias agere, jubet: urbibusque foederatis idem mandat. Importato in hunc modum commeatu, gratiisque Deo actis, ut victoria uterentur, hosti porro incumbere placuit. isque, tanquam Panico terrore actus, omnibus relictis locis, liberam undique urbem fecit. dux Valdesius, Leiderdorpio cum discederet, tabulæ; in qua picta obsidio, subscribebat; VALE CIVITAS, VALETE CASTELLI PARVI; QVI RELICTI ESTIS PROPTER AQVAM, ET NON PROPTER VIM INIMICORVM. Ejus pertinacia factum dictitabant, ut obsessi conditiones non acciperent; qui colloquia, à Lanoio instituta, perturbasset: CIƆIƆ LXXIV. ægre ferens, expugnatæ urbis laudem, de qua minime dubitabat, sibi eripi. idque à Romero etiam, cum ad eum, recensendis Hispanorum legionibus, à prorege Requesensio missus esset, exprobatum. Erant illi in exercitu militum supra undecim millia, & castella ad hæc sexaginta duo; quique urbem liberarent, vix bis mille, ac quingenti, censebantur. atque in fuga, prœliisve anteactis, ex Hispanis instar mille intercepti; cùm vix quadraginta è suis Batavi desiderarent. neque illud reticendum. nocte eadem, qua desertum ab Hispanis Lammum fuit, murus, à vaccaria porta ad Burgundicam turrim ducens, cum fragore longo maximo, ad viginti sex decempedarum spatium, una cum pomerio suo sponte cecidit; & apertam, per ruinam istam urbem facile hosti intrare erat: sed hoc ipsum fugienti, tanquam obsessis magno impetu erumpentibus, metum auxit. ac postridie, ut præsentem opem suam Deus manifestam faceret, flans Vulturnus; aquas, ceu perfecto opere, rursum urbe summovebat; & excipiens illum aquilo, cum ingenti tempestate, in Oceanum repellebat. tum Auriacus, urbem ingressus, blande cives, pro constanter tolerata obsidione, collaudavit; & egenis eleemosynam procuravit. dein, mutato magistratu, Kagam, in faucibus lacus Harlemensis sitam, & Goudanum emissarium, communivit. hinc Boisoto, Gulielmio, Nicolaio, & ductoribus classis cæteris, torques aureos, ac numismata, ad memoriam rei cusa, magistratus primum urbanus, inde Ordines, donavere, urbem vero ipsam Auriacus, Ordinesque, Academia ornavere; quæ octavo Februarii, anni proxime insequentis, constituta. quibus ita ordinatis, Goudam Auriacus se recepit; ubi ad illum Aldegondius, anno postquam captus fuerat, libertati restitutus, mox accessit.

IOANNIS MEVRSI

GVLIELMI AVRIACI

LIBER X.

CIↃ IↃ LXXIV.

DVm ad Leidam hæc geruntur, parte alia Requesensius ad Bommeliam, tum Gorcomium, & Lovestenium, cum exercitu suo esse; si fortasse opprimere alibi incautos posset. sed Balfurius, cum Scotorum septem signis, cum hæc loca insideret, aggeresq; perforaret, frustra hic conatus fuit. quam ob rem Worcomium aggressus, parvum è Gorcomii regione oppidum, in quo signa quinque erant, ter represso prius impetu, cum defendi haud ultra posset, per deditionem capit. Vitellius quoque, signa Germanorum quindecim, & Hispanos item aliquos, ac duodecim tormenta, contra Lederdamum ducere. id exiguum etiam oppidulum: & cohortes duæ impositæ, quæ defenderent. sed continuis horis undecim multis tormentorum ictibus verberatum, cum dejectum arcis propugnaculum esset, ad deditionem actum. hinc munire Werckendamum, & adversam Mosæ ripam; ac, catena interjecta, flumen claudere. illam ab Auriaco missi milites, cùm munitionem utramque expugnassent, mox Dordracum abduxere; & victoriæ Sevenbergam addidere. tum tentati per proditionem Delphi ab Hispanis, sed nequicquam. in præsidio signifer Gallus, qui pollicitus operam erat, rem detegere. itaque insidiatoribus ipsis structæ insidiæ; & cuniculus ad Waterslodanam portam, per quam intromitterentur, clanculum ductus. sed cum inter demittendum pons hæreret, fœminæq; in fenestris prope vallum spectarentur, suspicati dolum Hispani, uti erat, retro pedem retulere. nec proditio illis sua, nec insidiæ oppidanis succeßere. inde Antverpia, arte pari, & eventu, ab Auriaco petita. Hadrianus Gulielmius, is qui nobis supra quoque in Leidensi obsidione memoratus, classem navium sexaginta, bene instructam, ad Ordamum, ab Hispano communitum, prætervectus, subter ipsam urbem ducere. intus militum aliquot signa, clanculum à Ioanne Vossio introducta, opportunum capiendæ urbis tempus exspectabant, & in arce ex Hispanis plus triginta conjurati. sed consilium cum rescisset è centurione Scoto, hîc captivo, Requesensius; ut averteret, ire illuc Mondragonium, & cum eo legionem universam, sexque Hispanorum signa, ocius jubet. tum tempestas illa nocte, qua tentari res deberet, adeo ingens excitata: ut ad ripam, exponendo militi suo, nullo modo applicare naves possent. quæ cum, irritæ conatus, receßissent; miles quoque, qui in urbe, clam dilabi. sed in arce comprehensi Ioannes Alphonsus, item Petrus Maldonatus, capite pœnas dedere. mox seditio in Hispanis ingens orta. nam Valdesius cum, Leidensi obsidione derelicta, Hagam comitis petiisset, postulare stipendium miles; quo negato, cum Valdesio ipsi vincla injecisset, arma, & Electum, capere. illicoque Maselantslusa, Leitsendamo, Vorscota, & Valckenburgo, septem millia convenire. inde Leidam prætergressi, cum Harlemum, & Amstelodamum, petiissent, ac prohiberentur portis, Vltrajectum porro ire, ubi iterum exclusi, postquam moniti non desisterent, ab Hiergio, Floionoque, & Valdesio, qui, amicis adjutantibus, forte evaserat, perduelles proclamantur; ac potestas cædendorum passim datur. illi vero nihil territi, cæso Electo, quod ad Hiergium ipsis insciis literas dare ausus esset, Ioannem Blancum in occisi locum statuunt. inde per vim capere Vltrajectum nisi, ad Werdensem portam ligna, stra- CIↃ IↃ LXXIV.

men;

CIϽ IϽ LXXIV. men, picem, pulveremq; tormentarium admoventes, cum conatus frustra essent, mox in Catharinæ portam impetum vertunt. ad hanc Vredenburgum erat, quod præsidiarii centum, ac viginti, sub Francisco Ferdinando Avila duce, tuebantur. unde auxilium exspectantes, cum spes illa fefellisset, propulsati eadem virtute, recessere; centum amplius, & in his Ioanne Blanco, interfectis. ac futura longe major strages erat; nisi Avila, qui suppetias perduellibus, dum pugnarent, denegasset; postquam victi, prono in gentem suam animo, incumbentes magno impetu oppidanos, verberato per tormenta explosa tergo, retraxisset. tum Ioannes Osorius Vlloa à prorege Requesensio ablegatus, qui, viritim aureis quatuor numeratis, & deduceret Vltrajecto, & Herentalio, ac Teneramundæ, in hiberna distribueret. Inter bella hæc & de pace agitatum. ac negotium à Noircarmio, qui è vulnere ad Harlemum urbem accepto Vltrajecti decumbebat, inchoatum. is cum Aldegondio agere, tunc captivo; qui de hac re, ejus jussu, ad Auriacum literas dare. sed, Nassovico ad Movicum profligato, non pro dignitate regis arbitratus Requesensius, cum subjectis perduellibus de constituenda pace convenire, supplicare eos voluit. Mense Iunio Campaniacus ad Boisotum, vetere amicitia junctum, datis literis, restaurare postulavit; effecitque, ut, obsidibus constitutis, ad Auriacum Aldegondius mitteretur: qui negotium de captivis commutandis pertractaret; Ordinesq; item Hollandiæ, & Zelandiæ, quo in pacem animo essent, exploraret. hi cum scriptum à se quoddam Campaniaco transmisissent, idq; ipsi non placeret, porro instare apud Ordines Aldegondius, uti supplices apud regem esse vellent. illi, qui auctoritate viri facile moverentur, & redire ad obsequium, modo tuto illud possent, plane vellent, obsecuti; equitum nomine, & urbium, Hollandiæ, ac Zelandiæ; quæq; fœderatæ istis, Buræ item, & Bommeliæ; nulla Ordinum utriusque ejus provinciæ, aut religionis etiam, mentione, supplicare animum inducunt; *uti militem externum, adeo damnosum Belgio, removeret; & consilia de repub. ordinanda cum Ordinibus generalibus communicaret.* hunc libellum cum Monfortii, in Vltrajectino agro, Campaniaco Aldegondius tradidisset; ille, postquam inspexisset, mense Augusto ad præfectum Verianum, Ioannem Iunium, Antverpia scribere; *certum sibi, minime placiturum regi; cui militem, & comitia, suo arbitrio indicenda, præstituerent.* Mense Octobri Aldegondius, pro captivo Mondragonio libertati restitutus, id effecit, ut Elberto Leonino commeatus ab Auriaco daretur. isq; Delphos, inclinante jam Decembri, mox advenit. Agere etiam hoc negotium Maximilianus Cæsar; à quo missi, Guntherus Zwartzenburgicus, & Wolfgangus Hohenlous, anni proximi Ianuario cum Dordracum appulissent, coram Auriaco, & Ordinibus, causam adventus sui exponunt; *cupere Cæsarem, Belgio, tam valde afflicto, pacem reddi. ideo se, Auriaco affines, amicos ipsis, ablegasse; qui, negotii hujus medii, partis utriusque animos conciliarent. tum Wolfgangum quoque Rumfium, Rudolpho filio, Hungariæ regi, à cubiculo, ad Philippum in Hispaniam misisse, qui hoc ipsum adjutaret.* ad quæ Auriacus, Ordinesque, respondere; *anno se superiore Campaniaco mentem suam explicasse; nempe velle, ut externum militem omnem evocaret, & comitia Ordinum generalium redderet. qui quæcunque de republica, & in ea religione, decrevissent, iis sese parituros.* Post quæ, cum ad Requesensium, tunc Antverpiæ commorantem, accessissent, tandem actum, uti Bredam mense Martio convenirent; quo legati à Requesensio, Ferdinandus Lanoius Rochensis, Rassingemus, Arnoldus Sasboutius, Cornelius Susius, Elbertus Leoninus; ab Auriaco, & Ordinibus, tum Bommelia quoque, & Bura, fœderatis; Philippus Marnixius Aldegondius, Carolus Boisotus, Arnoldus Dorpius, Gulielmus Zulenus Niveldius, Iacobus Dousa, Ioannes Iunius, Adrianus Vander-Mylius, & Paulus Busius. ac Dordracum obsides missi à Requesensio, Christophorus Mondragonius, Iulianus Romerus, Michael Alenturius, Gulielmus San-Clementius. delegatis ab Auriaco, & Ordinibus, imperatum; *illud ut considerarent, quod Ordinibus generalibus; si Hispani, aliique peregrini, amoverentur, sese totos submisissent.*

CIϽ IϽ LXXV.

quam

CIↃ IↃ LXXV. quam si illi conditionem non detrectent, nec se aliud quicquam honeste obtendere posse. quam ob rem examinarent, utrum magis expediret; Ordinum generalium arbitrio se permittere, an seorsim novas conditiones ponere. ac videri sic futurum, ut comitia denegentur; maxime si suffragium illic suum populo, cujus multum id intersit, etiam petant. neq; exspectandum esse, ut Hispanum, aut externum alium militem, ante constitutam pacem, removere à se velint. ante omnia, ut quid velint cognoscatur, incitandos, ad libellum ut respondeant. quod ni satis clare faciant, aut si insuper etiam habeant, nova capita proponendi occasionem sibi dari. idque ita illos velle, ex Elberto Leonino colligi posse, capitumque nonnullorum, quæ adjicere decrevissent, parva appendice. ac deliberarent serio, an in ipso statim initio de religione agerent. nam omnino hoc videri. tum & scripto cuncta agerent, & Hollandica quidem lingua, prout privilegio suo tenerentur. instrumenta quoque omnia, subsignata à se, traderent parti adversæ; cui vicissim scripto, itidem subsignato, declarandum; quis mandata huic dedisset. & an rex existimaret, agere ipsos secum posse; dein quæcunque agerentur, ea uti approbaret: utque rata se habere declararet. ac tractatus conditiones tales esse oportere; ne vi ulla, sive dolo, indirecte, aut directe, usquam circumveniantur. ita autem relinquendam religionem, uti eam possiderent; neque alterius exercitium permittendum. ad securitatem vero concedendum, ut Auriacus, Ordinesque, militem præsidiarium, quibus vellent locis, ponerent; cui stipendium, sub Auriaci præfectura, pro arbitrio procurarent. porro Auriaco præfecturam Hollandiæ, Zelandiæ, & Vltrajecti, continuandam; bonaque omnia, & in his Burgundiam maxime, redhibenda: item munera, quibus ante turbas istas functus esset. ad quæ addi oportere maris Belgici universi præfecturam. quando vero à magistratu pars præcipua reipublicæ, & securitatis ejus, dependeret; ita is statueretur, ut durante bello solitum: tum confirmaretur etiam ab Hollandiæ, & Zelandiæ, præfecto, juxta urbium singularum privilegia. quod si forte eveniret, ut Auriacus mortem obiret, ne præfectum in Hollandia, ac Zelandia, urbibusque fœderatis, rex statueret, nisi in quem consensissent: ac si contra is tentaret, integrum tum ipsis fore, hoc rejecto, alium quemvis substituere. tum comitia item habere, quoties illud è repub. judicabunt: sive Auriaco, sive ejus successore, indicente. ordines quoque, neu subjectos qualescunque, neve caussas, extra Hollandiam, aut Zelandiam, aut confœderatas urbes, præter voluntatem eorum, evocare ne liceret; quod Hollandiæ advocato, Iacobo Endio, pridem factum. consiliarios, in provinciali curia ab Auriaco constitutos, munere suo perfuncturos; neque unquam deinceps alios datum iri, quam quos ipse, Ordinesque, nuncupassent. idemque in muneribus cæteris jus futurum. Bommelia, Bura, urbesque aliæ fœderatæ, sub Auriaci præfectura permanerent; & Hollandiæ, ac Zelandiæ, porro nexæ adhærerent. quicquid ab Albano actum, aut senatu, qui turbarum appellatus, ceu contrarium juri omni, & æquitati, aboleretur; ac sententiæ, aut decreta, contra ipsos promulgata, à quocunque tandem judice, irrita essent. arces quoque, ceu tyrannidis, potius quam justi imperii, & legitimi, firmamenta, illico destruerentur. Iesuitæ, juxta Hispanos, Belgio universo exirent; & episcopi, novo more instituti, unde turbæ omnes ortæ, tollerentur. de religione edicta delerentur; cui, si libertas obtineri haud posset, darent operam, uti saltem conscientiis impetrarent. ne contrahere matrimonia, aut baptismum celebrare, coram sacerdote aliquo cogerentur; utque intra ædes suas preces sacras frequentare, & defunctos suo ritu, ac quocunq; vellent loco, sepelire sinerentur. in provinciis item aliis, sive regnis, de religione sua uti ne inquirerentur; neve in corpore, aut fortunis, vexarentur. utque poni arma possent, rex, aut Belgium, sexcentena florenorum millia daret, quæ militibus Mandesloi deberentur: & Antverpiani deinceps, quod pro commeatu exigere instituissent, id omittere juberentur. tum utrinque fœdera nulla haberentur, & inprimis Bajonensi rex decederet. Academia, pridem Leidæ constituta, firmaretur; quæque Hollandiæ advocato, Iacobo Endio, chartæ ereptæ, redderentur. privilegia, quæ quibusdam civitatibus ab Auriaco data essent, salva forent; quæque is in priorem expeditionem impendisset, aut à rege, aut à Belgio universo, ipsi restituerentur: ac turbarum toto tempore non præscribi quicquam posset, actioque in fiscum esset. bona, munera, dignitates, redderentur: reliqua, usuræ, redituque, solverentur. & Culemburgensis domus iterum exstrueretur; monumentaque, in opprobrium Protestantium excitata, tollerentur. testamenta, codicilli, aut legata, aut donationes etiam,

item

CIↃ IↃ LXXV. *item substitutiones, quæque fidei commissa, odio profugorum facta, nil valerent. tum Buranus patri Auriaco redderetur; & urbs Woerda in Hollandiæ potestate permaneret. tormenta, quæ cepissent bello, ad securitatem Hollandiæ, ac Zelandiæ, fœderatarumque urbium, ea ne eriperentur. sententia, in Nardenum lata, irrita esset; & exustæ illic ædes, regis sumptu, aut Albani, instaurarentur. tum pecuniæ, quæ in bellum hoc impensæ, sive ex ærario regis, sive aliunde acceptæ, nullæ repetundæ essent. neque qualiscunque rei, inde ab anno ejus seculi sexagesimo quinto gestæ, ulla deinceps actio foret. denique rex se, quicquid à quocunque factum, condonare; subditosque omnes fidos arbitrari, testaretur. ac contractus hujus sui beneficio cum Harlemum, tum Nardenum, & Lederdamum, fruerentur.* Ad secundum Martii diem postquam Bredam convenissent, & utrinque in pacem affectum ostendissent, delegati ab Auriaco, atque Ordinibus, postulare; *ad libellum, quem superiore anno Campaniaco obtulissent, ut responsum Requesensiani darent.* qui cum hic interrogarent, *quosnam illi peregrinos, quæ comitia, intelligerent;* ipsi dicere, *& Hispanos, & qui extra Belgium nati, peregrinos, uti essent, se censere: ac comitia ea velle, quæ sub Carolo Quinto Cæsare, cum is in Philippi manus Belgium isthoc resignaret.* inde Requesensiani, *periniquum hoc videri, ut Hispani, quorum clara pro Philippo rege opera, & majoribus quoque ejus, in hoc ipso Belgio esset, pro externis haberentur. quin Germanos, Gallos, Anglos, qui Auriaco, & Ordinibus, militarent, tales potius censendos. tamen, quando hoc urgerent, scirent regem, pace semel constituta, non diutius, quam necessitas postularet, eos istic relicturum. ante autem ut deduceret, non ipsius majestati, cujus summam rationem habituros se polliciti, convenire. quod comitia attineret, non consilium à provinciarum ordinibus recusare, in illis rebus, quæ ad ipsos pertinerent, & communicari etiam assolerent. sed quæ à suprema ejus potestate, aut voluntate, dependerent; hæc referre ad secretius consistorium, tum provinciarum curias, urbiumque, & municipiorum item, magistratus, ubi opus, promptum esse. quando vero hæc comitia convocare non tam facile, nisi positis prius armis, polliceri regem Hollandis, ac Zelandis, urbibusque fœderatis, privilegiorum omnium, legum, consuetudinumque, quales eæ ante turbas istas essent, plenam restitutionem.* CIↃ IↃ LXXV. *tum delictis quibuscunque certam veniam. ac placere, ut erepta utrinque bona, qualia inpræsens essent; captivique, & in his Bossuvius maxime, sine pretio redderentur. ita tamen, ut Auriacus, Ordinesque, urbes, arces, munitiones, naves, machinas, bellicumque instrumentum universum, bona fide restituerent; & majorum religionem locis omnibus per provincias instaurarent. quam si qui deserere vellent, iis Belgio suo excedere, bonaque intra tempus præstitutum vendere, verum semel, & duntaxat ista vice, integrum fore. quam in rem ni fide ejus, literarum testimonio communita, satis cautum existimarent, ut securi esse possent, ipsi aliquam rationem, de qua consulturus esset, invenirent.* Ad hæc scripto, ab Auriaco, Culenburgico, Othone Egmundo, aliisque fœderatorum delegatis subsignato, ad vicesimum diem Martii sic responsum; *se libello suo insistere: utque miles peregrinus evocetur, ac comitia restituantur, postulare. & concessum prius esse, multo leviore causa, cum Gandavi congregati Ordines anno* CIↃ IↃ LIX *illud peterent. non negare, quin Hispani regis in Hispania sua subditi essent; sed, in Belgio universo peregrinos recte dici, neminem non arbitrari. & id ipsos ostendisse; cùm à primo statim adventu, perduelles, & hæreticos, Belgas omnes dictitantes, crudelissime divexarint. quod si negent, id Gandavum, Tornacum, Antverpiam, Machliniam, Liram, Silvam ducis, Daventriam, Vltrajectum, & Roterodamum, sine negotio convicturas. ac nunc verum à majoribus vaticinium comperiri, Hispanicam affinitatem Belgio luctuosam fore. itaque tales retinere isthic velle, nihil sane aliud esse, quàm affectum subditorum, sine quo constare imperia nulla possint, regi eripere. nam quod merita Hispanorum in hoc Belgio de Philippo, ac majoribus item ejus, prædicentur; minus recte illos facere. quippe si, quæ contra admiserint, comparentur, multo gravius nocuisse, quàm profuerint, certum fore; nec conferri ullo modo cum his posse, quæ à Belgis sint patrata. claram illorum operam esse bellis pridem contra Gallos; ut Hispanis Mediolanum, ac Neapolim, vindicarent. tum ad San-Quintini fanum, & Grevelingam. Carolum quoque regis Philippi parentem, valde adjutum in Italia, Africa, & alibi. nec propterea tamen Hispanos anno* CIↃ IↃ XX *præse-*

CIƆ IƆ LXXV. *præfectum in Hispania sua Belgam admittere voluisse. quod Germanis, Gallis, Anglis, Scotis usi, huc necessitate impulsos, ut vim à se Hispanorum propulsarent. nec auctoritatem illos, neve præfecturam ullam, affectasse. deinde in his Germanos certe pro externis non habendos; cum Hollandia, & Zelandia, ad Imperium pertinere censeantur. nihilominus etiam illos, ubi opus, dimissuros. quod comitia generalia attineret, quæ differre quidem inpræsens, postea autem circumscribere, & in ordinem cogere, velle rex Philippus videretur; non persuasum se habere, antequam dimissi Hispani, facile Ordines generales ad comitia istiusmodi conventuros. cætera capita, si interpretatio quædam necessaria adderetur, pacis obtinendæ causa, satis tolerari posse. sed quod urbes, arces, naves, ac munitiones belli, dedi postulent, jure fraudem suspicari; neque aliud quicquam agere, quam ut blande imprudentes circumveniant. ita nempe olim in fabula ovibus lupos persuasisse, uti canes defensores removerent. temere Auriacum, Hollandosque, & Zelandos, perduelles appellari; quando nunquam majestatem regis læserint: verum potius, ut tueri ipsam possent, provincias, urbes, aras, focos, contra vim Albani ducis defendisse. idque semper sibi certum, declarasse. neque enim arma unquam contra regem induisse, neque ab eo descivisse; cui porro adhærere constituerint. de Catholica, & Romana, religione quod præscriberent; aut sequendam eam esse, aut è Belgio discedendum; illud vero tolerare minime posse. se non aliam religionem, quàm Catholicam, Apostolicam, & divino Euangelio convenientem, exercere; atque in illa acquiescere. tantum errores crassiores rejecisse; ut, quæ Dei essent, Deo; quæque regis, regi darent. ea propter libere pronuntiare; se, quæ obtulissent capita, istis quidem conditionibus circumscripta, nullo modo admittere posse: & exemplis Egmundani, Hornanique, ac Montinii, deterreri. neque æquum arbitrari, ut eorum, qui addicti religioni reformatæ, ingens adeo multitudo patria ejiceretur. idque longe durius esse, quam si quater mille Hispani, satis jam locupletati, in Hispaniam, patriam suam, se recipere juberentur. porro vastum brevi totum Belgium fore; ac commercia, & opificia, quibus opes ejus starent, alio translatum iri. quando id compertum esset, nimiam crudelitatem in edictis exequendis, cum exacti passim incolæ diffugissent magnum omnino ærario regis detrimentum attulisse. nam bonorum venditionem quod permitteret; quis ignoret, etsi emptores minime sint defuturi, summum tamen miserorum damnum fore. & quod adderet, semel tantum, atque ista vice, hanc se illis indulgere; hinc colligere in proclivi, mox horrenda de religione edicta revocare, denuoque, quicquid reliquum Belgarum, perturbare statuisse. quæ consilia cum refugerent toto animo, non se posse in conditiones istas consentire. interim orare regem, quæ proposuissent ipsi, ut in bonam partem capiat; supplicesque numen summum venerari, uti regi, & legatis, mentem meliorem inspiret.* Huic scripto aliud Requesensiani die Kalendarum Aprilium mox reponunt. *nimis acriter secum agi, qui nil supra pacem cupiant. velle regem, ubi primum convenissent, militem Hispanum educere; & comitia, quæ urgerent, restituere. inhumanum, quod de lupis, ovibusque, allegarent; ceu in dubium regis fides vocaretur: qui non aliter urbes, arces, quæque alia, dedi sibi postularet, quam si plene præcavisset. de religione vero, nihil sibi concedendum arbitrari. qui mutare solum vellent, his semestre; ac, vendendis bonis suis, annos decem indulgere. in discessu subditorum, indolere; sed ipsorum culpam esse, qui conjungere sese cæteris detrectarent. semel autem hunc permittere, ne, religione incerta, turbæ semper aliæ, atque aliæ, oriantur. neque autem dubitare, si doctrinæ istius novæ professores exigantur, melius populo futurum; quem servatum ipse cuperet, liberumque ab inquisitione Hispanica: quam invehere, nunquam animum induxisset.* Isto scripto cum particulatim quidam impetiti viderentur, delegati amplius deliberandum, ac petendam plenam subsignationem, existimantes, quarto April. *ut colloquium differretur,* postulare; *simul, quando discessurus Swartzenburgicus, & jam in procinctu esset, ut daretur commeatus una ad Cæsarem ablegandis: obsidesque interea temporis redderentur.* Hic dilatio quidem data, sed non item commeatus; arbitrante Requesensio, *transeundæ terræ regiæ beneficium perduellibus nullo modo permittendum; cùm inprimis alia ire via possent.* Swartzenburgicus, cum jam abitum pararet, institutum pacis negotium supremo alloquio parti utriq; commendare. *se non operæ ulli suæ pepercisse,* CIƆ IƆ LXXV.

CIↃ IↃ LXXV. *igni huic restinguendo. ac quantumvis, ne quid ageret, differentia religionis hactenus prohibuisset: tamen porro urgendum esse, & ponenda utrinque arma in semestre. quando vero reformata hæc religio alte adeo animis hominum insideret, ut tam cito inde evelli minime posse videretur, arbitrari, dum utrinque induciæ essent, eam Hollandis, Zelandisque, concedendam; neque causæ satis esse, cur induciæ negarentur. quæ ni constituerentur, certam Belgii universi mox perniciem imminere. ac verendum, ne provinciæ separatæ in alterius potestatem se permittant. id se animo providere; &, pro summo in regem affectu, impeditum omnino velle.* Ad hæc Requesensium rogat, *intra biduum ut respondeat, & discessum boni consulat. sedulo quidvis à se factum; tamen, quod doleret maxime, accepisse, quam nonnullos offendisset. igitur, cum de fide sua dubitari intelligeret, à legatione abire, Cæsarique eam reddere, statuisse. qui, induciæ si quæ fierent, operam adderet, & consilium, ut, optata tandem pace constituta, Belgæ omnes in obsequio regis sui permanerent. huc se quoque, quicquid posset, collaturum.* Responsumque à Requesensio ad octavum diem Aprilis, *pro navata in negotio isthoc opera, gratias agere, neque dubitare quicquam, quin & grata regi esset. sed inducias cur negaret, causam antea indicasse; nec videre, cur discedere à sententia ista debeat. velle tamen, ut de armis in bimestre deponendis ageretur; dum interea religionis exercitia omittantur, &, qui eam profitentur, solum vertant.* Inter ista Swartzenburgicus, & cum eo delegati, ab Auriaco, atque Ordinibus, discessere; qui reversi extremo Majo, pridie Kal. Iul. retulere: *quæ offerrent privilegia, perlibenter ea accipere. verum nihil profutura existimare, si vertendum solum esset. quando autem discedere patria, aut mutare religionem, necdum possent; orare quam demisse regem, ne vim ullam subditorum longe fidelissimorum conscientiis factum iret. quod si deinceps ferrum, ac flammam, prohiberet; tum obsequio se, & fide, nulli quicquam concessuros. quo securitati oblatæ minus fidant, tot exemplis, nimis certe luctuosis, impediri. maxime si urbes, arces, naves, & munitiones omnes belli, regi traderent, antequam ille militem Hispanum evocaret, ac comitia generalia restitueret. quis negatis, nullo modo diffidentiam tolli posse. nihil sibi inimicitiæ cum provinciis cæteris esse, quibus dudum fœderatis, & amicis, uterentur. qua de causa hostile nihil, cur detrectent, metuendum. quanquam vero hæc sufficere ipsis debeant, tamen, ut cuivis constet, non se aliquid præter pacem, & tranquillitatem publicam, flagitare; etsi vitam, fortunasque, post religionem ponant, nihilominus placere, si rex libertatem ejus porro neget, ut de ista, ac securitate sua, cæterisque rebus omnibus, ab Ordinibus generalibus, more majorum convocatis, statuatur.* Ad quæ postquam statim sibi, & sine ambage, responderi postularent, Requesensius rem extrahere; ac, *negotium in Hispania disceptandum: itaque ad Philippum regem ablegandum. cui rei quadrimestre opus esse. quo elapso, quod mandati accepisset, relaturum.* Dum negotium pacis agitur, Requesensius convenire ad se jussis sanctioris consistorii senatoribus; illis quoque, quîs ærarium, & resp. denique summa, curæ esset: tum & aliis, per provinciarum curias dignitate, ac prudentia, celebratis, super pace, & responso ab Auriaci, Ordinumque, delegatis, quid sentirent, dicere mandat. qui, consilia postquam diu contulissent, edixere; *ut religionem avitam, quique eam in provinciis jam turbatis profitentur, tum provincias quoque ipsas in obsequio regis sui conservare porro queant, quæ de milite peregrino evocando promisisset, ea ut exequeretur. id secure facere posse; cum, ad majestatem regis toto Belgio asserendam, sat indigenarum esset. sic Parmensem, ad pacandos pridem motus, milite nullo externo usam. quam virtutem sub Albano iterum comprobasse Belgas, cum Auriacum ingruentem propulsarent. dein comitia, quibus ipsi se submitterent, concedenda; & religionis item reformatæ exercitia: dum modeste, & sine offensa, hæc haberent. denique etiam habitationem illis permittendam; quam externis mercatoribus, Anglis pariter ac Germanis, aliisque, idem de religione sentientibus, indulgeret. interim fortasse deum meliorem cunctis mentem injecturum; concionibusque egregiis, & exemplis, ad virtutem, & antiquam pietatem, reducturum. quæ si neget, metuendum, ne provinciæ, hactenus ad obsequium promptæ, ceteram regis reverentiam exuentes, dominum sibi, facile ista concessurum, alibi quærant. quin Auriacum*

cIↃ IↃ LXXV. *tum præ se ferre, & pronuntiare palam, si rex inclementer agat, non deesse candidatos.* Hoc consilium, quanquam rectum, non Hispanis tamen placuit. quod pœnituisse sæpe Requesensium, idque ab ipso aliquoties ante mortem exauditum, sunt qui ferant. Delegati ab Auriaco, & Ordinibus, die decimo quarto Iulii, cum de pace frustra sese agitare animadverterent, discedendum tandem rati, scripto postremum oblato, conqueruntur; *nunquam Requesensianos bona fide quicquam egisse. se vocare testem Deum, hominesque, quam sincere, finiendo semel bello, quidvis fecerint.* inde, ante acta omnia repetentes, palam faciunt, *nihil aliud his propositum, quam responsis plane dubiis, & dilatione callida, tempus ipsis intervertere. nihil æquius peti abs se potuisse; neque illos, si quid sine dolo agerent, negaturos. itaque, etsi consiliorum integritatem præ se ferrent, tamen fraudis manifestos. quæ cum ita se haberent, decrevisse libertatem, aras, focos, summa ope propugnare. nihilominus, ut ostenderent, quam ad pacem inclinarent, cum responsum, quod prætendant, ex Hispania accepissent, non invitos ad negotium redituros, si consultum videatur, & sperare certò possint, meliore deinceps fide acturos esse.* Hic cum sese accusari ægre ferrent, eo ipso die referunt; *summa cum injuria queri. nec quæsitam sibi moram, nisi, pro momento rei, quicquid actum, uti regi nuntiarent; ac, quid fieri ipse vellet, intelligerent. neque scriptum hoc postremum alia lege velle accipere, quam ut mox, responso allato, ad colloquium instaurandum revertantur. interim testari Deum, hominesque; promptos semper, facilesque, se fuisse: nec discessus, aut colloquii dirimendi, causam ullam præbuisse. contra Auriacum, Ordinesque fœderatos, hujus culpæ reos esse; qui tantillum ipsis tempus indulgere recusarent. nam, cum plena potestate advenisse quod objicerent, sane ignarum nulli esse, id in rebus adeo magnis usitatum.* Sic colloquium hoc diremptum. è quo cum utrinque prævalere cuperent, potior tamen causa Auriaci judicata. quippe qui, quæ tacite alii, palam peteret; *libertatem, immunitates, & antiqua privilegia; inde militis peregrini missionem, & comitia generalia, prout olim usitata.* quibus cum religionis causam subderet, nihil æquius postulare potuisse visus fuit. nihilominus inter pacis

hoc negotium bello Hispani profecere; cIↃ IↃ LXXV.
&, dum illic negligentiores cæteri, Neussam in Flandria, Oudenboscam in Brabantia, muniere. In memoriam rei gestæ cusus ab Hollandis nummus, cujus parte ab una septum; in quo leo, ensem strictum unguibus tenens: circum scriptum, SECVRIVS BELLVM PACE DVBIA. in adversa, libertatis signum, pileus; cum inscriptione ista: LIBERTAS AVREA CVIVS MODERATVR HABENAS RATIO. Inter ista Fridericus Cæriolanus de constituenda pace formulam edit, cujus capita. *uti omnes, bene erga pacem affecti, magis publicæ, quam privatæ, rei studeant; statuantque, dum se mutuo, subditosve, principes Christiani oppugnent, omnes simul, una cum religione, ac fortunis, intercidere. ita Africam, Palæstinam, Asiam, Græciam, & Pannoniam, periisse. idem sibi, ni provideant, & concordes esse velint, imminere. ne jus summum, quæ injuria sæpe summa, consectari utrinque cupiant. rex honorem, nomen, bona, cunctis reddat; subditique ad obsequium priscum redeant. quæ promissa, ac conventa, bona fide teneantur. si necesse arctius astringi regem, proceres Hispani omnes, sacri ordinis, aut profani, quod cum Africanis olim institutum, subsignare jubeantur. idem &, volente rege, principes Germani faciant; Belgiique urbes aliquot, è primariis. at, cum tres sint motus causæ, Inquisitio; mandatumque de edictis Caroli Quincti, & Philippi, severissime exsequendis; item decima imperata; Inquisitio, decimaque, nondum adhuc institutæ, omittantur: in edictis, cogitetur moderatio; quæ consilio, & consensu, omnium fiat. qua qui non contenti erunt, aut majorum se religioni aptent; aut, ut in Imperio suetum, constitutis illic legibus, alio migrent: salvis bonis, quæ aut vendere, aut locare aliis, possint. quod de milite peregrino conquerantur, si hoc urgeant, dimittatur; data prius satis firma cautione, nil provinciales unquam contra regem molituros: ad quem & de pace Auriacus summa cum modestia scribat. hoc momentum non exiguum habiturum. idem quoque ad Meliti principem, & Chinconium comitem faciat; qui consiliarii regis, dignitate, & auctoritate, primi: tum Auriaco ambo juncti. quippe illum, Menciæ Mendozæ, quæ Henrici Nassovii patrui uxor tertia patruelem; hunc, sorore ejus ducta, affinem esse. quæ si placeant, Furium statim citis equis in Hispaniam*

N *excur-*

CIↃ IↃ LXXV. *excursurum; ac responsum, quale optarent, mandatumque item plenum de religionis pace, & militibus peregrinis evocandis, allaturum.* His responsum ab Auriaco; *quas proposuisset ipse de promissis exhibendis cautiones, in quis cardo rei omnis verteretur, illas neminem prudentem adeo tutas arbitrari, quin & dispensare eas, & absolvere transgressores, pontifex Romanus posset. diffidentia ista fieri, uti ipse, meliori spe abjecta, bellum certum, etsi dubii eventus, paci incertæ, adeoque insidiosæ, præferendum existimaret. deinde sero, neque integro negotio, formulam hanc transmissam esse.* Eodem tempore, inter belli apparatus, Brilæ Auriacus tertiam uxorem duxit, Carlotam Borboniam, ducis Monpenserii filiam. Requesensius, ut jam dixi, dum de pace Bredæ agitur, Neusam interim, & Oudenboscam, communierat; & Valdesiæ legionis signa tria imposuerat. inde Hollandiæ præfecto, Ægidio Barlamontio Hiergio, mandat; ut, munitionibus captis, viam sibi ad exercitum in provinciam adducendum aperiret. addit ei Ferdinandi Toletani signa novem, ac Francisci Valdesii totidem; Belgarumque, & Germanorum, alia quædam. illa postquam ad viginti quinque dies Beverwici, in Hollandia boreali, substitissent, ut vicinis metum injicerent, Vltrajectum mox procedunt. ubi cum se Hiergii copiis adjunxissent, Buram versus perrexere. oppidum istud perexiguum, prisco more communitum, muris, turribus, & profunda circum fossa. arx præterea, turribus satis validis quatuor, fossa triplici; insuper, qua oppidum spectat, vallo lato. intus Vogelsangus erat, cum præsidiariorum signis quatuor, machinis viginti quatuor, cæteroque instrumento, quod sufficeret. obsidebant peditum instar septem millia; in quis legio Lanceloti Barlamontii, Megensis, & Florentii Floioni, qui uterque Hiergii frater: ad hæc equitum alæ quatuor. Vallo ducto, cui præerant Manuel Cabeca Vaca, & Salazarius, naves grandiores duæ ab Hispanis intra fossam demittuntur. quibus superstrato ponte, cum tormenta quatuordecim Ludovicus Blosius Treslongus binis locis ordinasset, instituta verberatio, & continuata biduum. jamque edita ruina; quam invadere Manuel Cabeca Vaca, & Caspar Oartisius, jussi. nec CIↃ IↃ LXXV. negotii multum erat; cum præfectus, seu ignavia, seu proditione aliqua, hac deserta, intra arcem se recepit. quæ res bene Hispanis vertit; quippe, fracto forte ponte, per quem in ruinam tenderent, facile erat jam transmissos profligare, cæteros fossa prohibente. ita sine ulla pugna captum oppidum, direptumque. neque fortius arx defensa, etiam ipsa in hostis potestatem venit; militique sine armis, signis, tympanis, gratia discedendi facta. Vogelsangus, proditionis ab Ordinibus accusatus, & Gorcomii comprehensus, in Goudanam arcem abducitur; sed, exposita facti sui ratione, mox dimittitur. Parte alia Mondragonius, uti aditum in Zelandiam sibi sterneret, milites è legione sua mille, insuper cohortes duas, Damiani Moralis, & Alfonsi à Soto-majore, in Finartum objectum ducit; ac tentatum prius vadum, postquam recessisset mare, cum egregia virtute transmisisset, locum capit. naves novem, alveo custodiendo, appositæ erant; quæ, sclopetis retro actæ, transitum illi permisere. ac victoriæ mox Clunderta, & Roggenhillum, accessere. nec cessare, Bura expugnata, Hiergius. quin, accepto supplemento peditum ad tria millia, sub ductoribus Carolo Fuggero, Francisco Verdugo, & Alphonso Lopesio Gallo; cum equitibus quadringentis, ac fossorum ex Eburonibus signis quindecim: tripartito statim exercitu, ut consilii sui incertum hostem haberet, in Worcomium, ac Sconhoviam, Gallum, & Verdugum, ducere cum jussisset, ipse Audevvatram tendit. quo mox ipsi de compacto, decimo nono Iulii die, convenere. ea, ambitu non magna, situ longa, & quadrata, supra aggerem porrecta; fossa, vallo, turribusque, sat munita: agro circum subpalustri. latus Isula flumen alluit. in præsidio signa quatuor. ex his unum Germanorum, sub Muntero; alterum Scotorum erat, sub Dincwercio: cætera duo Gallorum; sub San-Mariano unum, ac secundum sub Marcaultio. ab his cuncta ad defensionem prompta. ædes noxiæ dejectæ, saxa è plateis eruta, & in vallum comportata, ut in hostem ea jacerent. tum imagines

san-

ↀ Ↄ LXXV. ſanctorum, ut pugnarent obſtinatius, ceu ſpe veniæ per offenſam tantam adempta, juxta poſitæ. & parata inſtrumenta, quibus in ruinam muri invadentes propulſarent; ac ſuffoſſa turris templi, ſic ſuffulta, ne dejecta, intro cadens, foſſam impleret. ſed præfectus loco deerat. quem cum ſorte petiiſſent, in Munterum illa cadere, virum animi intrepidum; ſed audacia, quam conſilio, meliorem. eo factum, ut defenſio imprudentius inſtituta, præter mentem San-Mariani, qui peritia militari excellebat, urbem perderet. obſeſſores ita diſtributi erant, ut Valdeſius aggerem Sconhovienſem, ac Monfortienſem item, qui cum eo rurſum jungitur; & Verdugus, Fuggeruſque, ut Woerdenſem occuparent. ipſe Hiergius, cum Megenſi, & Floiono, paullo inferius inſidebat. qui, cum flumen, quo inferri annona poſſet, obſepſiſſet, cæteras aquas divertebat. hinc tormenta adverſus turrim, è qua caſtra univerſa ſclopetarii infeſtabant, duo locat. inde in aggere cataractæ, viginti tria; in Monfortienſi, quinque. hinc, negata deditione, quam petebat, ſeptimo Auguſti die verberare muros incipit. id quatriduum cum feciſſet, Franciſcum Aquilarium Alvaratum, & Sanctium Beltramum Pennam, explorare ruinam jubet. quam cum terra, ligno, lino, ſaxis, culcitis, doliiſque, & materia omni obvia, oppidani reparaſſent, oppugnationem imperat. acriter certatum utrinque; adeoque obſeſſores exarſere, ut, Hiſpanis tantum oppugnare juſſis, totis caſtris urbem invaderent. nec obſeſſis virtus defuit. ſed cum diu hoſtilem impetum ſuſtinuiſſent, ferro, plumbo, pice, oleo, artificioſis ignibus, & ardentibus item circulis repugnantes, victi numero, obrutique. magnam ibi victor miles ſtragem dedit; & è victis vix viginti evaſere. varia cæde in oppidanos, militeſque, nulla ſexus, aut ætatis, ratione, deſævitum. concionator in crucem actus; paucique adeo vitam pretio redemere. urbs direpta; ac, ne cladi quid deeſſet, etiam poſt prædam incenſa, pene tota conflagravit. ex Hiſpanis inſtar centum cecidere; inter quos & Alvaratus. Penna, aliique plures, vulnerati. Auriacus jam Goudam venerat, ut, perfoſſo illic aggere, aqua immiſſa obſidionem diſſiparet; ſed, poſt expugnatam urbem, fruſtra id conſilium fuit. Hiergius, cum præſidium illic poſuiſſet, Fuggerum, Oartiſiumque, cum Germanis, Hiſpaniſque, ſine ſignis, Lederdamum; ac Megenſem, & Treſlongum cum tormentis, Vltrajectum verſus iter ſimulare: ſed poſtridie ad Sconhoviam reflectentes convenire omnes jubet. ea ad Leccam flumen ſita; non tam opere, quam ingenio loci, firma. nec præſidium ullum erat. verum Gardius, rupto ponte, quem Megenſis è navigiis junctis ſtruxerat, mox auxilium introduxit. olim in adverſa ripa locum Hiſpani communierant; quem deſertum occupare denuo Borgiam Hiergius jubet. inde murum, debilem ab ea parte, illinc verberare inſtituit. jamque edita ruina, Gardius, poſtquam primum impetum repreſſiſſet, alienis à defenſione civibus, ſalvis bonis, armis, ſignis, urbem dedit. cum Sconhovia mox Viana deſtituta. hinc exercitu deducto, Crimpam tendit, qua in Moſam Lecca influit. hic munitiones duæ. una, in concurſu fluviorum poſita; altera, in oppoſita ripa. in utraque milites trecenti circiter præſidebant; ſed, adveniente hoſte, diffugere. Loco gemino, magis opere, & præſidio, confirmato, ob momentum, ſtatim tertium Hiergius addit. tum Megenſi, ac Fuggero, dat negotium, uti Woerdam obſiderent; ipſe in Alblaſſanam inſulam, ex adverſo Crimpæ ſitam, copias ducit. & munitionem impoſitam ſtatim capit. cui Auriacus ut occurreret, cum equitibus trecentis, ac peditibus octingentis, Riderkercam contra munit. quo obſeſſa quaſi Crimpa, anno proximo, deſinente Februario, ſeſe reddidit. Dum hæc fiunt in Hollandia, naves circiter duodecim, bello inſtructæ, ad Roſendaliam à Zelandis exuruntur. his ducenti Mondragoniani appoſiti, qui ſervarent; ſed, dum negligentius agunt, invaduntur, ac fugantur. irritatus Requeſenſius, relicto in Hollandia Hiergio, in Zelandiam, in qua magnum fœderatis robur eſſe animadverteret, arma vertit. igitur triginta jam triremibus ſtructis, navibus minoribus aliis, cum majores alveo prohiberentur, Ant-

CIↃ IↃ LXXV. verpia Bergas, inde Tolam, & Annelandiam, mox pervenit; quo præmissæ Hispanorum è Romeri legione sex cohortes, quinque item è Valdesii, ex Hollandia evocatæ. ipse vero singulas Rutii, Mondragonii, Pacieci, Verdugique, & Altempsii, cum fossoribus mille ducentis, equitumque turmis quatuor, secum duxerat. jussus vadum explorare Ruisius Duranda, cum militibus quatuordecim; quibus comites sponte sua sese dabant Franciscus Marcadus, Sanchiique Avilæ puer. duces famulus Serooskerckii, & Tolanus quidam rusticus. qui cum, recedente mari, posse in insulas transiri nuntiarent, quamquam multis id negantibus, rem periculi plenam aggreditur. ac, prensatis prius ducibus, cum seorsim milites quoque compellasset, die vicesimo octavo Sept. singulos peram, pulveremque tormentarium, & viaticum in tres dies, capere jubet; ac triremibus in Philippolandiam trajicit. ibi vado transeundo destinati, Ioannes Osorius Vlloa, Isidorus Paciecus, Ludovicus Querallus, Hieronymus Serooskerckius, cum militibus mille quingentis, & fossoribus ducentis, veste posita, mare intrant; dato Avilæ negotio, uti statim cum triremibus, quibus Mondragonius vehi, sequeretur: caveretque, ne in classem hostilem incideret, in propinquo excubantem. neque enim dubitandum, si triremes, admodum humiles, consecuta ipsa esset, quæ constaret magnis navibus, quin, secundiore vento, eas demersura esset. id cum fieret, cœlum, etsi multa nocte, ignibus coruscantibus clarum apparere; arbitrantibus Hispanis, omen sibi faustum dari, ceu inusitata illa luce Deus viam per incerta aquarum præmonstraret. ita autem incedebant, ut Vlloa primum agmen cum Hispanis, Germanisque, & Belgis, duceret; ac postremum Gabriel Peraltus clauderet: qui nec viam rectam tenuit, neque suos etiam assequi, lucescente die, potuit. quare, revocante eum Requesensio, qui, ex aggere circumspiciens, in eventum intentus erat, cum Christophoro Mondragonio, & Sanchio Avila, mox in Duvelandiam transiit. Vlloa, quanquam classe hostili è longinquo infestante, tamen, ante accessum maris, terram attigit. Paciecus interceptus; & vix decem è fossoribus evasere. qui per tenebras cum effugium quæritarent, ad hostilis classis strepitum dispalati, salo abrepti. Belgæ autem, ac Germani, cum transirent, classiarii, qui & contis, & demissis per oblongos funes uncis, eminus eos vulnerare conabantur, voces etiam, tanquam miserantes, addere; *quorsum infelices tenderent, quibus, qui imperitarent, canum aquaticorum instar uterentur. tum quis illos furor ageret, uti corpora, tanquam vallum, pluteosve, ictibus objectum irent.* quibus ipsi nihil moti, porro eniti; &, per sesquemilliare contendentes, in oppositam Duvelandiam tandem evadere. ubi, quanquam aqua madidi, & reciprocante fluctu fatigati, sine mora hostem aggere, quem servabat, depulere; ac Vianam fugienti institere. hoc conflictu Carolus Boisotus cecidit, Zelandiæ præfectus; imprudenter, nocte obscura, sociorum, uti creditum, ferro ictus. cujus morte consternati animis cæteri, se in fugam conjecere. mox cum classe Avila advenit, & cum eo Mondragonius. missi etiam cum auxilio Alvaradus, & Hortensius Armengolius. quorum adventu, qui custodiebant insulam, deserunt munitiones, & Vianam se recipiunt. quam cum dedere recusarent, jusso locum obsidere Ioanne Castello, Mondragonius, cæterique, amnem inter Duvelandiam Scaldiamque transmisere. major illic, quam superiore die, difficultas; quando vadum, limo quoque impeditum, magnis sæpe voraginibus incedentes moraretur. tandem tamen, Mondragonio præeunte, Sanchius Avila, & Vlloa, æmulatione quadam, subsecuti, in ulteriorem ripam pervasere. ac, dejectis etiam illinc, qui introitum defendebant, statim Dreischeram, ubi se reficere possent, contendere. inde porro Brouwershaviam, municipium in superiore ejus insulæ parte versus Aquilonem situm, portu insigne; qui, multarum navium capax, palis magnis, trabibusque, permunitus. paullo ante Ioannes Castellus, qui Vianæ obsidendæ relictus erat, ea capta, ac præsidio firmata, in Scaldiam transierat. qui cum inde rediisset, destinatus Alvaradus, qui præsidiario milite destitutam, ut puta-

ↀ IↃ LXXV. putabant, Bommenedam occuparet. sed negotii, quam existimatum fuit, plus exhibitum; loco valide communito, & præsidio propere imposito. inter hæc per aggerem Bornedamensem, frustra incisum à fœderatis, chela quoque occupata, infra Ziriczeam itum. & hinc Gabriel Peraltus, inde Ioannes Castellus, cum trecentis quisque peditum, diverso itinere contendentes, dato signo, eodem tempore munimentum aggredi jussi. sed Peraltus, cum, nec signo, ut conventum erat, dato, neque loco explorato, impressisset, classe valide, quæ canalem insidebat, & præsidio, repugnante, ipse cecidit, & cum eo amplius quinquaginta alii. nihilominus tamen Avila, qui suppetias laborantibus, etsi sero, afferebat, cum postridie iterum locum oppugnare institueret, & Castellum, signo dato, advocaret, vacuum à præsidio locum, & incensum, occupavit; &, exstincto statim igne, communivit. multum hic momenti erat ad futuram obsidionem. tum fiducia inde sumpta, naves hostium, æstu maris aquis suis destitutas, posse exuri. ac mandatum id Durandæ. verum ille, ab Alvarado, & Armingolio, retardatus, cum interea in altum classis se subduceret, non perfecit. dum hoc agunt, tres, egressi civitate, astu Hispanos circumveniunt. cumque de dedenda urbe, & classe etiam, spem fecissent, aliquodque à Requesensio operæ pretium accepissent, ceu acturi cum navarchis, ut liceret classem adire, impetrarunt. ad quam ubi accessissent, alia omnia agitarunt; de rumpendo cataracta in Dreischeriensi aggere, & qui ad salinas duceret: dein quo pacto aquam immittere, quibus signis cum obsessi, tum qui aggeres servarent, se commonefacere possent. hinc reversi, cum peractam rem promitterent, rursum tempus, quo cum præsidiariis agerent, postulantes, ita in civitatem redeunt, sero fraude ab Hispanis intellecta. qui interea consultant, quid agendum primo esset. ac salinas Mondragonius, civitati imminentes, quæ, præsidio justo imposito, ad deditionem obsessos brevi coacturæ essent, ante omnia occupandas contendebat. contra Vlloa, Bommenedam expugnandam; quod ni facerent, metuendum, ne auxilia, quanta vellet, classis per hunc portum exponeret. quæ sententia, Requesensio, & Vitellio, approbata, cum teneret, totis viribus Bommenedam adoriri visum fuit. Est hæc sita in confinio trium aggerum, sese ibi contingentium; quorum singuli propugnaculo communiti. fossa circum, aqua plena, emissarii beneficio, nisi qua alluitur mari; quod recedens, nudum latus, & accessum non difficilem, hosti dabat. in principio vix præsidium ullum inerat; sed è classe, quæ propinqua, mox sexcenti Belgæ, Galli, & Germani, introducti. quîs præfectus Novovillius, acer, & militiæ vetus. oppugnatio demandata Mondragonio, Alvarato, & Vlloæ. hique cum tormenta duodecim admovissent, toto triduo verberatione facta, & ruina etiam edita, Novovillius, qui diffideret cum tam paucis sustineri impetum posse, de deditione colloqui postulabat. sed, superbe Hispano quodam dictitante, nullam omnino perduellibus, quos gallinas per convitium appellabat, gratiam fore; ni de vallo, abjectis armis, se præcipites in subjectam fossam darent; mox colloquium diremptum. inde rursum Mondragonius, qui non sine magna cæde expugnari locum posse animadverteret, ut suorum sanguini parceret, Alvaratum illuc mittit, qui & militis petulantiam excusaret, & conditione honesta agere se paratum ostenderet. qui dum hoc negotium tractat, iterum casus perturbavit. quippe Paciecì signifer, dum colloquium instauratur, observato loco quodam, minus firmo, per quem facile cum cohorte sua sola enisurus videbatur, vim injussus statim facit. sed repressus, & occisus, cum triginta item è suis, facti adeo temerarii pœnas luit. ea propter Novovillius denuo sermonem abrumpit. *sat enim perspectum sibi, quali fide Hispani agerent. quod gallinas appellassent, id convitium mox virtute elusuros. nam se viris imperare, qui, ad pugnam multo usu comparati, dudum animum in quemcumque belli eventum obfirmassent.* cum hoc dicto retro cedens, ne spem suis ullam fugiendi daret, naves adjacentes removet. hinc postridie, qui XXIII Octobris, cum quingentis Hispanorum, totidemque è Germa- ↀ IↃ LXXV.

CIƆ IƆ LXXV. manis, oppugnatio inchoata. æſtus maris latus unum deſtituerat; idque invadunt magno impetu. ſed, obſeſſis multo acrius repugnantibus, cum per duas amplius horas concertaſſent, jam cedentibus Germanis, revocati. & occiſi hoc conflictu plus ducenti; plures etiam ſauciati. quorum magnam quoque partem, dum, vulneribus ſuis tardi, minus properant, mare intumeſcens hauſit. qua repulſa irritati obſeſſores, quam dejecti, biduo uno interjecto, totis viribus oppugnationem repetunt. utque obſeſſis metum graviorem injicerent, ceu auxiliis novis aucti, lixas, caculas, cæterumque famulitium, cum utrinque pugnaretur, procul apparere jubent. itaque acriter illi invadunt, hi repellunt; ampliuſque horas quinque, ſumma utrinque animorum obſtinatione, pugnant. cum poſtremo, ut juſſi erant, lixæ quoque, & calones, procul ſeſe oſtendentes, adjuvare pugnam velle viderentur. armis bene inſtructi erant, & pulſabant Hiſpanorum more tympana; ita ut conditionem, imbellemque alias animum, occultarent. ac momentum dolus habuit. quippe feſſi jam obſeſſi, qui cum multis adeo pauci tanto tempore depugnaſſent, nova auxilia, ut putabant, conſpicati, animos etiam deſpondere. neque tormentorum amplius, quæ continuata illa exploſione inferbuerant, ullus uſus; & præſidium fere ſolum in ſariſſis Germanorum. itaque tandem vallum ſuperant. quo potiti, cum nec intro tamen quiſquam ſe demittere inde auderet, increpante eos Aquila, & ignaviam exprobrante, ſclopetarius quidam Hiſpanus, cui Toletano nomen, ſumpto clypeo, primus ſaltu ſe dejicere. quem ſecuti deinde alii, locum porro expugnare. obvii quique, ut in talibus uſitatum, trucidati. vix viginti è ſexcentis evaſere. Ita capta Bommeneda, Requeſenſius Ziriczeam caſtra ducit. ea urbs Zelandia tota antiquiſſima, &, cum pagus antea eſſet, poſt in civitatem exſtructa à Lothario Imp. anno IƆ CCC XLIX, ſæpe bello à comitibus Flandrorum, ob commoditatem loci, impetita. & inprimis infeliciter à Guidone Dampetræo; cum adjuti opibus Philippi Pulcri opidani, capto ipſo, & pleriſque è proceribus, plurimiſque interfectis, victoriam illam, tota hiſtoria ejus gentis celeberrimam, reportarunt. ac poſtremum ex incendio Romerſvalæ ingens incrementum cepit. Erat illic cum præſidio inſtar mille ducentorum Arnoldus Dorpius, ſub ductoribus, Iuſto Endio, Ioanne Crommio, Nicolao Bernardo, Adriano Portio, Ambroſio Ducæo, Antonio Bommelio, Nicolao Plucketo, Eligio Rudamo, Nicolao Ruichaverio, Boiſioque. Dorpius ſtatim omnia urbi defendendæ præparare. ante eam, ad auſtralem portus partem, tumulus quidam, ex congeſto è ſalinis ibi cinere, eminebat; ad ſeptentrionem vero, ager jugerum quinquaginta adjacebat. hunc, & illum, communire. quod reſtabat, interciſis circum aggeribus, aqua merſum. commeatus, & præſidii, ſatis erat; ſed initio conſternatiores cives. quos ut mora quadam erigeret, primo ad dies quatuordecim inducias pactus, inde protulit. interim foris inchoata pridem opera ſedulo perficiebat; intus omnia urbis loca, minus firma, accurabat; &, quod majus munimentum, tandem cives confirmabat. Requeſenſius, qui vim quicquam profuturam deſperabat, fame premere decrevit. itaque palos, ſublicaſque, ferreis catenis nectens, medium inter Duvelandiam, Scaldiamque, fretum claudere; ac, profundum ſi vetaret, naves ponere, ancoris ſuis fundatas, tum conſtratas tabulatis, & militibus, machiniſque, communitas. portum quoque, & ſubmerſos aquis campos, ne inferri annona poſſet, obſidere. deinde, cura diſtributa, poſtquam copiis terreſtribus Mondragonium, ac navali rei Avilam, præfeciſſet, Tolam primum, inde Antverpiam, ſe recepit; abducto Vlloa, quicum minus Mondragonio conveniret. Interea Hiſpanica claſſis, quæ præfecti ſui morte, Petri Melandæ, impedita, uti ſupra memoratum, tandem in Angliam applicuit. cui ut Elizabetha portum daret, cum Mendoſa anno ablegatus eſſet, nunc Ioannes Boiſotus miſſus, fiſci patronus; qui cum alia, tum & hoc, reginam oraret, *uti perduelles Belgas regno ſuo prohiberet.* quod cum illa durum valde, & inhumanum, exiſtimaret, tamen

fœdere

CIↃ IↃ LXXV. fœdere teneretur, ut nec miſeros magis premeret, neque regem fœderatum irritaret, admonere potius viſum, *ut momentum rei expenderet; & , an profutura peteret. periniquum enim eſſe, homines afflictos adeo, quique præter conſcientiæ libertatem nihil quærerent, è perfugio ſuo ejicere. deinde meminiſſet etiam, cum jam ante quinque annos idem poſtulanti Albano obſecuta ipſa eſſet, quam Philippo id pernicioſum fuerit. ac Lumæum alioſque è nobilitate Belgica, Brilam urbem occupaſſe, Belgiumque ſat pacatum perturbaſſe. qua de cauſa, ſi eadem nunc ſeveritate agat, metuendum, ne conſilia æque Belgio damnoſa ipſi capiant.* nihilominus, cum Boiſotus porro urgeret, ad præfectos limitum maritimorum literas mittit, interdicens, ne in regnum ſuum admitterent exules Belgas, quique arma contra regem Hiſpaniarum induiſſent; & in iſtis nominatim, Auriacum, Culemburgenſem, Bergenſem, Lumæum, Eſquerdium, Lumbreſium, Rumenum, Merodium, Carniſſium, Noiellium, Blijoulium, Bredamum, Boiſotum, Aldegondium, Manſartum, Dorpium, Vander-Anum, Haultainum, Tempelium, Mateneſium, Iſelſteinium, Bronchorſtium, Wingardum, Niveltium, Bellemam, Iunium, Hagam, alioſque, numero circiter quinquaginta. id regina ideo facere, ut ſe fœderis rationem habere oſtenderet; tum quod ipſa ſimili pridem beneficio obſtricta eſſet. nam per Wilſonum legatum obtinuerat, uti perduelles Angli, & in iis Weſtmerlandius, è Philippi item provinciis pellerentur. inſuper conceſſum illi, ut, permiſſu Zelandorum, naves Anglicanæ quatuor libero Scaldi Antverpiam uſque merces veherent, & reveherent. his de cauſis gratiam debere viſa eſt. Per hoc tempus cum Auriacus, Ordineſque fœderati, nullam pacis ſpem reſtare; neque etiam libertatem conſcientiis, aut ſecuritatem ſibi, exſpectandam animadverterent: neque vires deinde eſſe, quas Philippo opponere poſſent; de patrono, cui tuto ſe permitterent, conſultare. nec ſententia una fuit. quippe illi in Imperium Principeſque; iſti in Galliam, hi in Angliam inclinare. ſed, cum rationes penderent, ab Imperio, etſi olim huic annexi, parum ſibi polliceri. *nam Auſtriacam illic domum, cujus princeps rex Philippus, prævalere. Principes autem, univerſim* CIↃ IↃ LXXV. *quidem validos, ſingillatim imbecilles: idque magis, quia fere, religione diſſidentes, etiam inter ſe diffiderent. itaque ſatis, quod curarent, domi habere; nec negotium aliunde arceſſendum. deinde neque permiſſuros, ut ſeorſim quiſquam, Belgii principatu confirmatus, alios omnes poteſtate antecellat. & ut quidam forte velint, non auſurum tamen ullum, propter Cæſarem; qui, ſororius Philippi, contra anniſurus eſſet, ne deficientis Belgii patrocinium ab Imperio, aut Imperii quoquam principe, capiatur: idque ad majeſtatem ſuam, & familiæ, toto orbe potentiſſimæ, dignitatem pertinere. Vtque univerſim fiat, quando in hanc rem comitia prius convocanda eſſent, longam nimis moram fore. Quod ad Galliam, neque ſpem in hac ponendam. Vetus gentis odium eſſe, nuperamque lanienam deterrere. ac diſtare nimium portus; quod commerciis, quibus Belgium cenſeretur, valde incommodum. tum exhauſtas bellis inteſtinis opes; per quæ regem, etiam compoſitis illis, non magnopere adjuturum. & diſcrimen ſummum eſſe, ne Brabantos, Flandros, Arteſios, atque Hannonios, irritarent; qui cum ipſis ſempiternum potius bellum, quam cum Gallis fœdus, vellent. deinde, ut ſe hi ſubmittant, metuendum, ne Philippus, qui ulciſci ſeſe poſſit, permutatione facta, pro Hollandia, ac Zelandia, & provinciis fœderatis, Mediolanum, ac Neapolim, illi reddat. neque enim hac de re ſecuritatem dari ſibi ullo ſacramento poſſe; quod plerumque pro libidine ſua reges violare minime dubitent: magis autem in hoc negotio, quando ipſi pro ſectariis, quibus fidem non ſervare ſit permiſſum, habeantur. denique, ut nil horum obſtet, quid ſuppetiarum à rege, animo tam alieno à religione ſua, polliceri ſibi debeant? ergo fruſtra etiam illuc itum iri. At in Anglia, etſi linguam differentem, religionem, quæ jungendis hominum animis multum valeat, eandem eſſe. tum commerciis etiam aptiorem illam, & accedere huc reginæ Elizabethæ poteſtatem, uti ſummam terra, ac mari, ita imperium moderatum, procul gravi tributorum exactione. à qua, ſi protectionem impetrarent, tum Oceanum utrinque liberum habituros; & commercia cæterarum Belgii provinciarum intercepturos, ac Hiſpanis ſpem recuperandi maris in perpetuum erepturos. deinde Daniam, Sueciam, Embdam, & Vandalicas urbes alias, jam reginæ fœderatas, ſocietatem petituras. hanc ſententiam, cum excluſum ſe commerciis ani-*

CIↃ IↃ LXXV. *advertet, cætero item Belgio fore. denique ipsam etiam Galliam, fœderis partem ambituram. atque sic futurum esse, ut, auxilia semper prompta, ac conjungi faciles copias, propter maris beneficium, habituri, hostibus ubique suis formidentur. & reginam, confirmandæ huic potentiæ, religionem, libertatem, privilegia, & immunitates omnes, non conservaturam tantum, verum etiam aucturam. dein pecunia, necessariisque rebus, adjuturam. ac postremum, in magna opum abundantia, & armorum summa gloria, pace utrinque fruituros. quas ob causas expedire, uti semel tandem statuant; prius quam aut urbes aliquas è majoribus, aut insigniores portus, aut munitiora loca, hostis caperet. nec consultum enim esse, ut diutius, à pecunia, & exercitu, imparati, dubiæ se fortunæ exponant; quæ res animos populares, per adversa inclinare sese faciles, ne in præceps forte impellat, metuendum.* Itaque hæc decreta legatio; placuitque ut mitterentur, Philippus Marnixius Aldegondius, Ianus Dousa Nordovicus, Gulielmus Niveldius Arentsbergius, Paulus Busius, Franciscus Maelsonius. qui, in Angliam cum venissent, circa diem Christo nato consecratum, mox Elizabethæ exponunt, *quo in statu res ipsorum constitutæ, & quid Bredæ actum esset. se negotium, resque suas universas, æquitati, ac conscientiæ, ejus permittere. & orare, ut auxilium, aut consilium, adeo per vim oppressis dare vellet. vetus ipsi cum provinciis suis fœdus; tum & genus inde esse. nam Philippam, Gulielmi, Hannoniæ, Hollandiæ, & Zelandiæ, olim comitis, cognomento Boni, filiam, Eduardo* III *nuptam; à quo stemma computaret. nunc, si adjuvare velit, & protegere contra vim Philippi regis, summam quoque potestatem oblaturos.* Requesensius, postquam de legatione hac accepisset, Fredericum Perenottum Campaniacum contra mittit, qui successum perturbaret. Isque ad diem XII Fe-
CIↃ IↃ LXXVI. bruarii anni proximi in hunc modum verba facere; *non ignotum veterem Philippi affectum: & orare eum valde, ne audire perduelles, aut juvare certe vellet. ita antiquis tot fœderibus constitutum, quæ & pridem cum Boisoto renovata. eo tempore Aldegondium, qui legationis caput, perduellem declaratum; & expelli jure posse.* Ad quæ illa respondere, *perduelles adjuvare, aut defendere, nunquam honestum se putasse. verum sat constare sibi, quam in omnibus regi suo, & Ordinibus generalibus, causam suam arbitrandam permisissent. ac, cum æque inclementer haberentur, Gallicanum patrocinium implorare decrevisse. id cum neque sibi omnino, nec Philippo, expediret; providendum existimasse. quod si vero, sub prætextu perduelles castigandi, rex præsidium illis locis, sive Hispanicum, sive externum, qualecunq;, collocare statuisset; æque id periculosum regno suo arbitrari, ac si Galli occupassent.* Nondumquicquam in negotio legatorum constituerat, sed differre proposuerat; facta interim potestate, ut tormenta, arma, militem, commeatum, comparare, & avehere, tuto possent. verum hi responsum urgere; & *suppetias, aut tutelam,* postulare; *donec, pacem consecuti, juxta normam verbi dei, in tranquilla conscientia, vivere possint. nam hoc unum in votis esse, idque ipsum ad quietem item Angliæ pertinere. si, quæ peterent, improbaret; aut, non expedire sibi, existimaret; saltem ne suspendere vellet, & cunctando in discrimen summum adducere. beneficii instar fore, si quamprimum mentem exponat; &, fortasse negatura, statim neget. ita sibi libertatem pro republica consultandi permansuram; & mature decreturos, quæ ex usu ejus putent: quæque jure, tam divino, quam humano, permittantur.* Dum in Anglia à legatis tanta animi magnitudine hæc geruntur, in Hollandia ipsa Auriacus, Ordinesque, qui vix spiritum sub ingentis belli mole trahere posse crederentur, adeo se non premi tantum, aut laborare, ostenderunt; ut decretam pridem in urbe Lugdunensi Academiam die octavo Februarii palam nunc erectum irent. quæ in eam famam excrevit, ut celebritate nominis, & ingeniorum gloria, nulli hodie toto orbe Christiano Academiarum cedat. Requesensius, inclinante in seditionem milite, ut præverteret, à provinciis singillatim magnam vim pecuniæ petere; urbibus quoque, uti pagis, si concessum id fuisset quod volebant, suam cuique summam indicere: ac viginti octo millia florenorum, quæ Altempsiano militi solverentur, in menses singulos, ab Antverpia postulare. & hoc tempore quatuordecim aureorum milliones cum semisse rex debere dicebatur; jamque impensi bello Belgico amplius quadraginta duo computari. ea res aucto-

ritatem

CIƆ IƆ LXXVI. ritatem Requesensii valde fregit; & querelam pro pecunia, quam poscebat, plurimæ provinciarum obtulere. ac nonnullæ, *privilegia reddi sibi* cupiebant; aliæ, quod promisisset, *ut præsidia revocaret*: Flandria, *uti rationes putarentur.* hæc pollicita pridem erat centum millia florenorum; verum ea tantum lege, *ut deducerent, quicquid ab Hispanis damni accepissent, aut militibus impendissent: tum præsidium ut provincia universa evocaret, & delicta castigaret. ut usuras etiam solveret, quæ è regis vectigalibus deberentur. porro addicta fisco bona, juxta privilegia sua, & corruptam disciplinam militarem, restitueret. denique ut senatum illum sanguinarium aboleret; & provinciarum curiis causas qualescumque redderet.* universim vero omnes postulare, *ut à decima exigenda in perpetuum abstineret.* Hinc tributa intermitti, neque quicquam in ærarium referri, neque à præfectis solvi. qua de causa cum comitia generalia Requesensius indixisset, & Bruxellas Ordines provinciarum, aut eorum delegati, convenissent, per libellum, à Francisco Richardoto, episcopo Atrebatensi, scriptum petere; *ut, amoto externo milite, Belgis deinceps uti vellet; disciplinam militarem emendaret; & provinciarum censum iis rebus, ad quas destinatus esset, applicaret. ne migraret leges populi, & cujusque privilegia sarta tecta conservaret. tum ad regem, quicquid passim gereretur, bona fide ut referret; isque in rebus, quæ ad Belgium pertinerent, Belgas quoque consiliarios adhiberet. denique ut tumultuatos pridem Hispanos castigaret, & cohortes ordinarias instauraret. sibi quidem in obsequio, & religione avita, permanere omnino certum; sed sine istis nullo modo salvum esse Belgium posse.* Tum adhuc in Duvelandia morabatur; ubi cum libellum istum accepisset, indignatus, *Deus*, inquit, *me ab his ordinibus liberet.* mox Antverpiam, & Bruxellas, cum venisset, cur comitia indixisset, coram exponit; *causam solam habuisse, ut pecuniam, belli nervum expedirent. ea sibi, si in Belgio restitutam majestatem regis cuperent, opus esse. de libello, quem offerrent, eum sese, quantum posset, apud regem adjuturum.* Iam Hispanicus equitatus propalam tumultuari; itaque, ut favorem sibi nunc obstringeret, promulgato statim edicto, potestatem rusticis facit, qui se contra communirent. iste autem, cum per agrum Insulanum, & Artesiam, in Hannoniam penetrasset, à Lalanio vix repressus, à Romero apud Mollam in Brabantia mox sedatur. Ob id factum irritati, odium in Lalanium capere, & vindictam minitari; Requesensium vero ipsum suggillare, *qui, coërcuisset motum, non pacasset: deinde arma auctorasset, nunquam postea deponenda.* Requesensius, qui pecunia se destitui ringebatur, eo magis ægre ferre, quod hæc illo maxime tempore negaretur, quo dedendam Ziriczeam existimaret. qua victoria tam insigni & Hollandiam, & Zelandiam, disterturus, gloriam multo majorem, quam Albano obtigisset, relaturus videbatur. itaque, cum rursum Hispanos in tumultum propendentes animadverteret, neque sibi firmam satis valetudinem, advocato sanctiore consistorio, & præfectis provinciarum, quosdam item episcoporum adesse jubet: inter quos Yprensis erat, & Brugensis. Atrebatensis paullo ante, fato suo, aut veneno, ut ferebant, ob libellum à se scriptum procurato, diem obierat. aderant quoque Arscotanus, Barlaimontius, Rochensis, Mansfeldensis; qui, Albani præfectura, aula fere abstinuerat. ad hos Hiergius, Campaniacus, Rassingemus, aliique. horum auctoritate usurus, Flandriæ delegatos vocat, & oratione acri mox castigat; *pronos esse in perduelles, & consilia clam conferre. ni pecuniam procurarent, detrimentum, quod resp. hîc acciperet, ipsis imputatum iri.* ad quæ ipsi cum obnixe postularent, *ut putaret rationes, militemque peregrinum, quod pollicitus, evocaret*; ille contra obstinatior, & jam ira exardescens, *solos adeo, modo serio ad exemplum regis agerent, ad Hollandos, Zelandosque, compescendos sat valere. & ærarium valde locuples supra ceteros Belgarum possidere. regem bello isto suo & Hispaniam, & Italiam, exhausisse; jamque amplius quadraginta milliones impendisse. periniquum, ut cum aliorum inopia ipsos ditet. quod deduci militem vellent, eum regi, tanquam viro nobili gladium, ad tutelam majestatis necessarium. verum tamen curaturum, ne molestus porro equitatus esset.* Post hæc in triginta millia florenorum consensere; quæ Germanis abducendis, etsi neque illud factum, impendenda. Sub hoc tempus Chiappinus Vitellius, Cetonæ marchio, vir mili-

CIↃ IↃ LXXVI. militiæ laude clarus, infelici casu obiit. Hic Philippo, cum Albanus Belgium peteret, ab Hetruriæ duce Cosmo attributus, isto bello bonam operam navavit. cumque in Scaldiæ quodam aggere curru pensili veheretur, eo everso, ut obeso corpore erat, cum se graviter afflixisset, & Antverpiam properaret, in itinere exspiravit. ajunt quidam, à malevolis, data opera impellentibus, deturbatum; quod arcana quædam Cosmo, in Philippi præjudicium, detexisset. neque diu Requesensius supervixit; qui Bruxellis, die quinto mensis Martii, febre acuta, ac pestilenti, impetitus, diem clausit. erat vir ingenio moderatiore, & prudentia, multo rerum usu parta; ideo Albano à Philippo successor datus, ut, cum Belgis mitius agens, hac contraria ratione ad obsequium eos reduceret: quæque ille per rigorem deliquisset, nova imperii æquitate emendaret. atque ita arma sua temperaret, ut reducere potius populum ad obsequium priscum velle, quam affligere, videretur; ac, cum primum perfecisset, ponere ea, &, sancita ante actorum oblivione, bona fide in gratiam recipere universos, promptum ostenderet. &, consilium hoc fuisse, credi poterat; nisi fraudem occultatam, in tumultu Antverpiano, & conventu de constituenda pace, Bredæ habito, prodidisset. CIↃ IↃ LXXVI.

RERVM IN HAC

GVL. AVRIACI

Parte Prima Maxime Memorabilium

INDEX.

in

FINIS.